

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME OLARAK
YENİ MEDYADA SUÇUN YENİDEN
YARGILANMASI:
TWITTER MAHKEMELERİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Yıldız YAVUZ

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Eylül-2023
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME OLARAK
YENİ MEDYADA SUÇUN YENİDEN
YARGILANMASI:
TWITTER MAHKEMELERİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Yıldız YAVUZ

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Eylül-2023
KIRIKKALE

KABUL VE ONAY

Yıldız YAVUZ tarafından hazırlanan “SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME OLARAK YENİ MEDYADA SUÇUN YENİDEN YARGILANMASI: TWİTTER MAHKEMELERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Sosyoloji Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Doç. Dr. Fahri ATASOY

Sosyoloji Bölümü, Gazi Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Çağatay SARP

Sosyoloji Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Hülya ÇAKIR

Sosyoloji Bölümü, Yozgat Bozok Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Dr. Öğr. Üyesi M. Ezgi ERTEN

Kamu Hukuk Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi

İmza

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 12/09/2023

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ❖ Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ❖ Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ❖ Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- ❖ Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ❖ Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yıldız Yavuz

12.09.2023

ÖZET

SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME OLARAK YENİ MEDYADA SUÇUN YENİDEN YARGILANMASI: TWITTER MAHKEMELERİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Eylül 2023, 264 sayfa

Gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen yeni iletişim teknolojileri, toplumların gelişim seyrini değiştiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişimin izlediği yol, bugün son hali olan yeni medya aracılığıyla sürekli bir değişim göstermektedir. Yüz yüze etkileşimin yerini alan sanal ortamlar, bu yeni iletişim şeklinin temelini oluşturmaktadır. Medyanın, interaktif özellik kazanmasıyla birlikte birey; artık kedisini ifade edebildiği, paylaşımlarla etkileşim kurabildiği, bilgi aktarımında bulunabildiği yeni dijital bir mekâna taşınmıştır. Bu yeni sanal mekânda, toplumsal olay ve olguların tezahürünün tartışmaya açık olduğu bir ortam oluşmuştur. Yeni medya araçları, bu ortamın oluşmasına uygun zemini sağlamaktadır. Günümüzde ciddi etkileri bulunan Twitter’da, suç ve yargılanma ile ilgili paylaşımlar neticesinde oluşturulmuş “Twitter mahkemeleri” de suç karşısında adalet arayışını belirtmektedir. Twitter’da bu tür durumların örnekleri bulunmaktadır. Bu durum her geçen gün artan paylaşımlar neticesinde daha çok görünürlük kazanmaktadır. Bu bağlamda konu olarak seçilen “Twitter mahkemelerinde suçun yeniden yargılanması” sosyolojik bir öneme sahiptir. Gündelik hayat sosyolojisinin dikkatini çeken bu durum sosyoloji disiplini için toplumsal alanı olan önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çalışma “Twitter mahkemeleri” metaforu bağlamında suçun yeniden yargılanması sürecinin, yeni medya unsuru olan Twitter’daki paylaşımlar ekseninde değerlendirilmesi ve gündemdeki olaylarla ilişkisinin araştırılmasını kapsamaktadır. Twitter’da ceza davaları ile ilgili paylaşımlar neticesinde meydana gelen bir metafor olan “Twitter mahkemeleri” kavramının, ceza davalarına etkisi ve yeniden yargılama sürecine etkisi olup olmadığının sosyolojik olarak irdelenmesi amacı güdülmüştür. Buradan hareketle saha çalışması nitel yöntemle yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak

gerçekleştirilmiştir. Çalışma için mikro ölçekli teorilerden sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve analiz noktasında etnometodoloji tercih edilmiştir. Çalışmanın dijital verilerin oluşturulması ve katılımcılarla ilgili bilgi analizi kısmında yeni araştırma yöntemlerinden biri olan netnografiden de yararlanılmıştır. Saha çalışması 32 kişinin katılımıyla derinlemesine görüşme ile gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmasından elde edilen veriler yorumlanıp betimlendiğinde katılımcıların "Twitter mahkemeleri" kavramının adalet arayışı için kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Twitter mahkemeleri kavramı ile kastedilen gerçek bir mahkeme süreci olmayıp Twitter'daki paylaşımcılar tarafından yapılan değerlendirmelerin sanal bir mahkemeye benzetilmesidir. Saha çalışması için örnek vakalara da yer verilmiştir. Katılımcılar bunu, kendisinin ya da başkasının adalet mekanizması karşısında mağduriyet yaşandığının düşünüldüğü durumlarda, seslerini duyurma çabası için kullandıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte Twitter paylaşımlarının ceza mahkemelerinde dava sürecine etkisi olduğu fikri katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu etkilerin olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu ve etkinin yönünün genellikle vakalara göre farklılık gösterdiği de ifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: suç, hukuk sosyolojisi, yeniden yargılanma, yeni medya, Twitter, Twitter mahkemeleri

ABSTRACT

REJUDICATION OF CRIME IN NEW MEDIA AS A SOCIOLOGICAL EVALUATION: TWITTER COURTS

Kırıkkale University

Institute of Social Sciences

Department of Sociology, PhD Thesis

Advisor: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

September 2023, 264 pages

New communication technologies, which have become an indispensable part of daily life, emerge as a factor that changes the course of societal development. The path of communication, through the medium of new media which is its current form, constantly undergoes change. Virtual environments that replace face-to-face interaction form the foundation of this new communication style. With the media gaining interactive features, individuals have now been moved to a new digital space where they can express themselves, engage in interactions through sharing, and transmit information. In this new virtual space, an environment has emerged where societal events and phenomena are open to discussion. New media tools provide the suitable platform for the creation of this environment. Twitter, which has serious consequences today, also indicates the search for justice in the face of crime, thanks to posts related to crime and trials on the platform, forming what is referred to as "Twitter courts." Examples of such situations can be found on Twitter, and this phenomenon is gaining more visibility with each passing day. In this context, the topic of "retrial of crimes in Twitter courts" selected for this study holds sociological importance. This phenomenon, which has attracted the attention of everyday life sociology, has become a significant subject in the field of sociology, which focuses on the societal sphere. This study encompasses the evaluation of the process of retrial of crimes in the context of the metaphor of "Twitter courts," based on posts on the new media platform Twitter, and the investigation of its relationship with current events. The aim of this study is to sociologically examine whether the concept of "Twitter courts," which is a metaphor that arises from posts related to criminal cases on Twitter, has an impact on criminal cases and the retrial process. To this end, fieldwork was conducted using qualitative methods, employing a semi-structured interview technique. Micro-scale theories such as symbolic interactionism, phenomenology, and ethnomethodology were preferred for

the study's analysis. Additionally, a new research method called netnography was utilized for creating digital data and analyzing information about the participants. The fieldwork was conducted through in-depth interviews with the participation of 32 individuals. When the data obtained from the fieldwork were interpreted and described, it was concluded that participants used the concept of "Twitter courts" in their pursuit of justice. The concept of Twitter courts refers to evaluations made by Twitter users and is likened to a virtual court. Sample cases were also included in the fieldwork. Participants stated that they used this concept when they believed that there was a grievance within the justice system, either for themselves or for someone else, as an effort to make their voices heard. Furthermore, participants expressed the idea that Twitter posts have an impact on the legal proceedings in criminal courts. It was noted that these impacts can be both positive and negative, and the direction of the impact often varies depending on the specific cases.

Keywords: crime, sociology of law, retrial, new media, Twitter, fictional Twitter courts.

TEŞEKKÜR

Akademik eğitim başlangıcı olan öğrencilik hayatımın her anında desteğini gördüğüm benim için sadece bir danışman değil çok ötesi olarak hayatımın her alanında yol göstericim olup bana güç veren ve bu tezin ortaya çıkmasında büyük emeği bulunan, desteğini her daim hissettiğim tez danışmanım kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Dolunay ŞENOL’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hem normal hayat telaşında hem de eğitim hayatımda bana desteklerini sunan başta annem olmak üzere aileme ve beni bu süreçte yalnız bırakmayan arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYANI	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
TEŞEKKÜR	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Sanayi ve Sanayi Sonrası Toplamlar	10
1.2. Bilgi / Enformasyon Toplumu	30
1.3. Ağ Toplumu	37

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK YENİ MEDYA

2.1. Kitle Toplumu ve Medya	50
2.2. Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya	58
2.3. Yeni Medya.....	64
2.4. İnternet Tarihçesi	72
2.5. Sosyal Ağ	76
2.6. Sosyal Medya.....	82
2.7. Bir Sosyal Medya Platformu Olarak: Twitter	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA VE HUKUKİ SÜREÇLER: SUÇ, HUKUK, YENİDEN YARGILAMA VE TWİTTER

3.1. Gündelik Hayat Sosyolojisi ve Sosyal Medya.....	89
3.2. Sosyoloji Perspektifinden Sosyal Medya.....	95
3.3. Suç Olgusunun Sosyal Medyada Görünürlüğü.....	111
3.4. Hukuk, Sosyoloji ve Sosyal Medya	117
3.5. Yeniden Yargılama: Adaletin Yeniden İnşası	130
3.6. Twitter mahkemelerinde Yeniden Yargılanma.....	138

3.7. Örnek olaylar.....	141
-------------------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI, VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

4.1. Tezin Konusu	149
4.2. Tezin Amacı.....	151
4.3. Tezin Önemi.....	152
4.4. Tezin Ana ve Alt Problem Cümleleri	156
4.5. Kapsam ve Sınırlılıklar	157
4.6. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği.....	160
4.7. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler.....	172
4.8. Bulguların Analizi ve Katılımcıların Betimlenmesi	173
4.9. Tercih Edilen Sosyal Medya Platformları.....	176
4.10. Sosyal Medyanın Kullanım Nedenleri	180
4.11. Sosyal Medyada Dikkat Çeken Olaylar	185
4.12. Twitter’ın Kullanım Amacı.....	189
4.13. Sosyal Medyanın Doğruluğu ve Gerçekliği.....	193
4.14. Twitter Mahkemeleri Metaforu.....	196

4.15. Hukuki Kararlarda Twitter Etkisi	204
4.16. Twitter’da Gündem Belirlenmesi.....	210
4.17. Hukuki Süreçlerde Şeffaflık ve Güvenirlik	214
4.18. Adalet Bağlamında Twitter Mahkemeleri.....	218
4.19. Öneriler ve Değerlendirme.....	220
SONUÇ.....	226
KAYNAKÇA	234
EKLER.....	247
ÖZGEÇMİŞ.....	248

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların demografik bilgileri	175
---	-----

GİRİŞ

İnsanoğlunun varlığı ile eşdeğer bir zamana karşılık gelen iletişim olgusu, etkileşim içerisinde olunmasının bir getirisi olarak her daim önemli bir konu olmuştur. İletişimin nasıl gerçekleştiği ise dönemsel farklılıklar arz etmektedir. Nasıl ve neden gerçekleştiği dışında nerede, hangi koşullar altında ortaya çıktığı da iletişimin şeklini belirlemekte ve değişim göstermektedir. İlkçağlarda etkileşim, beden dili ve hareketlerle sağlanmaktaydı. Daha sonraları sözlü olarak sürdürülmüş ve yazının icadıyla yazılı iletişim de iletişim şekilleri arasında yerini almıştır. Yazının icadından sonra günümüzde iletişim şeklinde yaşanan en büyük değişim ise teknolojik gelişmeler ışığında iletişimin sanal ortamlara aktarılmasıyla olmuştur. Sanal iletişimi diğer iletişim alanlarından ayıran özellik ise zamanın ve mekânın ötesine taşınmasıdır. Aynı zamanda hızlı, ucuz ve zahmetsiz olmasına aracılık eden internet ve sosyal medya üzerinden gerçekleştirilmesidir.

İletişimin, tarihsel düzlem içerisinde kat ettiği yol ile bu değişimi gözlemlemek ve açıklamak yerinde olacaktır. Toplumsal değişimleri ve nedenlerini anlayabilmek için bu değişimlere nelerin öncüllük ettiğinin anlaşılması gerekmektedir. Toplumsal dönemlerin sınıflandırılması, yaşanan değişimler ve yeni gelişmeler ışığında yapılmaktadır. Geleneksel toplumlar, iletişimin yüz yüze olduğu toplumlardır. Sanayi devrimi ve makinelerin icadıyla toplumsal değişim ve dönüşüm büyük bir ivme kazanmış ve bu yeni toplumsal özellikler iletişim şeklinin geleneksel toplumlardan farklı olmasına neden olmuştur. Sanayi toplumlarından sonra enformasyon toplum kavramı ortaya çıkmıştır. Bilgi insan hayatı ve iletişim üzerinde belirleyici rol oynamaya başlamıştır. Enformasyon toplumunun gelişimsel ve dönüşümsel özellikleriyle günümüz toplum tipi olan ağ toplumu ortaya çıkmıştır.

Ağ toplumu olarak adlandırılan günümüz toplum tipini anlayabilmek için, geçmişte yaşanan toplumsal değişimlere değinmek önemlidir. Bu değişimlerin nedenleri, sonuçları üzerine tartışmak da önemli olmakla birlikte asıl konuyu oluşturan ağ toplumları ve bu toplumların şekillendirdiği internet ya da sosyal medya olarak

anılan medyanın yeni uzantıları kullanılacağı için bu nedenler ve sonuçlara ilerleyen bölümde detaylıca yer verilmiştir. Burada sanayi toplumları ve sonrasına kısaca değinilmiştir. Konuyla ilgili detaylı bilgi birinci bölümün alt başlıklarında bulunmaktadır.

Sanayi devrimi, sonucunda ekonomik değişikliklerin yaşanması, toplumsal düzenin yeniden kurulmasına ve sınıfsal farklılıkların belirginleşmesine neden olan gelişmelerden birisidir. Dönemin etkilerine sosyolojinin kurucu isimlerinin, pozitivist yöntemlerle açıklamalar getirdiği görülmektedir. Klasik sosyologların kullandığı temel yöntemi oluşturan pozitivist metodoloji, klasik teorileri oluşturmakta ve ondan sonraki bütün sosyologların temel başvuru kaynağı görevini üstlenmektedir. Buradan hareketle toplumun tarihsel sürecini açıklamak için enformasyon toplumları ve ağ toplumlarının nasıl meydana geldiği ve günümüzdeki halini nasıl aldığıın açıklanması için bir zemin oluşturmaın önemi ortaya çıkmaktadır. Bunun için oluşturulan temelden hareket edilerek sosyolojinin modern dönem özellikleri ve etki eden faktörlere nedensel açıklamalara yer verilmelidir.

Toplumun tanımlanması ve kavramsal tartışmaların açıklanmasını sağlayan toplum şekilleri ile toplumsal dinamikleri açıklamak da gereklidir. Bu nedenle günlük hayatın vazgeçilmez bir parçasına dönüşen teknolojik gelişmeler, bireyi içerisine alan yeni sanal alanlara bu bağlam içerisinde açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Gelişmelerin dönüşümselliği modern olandan post modern olana ve makro ölçekli teorilerden mikro ölçekli teorilere geçişe neden olmaktadır. Sanayi toplumları ve sonrasında gerçekleştirilen çalışmalar bu ekseninde şekillenmiştir.

Sanayi sonrası toplumlar farklı özelliklere göre sınıflandırılmış ve birbirinden farklı isimlendirmeler almıştır. Bu çalışma için önemli olan ise ağ toplumudur. Ağ toplu denilince akla gelen ilk isim Manuel Castells'dir. Castells (2013, s. 621), toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin yeni toplum düzenini oluşturmaları ve ağ toplumunun adlandırılması üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Bunu yaptığı çalışmalara dayandıran Castells, toplumsal yapılara ilişkin incelemelerden elde ettiği verilerin kapsayıcı bir sonuca vardığını belirtmektedir. Tarihsel süreçle birlikte artık enformasyon çağında işlevlerin baskınlığını kaybetmesi ile bunun yerini ağlar etrafında örgütlenen yeni toplumsal yapıya bırakmaktadır. Yeni toplumsal yapının neden ağ olarak değerlendirildiğini ise şöyle açıklamaktadır: Toplumlarımızın yeni morfolojisini oluşturan unsurlar ağlardır. Ağların etkisi üretim, deneyim, iktidar ve

kültür süreçlerinde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Toplumsal organizasyonun ağ tabanlı olması, geçmişte farklı mekanlarda gerçekleşmiş olsa bile yeni teknolojik paradigmalardan etkisiyle toplumun geneline yayılabilmektedir. Ağa katılma veya katılmama her ağın diğer ağlarla olan etkileşimi, toplumda hâkim olan ve değişimin temel kaynaklarıdır. Bu nedenle günümüz toplumlarını ağ toplumu olarak tanımlamayı uygun görmüştür.

Ağ toplumu teknolojinin getirilerinden olan dijitalleşmenin bir ürünü olup, sosyo-ekonomik ilişkilerden beslenen ve kendisinden önceki toplumlara oranla çok daha hızlı bir dönüşümün olduğu toplumları tanımlamaktadır. Yeni medya olarak nitelendirilen sosyal ağ siteleri, iletişim; yaş sınırı, zaman, mekân gözetmeksizin gerçekleştiği alanlardır. Bilişim alanında yaşanan gelişmeler, iletişimdeki her türlü kısıtlamanın aşılmasını hatta bazı durumlarda ihlal edilmesinin yollarını sunmaktadır. Bireylerin sosyal ağlarla yaptığı paylaşımlar da bu durumdan etkilenmektedir. Bunun için iletişim bağlamında medyanın gelişimsel seyrine de yer vermek gerekmektedir.

19. yüzyılda medyanın temel unsuru olan kitle iletişim araçları gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde basılı medya, gazeteler ve dergiler önemli bir rol oynamıştır. Teknolojik ilerlemelerle birlikte yeni basılı medya teknikleri ve baskı yöntemleri geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra, telgraf gibi iletişim araçları da ortaya çıkmış ve haberlerin hızlı bir şekilde iletilmesine imkân sağlamıştır. 20. yüzyılda radyo ve televizyon gibi yayın medyası da gelişmiştir. Radyo, haberlerin, müziğin ve diğer programların kitlelere canlı olarak ulaştırılmasını sağlamıştır. Televizyon ise görsel medya olarak büyük bir etki yaratmış ve toplumların büyük çoğunluğuna ulaşarak kitlelerin hayatlarında önemli bir yer edinmiştir. Ancak teknolojik ilerlemelerle birlikte yeni medya araçları ortaya çıkarken, eski medya araçları da gelenekselleşmiştir. Basılı gazeteler ve dergiler hala kullanılmakta olsa da dijital medya platformları ve internet tabanlı haber kaynaklarıyla rekabet etmek zorunda kalmışlardır.

Günümüzde, internet ve sosyal medya gibi dijital iletişim araçları, kitle iletişiminde büyük bir rol oynamaktadır. İnternet, bilgiye hızlı erişim imkânı sunarken, sosyal medya platformları insanların fikirlerini, bilgilerini ve deneyimlerini paylaşımlarını sağlamaktadır. Bu yeni medya araçları, haberlerin yayılmasını hızlandırmakta, kullanıcıların içerik üretme ve paylaşma gücünü artırmakta ve insanların etkileşimlerini dijital ortamda gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Sonuç

olarak medya ve kitle iletişim araçları, teknolojik ilerlemelerle birlikte gelişmiş ve değişim göstermiştir.

Geleneksel medya araçları yerini dijital medya platformlarına bırakırken, yeni teknolojiler insanların bilgi alışverişini, iletişimini ve etkileşimini daha da hızlandırmıştır. Dijitalleşme kavramının en önemli temsilcilerinden olan Castells (2013, s.1)'e göre bilgiyi temele oturtan teknolojik devrim, toplumun ana dinamiklerinin dönüşmesine ve yeni şekiller kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte hayatımıza hızlı bir şekilde giriş yapan internet, cep telefonları, bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler gibi teknolojik araçlarla yaşamda yeni ve köklü değişimlere yol açmıştır. Bu gelişmeler yazılı, görsel, işitsel iletişimi yani çoklu iletişimin de aynı hızla gerçekleşmesini sağlamıştır.

Sanal ortamlarda gerçekleştirilen çoklu iletişim bireylere sanal kimlikler kazandırmıştır. Artık birey sadece içerisinde bulunduğu gerçek toplumun değil aynı zamanda sanal gerçeklik sağlayan sosyal medyada da yeni bir kimlik edinmektedir. Bu durum Jean Baudrillard (2011, s.29-32)'ın, Hipergerçeklik¹ kavramına tezahür etmektedir. Baudrillard'ın hipergerçekliğinde olduğu gibi sanal ortamda oluşturulan kimliklerde birey içerisinde bulunduğu toplumdan başka bir topluluk olan sosyal medyaya geçişinin anahtarını oluşturmaktadır (Disneyland örneğinde olduğu gibi)².

Sosyal medya da zamansal ve mekânsal özellikler anlamını yitirmekte kişi coğrafyaları aşan bir etkileşim ağına girmektedir. McLuhan (2014, s. 48)'ın “global köy” kavramının gerçek bir yansıması olarak dünyanın farklı köşelerinde bulunan kişiler iletişim kurabilmektedir. Kurulan bu iletişim artık saniyeler kadar kısa bir süre

¹ Hipergerçeklik: gerçeğin, herhangi bir kökeni olmadan farklı modeller aracılığıyla yeniden ortaya konması (Baudrillard, 2011, s. 29-31)

²Disneyland, iç içe geçmiş simülakr düzenlerinin mükemmel bir modelidir. Disneyland öncelikle, Korsanlar, Geleceğin Dünyası gibi şeylerden oluşan bir illüzyon ve fantezi oyunudur. Bu hayalî evren, kendisine verilen görevi başarıyla yerine getirmektedir. Aslında, buraya çeken şey gerçek Amerika'nın çelişkileri ve güzellikleriyle benzerlik gösteren, minyatür bir toplumsal mikrokozmos olması ve alınan kolektif bir keyif (dinî benzerliğe sahip) olmasıdır. Otoparka arabanızı bıraktıktan sonra içeri girer, bir sıraya girer ve sonunda yapayalnız ve kendi halinize terk edilmiş bir şekilde dışarı çıkarsınız. Bu hayalî evrendeki tek olağanüstü şey, içerideki kalabalıktan yayılan sıcaklık ve sevecenlikle birlikte birçok farklı duyguyu hissettiren bol miktardaki oyun ve oyuncağın varlığıdır. Otoparkla içerideki kalabalık arasında bir konsantrasyon kampına benzeyen tam bir tezatlık vardır. Başka bir deyişle, içerideki binlerce oyuncak insanları bir nehir gibi oradan oraya sürüklerken, dışarı çıkan insan yalnızlık (oyuncaklarına), arabasına doğru ilerlemek zorunda kalır. Bu zamanda donmuş olan çocuksu evren, tesadüfî bir şekilde (bu tür tesadüfler şüphesiz bu evrenin çekiciliğinin bir ürünüdür) donmuş bir adam tarafından tasarlanarak hayata geçirilmiştir. Adı Walt Disney olan bu adam, kendisinin yeniden doğacağı günü 180 derece altında beklemektedir.(Baudrillard, 2011, s. 29)

ve hız ile gerçekleşmektedir. Bu özellikler yeni medya araçlarıyla her yere yayılmış durumdadır.

Yeni medya araçlarından olan sosyal medyanın teknik kısmını sosyal ağlar yani web³ kavramı oluşturmaktadır. Web'in evrimi konusunda farklı terimler ve sınıflandırmalar kullanılmıştır, ancak kesin ve genel olarak kabul gören bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Web genel kabul gören dört teknolojik aşamaya sahiptir. "Web 1.0," "Web 2.0," "Web 3.0" ve "Web 4.0" terimleri, web'in farklı dönemlerini tanımlamak için kullanılmıştır. Ancak bu terimlerin anlamları ve kapsamaları değişkenlik göstermektedir. Web 1.0, durağan web dönemini ifade ederken, Web 2.0 kullanıcıların daha etkileşimli ve katılımcı bir web deneyimi yaşadığı dönemi ifade etmektedir. Web 3.0 terimi, farklı yorumlara sahip olsa da genellikle daha bağlantılı, anlamlı ve kişiselleştirilmiş bir web deneyimini ifade etmektedir. Web 4.0 terimi ise henüz yaygın olarak kullanılan bir kavram değildir ve gelecekteki web gelişimine ilişkin tahminleri ifade etmek için kullanılabilir. Web 4.0 simbiyotik⁴ web olarak da atfedilmektedir. Simbiyotik ağın arkasındaki rüya, simbiyozdaki insanlar ve makineler arasındaki etkileşimi belirtmektedir (Aghaei, Nematbakhs, & Farsani, 2012, s. 1). Bu aşamalardan en önemlisi Web 2.0'dır. Çünkü web'in bu özelliği interaktiflik içermektedir. Bu da sosyal medyanın temelini oluşturmaktadır.

Web 2.0 teknolojilerinin gelişmesiyle gündelik hayatta yeni bir alanın oluşması ve bu ilerlemelerle birlikte birey üzerindeki etkisinin toplumsal, kültürel, sosyal ve ekonomik anlamlar kazandıran sanal ortamlara doğru geçiş imkânı sunmaktadır. Gerçeğin sanal evrene geçişi ile küresel bir toplum yapısı oluşmaya başlamıştır. Gerçekliğin sanalla mücadelesini açıklayan Baudrillard (2012a, s. 45), gerçeğin tartışma konusu olmasının artık felsefi temelli bir tartışma olmaktan çıkıp sanal gerçeklik ekseninde tartışıldığını ifade etmektedir. Eskiden gerçeklik düşünsel bir boyutta işlenirken artık sanallıkla birlikte gerçekliğin yok olması için cerrahi bir işleme dönüştüğü şeklinde bir betimlemede bulunmaktadır. Sosyal medyada üretilen içerikler bazen bu kopmuş gerçeklikle şekillenmektedir. Çoğunlukla ise sosyal medya toplumsal alanın sanal uzantısını oluşturmaktadır.

³ World Wide Web (yaygın olarak web olarak bilinir) (Aghaei, Nematbakhs, & Farsani, 2012, s. 1).

⁴ Simbiyotik: Ortak bir yaşamı ifade etmektedir. İnsanlar ve yapay zekanın bir arada olduğu form için kullanılmaktadır.

Yeni medya sosyolojik olarak ele alındığında Michel Foucault, Theodor W. Adorno, Jürgen Habermas ve Jean Baudrillard'ın kitle iletişim aracı olarak sosyal medya açıklanabilir. Kültür endüstrisi, tüketim, hipergerçeklik, iletişimsel eylem kuramı ve gözetim sosyal medya ile bağlantılı şekilde açıklanmıştır. Bu kavramlar yeni medyanın sosyolojik değerlendirmelerine göre irdelenmiştir. Sosyal medya ve sosyal ağlarla ilgili görüşler sosyolojik bakışla ikinci bölüm başlığı altında daha detaylı açıklanmıştır.

Theodor W. Adorno, kültür endüstrisinin medya aracılığıyla nasıl bir kültürel homojenlik ve tüketim kültürü oluşturduğunu eleştiren Frankfurt Okulu'ndan sosyologlardır. Onlara göre medya, kitlesel eğlence ve tüketim odaklı içerikler üreterek toplumda kültürel çeşitliliği yok ederek bireyleri pasif tüketicilere dönüştürmüştür. Jürgen Habermas (2001), kamusal alan ve iletişimsel eylem kuramıyla medyanın toplumsal iletişim ve demokratik katılım üzerindeki etkisini incelemektedir. Ona göre kamusal alan, özgür ve eşitlikçi bir tartışma ve fikir alışverişi ortamıdır ve medya bu kamusal alanın işleyişini etkilemektedir. Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı ise adil ve rasyonel iletişimi vurgulamaktadır.

Manuel Castells, ağ toplumu kavramıyla medyanın toplumsal ve ekonomik yapılar üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Medya ve iletişim teknolojileri, bilgi ve iletişim ağları üzerinden toplumu şekillendirmekte ve küreselleşme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Jean Baudrillard, hipergerçeklik, simülakr ve simülasyon kavramlarıyla medyanın gerçeklik algısını etkilediğini vurgulamaktadır. Medya aracılığıyla sunulan imgeler, gerçeklikle olan bağlantısını yitirmekte ve bir simülasyon haline gelmektedir.

Michel Foucault, panoptikon kavramıyla medyanın gözetleme ve denetleme etkisine vurgu yapmaktadır. Panoptikon, disiplin ve kontrol mekanizması olarak medyanın etkisini temsil etmektedir. Zygmunt Bauman süper panoptikon kavramıyla ilgilenmiştir. Zaman içerisinde yeni medya araçlarının sunduğu interaktiflik gibi özelliklere birlikte panoptikon da değişime uğramıştır. Karşılıklı gözetim özelliği ile sinoptikon kavramı ortaya çıkmıştır. Kişilerin gönüllü gözetime katılması ile de omniptikon kavramı oluşmuştur. Buradan da anlaşılacağı gibi gözetim ile ilgili bu kavramlar medyanın toplumsal kontrol, etkileşim ve algı üzerindeki gücünü vurgulamaktadır. Bu kavramlar, dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte medyanın toplumsal etkilerini derinleştirdiğini ifade etmektedir.

Suç olgusu, toplumsal kökeni olan sosyolojik bir kavramdır. Bu yüzden yaşanan her türlü gelişim ve değişimle birlikte yeniden şekillenen dinamik bir yapısı bulunmaktadır. Yukarıda yapılan toplumsal yapı değişim açıklamaları suç kavramı için de geçerlilik arz etmektedir. Tıpkı toplumsal yapının sanala aktarılması gibi suç da sanala aktarılmıştır. Günümüz toplumlarına özgü olan siber suçlar bunun bir yansımasıdır. Suçun; suç işlemek boyutuyla sanallaşmasının örneği, siber suçlardır. Bununla birlikte suçun belirlenmesi, yargılanması, cezalandırılması gibi suçla ilintili konuların etkileri de siber ortamda görülebilmektedir.

Dijitalleşen toplumlar, dijital alan içerisinde hak ve adalet kavramlarının görünürlüğünü arttırma gibi amaçlar doğrultusunda hareket etmektedirler. İnsanların seslerini çıkarması ve kendini ifade etmesi de bu mecralar aracılığıyla mümkün olmaktadır (Kierkegaard, 2010, s. 577). Sanal mecralar, halkın hiç olmadığı kadar aktivist ve eyleme hazır olmasına olanak tanımaktadır. Kitlelerin seslerini duyurması hiç bu kadar kolay olmamıştır. Yeni medya ile birlikte artık iletişimin boyutu ve hızının değişmesi bunun temel sebeplerindendir.

Bu çalışmada toplumsal yapıda meydana gelen değişimler açıklanarak günümüz toplumun nasıl bu şekle evrildiği ile ilgili bir zemin oluşturulduktan sonra ağ toplumları ve özelde yeni medya bağlamında suç olgusunun sosyolojik bir bakış açısıyla ele alınması amaçlanmıştır. Buradan hareketle yeni medya araçlarından Twitter, üzerinde yapılan paylaşımlarla suçun yeniden yargılanması ve sanal bir mahkeme görevi gören Twitter mahkemeleri metaforuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Twitter mahkemeleri kavramı sosyal medyada sıklıkla kullanılan bir sosyal medya terimidir. Twitter mahkemeleri kavramı daha önce herhangi bir bilimsel çalışmada kullanılmadığı için “Twitter mahkemeleri” kavramı olarak kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Twitter mahkemeleri kavramı ilk defa bu çalışmada kullanılmış olup herhangi bir iddiası bulunmamaktadır. Çünkü mahkeme terimi hukuksal boyutu olan bir terimdir ve bu çalışma hukuk alanına girme amacı gütmemektedir. Bu çalışma daha çok sosyolojik bakış açısı ile yürütülmüştür. Bütün bu nedenler, Twitter mahkemeleri kavramının oluşturulmasında, neden kurgusallık teriminin tercih edilmesini ve konunun hukuksal yönünden ziyade sosyolojik yönünün bizim için daha ön planda olmasını açıklar niteliktedir.

Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda tez dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümünde sosyolojik bir olgu olarak yeni medya başlığı altında, toplum kavramı, toplumsal değişme ve güncel dünyada toplum konularından hareketle tarihsel arka plan oluşturulmuştur. Toplumların değişimi ve toplumsal tanımlamalarla yaşanan dönüşümlerin açıklamaları yapılmıştır.

İkinci bölümünde, kitle toplumlarından başlanarak yeni medyaya kadarki iletişimsel değişim anlatılmıştır. Bunun için medya kavramına yer verilerek medyanın nasıl geleneksel medya olduğu da açıklanmıştır. Geleneksel medyanın yeni medyaya doğru evrilmesinden de söz edilmiştir. Böylece sosyal ağ ve sosyal medya gibi yeni medya terimlerine geçilmiştir. Son olarak da çalışmanın gerçekleştiği sosyal medya platformu olan Twitter ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümünde, sosyal medyanın gündelik hayat sosyolojisi, sosyal medya sosyoloji perspektifinden sosyal medya, gözetim olgusu ve sosyal medya, suç olgusunun sosyal medyada görünürlüğü, hukuk, sosyoloji ve sosyal medya, yeniden yargılama: adaletin yeniden inşası, Twitter mahkemelerinde yeniden yargılanma, gibi başlıklarla meydanının sosyolojik boyutu irdelenmiştir. Aynı zamanda hukuksal kavramlar ve hukuk sosyolojisine de yer verilmiştir. Suçun kendisi ve yargılanması ile ilgili bilgiler de aktarılmıştır. Böylece Twitter mahkemelerinde suçun yeniden yargılanması ile ilintili kavramlar ve kuramların açıklamaları aktarılmıştır.

Dördüncü bölümde ise araştırmanın metodolojisine yönelik başlıklar ele alınmıştır. Tezin konusu, amacı, önemi, yöntemi, kapsam ve sınırlılıkları bu bölümde açıklanmıştır. Bu çalışma gündelik hayat sosyolojisinin önemli bir konusu olan "Twitter mahkemeleri" kavramıyla ilgilenmektedir. Twitter'daki ceza davalarıyla ilgili paylaşımların kullanıcılar tarafından kendi kendilerine yaptıkları yargılamalar ve bu durumun ceza davalarına ve yeniden yargılama sürecine olan etkisi araştırılmıştır. "Twitter mahkemeleri" olarak adlandırılan fenomen, suç karşısında adalet arayışı ve gündem belirleme örnekleri sunmaktadır. Bu çalışma sosyoloji disiplini için toplumsal alanda etkili olan iletişim teknolojileri ve sosyal medyanın rolünün anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Dördüncü bölümde aynı zamanda tezin kapsamında yer alan olguların kavramsal ve kuramsal çerçevesi dikkate alınarak yapılan saha çalışmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında 32 katılımcı ile

yarı yapılandırılmış mülakat verileri bulunmaktadır. Bu mülakatlar, Görüşmeler, katılımcılarla 4 Mart 2023 ile 7 Mayıs 2023 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma için toplamda 32 katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar tekrarlama başlarken araştırma için yeterli örnekleme ulaşıldığı düşünülerek görüşmeler sonlandırılmıştır. Çalışma sonlandırıldığında toplam 212 kişi ile iletişime geçildiği saptanmıştır. İletişime geçilenlerden 57 kişi çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Görüşmeyi yarıda bırakanlar ve zaman ayırma konusunda uzlaşamayanlar çıkarıldığında geriye 32 kişi kalmıştır. Çalışma tamamlandıktan sonra bazı geri dönüşler de olmuştur. Kişilere çalışmanın sonlandırıldığı bildirilmiştir.

Katılımcıların demografik bilgileri ise bir tablo üzerinde gösterilmiştir. Bu aşamada amaç, katılımcıların profilini ve çalışma için seçilen örneklemin genel yapısını betimlemektir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde, yarı yapılandırılmış mülakat sorularına katılımcılar tarafından verilen cevapların analizi ve yorumlanması yapılmıştır. Bu analizler, katılımcıların fikirleri, deneyimleri ve düşünceleri hakkında daha derinlemesine bir anlayış sağlayacaktır. Bu aşamada, katılımcıların demografik özellikleri üzerinde durulmuş ve toplu bir şekilde sunulmuştur. Bu bilgiler, araştırmanın metodolojik yaklaşımını ve verilerin nasıl toplandığının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Sanayi ve Sanayi Sonrası Toplamlar

Yaşadığımız dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası, literatür çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Özellikle sosyoloji bakımından toplum ve toplumsal değişimlerin etkileri her zaman önemli bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek toplumun gerekse de bireyin, toplumu etkileme ya da toplumdan etkilenmesi araştırmaların temel sorunlarının başında gelmektedir. Bireyi ve toplumu araştırmak için toplumun içerisinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak sınıflandırmalara başvurulmaktadır. Bu sınıflandırmalar olayların nedenleri ve sonuçlarının anlaşılmasının kolaylaştırmaktadır. Özellikle tarihsel devrimler ve tarihte yaşanan gelişmelerin toplumsal alanda yarattığı izlerin neden sonuç içerisinde takip etmek için tarihsel sınıflandırmalara başvurulmaktadır. Tarihsel dönemleri birbirinden ayırmak için tarihte yaşanan dönüm noktaları irdelenmesi önemli bir hususu oluşturmaktadır. Günümüz toplumunu anlamak için tarihsel arka planı ve tarihsel sınıflandırmaları incelemek gerekmektedir. Bunun için bu çalışmaya başlamadan önce yaşanan gelişmeler ışığında günümüz koşullarının anlaşılması için gelişim ve değişim çerçevesinden yararlanılmıştır. Bunun için sanayi öncesi, sanayi ve sanayi sonrası baz alınarak tarihsel arka plan için giriş oluşturulmuştur.

Toplamların tarihsel seyrinin anlaşılması için yapılan çalışmalar toplumsal sınıflandırmalar oluşturulmasına neden olmuştur. Sınıflandırmaların neden ve nasıl yapıldığı ise çalışmacılar tarafından farklı yorumlamalar ile ortaya konmuştur. Toplumsal sınıflandırmalara geçmeden önce konuyla ilgili düşünürlerin fikirlerine yer vermek doğru olacaktır. Öncelikle Neil Postman (2006, s. 34), toplumsal sınıflandırmaların temel etkenin gelişim ve teknoloji olduğunu savunmaktadır. Ona

göre Marx, teknolojik gelişmenin şartlarını sembolik hayata ve fiziksel alışkanlıklara dayandırması şaşırlacak bir durum değildir. Çünkü Marx'ın öncesinde de bilim insanları kültür sınıflandırmaları yaparken günün koşullarına bağlı teknolojik karakterleri temel almışlardır. Burada sınıflandırma bilimsel yöntemin bir parçasıdır. Bu yüzden bilim insanları sınıflandırma geleneğine bağlı kalmışlardır. Bilim insanları bundan sonrada bu bilimsel sınıflandırma geleneğine bağlı kalmaya devam edeceklerdir. İlk sınıflandırmaların tarihsel çağlar şeklinde olduğu görülmektedir. Tarihsel sınıflandırmalar “Taş, Bakır, Tunç ve Demir” devri olarak adlandırılmışlardır. Amold Toynbee tarafından ünlendirilen “Sanayi Devrimi” de bilindik terimsel bir sınıflandırmadır. “Sanayi Devrimi Sonrası” terimi ise Daniel Bell (1999), tarafından isimlendirilmiştir. On dokuzuncu yüzyıl Oswald Spengler, Makine Teknikleri Çağı”ndan söz edip sınıflandırırken C. S. Peirce, “Demiryolu Çağı” şeklinde isimlendirmiştir. Olayları daha kapsamlı bir açıdan inceleyen Lewis Mumford ise sınıflandırmayı üçe ayırarak “Teknik öncesi, Eski Teknik ve Yeni Teknik” kavramları üzerinden sınıflandırmıştır. Benzer şekilde geniş perspektife sahip olan Jose Ortegay Gasset “şans eseri meydana gelen teknoloji çağı”, “zanaatçıların meydana getirdiği teknoloji çağı”, “teknik elemanların meydana getirdiği teknoloji çağı” olarak üçe ayırmaktadır. Walter Ong sınıflandırmasını Sözlü Kültür olarak, Chirographic ise Kültür olarak ve Typographic Kültür ve Elektronik Kültür olarak adlandırmalar yapılmıştır. McLuhan (2014) önceleri “Gutenberg Çağı” ve bugünlerde onun yerini alan “Elektronik İletişim Çağı” kavramıyla sınıflandırmalarını tanımlamaktadır.

Bir başka düşünür olan Alvin Toffler (2008, s.16), toplumsal dinamiklerin değişimsel yönünün çok hızlı ve kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Toffler’a göre inanılmaz bir değişim ile karşı karşıyayız, bu değişimin gücü ve kapsamını anlatmak oldukça zordur. Değişimin oluşturduğu bu çağa, “Uzay Çağı”ndan, “Bilişim Çağı”, “Elektronik Çağ” ya da “Küresel Köy” gibi isimlendirmeler verilmiştir. Zbigniew Brzezinski, bu çağı "Teknotronik Çağ", Daniel Bell (1999), ise "Endüstri Sonrası Toplum" diyerek sınıflandırmıştır. Rusya'daki fütüristler "Bilimsel Teknoloji Devrimi" olarak nitelendirmiştir. Toffler, kendisinin de benzer şekilde bir zamanlar "Süper Endüstri Toplumu" olarak adlandırdığını ama bu adlandırmaların yetersin olduğunu söylemektedir. Ona göre bu yaklaşımlar tek yönlü oldukları ya da fazla edilgen oldukları için yetersiz kalmaktadırlar. Aynı zamanda bu nosyonların hiçbir

gerçekleşen değişimin boyutlarını, hızını, dinamik yapısını ve barındırdığı çalışmaları açıklamamaktadır.

Çalışmanın konusu olan yeni medya kavramının anlaşılması için tarihsel arka planın açıklanması gerekmektedir. Bunun için teknolojik gelişmeler doğrultusunda meydana gelen değişimler ve toplum betimlemeleri incelenmiştir. Bu yeni toplum farklı araştırmacılar tarafından farklı sınıflandırmalar ve faktörler baz alınarak çeşitli isimler almıştır. Bu isimlendirmelerden bazıları: Daniel Bell (1999) "Endüstri Sonrası Toplum" Jean François Lyotard (2013) "Postmodern Durum", Neil Postman (2006) "Teknopoli", Guy Debord (1996) "Gösteri Toplumu", Baudrillard (2013) "Tüketim Toplumu", Lawrence M. Friedman (1999) "Yatay Toplum", Toplum Alvin Toffler (1992) "Bilgi Toplumu" ve Manuel Castells (2008) "Ağ Toplumu" gibi birçok farklı adlandırma ile tanımlanmaktadır. Bu çalışma için enformasyon/bilgi toplumu ve ağ toplumu kavramlarına daha fazla yer verilmiştir. Bu toplum türlerine geçmeden önce tarihsel aşamada yaşanan sınıflandırmalar ve adlandırmalara yer verilmesi gerekmektedir. En genel şablonla sanayi öncesi, sanayi ve sanayi sonrası olacak şekilde bir ilerleme ile açıklamalar yapılması yerinde olacaktır.

Toplumsal aşamalara bakıldığında üretim ve üretim şeklinin toplum türüyle yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. İlk toplumların geçim kaynakları ile sanayi toplumlarının geçim kaynaklarının farklı olduğu görülmektedir. Bunun için yapılan en genel toplumsal sınıflandırma, avcı toplayıcı, tarım, sanayi ve sanayi sonrası toplumlar şeklindedir. İlk toplumlarda görülen özellikler daha genel ve ortakken sanayinin gelişmesi ile birlikte bu durum değişmiştir. Artık aynı dönemde olmasına karşın toplumların gösterdiği özellikler çeşitlilik arz etmektedir. Genel olarak aynı çerçevede bulunan fakat kendine has özellikleri bulunan toplum türleri de görülmektedir. Özellikle araştırmacıların tek yönlü unsurları baz almaları yeni ve çeşitli toplum şekillerini ortaya çıkarmaktadır. Sanayi öncesi toplumlar için yapılan sınıflandırmalar hemen hemen aynı şekilde sınıflandırılmaktadır.

Sanayi öncesi toplumlar olan avcı toplayıcı toplumlar ilk toplumsal örgütlenme olarak kabul görmektedir. İstisnai bir bölüm haricinde insanlık tarihinde toplumların hepsi avcı toplayıcı toplum şeklinde oluşmuşlardır. Bu toplumlar yaşamlarını doğadan buldukları ve avladıkları hayvanlar sayesinde geçindirmişlerdir. Daha sonrasında sırasıyla kır toplumu ve tarım toplumu şekilleri de gelişmiştir. Kır toplumlarının temel geçimi hayvancılıkken tarım toplumları toprak ekimi ile uğraşmışlardır.

Sanayileşmemiş geleneksel toplumlar kentlerin meydana geldiği tarihte görülmüş toplumlardır. Bu toplumlarda katı ve güç eşitsizliğin hâkim olduğu görülmektedir. Yazının kullanımından sonra bu toplumların, bilim ve sanata kayan ilgileri uygarlık olarak nitelendirilmelerini sağlamıştır. Modern dünya ise sanayi devrimiyle kendisinden söz ettirmektedir. Sanayileşme, buhar ve elektrik gibi cansız güç kaynaklarının makineleşmesi ve üretimin bu doğrultuda değişmesini ifade etmektedir. Sanayi toplumları, modern ve gelişmiş toplumlar olarak da bilinmektedir. Sanayi toplumları diğer bütün toplum türlerinden farklıdır. Artık tarım yerine fabrikalar üretimde söz sahibidir (Giddens, 2012b s. 68-76).

Sanayi öncesi toplumlarda yaşam, doğadan elde edilen kaynaklardan sağlanmıştır. Sanayi ile birlikte bu durum değişmiş artık buhar ve makinalar gibi unsurlar üretim ve ekonomide söz sahibi olmuştur. Bu durum ise toplumların yaşamlarında köklü değişimlere sebebiyet vermiştir. Bunun için sanayi toplumlarının yaşadığı değişim ve koşulların irdelenmesi gerekmektedir.

Sanayi devrimi ile toplumda yaşanan değişimler modernizm ve modern toplum özelliklerini de beraberinde getirmiştir. Çünkü sanayi ve modernlik birbirini besleyen kavramlardır. Modernizm aydınlanmayla birlikte uygulama alanına kavuşmuştur. Aklın ve bilimin önemi diğer her şeye baskın gelmiştir. Aydınlanma döneminde bilim, salt aklın yerini almıştır. Modernizm, aklın anlamını somutlaştırarak onu temel töz haline getirmiştir. Aklın görevi artık değişmiş ve insanlığın yüzeysel görüntüsüyle uğraşmayı bırakmıştır. Bu akıl insanlığı ister dışsal ister içsel olsun bir bütün halinde, toplum doğasının bir ürünü olarak değerlendirir. Akıl, insanı toplumsal doğa içerisinde kendiliğinden içkin bir varlık olarak kabul eder (Lash, 1994, s. 57). Akla verilen değerin artması modernizm doğuşunu sağlamıştır. Böylece sanayi toplumlarında modern toplumsal özellikler yer edinmiştir.

Aydınlanma her ne kadar modern toplumlar için bir ön koşul oluştursa da eleştirel bir kavram olarak da değerlendirilmektedir. Özellikle Horkheimer ve Adorno aydınlanmaya ciddi eleştiriler getirmişlerdir. Horkheimer ve Adorno'nun Aydınlanmanın Diyalektiği tezinde savunduğu fikir insanlığın aydınlanma ile birlikte özgürleşme amacının tersi bir etki yaratarak yeni bir baskı sistemine dönüşmesinin kaçınılmazlığı üzerinde durmaktadır. Horkheimer ve Adorno'nun söz ettiği bu çıkmazdan çıkış için tek yol ise doğanın isyanıdır. Buradaki isyan ancak insan doğasından gelen saf araçsal aklın mevcut baskıcı iktidarın kişilik ve kültür üzerinde

kurduğu baskıya bir başkaldırı olarak nitelendirilmesidir (Harvey, 1999, s. 26). Aydınlanma eleştirisi yapılsa da bu onun yarattığı değişim ve dönüşümün kaçınılmazlığı ve önemini azaltmamaktadır. Aydınlanmanın ilerlemeyi destekleyen tutumu modernliğin gelişim alanını pekiştirmektedir. Böylece modern olanın geleneksel olanı yerinden etmesine uygun bir zemin hazırlanmıştır.

Modern toplum ve önceki toplumlar arasında kıyaslamalar bulunmaktadır. Bunlardan birisi de modern toplumlarda, önceki toplumlara nazaran can alıcı olarak nitelendirilen bir fark bulunmaktadır. Eski toplumlarda toplumsal bütünlük hakimken modern sanayi çağında bu durum yok olmuştur. Eski toplumlar belirli bir hiyerarşiye sahiptiler. Kültürel olarak bütünleştirici görevi gören yaşayış biçimleri bulunmaktadır. Bunu yapmaları ortak bir doğruya ulaşmalarını sağlamıştır. Bunun da sebebi nesnel olmalarından kaynaklanmaktadır (Horkheimer, 1998, s. 156). Ama artık bu özellikler değişmiştir. Çünkü modern toplumlar için standartlaşma daha önemli bir niteliktir. Standartlaşma ile birlikte önceki toplumların kendine has yönleri törpülenmiştir.

Modernitenin temelinde bulunan değişim olgusu ve standartlaşma modern olanın niteliğini taşımaktadır. Çünkü modernitenin durağan bir yapısı yoktur daha çok dinamiktir. Bugün durum ister geç modernite ister postmodernite olarak adlandırılınsın aynı şekilde akışkan modernite şeklinde de tanımlanabilen bir durumdur. Marx ve Engels'in belirttiği *"katı olan her şey buharlaşıyor"* fikrinin Zygmunt Bauman, tarafından yorumlanarak yeni değişiklikler de eklenerek sunduğu akışkanlık kavramı karşımıza çıkmaktadır (Bauman ve Lyon, 2016, s. 13). Akışkanlık modern toplumların sürekli değişimini aktarmaktadır. Eğer modern olan sürekli bir değişimi getiriyorsa ve gelip geçici şeyler olarak tanımlanıyorsa bu durum tarihin süreklilik duygusundan yoksun olmaması demektir. Bu yüzden modernizm gelip geçici olan ile anlık olanın iç içe geçtiği bir durum olarak açıklanmalıdır (Harvey, 1999, s. 23). Modern toplumlarda birey, isteyerek ya da istemeyerek, gündelik faaliyetler sayesinde kurumların yeniden üretilmesine ve değiştirilmesine katılmaktadır (Wagner, 2003, s. xiii). Yani modernlik getirdiği değişim ögesi gündelik hayat içerisinde kaçınılmaz bir şekilde cereyan etmektedir. Ve yine modernliğin getirdiği bu değişimler geçici ve anlık olarak adlandırılabilir. Kısaca sürekli bir değişim ve akışkanlık içerisinde cereyan eden bir dönemi nitelendirmektedir.

Modernlik denince akla gelen ilk sosyologlardan birisi Anthony Giddens'dır. Giddens (1994, s. 9), modernliği tanımlarken belirli bir zaman ve coğrafi alan üzerinden aktarıldığını söyler. Avrupa'da 17. yüzyılda başlamış olan modernlik daha sonraki zamanlarda bütün dünyaya yayılım göstermiştir. Modernlik zaman ve mekân bağlamında toplumsal yaşama ve toplumsal yaşam biçimine yapılan bir sınıflandırmadır. Modern toplumları diğer toplumlardan görece ayırt edilmesini sağlayan özellik kurumsal düşünömselliğin yayılmasıdır. Coğrafi hareketlilik, kitle iletişim araçları gibi unsurlar toplumsal yaşamda uzun zamandır modernlik karşısında direnen geleneksel ögelerin gücünü zayıflatmaktadır. Bilginin sürekliliği sadece düşünömsel kararsızlık yaratmamaktadır. Aynı zamanda kişisel ve küresel eylemlerin değişiminde itici rolü üstlenmektedir (Giddens, 2010, s. 33). Kısaca, modernlik bir tür hareketliliktir. Ve bu hareketlilik kitle araçları ve ulaşım gibi etkenler sayesinde bir devinim kazanmaktadır.

Modernleşme tarihsel süreç içerisinde her şeyden önce bir bağlantı şeklidir. Toplumsal yaşam içerisinde bireyin küçük moleküller halinde daha büyük birimlere bağlanma sürecidir. Bağlanma süreci devam ettiğinde atomlar ve moleküller arası bağlantı azalır ve zayıflar. Tabi bağlantı bir süreç olup bir gecede ya da kısa bir sürede oluşmaz. Bilinmeyen bir yer ve zaman içerisinde basit bir şekilde yapılan bir yol ile başlamıştır. Daha sonra bu yol, telgraf, telefon, demir yolu, uçaklar ve bilgisayarların gelişmesi gibi faktörlerle beslenmiştir. Her şeyden önce televizyon, radyo ve en sonda internetin geleceğın şekillenmesinde rol oynamıştır. Bu gelişim sürecinin başlangıcı ise Avrupa da küçük gelişmeler ile yüzlerce yıl geriye götürebilir. Fakat bir dönem belirlemek gerekirse 18. yüzyılın son yarısı ve 19. yüzyılın ilk yarısı sayılabilir. Bu gelişim duraklamalarla birlikte sanayi devrimin etkisiyle köylerinden çıkıp maden ocakları ve fabrikalarda çalışan işçiler ile birlikte var olmuştur. 19. yüzyılın sınıf mücadeleleri yatay toplumun erken bir aşamasıdır. Marksist düşünce yapısında sınıfın kendisi sınıf dayanışması yatay bağlar bulundurur. Oysa köylerdeki köylülerin bir sınıfa üye olma duygusu yoktur. Bu konudaki bağlantı süreci 19. Yüzyılın son ve 20. Yüzyılın ilk dönemlerinde başladı ve hızlandı. 21. Yüzyılda ise bu gelişim tehlikeli bir hızla ilerlemeye devam etmektedir (Friedman, 1999, s. 17). Modernliğin bağlantı sürecini gerçekleştiren gelişmeler telgraf, telefon, televizyon gibi iletişim araçları ile gemi, tren ve uçak gibi ulaşım yolları sayesinde.

Modern toplumları geleneksel toplumlardan ayıran birçok özellik bulunmaktadır. Öncelikle değişim hızı bu toplumlar arasındaki temel farkı göstermektedir. Geleneksel toplumlar diğer toplumlardan devinimsel olarak ayrılmıştır. Ama modern toplumlar değişim hız bakımından son raddededir. Değişimin hızı en çok teknolojik olarak hissedilse de her alan için bu değişim hızı geçerlidir. İkinci farklılık, toplumsal değişimin bağlantılarının küresel olması ve değişim alanı bakımındandır. Üçüncü farklılık, modern kurumların kendine has oluşlarıyla ilgilidir. Ulus-devlet, üretim biçimi, emeğin biçimi gibi durumlar tarihin hiçbir noktasında modernlikte olduğu gibi değildir. Modern toplumların oluşturduğu kentlerde bir diğer farklılık noktasıdır. Daha önce de kentlerden söz edilmektedir. Ama hiçbir kent yapısı modern kent yapısının ilkelerine göre kurulmamış ya da yeniden şekillenmemiştir (Giddens, 1994, s. 13-14). Modern toplumları diğer toplumlardan ayıran ve temel fark yaratan unsuru değişim hızı ve bu hızdan kaynaklı yeniliklerdir.

Modern toplumlar ve yaşanan toplumsal değişimin hızlı olmasıyla birlikte yine de kendisinden önceki toplumsal yapıdan salt bir kopuş tamamen yeni bir düzel olarak düşünülmemelidir. Modernlik genel kanının aksine geleneksel olana bir tehdit olarak algılanmamalıdır. Hatta zamanla kendine has bir geleneksellik oluşturduğu da görülmüştür (Berman, 2013, s. 28). Yani modernlik geleneği kökten kaldırmamış aksine kendi geleneklerini oluşturmuştur. Modernlikle birlikte geleneksel olan değişim göstermekle birlikte bir tür yeniden revize edilmiş halidir.

Başka bir bakış açısına göre ise modernliğin kendinden önceki toplumlardan beslendiği ve bir nevi devam özellikleri taşıdığıdır. Wagner (2013, s. 3)'e göre tarihte yaşanan önemli değişiklikler birden oluşmazlar. Değişikliklerin geçiş aşaması bulunmaktadır. Modernlik, için de bu kural geçerlidir. Bu kurala göre modernlik geçmişten ayrıldığı noktalardan oluşmuştur. Bir tür gelenekten kopuşu simgelemektedir. Modernist yaklaşıma, modernliği meydana getiren durumun açıkça tarihsel bir ardışıklık olduğunu savunmaktadır. Tarihsel süreçte oluşan bilimsel, sanayi ve demokratik devrimlerin ardışıklığı aynı zamanda modernliğin de tarihsel gelişim planını desteklemektedir. Modernlik toplumun doğru bir çizgisel ilerleme ile gelişmiştir. Bununla birlikte gelişmeyen modernliğin sebebi geri kalmışlık ya da kültürel farklılığa dayanmaktadır

Modernliğin aşama aşama yol aldığı ve bu aşamaların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği fikri de bulunmaktadır. Bu düşünce yapısında olan

Marshall Berman'dır. Berman (2013, s. 29-30), modernliği üç döneme ayırmıştır. İlk dönem ne olduğunun anlaşılmadığı ve genel hatlarıyla on altıncı ve on sekizinci yüz yıl arasını kapsayan dönemdir. İkinci dönem, 1790 yılında başlayan Fransız devrimi gölgesinde dramatik bir yükseliş gösterdiği dönemdir. Modernliğin kesin kuralları yıkıcı ve yeniden oluşturma dönemidir. İkiliklerin yoğun olduğu modernleşme ve modernizmin düşünsel köklerinin sağlamlaştığı dönemdir. Üçüncü dönem, yirminci yüz yılda artık en geniş sınırlarına ulaşmış ve kendisine has bir kültür oluşturduğu son dönemdir. Bu dönem modernliğin etkisini kaybetmeye başladığı, paramparça olduğu ve kendi anlamını yitirdiği dönemdir. Modernleşme de kendi sınıflandırmalarını ve aşamalarını oluşturmuştur. Çünkü hiçbir değişim ya da toplumsal dönem kendiliğimden ve birdenbire oluşmamaktadır.

Modernleşmeyi eleştirel olarak ele alan Ulrich Beck ise, modernliğin toplumlarla ilişki kurma aşamasında yaşıadığı sorunlara değinmiştir. Beck (2005, s. 185)'e göre modernleşme kuramları basit şekilde "otistik" olarak değerlendirilmelidir. Modernleşmeyi düşünömsel boyutta ele alan kuramları ise ağ ilişkileri ve bağlam üzerinde oluşturulan uzmanlaşma ile nitelendirmektedirler.

Modernliğe eleştirel yaklaşan bir başka sosyolog ise Zygmunt Bauman'dır. Bauman (2000a, s. 100), modernliği bir özeleştiril olarak ele almaktadır. Ona göre modernlik bir süreçtir. Bu süreç durmanın mümkün olmadığı bir süreçtir. Modern olmak hareket halinde kalmak demektir. Aynı zamanda modernlik kendi kurallarını kendisi geçersiz kılan bir sistemdir. Modernlik, insan yaşamının farkındalıkla getirdiği bir kavram durumundadır. Modernlik, ortak hayatın yönetimi, insani gereksinimlerin nasıl karşılanacağı ve mevcut bilginin nasıl kurulacağıyla ilgilendir (Wagner, 2013, s. 2). Hem farkındalık hem de hareketlilik bu toplumlarda görölen en yaygın özelliktir. Bunun sağlanması önündeki engel ise modernliğin kendi kendiyile çelişen yönleridir.

Modernliğin tanımlanmasında ya da açıklanmasında ikilikler ve çelişkilerden yararlanılmaktadır. Peter Wagner (2005, s. 317), bu durumu açıklayıcı dayanak noktalarında kullanmaktadır. Ona göre modernliğin iki temel noktası bulunmaktadır. Dünyanın toplumsal olarak anlaşılması ve yönetilebilmesi bu temeli oluşturmaktadır. Marshall Berman (2013, s. 24)'a göre ise modern olmak paradoksal bir çelişkidir. Çağdaşlık kontrol altında tutulan ortak bir yaşam içerisindeyken bu yaşam kontrolünü elinde tutan güçlere hem boyun eğmeyi hem de aynı zamanda bu güçle çatışmayı ve savaşmayı gerektirmektedir. Bu ikilik bir yandan devrimci bir yandan da muhafazakâr

olmayı gerektirmektedir. Guy Debord (1996, s. 19), da bu ikilikler ve çelişkilere dikkat çekmiştir. Ona göre modernite, eskinin ve yeninin çatışması içerisinde yaşamayı zorunlu kılmaktadır. Bir yandan geleneksel olan bir yandan da modern olan bulunmaktadır. Bu sebeple modern toplumlar, kendi içerisinde tutarlılıktan yoksun ve kendisi ile çelişkilidir.

Modern dünyanın tanımlanmasında temel faktör bilim ve ileri derecedeki teknolojilerden kaynaklanmaktadır. Yani modern dünya bilimin ve teknolojinin dünyasıdır. Bilim ve teknoloji bu yeni dünyayı yaratırken dünyayı alt üst ederek sosyal yapıların dönüşmesine yeniden düzenlenmesine sürekli bir yeniden düzenleme ve dönüşüme sebebiyet vermektedir. Yeni dönüşüm sadece iletişim araçlarının mesajının dönüşümü değil aynı zamanda mesajın içeriğinin de yeniden inşa sürecini ifade etmektedir (Friedman, 1999, s. 25-26). Modern toplumların yaşadığı değişim ve bu değişim yayılma hızı bilim, teknoloji gibi gelişmelerin neticesinde olmuştur. Bu durum toplumsal etkileşimleri arttırmış ve aynı anda dünyanın farklı noktalarında benzer özellikler görülmesine ön ayak olmuştur. Çünkü ulaşımın ve iletişim şekli değişmiştir. Bu ise etkileşimi arttırmış ve değişimin hem yönünü hem de hızını belirlemiştir.

Modernliğin ne olduğu ile ilgili cevap arayan Berman teknolojik gelişmelerle birlikte oluşan ilerleme mekân ve zaman ile ilgili yeni düzenlemeler ve küresellik ekseninde açıklamalar yapmıştır. Berman (2013, s. 27), günümüzde global ölçekte paylaşılan bir durum olan ve uzay- zaman içerisinde kişi ve diğerleri arasında kurulan bir ilişki türü ve bunun zorlukları üzerinden açıklamaktadır. Modern olmak ile sunulan serüven, güç, coşku gibi etkilerle kişinin kendisini ve dünyayı değiştirme olanaklarından söz edebilmesidir. Aynı zamanda sunulan bu ortam bilinen, var olan ve sahip olunan her şeyin yok oluşunu da ifade etmektedir. Modern ortamlar yerel olanın sınırlarının ötesine geçerek insanlığı bir arada tutmaktadır. Aynı zamanda yerelin özelliklerinin yıkıcı gücünden dolayı paradoksal bir durumdur. Sürekli yenilenmenin ve var olanın parçalanmasının mücadelesidir. Artık katı olanın buharlaşmaya başlamıştır. Burada bir tür esneklik söz konusudur. Bu ise yeni olana açık olmayı ve değişime direnmemeyi gerektirmektedir.

Modern toplumu ortaya çıkaran güç hiç tartışmasız sanayi devrimidir. Ve ister modern toplumların kendisi olsun ister sanayinin gücü olsun bu dönem ile ilgili tartışmalarda başat güç olmuştur. Friedman (1999, s. 25), modern toplumlarda görülen

değişim çizgisini “yatay toplumlar” olarak açıklamaktadır. Ona göre modern toplumların devrim gücü sanayi vasıtasıyla sağlanmıştır. Bu gücü ortaya çıkaran etmenler her ne ise kuşkusuz gelişimini de sağlayan yine aynı kaynaktan gelen motor güçtür. Sanayi devrimini başlatan sürecin içerisinde bilim ve teknolojik gelişmenin şaşırtıcı gelişimsel gücünden beslenmiştir. Bu sürecin tarihsel gelişimin bir yerinde bir şeyler cehalet zincirlerinin kırılmasına ve özgürlük sağlayan bilim ve teknolojinin gücünü serbest bırakmıştır. Gelişen bilim ve teknoloji kendilerinden aldıkları güç ile özgürleşmişti. Bütün bunlar zaman içerisinde dönüşümü getirerek yatay toplumu yaratmıştır. Modern toplumların başat gücü olan sanayi ve teknolojik gelişmeler modern toplum sınıflamalarında farklı tanımlamaların yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Sanayi toplumlarıyla ilgili farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Bu tanımlamalardan bazılarına yer verip konunun anlaşılması sağlanacaktır. Sanayi toplumlarıyla ilgili açıklamalara Giddens ile başlamak uygun görülmüştür. Giddens (2012a, s. 73-74), sanayi toplumunu kendisinden önceki toplumları ortadan kaldıran neden olarak görmüştür. Sanayileşme buhar ve elektriğin kullanılması ile ortaya çıkan makineleşmeyi tanımlamaktadır.

Sanayi toplumları bazen modern ya da gelişmiş toplum olarak da anılmaktadır. Sanayi toplumlarında çalışma tarım alanlarından fabrikalara kaymıştır. Fabrika işçileri yeni iş olanakları için kentlere yönelmişlerdir. Sanayi toplumu, sadece sanayinin olduğu toplumları ifade etmek için kullanılmaz. Sanayi örgütlenme biçiminin olduğu toplumların toplumsal, teknolojik ve ekonomik yönleri gibi bütün toplumsal etkileri ile bu toplumların gündelik yaşam alışkanlıklarına kadar uzandığı bir toplum türünü tanımlamaktadır (Castells, 2008, s. 25). Sanayi ile ilgili açıklama yaparken tek yönlü açıklamalardan ziyade etki alanını en iyi şekilde dile getiren diğer faktörleri de hesaba katmak gerekmektedir. Özellikle toplumsal boyutunu değerlendirmeler için kullanmak konunun toplumsal değerinin anlaşılması için değerlidir.

Sanayi ve endüstri toplumları tarihsel gelişim içerisinde irdelenmelidir. Çünkü Eric J. Hobsbawm (2008, s. 13,32,74)’a göre endüstri devriminin tarihsel zeminde meydana getirdiği değişimler tarihte en derin ve etkili değişimi olarak nitelendirilmelidir. Bu değişim tek başına iktisadi temelli bir dönüşümden ziyade toplumsal temeli de olan bir dönüşüm ve değişimi beraberinde getirmiştir. Endüstri devrimiyle birlikte ortaya çıkan endüstriyel üretim şekli tarımsal üretimin olduğu

toplumların yaşam tarzlarında köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Yeni durum eski yaşam tarzlarının zamanla değişimler yönünde gelişen yeni yaşam tarzlarına bırakmıştır.

Sanayi toplumlarının tüketim kültürüne dikkat çeken Adorno, bu yeni sistemde tüketimin sürekli tetikleneceğini söylemektedir. Adorno (2011, s. 56)'a göre endüstrinin etkilerinin her daim etkili bir gücü bulunmaktadır. Çünkü kültür endüstrisinin ürettikleri, sürekli bir yenilikle insanlar ne halde olursa olsun bir tüketim alanı oluşturacaktır. Bu yeni düzende şeylerin tüketimi devamlı gündemde olacaktır. Çünkü üretim şekli değişmiş ve bu durum üretimi arttırmıştır. Artan üretimin sirkülasyonunun sağlanabilmesi için tüketim sürekli teşvik edilecektir. Bu da ihtiyaç olmasa dahi bir tüketim alanı oluşturacaktır. Yeni tüketim şekli ve alışkanlıkları sanayi toplumları ve daha sonrasında oluşan toplumların sorunu olmaya devam edecektir.

Son olarak modernitenin postmodernliğe dönüşümü konuşulmalıdır. Postmodernliğe geçmeden önce modernlik ve postmodernlikle ilgili Bauman'ın karşılaştırmasına yer verilmiştir. Bauman (2000a, s. 10), modernite ve postmoderniteyi hoşnutsuzluklar üzerinden karşılaştırmaktadır. Modernite, bireysel özürlüğü göz ardı edildiği güven arayışının hoşnutsuzluğunu taşımaktadır. Postmodernite ise bireysel güvenliğin olduğu ama az olduğu bunun yerine haz arama özgürlüğünün ön planda olduğu hoşnutsuzluklar barındırmaktadır. Modernliğin görevi bir düzenin kurulması, korunması ve süreklilik kazanması üzerinedir. Lakin postmodernlikle birlikte gelen belirsizlik modernliğin bu görevini de geçersiz kılmıştır. Artık ne düzen ne de düzen için çabalamak bir anlam ifade etmemektedir (Bauman, 2000b, s. 109-110). Bu karşılaştırmaların daha iyi anlaşılabilmesi için postmodern toplum kavramını açıklamakta fayda vardır. Böylece hem modern toplumların hem de postmodern toplumların kıyaslanması ve açıklanması daha anlaşılır olacaktır.

Modern dönem sonrası geçiş dönemi için bazı terimler yeni bir toplumsallığı açıklarken bazı terimler ise modernliği kapsayan bir özellik olarak tanımlamaktadır. Yeni toplum tiplerini "bilgi toplumu" ya da "tüketim toplumu" gibi kavramlardır. Bunun yanı sıra "post-modernlik," "postmodernizm," "sanayi-sonrası toplumu," "kapitalizm-sonrası" gibi kavramlar ise kapanan eski dönemi kapsayan yeni bir dönem olarak tasvir edilmektedir (Giddens, 1994, s. 10). Giddens (2010a, s. 192), modern olan ile geleneksel olanın birbiri ile bağlantılı olduğunu söylemektedir. Gelenek ve gelenek ötesi gibi modern ve postmodern de birbirinin içerisinde geçen kavramlardır.

Bu yüzden ne geleneksel olan modern olandan ne de modern olan postmodern olandan bağımsız değildir. Bir şekilde bir birilerini etkilemeyi sürdürmektedir.

Bauman (2003a, s. 143), ise postmodernist söylemi, nasıl ifade edilirse edilsin endüstri, endüstri sonrası kapitalist, kapitalist sonrası gibi adlandırmaların bir önemi olmaksızın konu Batı uygarlığının tanımladığı şekliyle modern olanın inandırıcılığı üzerine olduğu savunmaktadır. Bu yüzden Bauman, postmodern söylem içerisinde batı toplumunun kendi kendine belirlediği modernite fikrini içeren niteliklerin geçerliliğini sorgulamaktadır.

Postmodern toplum kavramını açıklamaya geçmeden önce postmodernite ve postmodernizm terimleri arasındaki ayrıma değinmek iyi olacaktır. Postmodernite ve postmodernizm kavramları arasında fark bulunmaktadır. Postmoderniteyi tanımlayan şey koşullar tarafından gerçekleştiği süreçtir. Bauman (2003a, s. 144)'a göre postmodernizm, postmodernite koşullarında gerçekleşen sanat ve entelektüel ürünlere verilen adlandırmadır. Endüstri sonrası toplum teriminden farklı olarak modernite, niteliksel bir entelektüelliğe, kendisini gösteren kültür ötesi duruşa ve çağın bilinçli duruşuna denk gelmektedir. Bu bilinci şekillendiren şey modernitenin bitişinin yarattığı farkındalıktır. Postmodernite bitmiş modernite ile birlikte kendinden önceki dönemi kapsayan yeni bir bilinç dönemidir. Postmodern bilimsel bilgiyi değer bilgilerden ayıran söyleminin gücüdür. Bu söylem kendisini meşrulaştıran ve onu etkin kılan kurallar üzerindeki etkinliğin kendisinden kaynaklanmasıdır (Lyotard, 2013, s. 105).

Postmodernlik, sistemleştirme ve tutarlı bir tanıma ulaşılması zor bir kavramdır. Çünkü kavram anlam bakımında tartışmalara açıktır. Postmodern kavramı içsel çatışmalar ve çelişkiler barındıran bir kavramdır. Lakin kavramın kullanılmasında tutarsızlıkların ve çelişkilerin önüne geçmekte fayda vardır. Genel anlamıyla postmodernlik tüm bu çatışmaları ve çelişkileri içerisinde barındıran bir kavramdır. Bu ikilemler ve çelişki durumu kendiliğinden içkindir (Jameson, 2011, s. 25). Postmodern kuram, içerisinde bulunan toplumu tanımlama ve analiz çabalarının bir ürünüdür. Postmodernlik, bir çağ, sistem ya da mevcut durum olarak adlandırılabilen fakat herhangi bir eminlik durumunun söz konusu olmadığı girişimlerden birisidir (Jameson, 2011, s. 11). Postmodernlik belirsizlik ve müphemliğin hâkim olduğu bir çağı ifade etmektedir. Her han her şeyin olabilmesinin mümkün olduğu ve bunun olası karşılandığı yeni bir dönem olarak şekillenmektedir.

Giddens, postmodernliği Lyotard üzerinden ve ona yapılan eleştirilerden hareketle açıklamaktadır. Giddens (1994, s. 10-11)'a göre postmodernlik kavramı popülaritesini Jean-Francois Lyotard sayesinde kazanmıştır. O postmodernliği, kaynağı epistemolojiye dayandırılmaya çalışıldığı cabalar ve itici gücünü insanlardan alan ilerleme fikrinden uzaklaşma hatta sapma durumu olarak açıklamaktadır. Postmodern durum, insanlığı belirli geçmiş ve belirsiz gelecek arasında sıkışma hissi ve büyük anlatı gibi fikirlerin geçersiz kılınması ile ortaya çıkan yeni bir durumdur. Lyotard eleştirilirken genel kalıplar, tutarlı bir epistemolojinin mümkünlüğü ve toplumsal yaşamla ilgili genel hatlara ulaşılabilirlik yönündedir. Oysa Giddens postmodernliği, yeni bir yönden eleştirmektedir. Toplumsal örgütlenmeyle ilgili sistematik bilginin elde edilmeyişinin sebebi denetimi olmayan bir evren içerisinde sıkışmışlık duygusundan dolayıdır. Bu sıkışıklık hissi ise sadece yeni terimler ortaya atılarak çözülemez. Yeni dönem postmodern dönem olarak atfetmektense modernliğin sonuçlarının oluşturduğu daha radikal ve evrensel yeni bir dönemin başlangıcı olduğunu savunmaktadır. Artık modernliğin ötesinde yeni bir oluşum ve düzen belirlemeye başlamıştır. Bu yeni düzen postmodern olmakla birlikte birçoklarının tanımladığı postmodernlikten farklıdır.

Giddens'a göre (1994, s. 11), postmodernlik aslında modernliğin bir sonucunu ifade etmektedir. Postmodernlik, modernliğin sonuçlarının radikalleşerek evrensel bir nitelik kazandığı yeni bir döneme doğru yol almaktadır. Kısaca modernliğin sonuçları postmodernlik içerisinde kendisini göstermektedir. Bu yüzden postmodernliği salt modern sonrası yeni bir dönem ya da yeni bir kavram olarak tanımlamak yanlıştır.

Postmodernliğin karşıtlık ilişkisi ile var olduğunu belirten Bauman (2003a, s. 9), modernite ve postmodernite kavramlarını açıklarken aralarındaki karşıtlıktan faydalandığını ifade etmektedir. Aynı şekilde sanayi toplumu ile sanayi sonrası toplum veya kapitalist toplum ile kapitalizm sonrası toplum kavramlarının da aralarındaki zıtlık ilişkisi ile açıkladığını söylemektedir. Bununla birlikte bu kavramlar birbirinin eşdeğeri değildir. Modernite ile postmodernite, üslendikleri anlamın bilincinde olan kültürel ve sanatsal üslubu belirtmek için kullanılmaktadır. Oysa modernizm ile postmodernizm kavramları akademik olarak üslendikleri birbirinden tamamen farklı bağlamsal çerçevesi olan kavramlardır. Modernite ile postmodernite karşıtlığı Batı Avrupa tarihinin son üç yüzyıllık entelektüelliğinin pratik uygulamasındaki bakış açısını ifade etmek için kullanılmaktadır. Modern ya da postmodern olarak

nitelendirilen ikisinden birinin hakimiyeti ve entelektüel tarihin niteliğini açıklayan pratiktir. Her ne kadar modernite ile postmodernitenin birbirini takip eden ya da birbiri üzerine tahakküm kurmaya çalışan veya iç içe geçmiş birlikte var olan kavramlar olduğu söylene de aralarında bir ayrım yapılmalıdır. Modern ile postmodern kavramları arasındaki karşıtlık toplumsal doğayı anlama açısındaki farklılığa denk düşmektedir.

Modernizm ve postmodernizm kavramlarının farklılıklarına dikkat çeken bir başka isimde David Harvey (1999, s. 70-71)'dir. Ona göre modernizm, daha iyi bir geleceğe ulaşma amacı taşımaktadır. Oysa postmodernizm daha iyi bir gelecek fikri bir yana onun hayalinin bile kurulmasını engellemektedir. Postmodernizm istikrarsızlıklar üzerine kuruludur. Bu da modernizmin kurmaya çalışıklarının artık postmodernizm ile pek mümkün olmadığını göstermektedir.

Sanayi sonrası olarak da adlandırılan postmodern toplumlarda artan bireysellik bu toplumlardan ayıran bir başka özelliktir. Sanayi çağından sonra kişisel çıkarlar diğer her şeyin önüne geçmiştir. Toplumun işleyişinde vazgeçilmez sayılan bütün güdüler bastırılmıştır. Baskın tüm düşünceleri bastırıp bütün kamuoyunda tahakküme yol açmıştır (Horkheimer, 1998, s. 67). Postmodern toplumlarda görülen tabakalaşma da farklı özellikler sergilemeye başlamıştır. Artık toplumsal tabakalar geçirgen olmuştur. Her an değişim gösterebilir bir yapıdadır. Toplumsal tabakalaşmada fark yaratan seçme özgürlüğü, postmodern toplumların en belirgin özelliğidir. Seçme özgürlüğünün sağladığı avantaj hiyerarşik bir üstünlük kazandırmaktadır (Bauman, 2000a, s. 130). Tabakalar arasında seçin yapılabilmesi toplumsal hiyerarşinin değişebilirlik kazanmasına neden olmaktadır.

Postmodern toplumların değişimsel yönü yaşadığı hızla ölçülmektedir. Bu hızlı dönüşüm Alvin Toffler'ın üç dalga diye adlandırdığı dönemlerden üçüncüsünde denk düşmektedir. Bu üçüncü dalgaya gelmeden önce kısaca bu dalgaları ne olduğunu açıklamak gerekmektedir. Toffler (2008, s. 16), insanlık tarihinin gelişimsel sürecini açıklamak için "üç dalga" metaforundan yararlanmıştır. Birinci değişim dalgasının sebebi tarımsal devrimdir. İkinci değişim dalgası endüstri devrimiyle olmuştur. Üçüncü değişim dalgası ise günümüzü anlatan bilgi toplumudur. Bu dalgalar insanlığın ileri doğu gelişimsel seyrinin ürünüdür. Günümüzde ise daha önceki dalgalar çok daha derin ve daha etkileyici yeniden yapılanma süreci içerisine girmemize neden olan üçüncü dalgadır. Farkına bile varılmadan yeni bir uygarlığın

yeniden yaratılma süreci başlamıştır. Üçüncü dalgayı ayırt edici kılan şey tarihsel süreç içerisinde diğer her şeyden daha hızlı bir değişim getirmesidir. Bu yüzden üçüncü dalga'nın çok kısa bir tarihte sonuçlanması da olasıdır.

Birinci dalgadaki tarım sisteminin sağladığı servet yaratmadaki hızı ikinci dalgada sanayi sistemleriyle kıyaslandığında çok geride kalmaktadır. Fabrikaların sağladığı ekonomik getirinin artışı geleneksel tarım ekonomisinden çok daha hızlı bir gelişim ortaya çıkarmıştır (Toffler, 1992, s. 248). İkinci dalga'nın ekonomik servet oluşturma cabaları için fabrikaların seri üretiminin süreklilik sağlaması ve uzak mesafelerle iletişim halinde olmayı gerekli kılmıştır. Bu durum postane, telgraf ve telefonun gelişimini ve yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Teknoloji temelli kitle iletişim araçlarının icadı gerçekleşmiştir. İkinci dalgada bağımsız olarak bulunan yeni iletişim şekli bağlantılı ve birleşmeye dayalı olma eğilimindedir. Veriler, imgeler ve simgeler bir düzlem içerisinde bağlantı halindedir. Gazeteler, dergiler, sinema filmleri, radyo ve televizyon gibi araçlar üzerinden sağlanan iletişim tek kanalda birçok kişiye ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Sanayi toplumlarında yaşanan kitleleşmede temel araç olmuştur (Toffler, 1992, s. 364-365). Üçüncü dalga günümüz toplumlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Bu sebepten ötürü burada en belirgin itici güç iletişim araçları tarafından şekillenmektedir.

Modern hayat çok yönlü bir şekilde birden çok kaynaktan beslenmektedir. Fen bilimlerinde gerçekleşen büyük keşifleri ve bilimsel bilgi ile teknolojiyi dönüştürmüştür. Hayatın temposunu hızlandırırken yeni tekeller ve sınıflar mücadelesi içerisinde sanayileşmeyi de doğurmuştur. Yeni yaşam alanları vaadiyle doğal demografik dengeli baştan aşağı değiştirmiştir. Hızlı ve çarpık kentleşmelerle yeni sanayi kentleri oluşturmuştur. Kitleler toplumsal hareketlerle de toplumsal bağlar ve ulus devletin her türlü yetkisini altüst etmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçlarıyla mevcut kontrol ve düzeni değiştirmiştir. Bütün bu süreçlerin bir girdap içerisinde var oluş sancıları ile sürekli bir oluş halinde olmaları başlı başına modernleşmenin kendisini tanımlamaktadır (Berman, 2013, s. 28). Modern toplumlarla başlayıp postmodern toplumlarda görülmeye devam eden teknolojik gelişmeler bu toplumların yapısında da işleyişinde de etkin olmuştur. Denilebilir ki modern ve modern sonrası toplumları şekillendiren en önemli unsur teknolojik gelişmeler ve özelde de kitle iletişim araçlarında yaşanan köklü değişimlerdir.

Günümüz toplumlarını tarif etmek için sıkça kullanılan zaman mekân sıkışması terimi Harvey (2010, s. 270)'e göre mekânın ve zamanın tarihsel seyir içerisinde yaşadığı değişim ve dönüşümü açıklamak için kullanılmaktadır. Mekânın ve zamanın nesnel kimliklerinde meydana gelen ihtilalci değişimler dünyaya bakış açısında köklü değişimler oluşturmıştır. Terim içerisinde başvuru sıkışma ise kapitalizmin etkisiyle dünyada medyana gelen yaşam hızı ve mekânsal engellerin ortadan kalkmasıyla birlikte oluşan durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Mekân telekomünikasyonun bir sonucu olan "küresel köy" ve zamanın ufku içerisinde bulunan andan başka zaman yokmuşçasına hissettiren "uzay gemisi dünya" ile mekân-zaman sıkışmasını açıklamaktadır. Bu durum çok farklı sonuçlar doğurmaktadır. Toplumsal ve kültürel tepkilerin yanı sıra heyecana, strese ve hatta ağır bir tedirginliğe de sebep olmaktadır. Bu durum küreselleşmenin bir sonucuna karşılık gelmektedir.

Küreselleşme günümüz toplumlarını açıklamak için sıkça başvuru bir kavramdır. Bauman (2012, s. 65), küreselleşmeyi açıklarken en becerikli, en girişken ya da en güçlünün yapmayı umut ettiği bir şey olarak tanımlanmaması gerektiğini söylemektedir. Herkesi ilgilendiren ve herkesi etkileyen şey küreselleşmedir. Tek tek bireyleri aşan ve eylem kapasitelerini üstünde, tahmin edilenin ötesinde bir güçtür. Küreselleşme belirli bir kesimle ilgili değildir. Burada küreselleşmenin herkesin ya da içlerinde en yeteneklilerin yapmak istediği veya umduğu şeylerle bir ilgisi yoktur. Herkesin başına gelen genel olanla ilgili bir durum söz konusudur. Küreselleşme ile tek tek kişileri aşkın tasarılar ve eylemlerin ötesinde bulunan bir güç ve bu gücün kapasitesinden söz edilmektedir. Küreselleşmenin hızlanmasında motor görev ise kitle iletişim araçlarının ekonomik biçimidir (Toffler, 1992, s. 355). Küreselleşme herkesi kapsayan bir yapıdadır. Küreselleşmeyi harekete geçiren ve ona güç kazandıran şey ise kitle iletişim araçlarıdır. Burada küreselleşmeye yer verilmesinin sebebi hem günümüz toplumlarının bir niteliği olması hem de kitle iletişim araçlarıyla arasındaki bağlantıdan kaynaklanmaktadır.

Postmodern toplumlar içerisinde sıkça anılan tüketim toplumu, risk toplumu ve gösteri toplumu kavramlarına kısaca açıklama getirilerek postmodern toplum açıklamaları sonlandırılacaktır. Çalışmanın tarihsel arka planı için gerekli toplumsal dönemler açıklanırken bu toplum tanımlamaların da yer verilmiştir. Çalışmanın konusunun ve amacının anlaşılması için gerekli bir adımdır. Daha sonrasında bilgi/enformasyon toplumu ve ağ toplumuna açıklık getirilecektir.

Postmodernizm ya da geç kapitalizm adı verilen dönemde ekonomide yaşanan değişimin başlaması 1950’li yıllara denk delmektedir. Gerek dünya savaşı sonrası tüketim mallarında meydana gelen sıkıntıların sona ermesi olsun gerek medya ile birlikte yeni teknolojik gelişmelerin artışı olsun bu dönemin başlangıcını hızlandıran faktörler olmuşlardır. Öte yandan yeni çağın habitus ruhu kuşaklar arası bir kopuşu ve kesin bir kırılma noktasını öngörmektedir. Yine de ekonomik gelişmeler yaşanan bu kopuş yüzünden bir duraksama yaşamaksızın aksi yönde bir gelişim gösterir. Yeni ekonomik gelişim kendi düzeni ve mantığını baz alan bir dönüşüm geçirmiştir (Jameson, 2011, s. 23). Bu yeni ekonominin gelişimi sonucunda tüketim toplumları karşımıza çıkmıştır.

Tüketim toplumları, tüketimin süreklilik içerisinde devam etmesine yönelik bir akış içerisinde dirler. Sürekli bir tüketim asla bitmeyen ve durmayan yeni ayartmaları olan memnuniyetsizlikler üzerine kuruludur. Sürekli tüketimin heyecan vericiliği ve kuşku halinde kalmanın yöntemlerini kullanmaktadır. Memnuniyetsizliklerin memnuniyet vaadiyle bastırırken kuşkunun varlığını derinleştiren bir yapıdadır. *“Her şeyi gördüğünü mü sandın? Daha hiçbir şey görmedin!”* sloganıyla bu durumu pekiştirmektedir. Piyasanın tüketiciyi cezbediği söylene de unutulmuş bir diğer nokta ise ortada cezbedilmeye razı bir tüketici olduğu gerçeğidir (Bauman, 2012b, s. 87). Tüketim toplumlarının işleminde baştan çıkarılmaya razı tüketiciler bulunmaktadır. Bu tüketiciler var olduğu sürece tüketim toplumları hakimiyetini devam ettirecektir.

Tüketim toplumlarının özelliklerine bakıldığında iki uçlu bir yönünün olduğu görülmektedir. Bu duruma Baudrillard (2013, s. 206), tüketim toplumlarını ikilemler üzerinde açıklaması örnek verilebilir. Ona göre tüketim toplumları bir yandan barışçılken bir yandan da şiddet eğilimli toplumlardır. Tüketim toplumları hem bilgiyi sağlayan bilgi toplumdur hem de baskı toplumdur. Veysel Bozkurt (2014, s 76), da tüketim toplumlarının iki ana unsuruna dikkat çekmiştir. Eşyalar atılmaya hazır nesnelere dönüşmüş ve insanlar ise bu atılmaya hazır nesneleri atmaya hazır duruma gelmiştir. Tüketim toplumu bu ikisinin ilişkisi üzerine kurulmuştur. Tüketim toplumunda her şey kullan at mantığına bürünmüştür. Eşyalar sürekli yenilenmesi gereken nesnelere dönüşmüştür. Böylece tüketim bir döngü kazanmıştır.

Tüketim toplumunda nesnelerin tüketiminden sonra sıra bedenler üzerinde bir tüketim alışkanlığının oluşmasına gelmiştir. Artık sadece nesneler değil bedenler de birer tüketim unsurudur. Baudrillard (2013, s. 149), tüketim toplumlarının özünde

tüketim nesnesine dönüşen bedenler üzerinde durmaktadır. Bir tüketim nesnesi olarak beden ve beden üzerinden sağlanan tüketim unsurlarının kitle kültürü ile pekiştirildiğini vurgulamaktadır.

Tüketim toplumlarının aynı zamanda anarşik bir yapısı da bulunmaktadır. Illich (2000, s. 11), tüketimin anarşik bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Genellikle tüketim sürecinin düzensiz, plansız veya kontrolden yoksun olduğuna işaret etmektedir. Anarşi, otorite, düzen veya yönetim olmaksızın ortaya çıkan bir durumdur. Bu bağlamda tüketimin anarşik bir yapısı olduğu tezi, tüketicilerin bilinçli bir şekilde veya gereksinimleri doğrultusunda hareket etmemesidir. Etkilenme, toplumsal baskı ya da reklam gibi faktörlerin etkisiyle hareket ettiğini ve bu nedenle tüketim sürecinin tahmin edilemediğini ve düzensiz olduğunu öne sürmektedir.

Postmodern toplumlarda görülen bir diğer kavram ise risk kavramıdır. Risk kavramı ilk defa bu dönemde görülmemesinin yanı sıra öncelikle modern toplumlarda artan bir hal almıştır. Postmodern toplumlarda ise pik yapmıştır. Bu bakımdan postmodern toplumların açıklamaları içerisinde risk kavramının da açıklaması bu toplumların yapısının anlaşılması için önemlidir.

Risk kavramı ilk kez on yedinci yüzyılda ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ticaretin önem kazanması ile risk kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Modernitenin temel kavramlarından birisi de risk kavramıdır. Çünkü modernleşme risk olarak bireyleri de sosyal grupları risk artışıyla karşı karşıya getirmektedir. Risk kavramı modern toplum tanımlamalarında başat güç durumundadır (Turner, 2003, s. 247-248). Modern toplumlarda risk kavramı her zamankinden daha fazla sorun yaratmaktadır.

Risk kavramı modern toplumlarda ortaya çıkmamış olsa da modern toplumlarda görülen risk kavramı kendisine özgüdür. Bunun için öncelikle tehlike ve risk kavramlarını ayırmak gerekir. Aralarındaki temel fark bireyin seçtiği eylemleri bilinçli bir şekilde değerlendirip değerlendirmedeği değildir. Risk tehlikenin öngörülmesidir. Ama tehlikenin farkında olmak burada söz konusu olmak zorunda değildir. Bir risk ile karşılaşmak tehlikeyi de içerir ama illa tehlikeyle sonuçlanmaz. Tehlike istenilen sonuç için söze alınan bir tehdit niteliğindedir. Riskli bir iş yapılırken hesaplanılır risk varsa tehlikenin farkındalığı vardır. Yine de bilinmeden göze alınan risklerin barındırdığı tehlikeler de vardır bunlar gizli risk veya riskin bilinmeyen

tehlikelerini oluşturur (Giddens, 1994, s. 37-38). Risk tehlikenin farkında olmak ya da olmamakla ilgili değildir. Bazen farkındalık vardır bazen de yoktur. Aynı zamanda risk tehlike içermekte ama nihayetinde ortaya çıkmak zorunda değildir.

Risk toplumları kavramı Ulrich Beck ile anılan bir kavramdır. Bu durumda Beck'in risk hakkındaki fikirlerine yer verilmelidir. Beck (2005, s. 9-38), risk toplumlarını tanımlarken modern toplumlara özgü riskler olduğunu vurgulamaktadır. Sanayi modernliğin bilinmeyen yönlerini risk toplumunun doğuşuna neden olmuştur. Modern sanayi ile birlikte oluşan ve bilinmezliklerden beslenen bir yapıda olması risk toplumunun oluşum faktörlerindendir.

Sosyolojide küreselleşme ve sosyal değişim teorisi gibi teoriler risk kavramını merkeze almaktadır. Risk, çıkar kavramını beraberinde getirmiştir. Bunların sonucunda bütün bu süreci kapsayan dönem postmodernizm olarak değerlendirilmiştir (Turner, 2003, s. 249). Risk postmodern toplumlarda artan bir görünürlük kazanmıştır. Belirsizlikler risk faktörünü beslemekte

Postmodern toplumlar içerisinde anılan bir diğer kavram ise gösteri toplumları kavramıdır. Bu kavram modernliğin ve peşi sıra postmodernliğin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Toplum sınıflamalarından biri olan gösteri toplumu kavramı ilk olarak Guy Debord (1996, s. 9-15), tarafından 1967 yılında kaleme alınmış aynı adlı eserinde geçmektedir. O gösteri toplumunun modern üretim koşullarının oluşturduğu bir gösteri olduğunu ifade etmektedir. Gösteri toplumlarında her şey yerini temsile bırakmaktadır. Çünkü gösteri temsiller toplamından oluşmaktadır. Gösteri, yaşamın altüst edildiği yani cansız olan her şeyin özerk devriminin toplamıdır. Gösteri karşımı çıkarken hem toplumun şahsen kendisidir hem de toplumun bir parçasıdır. Aynı zamanda bu bütün ve parçayı birleştiren mekanizma da yine gösterinin bizzat kendisidir. Gösteri toplumun içerisinde bilinçsel bağlar kuran ve toplumu birleştiren bir unsur olarak varlık göstermektedir.

Guy Debord (1996, s. 145).’a göre gösterinin ilk savunucularından birisi de McLuhan⁵ (2001, s. 150)’dır. 1976 yılında kitle iletişim araçlarının baskısının deliliğe yol açtığını ve kullanım biçiminin ivedilikle değişmesi gerektiğini fark ettiğinde

⁵ McLuhan Gutenberg Galaksisi (2014) kitabında da açıklama yaparken gösteri örneğinden yararlanmaktadır. (2014, s. 172)

gösteriyi savunmaktan vazgeçmiştir. O yıllarca küresel köyün sağlayacağı imkanları ve özgürlüğü üzerine düşünceler geliştirmiştir

Gösteri, mevcut düzenin kendisini yücelttiği bir söylev, kendi kendisini övgülere boğduğu bir monologdur. Gösteri, doğal seyri içerisinde değerlendirildiğinde teknik gelişmenin zorunlu sonucu olmadığı görülmektedir. Aksine gösteri toplumu kendi teknik biçimini içermektedir. Kitle iletişim araçları toplumu işgal ediyor gibi görünse de aslında gösterinin kendi içerisinde devrimsel dönüşümlere aracılık etmektedir. İletişim teknolojilerinin teknik gelişimi, teknik ihtiyaçları karşıladığı ve insanlar arasındaki tüm bağlantıların anlık iletişim gücüyle gerçekleştirilebildiği durumda, bunun nedeni iletişimin tek yönlü olmasıdır. İletişimin yoğunlaşması da bu yöntemin devamlılığını sağlayan araçların mevcut sistemin kontrolünde toplanmasına denk gelmektedir (Debord, 1996, s. 19-20). Özetle teknolojik gelişmelerle her gün etkisi artan iletişim araçları gösteri toplumları için yeni mekanlar oluşturmaktadır. Böylece gösteri tıpkı gerçek hayattaki gibi sanal ortamlarda da sürmektedir.

Gösteri hakkındaki yürütülen tartışmalar bizzat gösteri tarafından tasarlanmıştır. Burada kullanılan gösteri kelimesi genellikle medyatik kavramına denk gelmektedir. Medyatik kavramı genel anlamda yeni kitle iletişim zenginliğini ve kitle iletişim araçlarının nesnel bir profesyonellik ile yönetimini sağlayan bir nevi kamu hizmetidir. Medya ile insanlara iletilen emirler, emri verenler tarafından düşünülenlerin uyumlu bir şekilde aktarımının sağlanmasıdır (Debord, 1996, s. 126). Gösteri kendi kendisini tasarlayan bir güce sahiptir. Kendisini ve oluşum koşullarını belirleyen aynı şeydir. Gösterinin kodları, kodu yazan kişi tarafından bir uyum çerçevesinde sunulmaktadır.

Sembolleri ve imajları kullanarak modernizm anlatan Debord (1996, s. 17), modernizm, görünenler üzerinden hareket ettiğini belirtmektedir. O gösteri üzerinden toplumları analiz ederken her şeyin görüntü ile açıklanabileceğini savunmuştur. Bu yüzden görünen her şey iyiyi temsil etmektedir. Aynı zamanda iyi olan şeylerde kendisini görünür kılmaktadır. Araçların amaçlarla karışması modern edilgenliğin bir getirisi. Modern ya da endüstriye dayalı toplumlarda tesadüfi olarak ya da basit bir şekilde gösterişsel olmaktan ziyade gösteri yanlısı olmasındandır.

Debord (1996, s. 13-18), gösteri toplumlarında imajlar ve imajların toplumsal etkilerinde hareket etmektedir. Dünyasal imajlar uzmanlaştıkça aldatıcı ve gerçekte

yüzleşmeyen özerk bir konumda imaj aleminde kendisine yer edinir. Burada sözü edilen imajların toplamı gösteri toplumunu oluşturmamaktadır. İmajların taşıdığı anlam kişiler arası imajların etkisiyle oluşmuş toplumsal bir ilişkiyi anlatmaktadır. Gösteri, tek başına ne görüntü dünyasının göz ardı edilmesi ne de kitlesel imajların teknik bir ürünü değildir. Gösteri, daha çok somut bir anlam kazanmış “Weltanschauung (dünya görüntüsü)” dur. Gösteri insanın en çok etkilendiği duyu olan görme duyusuna hitap etmektedir. Tabi sadece görme değil aynı zamanda duyma duyusunu da harekete geçirmektedir. Gösteriyi özel kılan onun yeniden oluşturulamaması veya düzenlenemeyen doğasıdır. Bununla birlikte bağımsız temsil söz konusu olduğunda gösterinin kedisini her yerde yeniden yaratmasına olanak vardır.

Gösteri toplumların dünyanın görüntüsü ve imajlardan oluştuğu için özellikle medya gibi kitle iletişim araçları gösterinin yayılımı arttırmaktadır. Böylece toplumlara gösterilmek istenen tek bir kanal üzerinden herkese ulaşabilecek şekilde oluşturulmaktadır. Bu durum gösteriyi hazırlayan kişinin fikirlerini aktarması ve hatta empoze etmesi için uygun bir koşul oluşturmaktadır. Gösteri toplumu artık ilk zamanlardaki kadar basit bir işleyişte değildir. Özellikle yeni medya araçlarıyla gösterinin etkisi günbegün artmaktadır.

1.2. Bilgi / Enformasyon Toplumu

Sanayi toplumunun etkileri İkinci Dünya Savaşının da etkisiyle toplumsal ve kültürel bir değişimler neticesinde 20. Yüzyılın ilk yarısında son bulmuştur. Yeni gelişen toplumun açıklanmasında farklı adlandırmalar yapılmıştır. Bilgi ve teknolojik gelişmeler ışığında bu yeni topluma “Postmodern Dönem”, “Kapitalist Ötesi Toplum”, “Bilişim Toplumu”, “Sanayi Sonrası Toplum” veya “Bilgi Toplumu” gibi isimlendirmeler verilmiştir. Özellikle bilginin gücünün ve toplumsal yönünün etkin olduğu “bilgi toplumu” Alvin Toffler (1992) tarafından geliştirilmiştir (Atasoy, 2018, s. 155-185), (Postman, 2006, s. 34), (Toffler, 2008, s.16), (Kumar, 2010), (Giddens, 1994, s. 10).

Post-endüstriyel çağ ya da kültürler post modern çağ olarak nitelendirilen toplumlarla birlikte bilginin toplumsal statüsü değişmiştir. Bilgide yaşanan bu değişim

için geçiş süreci 90'lı yılların sonunda kedisini göstermeye başlamıştır. Avrupa'nın yeniden inşa dönemine denk gelmektedir (Lyotard, 2013, s. 11). Artık bilginin merkezde olduğu yeni bir toplum tipi görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda 90'lı yıllar değişimin başlangıcı sayılmaktadır.

Bilgi ve enformasyon kavramları sıklıkla birbiri yerine kullanılmaktadır. Anlamsal olarak birbirine benzese de farklılıklar da vardır. Bilgi ve enformasyon ince bir nüans ile ayrılmaktadır. Castells (2008, s.20), bilgi ve enformasyon kavramlarının açıklanmasına öncelik vermektedir. Öncelikle bilgiyi tanımlarken bilginin mantıksal düzlemde yargı veya deneyler ile elde edilmesi hususuna dikkat çekmektedir. Bilgi haberin kendisi ya da eğlence unsuru değildir. İletişimin sistematik aktarımını sağlayan bir nosyondur. Bir olgu ya da düşüncenin iletişim sürecinde aktarımını ifade etmektedir. Castells bilgiyi tanımlarken bu unsurlardan yararlanılması gerektiğini belirtmektedir. Enformasyon için ise iki tanıma yer vermektedir. Birinci tanımda enformasyonun bilginin iletişim aracı olarak tanımlandığı yönüne vurgu yapmaktadır. İkinci tanım da ise enformasyonun, öncelikle örgütlenmiş ve daha sonra bu örgütlü verilerin iletilmesi yönünün olduğunu açıklamaktadır. Her iki bakış açısının doğru olduğunu söylemekle birlikte Castells, enformasyon kavramı için ikinci tanıma başvurmaktadır. Kısaca bilginin organize bir şekilde iletilmesini enformasyon olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte zaman zaman bu iki kavramı birbiri yerine kullandığını da ifade etmektedir.

Toffler'in, üç dalga metaforuna yukarıda da yer verilmiştir. Lakin bu defa bu metaforunda bilginin yeri ve önemi bağlamında değinilmiştir. Yine de hatırlatma babında üç dalga metaforunun ne oluşuna kısaca değinilmelidir. Toffler, (1992) "Yeni Güçler Yeni Şoklar" kitabında bilgi toplumunu açıklarken üç dalga metaforundan yararlanmaktadır. Birinci dalgayı tarım toplumu, ikinci dalgayı sanayi toplumu, üçüncü dalgayı bilgi toplumu terimleri ile farklı toplum türlerini ve evrelerini açıklamak için kullanılmaktadır. Toffler (1992, s. 98, 97, 83), üç dalgayı ve dalgaların değişimini açıklarken üretim kavramı ile başlamaktadır. Özellikle bilgi toplumlarında üretimin gücü üzerinde durmaktadır. Ona göre üretim kavramı hayal edilenin bile ötesinde bir değişim ve yeniden yapılandırmaya uğramıştır. Bununla birlikte artık emeğin yerini bilgi ve hammaddenin yerini ise semboller almıştır. Bu koşullardan oluşmuş "Süper-sembolik ekonomiden" türemiş bir üretimden söz etmektedir. Bu model giderek daha çok eşzamanlı ve sentezci bir modele dönüşmektedir. Bütün

bunlar bir araya gelerek üçüncü dalganın bileşenlerini oluşturmaktadır. Üçüncü dalgada paranın yerini artık elektronik öğeler almaktadır. Somut olmayan her an aktarım sağlanabilen ve video bağlantısı ile denetlenen elektronik öğeye dönüşmektedir. Artık üçüncü dünya parası dediği bu yeni oluşumun kaynağı enformasyonun kendisidir. Yani bilgi temellidir.

Bilgi toplumları ile adı sıkça anılan bir başka isim Peder Drucker'dır. O hem bilgi toplumlarına değinmekte hem de kapitalist ötesi toplumu tanımlamaktadır. Burada bilgi toplumları hakkındaki fikirlerine yer verilmiştir. Drucker (1993, s. 18), bilgi toplumlarının temel kaynağının ne üretim araçları ne sermaye ne de emek olmadığını söylemektedir. Bunlar on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın ekonomi terimleridir. Yeni toplumun ekonomisinde temel kaynak bilginin kendisidir. Bilginin uygulamaları ise verimlilik ve yeniliktir. Bilgi toplumlarının oluşturduğu sosyal gruplar ise “bilgi işçileri”dir. Bilgi yöneticileri ise bilgiyi verimli kullananlardan olacaktır. Bilgi elemanları bilgi profesyonellerinden oluşacaktır. Bilgi insanları da kurumlarda çalışacaktır. Kapitalizmden farklı olarak üretim olanakları ve üretim araçlarının ikisini de ellerinde bulundurulacaklardır. Bu yeni düzende yani kapitalist ötesi toplumda ekonominin yeni sorunu bilgi işinin ve bilgi işçisinin verimi üzerine olacaktır.

Toplumların geçirdiği tarihsel süreç içerisinde tarım toplumlarının temel kaynağı toprak ve işgücü iken sanayi toplumlarında sermaye bu temel kaynağı oluşturmaktadır. Oysa bilgi toplumlarında artık bunların bir önemi kalmamıştır. Bilgi toplumları için temel kaynak bilgidir. Bilginin kendisi stratejik önemi teşkil etmektedir (Bozkurt, 2014, s. 27). Bilginin ekonominin merkez kaynağı haline gelmesi hammadde, emek, zaman, mekân ve sermaye ihtiyacını azaltmış olmasındandır. Bu durum bilginin değer katsayısını arttırmıştır. Bundan sonra enformasyon savaşları yani bilgili ve bilginin kontrolünü ele almak için mücadeleler başlamıştır (Toffler, 1992, s. 106). Drucker, (1993, s. 18), bilgi toplumunu tanımlarken ekonomik yönden hareket etmiştir. Ona göre endüstri toplumlarının üretim güçleri olan üretim araçları, sermaye ya da emek artık doğal kaynak olmaktan çıkmıştır. Yeni toplumlar için en önemli kaynak bilginin kendisidir.

Özetle bilgi toplumları temelini bilgiden alan ve bilginin sağladığı güçle inşa edilmiş toplumlardır. Merkezde bilgi ve bilgi sağlayıcı unsurlar bulunmaktadır. Bilginin iletimi ise her geçen gün kolaylaşmaktadır. Bunda en büyük unsur yeni

medyanın sağlamış olduğu araçlardır. Sosyal medya internet, ağlar bilginin iletim hızı üzerinde belirleyici konumdadır. Bilgi toplumlarının bu özelliği sosyal medya platformlarını değerli kılmaktadır. Bilgi toplumlarıyla ilgili bu açıklamalardan sonra enformasyon toplumu kavramına yer verilmeye uygun bir zemin oluşmuştur. Şimdi enformasyon toplumlarını açıklamaya çalışmak için ön koşul hazırlanmıştır.

Enformasyon kavramı ilk olarak 1960'ların ortalarında Japonya'da doğmuştur. 1978 de Simon Nora ve Alain Mine tarafından Batı'ya aktarılmış bir kavramdır (Castells, 2008, s. 26). Enformasyon toplumu kavramının temeli 1960'lı yıllarda enformasyon teknolojilerinde yaşanan derin değişim ve dönüşümlerin etkisini açıklamayı amaçlamaktadır. Yaşanan değişimler gelişmiş batı toplumları başta olmak üzere bütün toplumlarda devrimsel değişimlere neden olmuştur. Enformasyon teknolojilerinde yaşanan bu gelişme sürecinin oluşturduğu toplumları tanımlamak için birden fazla tanımsal isimlendirme ve sınıflandırmalara başvurulmuştur. Bunlara örnek vermek gerekirse: Daniel Bell “sanayi-sonrası toplum”, Amittai Etzioni “modernlik sonrası çağ”, Paul Holmes “kişisel hizmet toplumu”, Herman Kahn “ekonomi-sonrası toplum”, Ralf Dahrendorf “hizmet-sınıflı toplum”, Yoneji Mesuda “enformasyon toplumu,” Peter Drucker “bilgi toplumu” ve son olarak Manuel Castells“de ağ (network) toplumu gibi adlandırmalar ile nitelemektedirler (Kumar, 2010)

Bilgi toplumlarının enformasyon toplumlarından ayrılması gibi bir ayrım da enformasyon toplumu ve enformasyonel toplum arasında da mevcuttur. Bu iki kavramın açıklanmasıyla enformasyon toplumu kavramına geçilebilir. Castells (2008, s. 25-26), “enformasyon toplumu” ile “enformasyonel toplum” kavramları arasındaki ayrımın önemli olduğunu savunmaktadır. Enformasyon toplumu her ne kadar enformasyonun olduğu toplumları tanımlasa da enformasyon, bütün toplumlar için önemlidir. Enformasyon terimi, bilginin iletilmesi anlamında tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra enformasyonel kavramı ise bilginin üretim, işleme ve aktarım aşamalarının oluşturduğu yeni toplumsal örgütlenmeyi tanımlamak için kullanılmaktadır. Enformasyonel kavramı teknolojik gelişmelerin sonucunda bilginin üretkenlik ve gücün temel kaynağının bilgiye dayanması durumunu ifade etmektedir. Bütün bunlar enformasyon ve enformasyonel kavramlarının önemine vurgu yapmaktadır. Yine de enformasyonel toplum kavramının anlaşılması için derin gözlemler ve detaylı analizler yapılmalıdır. Enformasyonel toplumlarının anlaşılması

için mihenk taşlardan birisi de bu toplumların ağ mantığının anlaşılmasıdır. Tam bu noktada “ağ toplumu” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar birbirlerini etkileseler de enformasyonel toplum ile ağ toplumu birbirinin yerine geçen kavramlar değildir. Bunun sebebi ağ mantıkları ve bu ağların işleyişinin farklılık göstermesidir. Sözü geçen ağ toplumu kavramı ilerleyen bölümlerde detaylıca açıklanacaktır. Burada kısaca enformasyon toplum olan bağlantısı için değinilmiştir.

Enformasyon toplumlarının tanımlanmasında enformasyon toplumlarında meydana getirdiği değişim ve dönüşümlerden yararlanmalıdır. Van Dijk (2016, s. 42), bunu şöyle açıklar, modern toplumlarda yaşanan enformasyon yoğunluğu bu değişimlerin özünü oluşturmaktadır. Artık toplumsal örgütlemenin temeli bilim ve rasyonaliteye dayalıdır. Ekonominin temeli enformasyon üretimine dayalıdır. Emek piyasası, bilgi ve ileri derece eğitim gerektiren işlerin tamamı bilgi işlem görev işlemlerine dayalıdır. Kültür ise ister semboller bakımından olsun ister anlam bakımından olsun medya ve enformasyon tarafından üretilmektedir.

Enformasyon, belirli bir sınıflandırma ile kategorik olarak ayrılmış ve bir düzen içerisinde sunulan veriler olarak tanımlanmaktadır. Bilgi ise daha ziyade rafine edilmiş ve genel hatlara çevrilmiş enformasyona karşılık gelmektedir (Toffler, 1992, s. 34). Enformasyon bilgi ile iç içe geçmiş durumdadır. Enformasyon daha çok bilginin veri haliyle ilgilenmektedir.

Yeni enformasyon teknolojileri artık eskiye nazaran sadece uygulanacak araçlar olmaktan çıkmışlardır. Artık bu özelliğinin yanı sıra geliştirilmeye uygun süreçleri de ifade etmektedir. Bu özellikleri kullanan kişiler ya da yapan kişiler aynı da olabilmektedir. Tıpkı internetin kullanımında olduğu gibi kullanıcı ve kontrolü elinde bulunduranlar aynı olabilmektedir. Toplum kültürü ve üretim güçleri arasında bir ilişki mevcuttur. Sembollerin kullanılmasında etkili olan toplumsal süreçler ile mal veya hizmetin üretim ve dağıtımı arasında ilişki bulunmaktadır. Bu yüzden tarihte bir ilk olan insan aklı hem üretim sürecinin etkin bir unsuru hem de üretim gücünün doğrudan bir parçası olmuştur (Castells, 2002, s. 41). Yani enformasyonun kazandığı yeni özellikler onu hem etkileyen hem de etkilenen şey konumuna getirmiştir. Bilgiyi oluşturanda aktaran da işleyende aynı eldir. Böylece tek bir yerden bütün işlemler gerçekleştirilebilir hale gelmiştir.

Günümüz teknolojik koşullarının farklılık gösteren özelliği bilgi veya enformasyonun merkezi önemde olması değildir. Bilgi ve enformasyonun birbirini beslediği bir döngü oluşturmaktadır. Burada bilginin üretilmesi, işlenmesi ve aygıtlara iletilmesinde kullanılan yenilikler ve yeniden gelişen yeniliklerin kullanılması durumunu ifade etmektedir (Castells, 2008, s. 40). Castells (2008, s. 20), endüstriyel kalkınmanın yeni kaynakların bulunmasıyla birlikte üretkenliğin temel kaynağının değiştiğini belirtmektedir. Eskiden üretim ve dağıtımın enerjiye göre şekil aldığını fakat yeni enformasyonel kalkınma ile birlikte artık üretimin ve üretkenliğin kaynağı bilgiye göre şekil almaktadır. Yani artık enformasyonel biçim, bilginin üretilmesi, dağıtılması ve semboller ile iletişimin kurulması teknoloji ile sağlanmaktadır.

Enformasyon teknoloji sayesinde daha iyi bir dağılım göstermektedir. Ancak teknolojinin karmaşık yapısı ve maliyeti mevcut sosyal adaletsizliğin artışına neden olabilmektedir. Dahası enformasyon toplumunun değişimine uyum sağlamayacak ve bu toplumsal dönüşümün dışında kalacak uyumsuz grupların oluşmasına da sebep olabilmektedir. Sosyal ilişkilerin niteliği ve niceliği iletişimin teknolojik olarak bize uzaklığı ne olursa olsun fark etmeksizin dilediğiniz herkesle iletişime geçebilmemizi sağlamaktadır. Fakat başka bir yandan bazılarının bilgisayar ve telefonla sadece belirli bir grupla iletişime geçip geri kalanlardan kendisini soyutlamasına da söz konusu olabilmektedir (Van Dijk, 2016, s. 14-15). Enformasyon bilginin başkalarına iletim aşamasını kolaylaştıran bir yapıya sahip görünse de ulaştırıcı araçların yoksunluğu bunu engelleyebilmektedir. Elinde bu araçlara ulaşacak imkânı olmayan kişileri bu bilgi akışından mahrum bırakmaktadır. Bir diğer sorun ise iletişim kurulan kitlenin daralması gibi sonuçlara sebebiyet verebilmesidir.

Enformasyon komplike bir yapıdadır. Hem etkilediği faktörler hem de etkilendiği faktörler bağlamında araştırılıp irdelenmesi gereken bir konumdur. Castells (2008, s. 5-6), enformasyon teknolojisinde yaşanan devrimsel değişim beşerî alanların enformasyonu etkilediğini vurgulamıştır. Bir de gelişim sürecinde toplumu, kültürü ve ekonomiyi etkilemektedir. Başka bir yönde ise gelişim sürecinde toplumu, kültürü ve ekonomiyi belirlediğinden analizler enformasyon üzerinden yapılmalıdır. Castells, metodolojik yolunun enformasyondan geçtiğini belirtmektedir. Bu metodolojik tercihin gerekçesi ise yeni toplumsal oluşumun ve yaşanan değişim sürecinin teknoloji kaynaklı ortaya çıkmasıdır. Teknoloji burada toplumu belirleyici konumda değildir. Toplum da teknolojik gelişme çizgisini belirleyemez. Burada daha

komplike bir yapı söz konusudur (Tomlinson, 2013, s. 54). Bilimsel yenilik, keşifler, teknolojik yenilikler gibi etmenler toplumsal uygulama alanına girdiğinden hem oluşumu hem gelişimi karmaşık etmenlere bağlı olmaktadır. Teknoloji toplumu belirlemez çünkü teknoloji aynı zamanda toplumun kendisidir. Bu yüzden bu ikilem karmaşık ilişkiler yumağından ibarettir.

Yeni paradigmanın temel özelliği enformasyonun hammadde olmasıdır. Yeni teknolojiler enformasyon temelinde ve çıkış noktası enformasyon olan teknolojilerdir. Daha önceki teknolojik devrimler gibi sadece enformasyonun teknolojiyi baz alması söz konusu değildir. Karşılıklı bir etkileşim süreci yeni durumu ifade etmektedir (Castells, 2008, s. 89). Artık enformasyon hem teknolojinin kaynağını hem de sonucunu belirleyen bir yapıdadır. Daha önceden gerçekleşen teknolojilerde enformasyon teknolojinin sadece gelişim süresinde etkilidir. Artık bu durum değişmiş ve sonrasında da etkili olmaya başlamıştır.

Teknolojik süreçlerin ve teknolojik ürünlerin bilgi üzerindeki tesiri çok derin bir etkidedir. Bilginin iki işlevi de bu durumdan etkilenmektedir. Bunlar bilginin araştırılması evresi ile bilginin iletim evresidir. Bilginin araştırılması işlevine artık uzman olmayanların da erişiminin olması durumudur. Bilginin iletim işlevi ise alet ve aygıtların küçülmesi, standart ve ucuz üretilmesi ile herkesin sürece dahil olmasıyla yaşayacağı değişimi belirtmektedir (Lyotard, 2013, s. 12-13). Bilginin ulaşım, iletim ve aktarımı üretilen teknolojiler sayesinde kolaylaşmaktadır. Dileyen herkesin ulaşımına olanak tanıyan bilgi artık herkese aittir. Bunu mümkün kılan ise iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimlerdir.

Bilgisayar ve insanlar arasındaki ilişki bilgisayarların, insanları "enformasyon işlemcisi" olarak belirttiğini ve doğayı da enformasyon bakımından işlenecek bir alan olarak betimlenmektedir. Yani bilgisayarlar açısından insanlar birer makinedir. Bilgisayarların belirlediği temel mesaj insanın düşünen bir makine olmasıdır. Burada neden bilgisayarın Teknopolis içerisinde emsali bulunmayan ve mükemmel çalışan bir makine olmasıdır. Bilgisayar için insani olanın doğal yapısında bulunan biyolojik yapının, duyguların ve ruhun bir önemi yoktur. Bunlardan kaynaklı isteklerinde bir önemi yoktur ve geçersizdir. Bilgisayar insani olana hakimiyet kurduğu iddiasında bulunmaktadır. Ve bu iddiayı da insanlardan düşünce yapısından daha iyi olduğunu göstererek desteklemektedir (Postman, 2006, s. 129). İnsan düşünce yapısıyla makinadan ayrılan bir özellikte kabul edilmektedir. Böylece bilgisayar yüklenen

düşünce yapısı bakımından insandan daha üstün faz edilebilmektedir. Bu da bilgisayar çağının sorunlarının temelini oluşturmaktadır.

Yeni medya ve internet vasıtasıyla bilginin geçtiği aşamalar değişmiştir. Artık bilgi işlenirken tek bir kanal üzerinden bütün aşamalarını gerçekleştirmektedir. Bu bilgiye ulaşım eforunu ciddi oranda azaltmıştır. Eskiden olduğu gibi bilgiye ulaşmak için çok fazla caba sarf edilmesine gerek kalmamıştır. İnternetin olduğu her yerden her anda bilgi aktarımı yapmak mümkündür. Bunun olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Aynı zamanda yanlış bilginin yayılımına da sebebiyet verebilmektedir. Ama ne olursa olsun bilgi toplumların temel ürünü haline gelmiştir. Bir de üstüne bilgi kaynakları kolay erişilebilir olması bu durumu pekiştirmektedir. Bu durum iletişim teknolojilerinin hazırladığı bir durumdur.

1.3. Ağ Toplumu

Toplumların tarihsel seyrinin şimdilik ulaştığı son nokta ağ toplumlarıdır. Sanal ortamlara taşınan ve birbirine ağlarla bağlı yeni bir toplumsal düzen söz konusudur. Çalışmada bundan önceki bütün açıklamalar ağ toplumları için gerekli altyapıyı oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Çünkü ağ toplumlarını açıklamak ve medya ile olan bağlantısını anlatmak için önceki toplumsal süreçlerden söz etmek kaçınılmazdır. Herhangi bir çalışmada konunun alt metni hazırlanmadan konuya başlamak doğru sayılmamaktadır. Bunun neticesinde toplumsal değişim dönemlerine yer verilmiştir. Şimdi bundan sonrasında ağ toplumu ile ilgili açıklamalar yapıp medya olgusuna geçilecektir.

Günümüz toplumlarında hemen hemen her kurum telefon ve bilgisayar aracılığıyla birbirine bağımlı hale gelmiştir. Bu arızalarda meydana gelen herhangi bir hata durumunda herhangi bir iş yapılamamakta ve bütün işler aksamaktadır. “Ağ Çöktü” dışında herhangi bir açıklama yapmaya gerek bile kalmamaktadır. İletişim ağları toplumlar için o kadar elzem bir duruma gelmiştir ki herhangi olası bir durumda herhangi bir toplumla ağlarını devre dışı bırakarak savaşmak mümkün hale gelmiştir. Daha iddialı bir söylem de 21. yüzyılın ağlar çağı olduğunu söylemidir. Ağlar toplumların sinir sistemleri haline gelmiştir. Ağların altyapılarında hem sosyal hem de özel hayatımı şekillendiren yollar bulunmaktadır. Bu yollar geçmişte insanları ve

mülkleri taşıyan yollardan daha önemli bir etkiye sahiptir (Van Dijk, 2016, s. 12-13). Ağlar artık toplumsal dinamikleri şekillendiren yeni ve en etkili unsurları oluşturmaktadır.

Tarihsel dönemlerden biri olan enformasyon çağında belirgin işlevler ve süreçler her geçen gün ağlar tarafından örgütlenmeye başlamıştır. Ağlar günümüz toplumunun sosyal bir ‘morfolojisi’dir. Ağların meydana gelme mantığı pek çok alanda ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Toplumsal örgütlenme artık ağ biçimindedir. Bu yüzden ağlar, zaman ve uzam farklı olsa da toplumsal yapının hepsine tesir etmesi için gerekli maddi zemine sahiptir. Ağların oluşma mantığının bir diğer getirisi ise kendine has toplumsal çıkarların dışında daha ciddi bir toplumsal belirleyici olmasıdır. Ağın yapısı ister ağ içerisinde olsun ister ağın dışında kalınsın o ağın karşısındaki ağ dinamikleri toplumsal değişimlerde baskın karakter olmasının temel kaynağı niteliğindedir. Ağ toplumunu tanımlarken bütün bu özellikler dikkate alınmalıdır. Kısaca ağ toplumu, “*sosyal morfolojinin sosyal eyleme üstün olmasının damgasını vurduğu bir toplumdur.*” (Castells 2008, s. 658). Ağ toplumlarında kişilerin ağın dışında kalması söz konusu değildir. Artık toplumun her bir ferdi ağın bir parçasıdır.

Ağ toplumu, ağ kuramı ya da ağ terimi olarak da adlandırılmaktadır. Bir veya daha fazla kişiyi birbirine bağlayan toplumsal ağları ifade etmektedir. Ağ toplumu kavramsal olarak toplumsal bir ağın parçası olan bireylerin oluşturduğu toplumsal yapıya denk gelmektedir. Grafik kuramı üzerinden de benzer bir tanımlama yapılabilmektedir. Burada bireyler noktayı ve bağlantılar ise bir doğruyu temsil etmektedir. Ağ analiz edilirken matematiksel bağlamda grafik kuramından yola çıkmaktadır. Bununla birlikte ağ analiz çalışmalarına kaynaklık eden üç nokta bulunmaktadır. Ben merkezci ağlar, sistematik ağlar ve yayılma araştırmaları. Ben merkezci ağlar, tek bireye ve bu bireyin görüşlerine dayanan ağlardır. Sistematik ağlar, ağa katılan tüm bireylerden oluşmakta ve kendi yapısı üzerinde yoğunlaşan ağları ifade etmektedir. Yayılma araştırmaları, ağların akışını, şeklini, yollarını, yenileşme süreçlerini ve ağlardaki epidemiolojik⁶ yayılmalarla ilgilenmektedir (Marshall, 1999, s. 4). Farklı ağ türleri olsa da ağlar genellikle toplumsal yapı içerisinde bireyi oluşturan bir yapıyı ifade etmektedir.

⁶ Epidemioloji (epidemiology) İnsan toplulukları içinde nedenselliği saptamak amacıyla hastalıkların ortaya çıkması ve yayılmasını analiz eden dal. (Marshall, 1999, s. 203)

Ağ toplumu tanımı “*Ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarından oluşan bir alt yapının toplumun her seviyesindeki bireysel, grupsal-örgütsel ve sosyal örgütlenme tarzını belirlediği modern bir toplum türü olarak tanımlanmaktadır.*” (Van Dijk, 2016, s. 42). Ağlar her geçen gün artan bir şekilde toplumun her kesimini birbirine bağlamaktadır. Batı toplumları için birey, ağların birleştiği temel nokta olarak değerlendirilmektedir. Yani batı toplumlarında ağlar birey eksenslidir. Doğu toplumlarında ise bireyden ziyade ağlar etrafında birbirine bağlanmış gruplar temeldedir. Ağlar Batı ve Doğu toplumlarında farklı etkiler göstermiştir. Öncelikle Batı toplumlarında bireyi merkezli ağlar hakimdir. Oysa Doğu toplumlarında ağlar birbirine bağlı gurupları temsil etmektedir.

Ağ, dünyanın her köşesinden insanları bilgisayar uzantılı iletişim teknolojileri üzerinden herkese açık tartışmalar ile birbirine bağlayan esnek bağları bulunan bilgisayar ağlarını tanımlayan resmi olmayan bir terimdir (Rheingold, 1993, s. 6). Ağ toplumun parçalanmış ve dağınık sosyal birimlerden oluşmaktadır. Bu durum da geleneksel ve kitle toplumlarına kıyasla temas ve bağlantıların azlığının göstergesidir (Van Dijk, 2016, s. 72). Modern toplumlarda ağlar insan yaşamında vazgeçilmez bir konumdadır. Bu durum giderek artan bir etkileşim içerisinde çevrimdışı dünya ile sosyal ağların iç içe geçmesiyle ağ toplumunu meydana getirmiştir (Van Dijk, 2016, s. 38). Ağ toplumlarında önceki toplumlara nazaran daha fazla bağlantı ağı bulunmaktadır.

Ağ toplumlarında akışların uzamı için insanlık tarihine bakmaz. Çünkü ne ileri toplumlarda ne de geleneksel toplumlarda bu durum mevcut değildir. Bütün tarihsel akış içerisinde insanlar mekanlarda yaşayanlar olarak tasvir edilmiştir. Bu yüzden uzam doğrudan mekâna bağlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Mekân, fiziksel sınırları olan belirli sınırlar ve paylaşım alanının içerisinde kalan yerdir (Castells 2008, s. 561). Oysa ağ toplumlarıyla birlikte mekân ve fiziki sınırlar silikleşmiştir. Onun yerini sanal mecralarda sanal mekanlar almıştır. Artık mekân eskiden atfedildiği şekliyle somut olmak zorunda değildir. Aynı zamanda uzam da mekânın bir olmadığı yeni durum gelişmiştir.

Castells ağları anlatırken etki alanının daha önce hiç görülmemiş düzeyde olduğunu dile getirmektedir. Artık ağlar daha önce hayal edilemeyen bağlantı alanına sahip durumdadır. Castells (2008, s. 99-100), yirminci yüzyılın son çeyreğinde bütün dünyayı etkisi altına alan yeni bir ekonomi şeklinin ortaya çıktığını söylemektedir. Bu

yeni ekonomi, enformasyonel hem küresel hem de ağ ile kurulmuş bir niteliği ifade etmektedir. Bu yeni ekonominin ayırt ediciliğini göstermektedir. Enformasyonel olması ekonomik birimlerin ve üretkenliğin bilgiye dayalı enformasyonun üretim ve işlenme kapasitesinden güç almasından kaynaklanmaktadır. Küresel olması üretim, tüketim ve dolaşım gibi faaliyetlerin ağ üzerinden küresel bir etki alanı yaratmasındandır. Ağın örgütlenmesine dayanması ise yeni tarihsel gelişim sonucunda küresel ölçekli bir ağın etkileşim alanı ve rekabete ev sahipliği yapmasındandır. Enformasyon teknoloji devrimi bu yeni ekonomi için ayrılmaz maddi bir dayanak oluşturmuştur. Kısaca ağ toplumları enformasyon ve ekonomi üzerimde yadsınamaz bir etkiye sahiptir.

Ağların yapısı madde ve yaşamın sistemsal olarak görece karmaşık bir örgütlenmesidir. Ağlar, birimdeki elemanlar arasında bağlar oluşturarak kaostan düzen üretmektedirler. Materyal elementlerin ve yaşamsal sistemlerin sabitlemesi ise sorunlara neden olup kaotik durumlar oluşturmaktadır (Van Dijk, 2016, s. 49). Ağ tanımlanırken birim elemanlarının bağlarından yararlanılmaktadır. Yani ağ elemanlar arası bağlantıların toplamını ifade etmektedir. Ağ içerisindeki elemanlar ise düğüm noktaları olarak tasvir edilmektedir. Birimler ise sistemin kendisidir. Elemanın sayısının en az üç kişiden ve iki bağlantının olması gerekmektedir. İki eleman ve tek bağlantı türüne ise ilişki adı verilmektedir. Ağlar hem doğa da hem de toplumda bulunan örgütlenme şeklini belirtmektedir (Van Dijk, 2016, s. 48). Ağ yapısının oluşması için iki kişi ve bir bağlantı gibi teknik koşullar sağlanmalıdır. Yani ağlar bağlantı noktalarıdır.

Toplumsal ve siyasal sorunların çözümü amacıyla ağ teknolojilerini faydaları ve tehlikeleri hakkında fikir üretenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Dijital medyanın günlük hayatı değiştirdiği artık neredeyse herkesçe kabul görmüş bir düşüncedir. Joshua Meyrowitz'a göre televizyon ile fiziki ve toplumsal alan arasında bağ kurulmuştu. Aynı zamanda cemaatin bölgesel olmaktan kurtarmış ve bu yeni toplumsal düzenin mantığını oluşturmuştur. Anthony Giddens ise gerçekliğin tersine döndüğünü belirtirken tarihsel aşamalarda görülmemiş farklı bir yaşayış biçimi oluşturduğunu ifade etmektedir. Mekânın yaşadığı değişim ve bölgesel etkinliklerde mesafenin de rol alması, aracılı yaşam deneyiminin merkezileşmesi birlikte değerlendirildiğinde dünyanın ne olduğu ya da ne olmadığı radikal bir biçimde değişmiştir. Radikal değişimler ışığında artık çoğu insan için olgusal dünya küresel

ölçektedir (Robins, 2013, s.169-170). Yaşanan radikal değişimlerin başında mekânın yaşadığı değişim vardır. Çünkü yeni mekanlar ağ içerisinde oluşturulan sanal ortamlardır. Bu sanal ağlar için köprü oluşturan da geleneksel medya ve özelde televizyondur. Ama artık televizyonu da katbekat geçen sosyal medya ile bu bağlantı sağlanmaktadır.

Modern toplumlarda ağlar insan yaşamında vazgeçilmez bir konumdadır. Bu durum giderek artan bir etkileşim içerisinde çevrimdışı dünya ile sosyal ağların iç içe geçmesi neticesinde ağ toplumu meydana getirmektedir (Van Dijk, 2016, s. 38). Ağlar sürekli yenilenmektedir. Yeni bilgi akışı içerisinde duruma ayak uydurmak için ağlar sürekli yenilenen bir oluşum içerisinde. Bu yüzden ağlar durmaksızın kendi içerisine yeni imkanları üretme potansiyeline sahiptir. Bu durum ağ dışında ayakta kamanın çok güç olmasına yol açmaktadır.

Teknolojide yaşanan hızlı gelişim neticesinde ağlar en aktif birimler haline gelmektedir. Bu durum ağ müessesinin doğmasına neden olmuştur. Ağ müessesesi ise en somut haliyle ortak bir hedefe ulaşma gayesiyle bir araya gelmiş ve şekil almış araçlar veya yollardan oluşan sisteme verilen ağın adını tanımlamaktadır. Ağ müesseseleri yeni teknolojiler, krizler ve yaşanan değişimlerin etkisiyle enformasyonel başat bir güç oluşturmaktadır (Castells, 2008, s. 236). Yeni toplumlarda bilgi en önemli temelli oluştururken bilginin yayıldığı ağlar ise belirleyici konumdadır. Artık her şey ağların içerisinden geçmektedir.

Bilim ve teknoloji koşullarının değişimiyle evrim geçirmiş toplumların açıklanmasında kullanılan birkaç kavram vardır. Bu kavramlardan en çok kullanılanları “enformasyon toplumu” ve “ağ toplumu” kavramlarıdır. Bu kavramlar toplumların ileri seviye enformasyon alışverişi ve iletişim teknolojilerinin yoğun olduğu toplumları ifade etmektedir. Enformasyon toplumlarının özü faaliyet ve süreçlerin değişimine vurgu yapmalarıdır. Ağ toplumlarında ise dikkat ve ilgi daha çok örgütlenme ve altyapıların biçiminde yaşanan değişim üzerinedir (Van Dijk, 2016, s. 41). Ağa toplumu kavramı yeni üretilmiş bir kavram değildir. Bilakis toplumlar var olduğu günden beri konuşmanın icadı ile birlikte toplumlar kısmen ağlar içinde örgütlenmişlerdir. Dolayısıyla ağ toplumun fikri tamamen yeni bir fikir değildir. Geçmişte bunun temelleri bulunmaktadır (2016, s. 43). Ağ kavramı yeni bir kavram değildir. Çok eskilerde de görülmektedir. Çünkü bireyler arası bağlantıya

dayanmaktadır. Ama ağların bağlantı şekli evrilmiş ve kablolar aracılığıyla aktarım bulmuştur. Bu da ağlara muazzam bir güç vermiştir.

Ağlarla birlikte yeni teknolojiler de değer kazanmıştır. Aslında yeni teknolojik gelişmeler ağların yayılımını arttırmıştır. Teknoloji ve ağlar birbirlerini besleyen iki etmendir. Dolayısıyla yeni teknolojilerin özelliklerine değinmek gerekecektir. Castells (2008, s. 89-91), yeni teknoloji paradigmasının beş temel dayanağı olduğunu tespit etmiştir.

- ✓ Bunlardan ilki, hammaddenin enformasyonun kendisini oluşturmasıdır. Yeni teknolojiler enformasyon çıkışlı, hareket noktası enformasyon tarafından oluşturulan teknolojilerdir.
- ✓ İkincisi, yeni teknolojiler etki alanının yayılımını baz almaktadır. İnsani her türlü gelişim sürecinin teknoloji tarafından şekillendirilmesidir.
- ✓ Üçüncüsü, yeni enformasyon teknolojilerinin kullanılan ağ kurma mantığı ile ilintili olmasıdır. Ağ morfolojisinde meydana gelen etkileşimin karmaşıklığının açıklaması ve kendi içerisinde çözülmesi buna örnektir.
- ✓ Dördüncüsü, ağlaşmayla ilgili farklı bir özellik olan esneklik temelli olmasıdır. Bu yeni teknoloji paradigmasının yeniden tanımlanabilirlik kapasitesinin belirleyici özelliğidir.
- ✓ Beşincisi özellik ise belirli teknolojiler artık bütünleşebilme ve yeni bir sisteme dönüşebilmesinin her geçen gün yayılmasıdır.

Ağlarla ilgili bir diğer sınıflandırma ağları yine beş aşmaya ayırmaktadır. MacNeilller dünyayı tarihsel bağlamda beş ağ çağı olarak tasvir etmektedir. Bu ağlar birbiri ardı sıra gelmektedir (Van Dijk, 2016, s. 45-47).

- ✓ Birinci insan ağ türü, yani avcı toplayıcı kabileler halinde bulunan insanların dünyaya yayılmasıdır.
- ✓ İkinci insan ağı, yaklaşık altı bin yıl öncesinde yerel yerleşim ağlarının metropolitan şehir ağlarına dönüşmesidir.
- ✓ Üçüncü insan ağı, iki bin yıl önce kuzey Amerika ve Avrasya'daki uygarlıklar arasında bağlantısı ile bir kısım birleşmelerden oluşan eski dünyadır.

- ✓ Dördüncü insan ağı, 1450’de başlayan okyanus navigasyonunun Amerika ve Avrasya’yı birleştirerek, dünya genelinde tamamen evrensel bir ağ oluşturmıştır.
- ✓ Beşinci tip insan ağı, son 160 yıl boyunca gelişen küresel bir ağdır. Bu dönem kentleşme ve nüfus artışını ifade etmektedir. Yayılmak yerine yoğunlaşan bir toplum türüdür. İletişimin hacmi ve hızı ciddi oranda artmıştır. Trenler, arabalar ve uçaklar ulaşım teknolojilerinde, bununla birlikte telefon, radyolar televizyonlar ve son olarak bilgisayar ise iletişim teknolojilerinde kullanılan yeni araçlardır.

Ulaşım teknolojileri ve iletişim teknolojileri son aşama olan günümüz toplumlarının ağ morfolojisinin motor gücünü oluşturmaktadır. Bütün ağ aşamaları kendi döneminin belirleyicisi olmuştur. Lakin hiçbir aşama internet ile sağlanan erişimin şiddetinde değildir. İnternet ağ aşamaları içerisindeki en etkili döneme tekabül etmektedir.

Ağlar toplumu kapsayan ve toplumun yeniden üretilmesini sağlayan bağlantılardır. Ağlar, yeni ölçek seviyeleri ve yeni pazar yolları üretmek için yardımcı olurken eski örgütlenme türlerini bozmaktadır. Ağlar, toplumlarda aynı anda hem ölçek genişlemesini hem de ölçek daralması ile bir araya gelen bağlantı şekilleridir. Ağlar sosyalleşme ve küreselleşmeyi desteklediği gibi yerelleşme ve kişiselleşmeyi de desteklemektedir (Van Dijk, 2016, s. 56). Ağların doğası homojen olmayan, düz ve yatay sosyal yapılardır. Buna karşın yine de merkezi olmadığı söylenemez (2016, s. 72). Ağlar bir yandan merkezi bir yandan da yatay yayılım gösterme eğilimindedir. Bu durum ağların çift yönlü olma özelliğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak ağlar ilişki ve bağlantı duruma karşılık gelmektedir. Kişiler arası bağlantının sağlandığı ve etkileşimin bol olduğu alanlardır. Ağların gelişimi çeşitli evrelerde farklılık göstermiştir. Nihayetinde ise internet ile pik noktasına ulaşmıştır. Ağlar mekân ve zaman kavramlarının bükülmesine ve yani anlamlar kazanmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle sosyal medya gibi yeni medya araçları, ağların en son hallerini sunmaktadır. Çalışma için ağ toplumu kavramı çok önemlidir. Çünkü yeni medya araçlarının temel iletişim prensiplerini oluşturmaktadır. Bu sebeple ağ toplumlarıyla ilgili yapılan bu açıklamalardan sonra ağ toplumlarında görülen sanal topluluklar ve ağ toplumlarının sorunlarını dile getiren teknopoli terimlerine yer verilmiştir.

Artık teknolojik gelişmelerin vardığı noktada insanoğlu kendi benlik ve varoluşsal durumu karşısında inancını yitirmesini gündeme gelmektedir. İnsanoğlu teknolojik alanda kendisini sanal bir varlık olarak atfetmektedir. Ve bu durumu vekâleten bir yazgı durumunu varsaymaktadır. Çünkü kendinden içkin bir varoluş sunmayan bir özne konumuna gelmiştir (Baudrillard, 2012b, s. 56). Zaman ve mekân kavramları yeni özellikler kazanmıştır. Birinci dünyada yaşayanlar zamanın içerisinde yaşamaktadırlar. Mekânın bir önemi bulunmamaktadır. Çünkü "mesafe" terimi anlık bir kavramdır. Jean Baudrillard'ın "hipergerçeklik" kavramı, bu konuya dikkat çekmektedir. Bu deneyimde, sanal ile gerçeklik birbirinden ayrılamaz hale gelmiştir. Çünkü Emile Durkheim'ın belirttiği gerçeklik kavramında bulunan nesnellik özelliği hem dışsal faktörleri hem de cezalandırma gücünü göz ardı etmektedir. Diğer bir nokta ise dünyada yaşayanların mekâna bağlı olmalarını ifade etmektedir. Mekân içerisinde yaşarlar. Onlar için zaman boştur ve burada hiçbir şey gerçekleşmez. Sadece sanal zaman vardır. Burada sözü edilen sanal zaman televizyon zamanı gibi sanal bir yapıya sahiptir. Zamansal bu yapı zaman cetvelidir. Bunun dışında kalan zaman ise tekdüze saat tıkırtısından ibarettir. İkinci dünya sakinleri bu zaman cetveli hapsedilmişlerdir. Onların kapatıldığı yerde, gerçek mekân üzerinde hiçbir etkileri, güçleri yoktur (Bauman, 2012b, s. 92). Sanal ortamlarda zaman ve mekân kavramları yeni bir boyut kazanmaktadır. Böylece bir yandan zaman ve mekân üstü özellikler sunarken bir yandan da toplumsal olandan fiziki mekân ve sınırları olan zamandan koparabilmektedir

Teknik iletişim devrimi ile birlikte artık yapay hafızalar ve hafızaların içeriğinin yeniden üretimi köklü bir değişim geçirmiştir. Metinlerin çoğaltılması bakımından matbaanın icadı bir devrimdir. Matbaanın modern toplumların oluşumunda önemli bir yeri vardır (Thompson, 2008, s. 86). Bunun yanı sıra 19. yüzyılın ikinci yarısında başka bir devrim yaşandı. Bu devrim ile birlikte artık kablo ve havadan sinyallerle uzak mesafeleri birbirine bağlayan bir iletişim icat edildi. Bu devrim fotoğraf, film, gramofonun, ses kaydı gibi bantlar aracılığıyla gerçekleşti. Bu yeni çoğalma teknikleri teknik bir devrimi betimlemektedir. Dijital devrim, ilk defa kullanılabilir inovasyon biçimi ile 1890 ile 1925 arasında gerçekleşmiştir. Toplumu kapsamaması ise 50 seneyi bulmuştur. Bu devrim, teknik iletişim devrimi olarak adlandırılmakta olup, dijital yapay hafızaların, dijital iletim ve refleksiyonun kullanımıyla betimlenmektedir. 1960'larla birlikte sembolik makineler olarak

karşımıza çıkan bilgisayarlar piyasaya sürülmüştür. Bilgisayarlar enformasyon ve iletişim için kullanılmaktadır. Bu durum giderek artan ağlar içerisinde ağların birbirine bağlanmasıyla oluşmuştur (Van Dijk, 2016, s. 18-19). Bilgisayarlar enformasyon ve iletişim sağlarken ağlar vasıtasıyla yapmaktadır. Bu ise sanal ortamları kullanmaya sürüklemekte ve sanal topluluklar inşa etmektedir.

Sanal alanların oluşmasıyla birlikte bu ortamlara dahil olan kişilerin yeni kimlikler edinmesi burada sanal toplulukların oluşmasına gerekli zemini hazırlamıştır. Böylece kişiler gerçek kimlikleri dışında diledikleri gibi şekillendirdikleri sanal kimliklere kavuşmuştur. Kevin Robins (2013, s.38), “İmaj, Görmenin Kültür ve Politikası” isimli kitabı sanal kimlikler ile ilgili çalışması dijital alan ile ilgili veriler sunmaktadır. Sanal ortam atomlar ve baytlar arasında yapılan karşılaştırma ile açıklanmaktadır. Atomlar gerçek dünyası fiziksel yapılardan oluşmaktadır. Baytlar ise geçicidir. Baytlar 1 ve 0’dan oluşan sanal bir evrendir. Sadece birlerin ve sıfırların olduğu bu yeni evren enformasyon çağının temelini ifade etmektedir. Tecrübelerin sanal ortama aktarılması gerçeklik algısının değişimiyle sonuçlanmıştır. Hiç yoktan var edilen yeni boyut siber-uzay boyutunu oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerden yapılan bu çıkarım ile artık atomlar dünyası yerini fani ve sanal baytlar dünyasına bırakmaktadır. Gerçekliğin yeni biçimi sanal ortamda şekillenmektedir. Hatta rasyonel egemenliğin sanal genişleme alanında oluşturulacağı düşünülmektedir. Alternatif bir gerçeklik oluşturulma çabası dokunulmayan bir gerçeklik alanı yaratmaktadır. Teknolojik hayalciliğin özünde bu düşünceler bulunmaktadır.

Antik çağlardan beri toplumsal gerçeklik ve hakikatin ayrımını ortadan kaldırarak görsel oyunlardan oluşan illüzyonistlik örneğini yeni siber dünya oluşturmaktadır (Virilio, 2003, s. 85). Başka bir sanal topluluk tanımı da Barry Wellman tarafından yapılmıştır. Wellman (1999, s. 169), sanal toplulukları tanımlarken üç nokta üzerinde durmaktadır. Bunlar arkadaşlık etme isteği, bilgi paylaşımı ve aidiyet hissidir. Yani sanal topluluklar internet ve internet araçları vasıtasıyla iletişim kuran sanal üyelerin arkadaşlık bilgi aktarımı ve aidiyet hissi veren sosyal etkileşim gibi faktörler için bir araya gelinmesi durumudur.

Sanal cemaatler kavramıyla sanal ortama dair görüşlerini dile getiren Howard Rheingold’tur. Rheingold (1993, s. 6), sanal toplulukları tanımlarken, siber uzay teriminden yararlanmaktadır. Sanal topluluklar internette doğan sosyal topluluklardır. Başka bir ifade ile sanal topluluklar siber uzayda belirli sayıda kişinin katılımıyla, uzun

bir süre zarfında ve halka açık tartışmalarda bulunan internet aracılığıyla bir araya gelen sanal sosyal topluluklardır. Matematik ile dünyanın metafizik ikizini oluşturmanın yolu keşfedilmiştir. Bu yeni dünyaya, siber uzay, siber zaman ya da siber dünya adları verilebilir. Rheingold sanal toplulukların bu yeni siber dünyada gerçek dünyada görüldüğü gibi cemaatler oluşturduğu fikrini savunmaktadır. Ona göre sanal topluluklar gerçek dünyada önemini yitiren sanal cemaatlerin yeniden oluşmasına aracılık edecek yeni bir mekândır.

Sanal varoluş savunucularından biri olan Rheingold kendisine has bakış açısı ve düşünceleri hayal gücünün sınırlarını zorlamaktadır. Onun siber-alan öğretisinin farkı kullandığı nasihat verici tavrıdır. Rheingold, ideolojisine ne kadar gerçek dışı görünse de özde tutucu ve nostalgik bir hayal gücüne sahiptir. Asıl ilgilendiği konu cemaatin eski konumunu kazanmasıdır. Bunun teknoloji ve bilgisayarlar ile kazanılmaya çalışılması ise kendi ironisini oluşturmaktadır. Bütün gün bilgisayar başında oturup klavye tuşları ve ekran seyrinin ilerleme sayılması da kuşkuludur. Yeni teknolojiler bir yandan da gerçek cemaat duygusunun yitimine sebep olmaktadır. Bununla birlikte ağların görünmez dostlar ailesi gibi duyguları kurabileceği fikri hakimdir. Rheingold çevrimiçi cemaatlerden söz ederken basit bir topluluk değil gerçek bir ruhu olan cemaat fikrini öngörmektedir. Ortak bilinç ve grup fikri dijital cemaatlerin ortak özelliğidir. Rheingold'un sanal cemaat tezahürü Rousseau'nun şeffaf toplum hayalinin sanal halini betimlemektedir. Sanal ütopyacılar farklı olarak Rheingold toplumların gerçek sorunlarına elektronik çözümler getirmektedir. Rheingold'un The Virtual Community kitabı, sanal alemde birlik beraberlik, konsensüs ve karşılıklı anlayış arayışının güzel bir örneğinin oluşturmaktadır (Robins, 2013, s.168-169).

Sanal gerçeklik ve siber alan sanki gerçek dünyanın karşısında yer alan ve ona tepki oluşturan bir yapı olduğu düşüncesi hakimdir. Yenilikçi toplumsal hareketler ve yeni toplumsallık düşünceleri ilintili olarak değerlendirilmektedir. Hatta bazı koşullarda ütopyacı olarak atfedilmektedir. Oysa sanal gerçeklik günümüz toplumları için oluşturulmuş bir alternatif konumundadır. Toplumsal gerçekliğin zorlayıcı ve tehlike içeren koşulları içerisinde alternatif bir alan olarak sunulmaktadır (Robins, 2013, s.165). Sanal gerçeklik insanlara, gerçek hayatta yapılan neredeyse her şeyi yapabilme imkânı verebilmektedir. Tabi sunulan bu olanaklar bedeni konu dışı bırakmaktadır. Sanal topluluklar güzel sohbet, tartışma alanları, ticaret, bilgi alışverişi,

duygu paylaşımı ve daha bir sürü sosyalleşme vaatleri bulunmaktadır. Bilgisayarın sunduğu bu dijital kültürün zenginliği ve canlılığı bağımlılık yapıcı bir etkiyi de beraberinde getirebilmektedir (1993, s. 5).

Günümüz koşulları dünyanın bir ucundan diğerine mevcut gerçekliğin geçişini olanaklı kılmaktadır. Bu durum sanal gerçekliğin kapılarını aralamaktadır. Sanal gerçeklik meta fizyolojik bir gerçekliktir. Sanal gerçeklik tele kıtaları bir raya getirmektedir. Sanal gerçeklik ulusal sınırları yıkmakta ekonomiyi zayıflatmakta ve yerel kültürleri istemsizce ortadan kaldırmaktadır (Virilio, 2003, s. 14). İletişim artık belirli bir mekân ve zamana bağlı değildir. Enformasyon ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla iletişim sanala kaymıştır. Artık sanal zaman ve mekânın koordinatları iletişim belirleyici unsurlarına dönüşmüştür (Van Dijk, 2016, s. 72).

Sanallaşmanın en belirgin özelliği genelleşmiş görselleşmedir. Bu bağlamda sanal gerçeklik ağların siber uzayda gezinmesi olarak tanımlamak eksiktir. Gerçek dünyadan alınan görüntülerin var ettiği optik kalınlığın genişlemesi olarak tanımlanabilir (Virilio, 2003, s. 18-19). Elektronik aydınlanma sayesinde siber uzayın sunduğu sanal gerçeklik ortaya çıkmıştır. Yeni teknolojik gelişmeler vasıtasıyla multimedya ağlarının meydana getirdiği yeni mekânı optikler oluşturmaktadır. Yeni optik küresel düzlemde görünen şeylerin pazarını panoptik görüş aracılığıyla kullanmaktadır. Küreselleşmenin amaçlarından biri de bireylerin sürekli bir gözlemlene ve karşılaştırmaya uygun bir ortam oluşturmaktır (Virilio, 2003, s. 61). Sanal ortamların en belirgin özelliği gözlemlenebilir olmasıdır. Hatta bu gözlem bile isteye sunulan bilgilerden oluşmaktadır. Sanal ortamlarda bireyle gönüllü olarak gözetime katılım sağlamaktadırlar. Sanal ortamların gözetime etkisi ikinci bölümde daha detaylı açıklanmıştır.

Artık hemen hemen her deneyimi sanal ortamlar vasıtasıyla deneyimliyoruz. Siber alan içerisinde dokunmadan yaşıyoruz. Evden bile çıkmadan dijital bağlantılar yoluyla sanal cemaatler aracılığıyla toplumsallaşıyoruz. Dışarı çıkıldığında ise her an her yerde gözetleniyoruz. Mağazalarda, kafelerde, güvenlik kameralarında ya da amatör kameralar tarafından sürekli izleniyoruz. Televizyon aracılığıyla başkalarının hayatlarını hatta ölümlerini canlı şekilde izliyor, tanık oluyoruz (Robins, 2013). Sanallık hayatın hemen hemen her alanında vuku bulmuş bir haldedir. Sanal ortamlar gündelik hayat pratiklerinin yadsınamaz bir parçası haline gelmiştir.

Ağ toplumları sanal topluluklar, sanal cemaatler siber uzam gibi terimlerin yanı sıra teknopoli kavramının oluşumunu da tetiklemiştir. Teknopoli bir nevi sanallıkla birlikte oluşan olumsuzluklar yumağına karşılık gelmektedir. Teknolojik gelişmelerin bir tür kanıksanmış halini işaret etmektedir. Bu bağlam içerisinde teknopolinin ne olduğu veyahut ne olmadığı da tartışma konusu olmaktadır. Böylece konunun önemi bakımından bu terime de yer verilmiştir.

Teknolojiyi tanımlamak için onun enformasyonla olan karşılıklı ilişkisi üzerinden hareket edilebilir. Teknopoli enformasyon karşısında bağışıklık kazanmış bir kavramdır. Bağışıklık sisteminin devre dışı kalıp çalışmamasıdır. Teknopoli kendi başına bir kültürü temsil etmektedir. Aynı zamanda kültürel bir “*anti-enformasyon noksanlığı sendromu*” dur. Bu yüzden teknopolinin kendinden aşkın bir amaca ihtiyacı yoktur. Aynı zamanda kültürel bir kaynaşmaya da yer yoktur. Enformasyon bazı koşullarda tehlikeli bir hal almaktadır. Eğer bir yolu, yöntemi teorisi, belirli bir şekli ve şablonu ya da hizmet ettiği bir idealden yoksunsa bu durum onu tehlikeli kılar. Enformasyonun denetimsizliği ona ölümcül bir hal kazandırır. Teknopoli’de kutsal bir amaca, belirli bir anlama ve kültürel bağlara gerek yoktur. Enformasyon bir yöntem, teori, uygun bir çizelgesi, hizmet ettiği ulu bir düşünceden mahrumsa tehlike arz etmektedir (Postman, 2006, s. 78). Teknopoli enformasyonla bilginin aktarımında herhangi bir düzenin olmayışı üzerine kuruludur. Yolunu şaşırması ve herhangi bir amacı olmayan enformasyon Teknopoli’yi oluşturmaktadır.

Gelişen teknolojilerin bir sonucu olan yeni teknolojiler kişilerin ilgilerinin yapısında değişime sebep olmaktadır. Başka bir ifade ile hakkında düşünülen şeylerin değişimine neden olmaktadır. Aynı zamanda yeni teknolojiler düşüncenin şeklini yani sembollerin özyapısını da değiştirmektedir. Bütün bu değişimler neticesinde toplumsal olanın doğası böylece düşüncenin şekil aldığı ortam da değişmektedir. Dünyada meydana gelen açıklaması zor olan tuhaf ve tehlikeli şeylerin farkında olmamak ve bir isme sahip olmamak demektir. Bu yüzden bu durumların bütününe Teknopoli denmektedir (Postman, 2006, s. 31). Teknopoli bir nevi tanımlamaya varmanın alternatif yoludur. Teknopoli’ye terimsel anlamda bakıldığında kendinden içkin kuramların ahlaksal alanda işlevsiz olduğu kültürlerin bir tanımlanmasıdır (2006, s. 96). Teknopoli enformasyonda yaşanan noksanlık, işlevsizlik gibi özelliklerden meydana gelmiştir.

Teknopoli'ye yaklaşımın ılımlı olması kendisi için her zaman önemli bir tehlike doğurmaktadır. Teknopoli'ye bakışın sonucu yine Teknopoli için tehlike arz etmektedir. Fakat aynı zamanda Teknopoli bu durumu kendisi oluşturmaktadır. Bununla birlikte Teknopoli değişen becerilerin yerini alan yeni becerileri ve eski becerilere karşı duyarsızlaşmaya da neden olmaktadır. Bilgisayarların kullanılmasıyla elde edilen faydaların unutulmamasıyla birlikte bilgisayar aracılığıyla yitirilenlerinde unutulmaması gerekmektedir (Postman, 2006, s. 139). Bir bakıma teknoloji ve iletişim araçlarının olumsuzlukları ve yitirilmesine neden olduğu değerlerin farkına varılması için Teknopoli'ye ihtiyaç vardır.

Ağ toplumlarının oluşturduğu yeni alanın adı sanallık kavramıyla anlatılmaktadır. Sanallık, sanal toplumları da beraberinde getirmiştir. Bu sanal toplumlarda sanal kimliklerde görülmektedir. Böylece zamanı ve mekânı dijital bir ortama geçiş yapılmaktadır. Ağ toplumlarının olumsuz tarafı olarak da anlamsızlıklar ve eksiklikler üzerine kurulu ve buna dikkat çeken teknopoli bulunmaktadır. Teknopoli ağlarla ve sanallıklar yitirilen ya da anlam kaybeden noktalara vurgu yapmaktadır. Bugünün toplumlarında bu kavramların hepsi fazlasıyla vuku bulmaktadır.

Tezin bu bölümünde medya ve yeni medya araçlarının tarihsel çizelgesine yer verilerek giriş yapılmıştır. Toplumların değişime uğradıkları önemli dönemlere ve bu dönemlerin özelliklerini yer verilmiştir. Toplumsal isimlendirmeler ve sınıflandırmalar konunun özünün anlaşılması bakımından açıklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK YENİ MEDYA

2.1. Kitle Toplumu ve Medya

Yirmi birinci yüzyılın en önemli anlayışlarından biri, insanın ışık hızında yaşamaya uygun olmadığı gerçeğidir. Doğanın ve fizik yasalarının dengeleyici etkisinin olmaması, yeni video bağlantılı medya araçlarının insanın iç dünyasında bir çatlama yol açabileceği anlamına gelmektedir. İster evde ister işte olsun, enformasyon denetim odasında dünya genelinden hızla gelen verileri almanın sonuçları, her geçen gün büyüyerek ya da şizofrenik bir nitelik kazanarak tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Kişi bedensel olarak bir yerde olmasına rağmen, zihinsel olarak elektronik boşluğun içinde bulunmaktadır. Bu ise veri akışının her yerinde aynı anda bulunma gerekliliğiyle karşılaşabilir olduğunu göstermektedir (McLuhan ve Powers, 2001, s. 160). Yaşanan bu gelişmelerin başlangıcı medya kavramı ve iletişim teknolojileri bağlamındadır. Medya kavramı kitle iletişimine karşılık gelen bir gelişim seyri göstermiştir.

Kitle iletişimi, kitle toplumu ve kitle tüketimi gibi kavramlarla birlikte ortaya çıkmış ve bağlantılı insan topluluklarını ifade etmek amacıyla kullanılmış kavramlardır. Bu kavramlar teknolojik gelişmeler neticesinde bir araya gelen ya da benzer olay ve durumlardan etkilenen insanları ve durumları açıklamak için oluşturulmuştur. Bu etkileşim içerisinde en önemli faktör iletişim araçları olmuştur. Kitle iletişim araçlarının ve oluşturduğu furyanın anlaşılabilmesi için öncelikle kitle toplu kavramına bakılarak daha sonrasında ise kitle iletişim araçları ve bu araçların etkisinin açıklanmaya çalışılmıştır.

Kitle toplumu, genellikle birbirleriyle bağlantısı olmayan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu büyük bir topluluğu ifade eder. Alexis de Tocqueville⁷, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gözlemlerine dayanarak kitle toplumunun ortaya çıkabileceği endişesini dile getirmiştir. Ona göre kitle toplumu eşitlik ilkesinin aşırı uygulanması sonucu ortaya çıkmış ve bireylerin düşünceleri ve eylemleri çoğunluğun baskısı altında şekillenmiştir. Bu durumda bireylerin özgürlükleri sınırlanmakta ve kitleler düşüncesizce hareket ederek bireyselliklerini kaybedebilmektedir. Bu kavram, daha sonra sosyal teorisyenler tarafından da geliştirilmiştir. Frankfurt Okulu düşünürleri, kitle toplumunu kültür endüstrisi ve medya etkisiyle ilişkilendirmişlerdir. Kitle toplumu kavramı, modern toplumun yapısını ve bireylerin etkileşimlerini anlamak için kullanılan bir araç olmuştur (Marshall, 1999, s. 411-412).

Kitle toplumu, kültür, tüketim gibi birden fazla etkene sahiptir. Kitle kavramının tanımlamalarının yanı sıra eleştiriler de yapılmıştır. Eleştirel okul olarak da bilinen Frankfurt ekolü kitle kavramını da bu bağlam içerisinde eleştirmiştir. Kitle kavramına özellikle Adorno ve Horkheimer eleştirel yaklaşarak çatışma teorisi temelli yaklaşmışlardır. Adorno (2011, s. 36), kitle iletişim araçlarının asıl etkisinin toplumsal çatışmalardan beslenen ve toplumsal değişimlerin tartışma alanını oluşturan nesneler olduğu vurgulamaktadır. Toplumsal gerçeklik ise bu bağlamda yansıtılıp üretilen ve yeniden üretilen bir olguya dönüşmektedir. Bu durum izleyicilerin kitle iletişim araçlarına olan güvenini geliştirmekte ve yeni oluşturulmuş toplumsal gerçekliğe inandırıcılık kazandırmaktadır. Toplumsal alternatiflerin medyana getirildiği bu durum izleyici kitlesini memnun etme görevini üstlenmektedir. Kitle iletişimi yeni teknolojilerle birlikte ortaya koyduğu simgesel boyutlar ise yeni kapılar aralamaktadır.

Bireylerin etkileşimlerini anlamak ve toplumun yapısını analiz etmek için kullanılan kitle toplumu kavramı, bireylerin özgürlüklerinin sınırlanabileceği ve homojenlik ile kitle zihniyetinin egemen olabileceği bir toplumsal yapıyı ifade

⁷ "Kitle toplumu" kavramı, modern toplumun bir özelliği olarak özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda sosyal teorilerde önemli bir yer edinmiştir. Bu kavramın kökleri, Fransız aristokrat Alexis de Tocqueville'in Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret ettiği 1830'lara dayanır. Tocqueville, "Demokrasi Üzerine" adlı eserinde Amerika'da gözlemlerini ve düşüncelerini paylaşmıştır. Tocqueville, Amerika'da insanların fikir ve değerlerinin benzerliğinden etkilenmiş ve toplumun "çoğunluğun tiranlığı" olarak adlandırdığı, kitle ya da sürü zihniyetine yakalanabileceği endişesini dile getirmiştir. Ona göre kitle toplumu eşitlik ilkesinin aşırı uygulanması sonucu ortaya çıkar. Bireylerin düşünceleri ve eylemleri, çoğunluğun baskısı altında şekillenir ve kalabalığın beklentilerine uymak zorunda kalırlar. Tocqueville, bu durumu "küçük ve önemsiz zevkler" peşinde koşan insanların yaşadığı, yalnızlık içinde bir araya gelmiş bir kitle olarak tasvir etmiştir. (Marshall, 1999, s. 411-412)

etmektedir. Bu kavram, çeşitli sosyal teorilerde ve çalışmalarda ele alınmış ve modern toplumun dinamiklerini anlamak için önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Kitle toplumuyla ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlamalardan birisi de Kitle toplumunu “*Gruplar, örgütler ve topluluklardan (kitlelerden) oluşan alt yapının toplumun her seviyesindeki (bireysel, grup ‘örgütsel ve sosyal) örgütlenme biçiminin birileri modern toplum türü.*” Olarak tanımlamaktadır. Kitle toplumlarının ana bileşeni bireyleri aşkın kolektif bir yapıda olmalarından kaynaklanmaktadır. (Van Dijk, 2016, s. 42). Kitle toplumları ile birlikte kitle kültürü oluşmaktadır. Kitlelerin bir arada bulunuşu ve etkileşim ağı oluşturmaları kitle kültürünün oluşumunu da etkilemiştir.

Kitle toplumu terimi, genellikle modern toplumun bir özelliği olarak kullanılır ve bireylerin birbirleriyle doğrudan etkileşim yerine büyük bir topluluk içinde kaybolduğu bir yapıyı ifade etmektedir. Kitle toplumlarında, bireylerin ilişkileri daha zayıf olabilmekte, normlar ve davranışlar büyük ölçüde kitleler tarafından belirlenebilmektedir. Bu tür toplumlarda, fiziksel yakınlık veya özdeşleşme, geleneksel toplumsal yapılar olan köy, mahalle ve geniş aile gibi yakın ilişki temsil eden yapıların aksine, daha az önemli hale gelebilmektedir. Kitle toplumları genellikle homojen olmak zorunda değildir ve farklı bireylerden oluşan çeşitli grupları kapsayabilmektedir (Van Dijk, 2016, s. 68). Kitle toplumlarının bu yapısı bireylerin bir bağ kurması ve etki alanının genişlemesi için kültürel özellikler geliştirmektedir. Yeni gelişen kültürel unsurlar ise kitle toplumunun yapısını pekiştirmekte ve kitle kültürü kavramını doğurmaktadır.

19. yüzyılda modernlik buharlı makinelerle yeni bir soluk kazanmıştır. Demiryolları, fabrikalar ve yeni devasa sanayi bölgeleri hızlı bir gelişimle ortaya çıkmıştır. Yeni şehirselleşmeler ve etkileri de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Gelişmiş toplumsal yapılarda iletişimde gelişim göstermiştir. Günlük gazete, telgraf, telefon ve her türlü yeni iletişim aracı icat edilip gelişim göstermiştir. Bu dönem aynı zamanda ulus devletlerinin ve çok uluslu sermayeleri güçlendirdiği yeni pazarlar yaratmıştır. Bütün bunlar modernliği hem beslemiş hem de saldırıda bulunmuştur (Berman, 2013, s. 32). Modern toplumlarda görülmeye başlanan ve postmodern ya da modern sonrası toplumların da belirleyiciliğini üstlenen kitle kültürü kavramıdır. Kitle kültürü ise kitle toplumlarında görülen özellikleri ifade etmektedir. Bunun aktarımı da kitle iletişimi ile yapılmaktadır.

Kitle kültürü kavramı kitle iletişim araçlarıyla oluşturulmuş kültürün alt dalıdır. Kitle iletişim araçları üzerinden üretilen ve yayılan ve hedef kitlesi için oluşturulan pazarda sunulan kültürel ürünlerdir. Üretilen bu kitle ürünlerinin tüketimi de kitleseldir (Mutlu, 1998, s. 215). Kitle kültürü, kitlelerin oluşturduğu ve tüketim nesnesini yine bu kitlelerden karşılayan ürünlerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu da kitle kültürünün tüketim üzerindeki etkisi işaret etmektedir.

Kitle kültürü, bir dünya kültürünü içerisine alan, kültür ötesi kültür, küresel ölçekli kültürden beslenip kültürü besleyen kendinden aşkın bir kültürü oluşturmaktadır. Televizyon bu kitle kültürünün motorudur. Bu durum ise yatay kültürün besleyicisidir. Televizyon bir devingenlik unsurudur. Bu da yatay dünyada televizyonu temel güç haline getirmektedir (Friedman, 1999, s. 21). Geleneksel medya için en önemli etki televizyon aracılığıyla sağlanmıştır. Televizyon kitlelere tek bir noktadan istenilen en kolay yolla aktarımını sağlamıştır. Böylece kitle toplumunda itici güç haline gelmiştir.

Kültür ve kitle toplumları arasındaki bağlantı Toffler'ın ikinci dalga olarak nitelendirdiği dönemde çözümler yaşamıştır. Savunulanan aksine artık kültür kitleler için birleştirici bir unsur olmaktan çıkmıştır ona göre. Çünkü medya araçlarıyla kültürel çeşitlilik arttırılmıştır. Toffler (1992, s. 354-355) açıklamalarında bunu vurgulamaktadır. İstisnai durumlar dışında kültür de kitlesel olmaktan çıkmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarında oluşan çeşitlilik bunu desteklemiştir. Yeni küresel iletişim, ikinci dalgada yaşandığı gibi dünyayı tek tipleştirmekten ziyade hâlihazırdaki farklılıkları daha fazla derinleştirebilecektir. Bu da gösteriyor ki küreselleşme aynışma demek değildir. Bu durum bizi McLuhan (2014, s. 48)'ın öngördüğü küresel köylere ulaşmak yerine yeni bir tabirle çok sayıdaki küresel kasabalara doğru yöneliyoruz. Bütün bunlar yeni iletişim sistemlerinin kabloları ile olacaktır. Yine de kültürel, etnik ve siyasal özellikler kendisini koruyup daha da güncellenecektir. Kitle toplumlarının bu özelliği kitle iletişiminin önemini de altını çizmektedir. İletişim araçları vasıtasıyla kitle toplumu, kültür, tüketim gibi kavramlarında yayılım yolunu belirtmektedir.

1920'lerde "kitle iletişimi" terimi ortaya çıkmıştır. Bu terim o dönemin medya araçları olan radyo, sinema, telefon gibi teknolojilerin kullanımıyla, geniş kitlelere aynı anda mesajların iletilmesini ifade etmektedir. Bu araçlar toplumsal iletişimi değiştirerek, haberlerin ve eğlence içeriklerinin hızla yayılmasını sağlamıştır. Böylece

kültürel etkileşimi artırmış ve toplumsal dinamikleri etkilemiştir (Tellan, 2011, s. 15). İletişim araçlarının tek bir merkezden yayın yapması ve kitleleri peşinden sürüklemesi onun inanılmaz etkisinin göstergesidir. İletişim araçlarının bu etkisi onları kitle iletişim araçlarına dönüştürmektedir.

Kitle iletişim araçları, bilgi akışını hızlandırarak ve erişilebilir hale getirerek insanların bilgi birikimlerini artırabilmektedir. Ancak Richard Sennett (1996, s. 352) tarafından ifade edildiği gibi kitle iletişim araçları aynı zamanda karşılıklı fiili bağ kurmayı gereksizleştirebilmekte ve insanlar üzerinde disfonksiyonel etkiler yaratabilmektedir. Kitle iletişim araçları, insanların bilgi birikimini artırma yönünü desteklediği gibi olumlu yönleri bulunsa da karşılıklı fiili bağları zayıflatma gibi olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Başka bir ifadeyle iletişim araçları geniş kitlelere bilgi, haber ve içerik sunarak bilgiye erişimi kolaylaştırırken, bireyler arasında yüz yüze iletişimin yerini alabilmektedir. Bu durum insanların fiziksel olarak bir araya gelmeksizin bilgi alışverişi yapabilmesine olanak tanımaktadır. Ama aynı zamanda kişisel ve derinlemesine karşılıklı ilişkileri sınırlandırabilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Kitle iletişim araçlarıyla iletişim kurma, duygusal ve sosyal bağları daha az deneyimlemesiyle sonuçlanabilmektedir. Ayrıca hızlı bilgi yayılması ve manipülasyona açık olma gibi riskleri de beraberinde getirebilmektedir. Ancak bu konu üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Çünkü teknolojik ilerlemelerin insanların sosyal ilişkileri ve toplumsal dinamikleri üzerindeki etkileri karmaşıktır ve farklı perspektiflerden değerlendirilmelidir.

Kitle toplumlarındaki topluluk, hane halkı gibi bütün birimler yerel gazete, ulusal gazete, bir iki radyo ve televizyon kanalı üzerinden sağlanan birkaç kitle medyası ile etkileşimdedirler (Van Dijk, 2016, s. 71). Kitle iletişimi, hızlı, geçici ve geniş kapsamlı bir kavramdır. Farklı iletişim araçları kullanılarak büyük kitlelere aynı anda iletilen mesajların genellikle geri dönüş olmadan tek yönlü bir kanal aracılığıyla iletilmesidir. Bu iletişim biçimi genellikle hızlı tüketim amaçlanan bir yapıya sahiptir (Wright, 1959, s. 15). Kitle iletişim araçları yayılım şartları gereği hızlı olsa bile sınırlı bir etkileşim sağlamaktadır. Bu durum etkisinin geçiciliğini arttırmaktadır.

Kitle iletişimi yapısı gereği küreselleşmeyi beslemektedir. Küreselleşme fenomeninin teknolojik ve siyasal iki temel kaynağı mevcuttur. Teknolojik kaynak iki

ayrı dönüşümün sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu iki kaynak iletişim teknolojileri devrimi (telefon vb.) ve bilişim teknolojileri devrimi (bilgisayar vb.) olarak bilinmektedir. Sözü edilen bu iki dönüşüm, birlikte geliştiği için "İletişim ve Bilişim Devrimi" adı verilen yeni bir teknolojik paradigma doğmuştur (Kongar, 2001, s. 19). Devrimler, dünya çapında iletişimi hızlandırmış, coğrafi sınırları aşmayı kolaylaştırmış ve kültürel etkileşimleri artırmıştır. Böylece teknolojik dönüşümler küreselleşmenin temel itici güçlerinden birini oluşturmuştur. Bununla birlikte teknolojik dönüşümlerin bir arada gelişmeleri de yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir.

Teknoloji kitle kültüründe küresel ölçekli bir unsurdur. Kültürler arası aktarım aracıdır. Bu durum teknolojinin gerçekleşirken birçok biçim aldığını göstermektedir. Çünkü kültürel bir taşıyıcı görevini üstlenmektedir. Çünkü teknolojik gelişmenin olduğu toplumlar diğer toplumlardan ayrılmaktadır. Telefon ya da bilgisayar gibi teknolojik aletlerin olduğu toplumların yapısı diğer toplumlardan farklılık göstermektedir. Üstelik bu değişim hem kültürel hem sosyal hem de bireysel farklılıklar barındıran toplumsal geçişlere sebep olmaktadır. Geçiş aşamasında olan ya da sonrasındaki toplumların düşünce, duygu ve yaşam özelliklerinde dönüşümler oluşturmaktadır (Friedman, 1999, s. 18). Teknolojik gelişmeler iletişimde bir çığır açmıştır. Bu ise toplumsal yönü geniş olaylar ve olgular doğurmuştur. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının toplumsal etkileri çalışma alanına konu edinmiştir.

Küresel ağ daha çok kitle iletişim ağlarına damga vurmuştur. İlk dönem kitle toplumu olarak nitelenmektedir. İkinci dönem ise yavaş yavaş ağ toplumu ortaya çıkmıştır. Küresel insan ağının yoğunlaşması ile bu ağ giderek toplumun içine doğru dönmüştür. Ağlar niceliksel bir değişim ile sınırlı kalmayıp toplumlarda niteliksel değişimlerin yaşanmasına da neden oluyor. Niceliksel olarak sayısal bir yayılım göstermektedir. Niteliksel olarak da toplumsal altyapının ve toplumsal işleyişin değişimine neden olmaktadır. Bunun kaynağı da her türlü sosyal ve medya ağları vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Van Dijk, 2016, s. 47). Kitle toplumu günümüz toplumlarının oluşmasında ilk basamağı işaret etmektedir. Bu bağlamda kitle iletişim araçları ve yaşanan dönüşüm önemli olmaktadır.

Modernlik teknolojik gelişmeleri ve kitle iletişim araçları ve teknikleri desteklemektedir. Bir yandan bu gelişmeleri kutsarken bir yandan da modern özgürlüğün bu iletişim araçlarınca yok edilmesi için bu araçları kullanmaktadır

(Berman, 2013, s. 19). İletişim teknikleriyle uygulanan çoğunluk ilkesi, modern toplumlarda kamuoyu yargıları ve ölçme türünün yerini alan düşüncenin hizmetinde olduğu yeni hâkim güç halini almıştır. Yeni iletişim teknikleri bu toplumlarda yeni tanrı figürünü oluşturmaktadır. Bu yeni tanrı adaletsizlik karşısında duran bir güç değildir. Daha çok kendisine uyumsuz olan her şeyin karşısında bulunan bir güçtür (Horkheimer, 1998, s. 74). Medya bu koşullar altında şekillenmiş ve her geçen gün gelişimsel seyrini daha da arttırmıştır.

Kitle iletişimi, kitlelerin çeşitli iletişim araçlarıyla birbiriyle etkileşimi anlamında kullanılmaktadır. 1860 ile 1930 yılları arasında kitle iletişim araçlarının gelişimi, medya kavramını ortaya çıkarmıştır. Marshall (1999, s. 484), medyayı; radyo, televizyon, yazılı basın ve benzeri iletişim araçlarından oluşmaktadır. Aynı zamanda Marshall medyayı, geniş çaplı organizasyonların büyük bir kitleyle etkileşimde bulunmak için bir veya daha fazla teknolojiyi kullanarak gerçekleştirdiği iletişim olarak da ifade etmiştir. Kitle iletişim araçları üzerinden şekillenen medya, geniş bir etki alanına sahiptir. Marshall, bu durumu sosyolojik olarak iki temel üzerinden şekillendiğini belirtmiştir. Birincisi az sayıda kişinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan etki alanıdır. İkincisi ise medyaya seyirci durumundaki bireylerin tepkilerini gösterebilecek herhangi bir geri dönüt kanalının bulunmamasıdır. Medyanın kitlesel boyutu buradan şekillenmektedir.

İletişim medyası alanına "telekomünikasyon medyaları" denilmektedir. Bu medyalarda karşılıklı iletişimin hacmi, söz, metin, grafik, sabit veya hareketli görsel içerik gibi mesajların kaynaktan en son alıcıya doğru gerçekleştiği yönde aynıdır. Bu tür medyalar etkileşimi güçlendiren bir niteliğe sahiptir. Etkileşimli medyalar, mesajların türü veya amacı ne olursa olsun telefon görüşmesinin sağladığı anlamı taşıdıkları için aynı zamanda hem mesaj alıcısı hem de göndereni olan iki veya daha az kişi arasında gerçek bir diyalog oluşturan araçlardır (Balle ve Eymery, 1991, s. 9).

Kitle iletişim araçları medyayı da kapsayan geniş bir anlama sahiptir. Bu bağlamda öncelikle medyanın köken olarak türediği yerden başlamak ve bu kavramın gelişiminin sosyolojik değerlendirmesi yapılmıştır. Medyanın kelime anlamı ve kökenine baktığımızda:

(Latince "ortada bulunan" anlamındaki medius) alıcı ve verici arasında önemli bir etkileşim olasılığı bulunmadan, bireylerarası iletişimden (yüz yüze alışveriş) farklı olarak, alıcının vericiye zayıf bir yanıt verme yetisi bulunduğu, küçük topluluklarda örgütsel iletişimden

(örneğin şirket iletişimi ya da okulda ders) ayrılan uzaktan ilişki kurmaya göndermede bulunur. Latin kökenlidir. Fransızca’da çoğul olarak medias olarak yazılır, İngilizce de ise tekil medium ve çoğul media’yı korur. Bununla birlikte medium Fransızca’dan alınmıştır, medya anlamında da bütünüyle teknolojik boyutunu düşündürmek için kullanılabilir (televizyon medyumunu elektronik, görsel ve sözel yöntemlere dayanır, kitapsa yazılı dili ve kâğıdı kullanır). İngilizce mass media (değişmez) deyiimi Fransızca’dan alınmıştır, büyük ölçekte, kitle iletişim araçları, kitle medyası ya da medya olarak adlandırılır. İletişim tekniklerini (basın, sinema, televizyon) ve bunları hazırlayan endüstrileri belirtir. En fazla birkaç kişi arasındaki ilişkiyi sağlayan medyalar kimi zaman mikro-medya diye adlandırılır (örneğin telefon) (Maigret, 2011, s. 41).

Medya kitle iletişim araçlarını içerisine alan bir kavramdır. Yazılı basın, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarının tamamı, medyanın bir parçası olarak değerlendirilir. Aynı zamanda iletişim teknolojilerinin biri ya da birden çok kişinin kurduğu iletişim ve büyük çaplı organizasyonlar toplamına da denk düşmektedir. C. Wright Mills’in “İktidar Seçkinleri” kitabında medyanın iki sosyolojik özelliği ve öneminden söz etmektedir. İlk olarak az sayıda kişinin çok fazla insan ve insan grubu ile haberleşmesine aracılık ettiğidir. İkincisi ise seyirci durumundaki kişilerin tepkilerini aktarabilmelerinin hiçbir yolunun bulunmamasıdır. Kitle iletişimi doğası gereği tek yönlü bir yapıdadır. Medya, modern toplumlarda zihinsel süreci etkilemesinden dolayı sosyologların ilgi alanına girmiştir. Medya araştırmalarında öncü olan Denis McQuail’in Mass Communication Theorist (1983) kitabında araştırmaları 4 kategoriye ayırmıştır. Medyanın yayın kültürünün ve özellikle çocuklar üzerindeki etki ve eğilimlerinin içeriksel olarak incelenmesidir. Bunlar;

1. Medya Yayınları’nın antisosyal davranış ve şiddet meyillini artırıp arttırmadığı temel sorudur.
2. Medyaya sahip olanları ve medya denetimini ele alan çalışmalardır. Medyanın kontrolünü elinde bulunduranların ve faaliyet alanlarının araştırılmasını içermektedir.
3. Medyanın yaşamsal bütünlük fikri ve ideolojik yansımalarının etkilerinin çalışılmasıdır.
4. Medyanın elektronik ortam üzerinde gündem belirleme, haberin durumu olayları basitleştirmesi ve halkın dikkati yönünü değiştirmesi gibi etkilerinin demokratik politikaları nasıl etkilediğinin incelenmesidir (Marshall, 1999, s. 484-485)

Medyanın en çok eleştiri alan noktası tekel oluşu ve kontrol aracı olarak kullanılması yönüdür. Bu iletilerin bir amaç doğrultusunda kitlelere sunulması üzerinde yapılmaktadır. Bu bağlamda kitle toplumunda gerçekleşen bütün iletişim araçlarına medya denilmesi ve bu araçların tek yönlü oluşu bunu tetiklemektedir. Kişilere ne gösterilirse onların izlendiği bir yapı söz konusudur. Haliyle bu yapı sık sık eleştirilerin hedefi olmaktadır.

Çoklu taşıyıcılı medya şirketleri, medya içeriklerini koordine etme konusunda özel bir yeteneğe sahip bulunmaktadırlar. Hem uydu hem de yer istasyonları, mikrodalga veri iletimi ve bilgisayar sistemleri gibi farklı video bağlantı teknolojilerini birbirine bağlama yeteneği olan bu şirketler, bir medya stratejisi gibi işlev görmektedirler. Bu tür şirketler farklı iletişim biçimlerini (görsel, ses veya veri) gerçek zamanlı veya bilgisayar tabanlı olarak, hızlı bir ağ yapısı içinde birleştirerek iletimini sağlamaktadırlar (McLuhan ve Powers, 2001, s. 193-194). İletişim hızını artıran ve birbirine bağlı bir organizasyon olarak hareket eden bu şirketler, medya içeriklerinin düzenlenmesi ve iletiminde önemli bir rol oynamaktadırlar.

2.2. Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya

19. yüzyılda kitle iletişim araçları olarak kabul edilen medya gelişmeye başlamıştır. Basılı medya, gazeteler ve dergiler önem kazanmıştır. Teknolojik ilerlemelerle birlikte basılı medya teknikleri de gelişmiştir. Böylece radyo ve televizyon gibi yayın medyası ortaya çıkmıştır. Ancak daha yeni teknolojilerle birlikte eski medya araçları gelenekselleşmiştir. Günümüzde, internet ve sosyal medya gibi dijital iletişim araçları kitle iletişiminde büyük bir rol oynamaktadır. Medya, bilgiye erişimi hızlandırırken, insanların etkileşimini de dijital ortama taşımasına imkân tanımıştır. Medyanın gelişimi, geleneksel medyanın ne olduğu ve yeni medyanın nasıl geliştiği soruların cevapları gelişimsel bir seyir çizmektedir. Bu bakımdan önceki başlıkta açıklanan kitle, kitle iletişimi ve medya kavramlarının oluşturduğu temel üzerinde yeni medyanın gelişimi ve medyanın ise gelenekselliği açıklanacaktır. Yeni medyanın daha açıklayıcı haline ise bir sonraki başlıkta yer verilmiştir.

Enformasyon çağı medya ve iletişim araçlarının yaygın kullanımıyla dünya görüşümüzü ve algımızı yeniden şekillendirmektedir. İnsanın bu teknolojik uzantıları, gezegenin insana ait hale getirilmesini ifade etmektedir. Bu da insanın doğal yaratılışının ikinci aşamasını ifade etmektedir (McLuhan ve Powers, 2001, s. 154). Teknolojik gelişmeler, insanın çevresini ve kendini değiştirme yeteneğini artırarak, insanın deneyimini medya araçları aracılığıyla derinlemesine dönüştürmektedir.

Teknolojik gelişmeler neticesinde medya araçları da gelişmiş ve ilk medya araçları için ise artık geleneksel ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. Gordon Marshall (1999, s. 484), sinema, telgraf, telefon, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarını geleneksel medya olarak tanımlamıştır. Bu kitle iletişim araçları, döneminin medya araçlarını temsil etmektedir ve günümüzde de geleneksel medya araçları olarak kabul edilmektedir. Geleneksel medyanın en belirgin özelliği, tepkisel dönüşe imkân tanımayan tek yönlü iletişim akışının olmasıdır. Bu medya araçları, içeriği yayıncılar tarafından oluşturulan ve izleyicilere aktarılan bir iletişim modeline dayanmaktadır. Dolayısıyla izleyiciler geri bildirimde veya etkileşimde bulunma imkânına sahip değildir. Bu medyanın tek taraflı iletişim akışının sonucudur. Kitle iletişimi içerisinde geleneksel medyaya yön veren araç hiç kuşkusuz televizyondur. Geri dönütün sağlanamadığı medya aracı olarak televizyon, geleneksel kitle iletişim araçları içerisinde en belirgin olanıdır.

Televizyon ilk olarak ABD ve Avrupa arasında 1962 yılında “American Telephone and Telegraph” şirketinin Telstar uydusunun fırlatılmasıyla yayına başlamıştır. İlk televizyon yayınından multimedya ağlarına kadar geçen süreçler anında duy, anında gör ile başlayıp hızlı bir şekilde bugünkü halini almıştır. Artık istesek de istemesek de küreselleşmenin sunduğu iletişim şekline tabi olmak zorundayız (Virilio, 2003, s. 70-71). Televizyon etkisi bakımından kaçınılmaz bir medya aracı olarak görülmektedir. Çünkü çıktıktan kısa bir süre sonra hemen hemen her evde bulunan bir iletim aracına dönüşmüştür. Bu da kitleler tarafından tüketimini ve bu kitleler üzerindeki etkisini kaçınılmaz kılmaktadır.

Yeni medya türlerinin adlandırılması onların geleneksel ve alışlagelmişin karşıtlığından kaynaklanan özgünlükleri ve yenilikçilikleri nedeniyle midir, yoksa bu tür bir değerlendirmeden mi kaynaklanmaktadır. Bu soruya verilen cevap bir değerlendirme sorusudur. Kablo ve videogramın tanıtımıyla, otoriter ve uzaktan yapılan programlamaların televizyon ekranındaki egemenliği kısmen azalmıştır.

Ancak her birinin televizyon ekranını doldurma süreleri farklılık göstermektedir. Ayrıca hangi yeni olanakların bu sürenin büyük bir kısmını aldığı da önemlidir. Çünkü gelişmenin doğal olarak özgün ve yenilikçi içeriklere odaklanması zorunlu değildir (Balle ve Eymery, 1991, s. 12).

Neil Postman'ın açıkladığı gibi televizyonun oluşturduğu görsel imgeler dünyası matbaa kültüründen köklü bir değişim ile ayrılmaktadır. İmgeler, yazılı araçların yerini almışlardır. Yeni hakimiyet alanı kuran imgeler gerçekliğin yeniden yorumlanmasında kullanılan yeni araçlardır. İmgeler geleneksel gerçekliği, bilgiyi ve hakikatin tanımlamalarını değiştirmektedirler. Postman'ın da değindiği gibi televizyonun gerçekliği yapılandırma aşamasında fikirlerden ziyade imgelere vurgu yapılmaktadır. Televizyonun asıl amacı bir şeyleri bilme yanılgısı içerisinde izleyiciyi bilgiden uzaklaştırma girişimidir (Friedman 1999, s. 25-26). Kısaca televizyon kitleleri oyalayan ve kontrolün kendilerinde olduğu yanılgısı ile yönlendiren bir kitle iletişim aracı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Geleneksel medya araçları zamanla yeni gelen iletişim araçlarına evrilmiştir. Bu değişimse birdenbire olmamış aşama aşama gerçekleşmiştir. Bu aşamalardan biri de geleneksel olanın yeni olanla birlikte kullanıldığı bir nevi sentezlendiği aşamadır. Bu iletişim aşaması ise daha çok karma iletişim şeklinde lanse edilmektedir. Klasik ile dijital iletişim biçimlerinin bir arada kullanıldığı karma iletişim şekli, eski özel iletişim yollarının modern dijital araçlarla birleştiği bir yaklaşımı ifade etmektedir. Yani eskinin günlükler, mektuplar yerini ana sayfalar, bloglar, anlık mesajlaşma, e-postalar olarak birleştirilmiş bir iletişime dönüştürmektedir. Bu bakış açısı iletişimi çeşitli ve etkileşimli hale getirerek farklı iletişim gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır (Buckingham, 2006, s. 84). Bu durumun etkisi televizyon üzerinde de gerçekleşmektedir. Ve böylece artık bilinen televizyon algısı da değişmiştir. Bunda en büyük pay yine gelişen yeni teknolojiler yoluyla olmuştur.

Paul Virilio (2003, s. 60), tele-vizyon kavramıyla yeni bir gerçeklikten söz etmektedir. Klasik televizyonun sunduğu haberin yayılması görevi köklü bir değişime uğramıştır. Bu yeni terim izleyicileri bilgilendirmek ya da eğlendirmekten ziyade kişilerin yaşam alanlarını ve mahremiyetlerini teşhir ve istila etmekle görevlidir. Mevcut mekânda sağlanan sokak lambalarının sağladığı aydınlatmayı kişilerin özel yaşamı için kullanılan yeni bir işlev yüklemektedir. Bu durum gerçek zamanlı bir aydınlatma ile herkesin herkesle temas halinde olduğu ve mahremiyetin ortadan

kalktığı yeni gündelik hayatı takip etmektedir. Virilio (2003, s. 17)’a göre dalga sınır hızı ile oluşturulmuş “live” (canlı yayın) ortaya çıkması ile bilinen televizyon anlayışını değiştirmiştir. Yeni “tele-vizyon” terimi uzaktan görme durumunu gezegen optiği haline getirmiştir. Böylece evde izlenen televizyonun yerini “tele-gözetim” almıştır. Ulusların yaşamında medya kontrolü olan güvenlik olgusudur. Yeni oluşan ani odaklanma, bilinen gece ve gündüz olgularını değiştirerek yerlerini almaktadır. Bu yeni bir günün doğuşu anlamına gelmektedir. Yapay bir güneş ile oluşturulmuş sahte gündüz telekomünikasyonun sağladığı aydınlanmayla üretilmiştir. Artık yeni dönemin aydınlatması doğmuştur. Sanal gerçeklik bunun ürünüdür. Eylemlerin eşzamanlılık ilkesi ise dijital ortamlarda eylemlerin ardışıklığının dünyasal zamanın yerini almıştır. Bu durum geleneksel medyanın yaşadığı değişimlerin sonucunda yapılan bir yorumladır.

Geleneksel medya olarak adlandırılan basın, radyo ve televizyonun imkanlarını artırmak veya işlevlerinin bir kısmını üstlenmekle sınırlı kalmamıştır. Bu bağlamda kablo, fiber optik, uydu ve etkileşimli videografi gibi araçlar bulunmaktadır. Önceki medya türleri, yeni donanımların etkisiyle sadece değişime uğramıştır. Elde edilen başarılar, sonuçlar ya geliştirilmiş ya da farklılaşmıştır. Ancak, videoyazım gibi iletişim sistemleri veya kablo ağının yıldız şeklindeki yapısı gibi örnekler, en güçlü anlamıyla ifade edilirse, yeni bir nitelik taşımaktadır. Zira bu tür iletişim araçları, mesaj bırakma sistemleri sayesinde insanlar veya makineler arasında, önceki iletişimden radikal bir biçimde farklılaşmıştır. Bu sayede tamamen yeni bir iletişimin kurulmasına olanak tanımıştır (Balle ve Eymery, 1991, s. 12-13). Geleneksel medya değişimler karşısında adaptasyon sağlama amacıyla bir takım yeni özellikler kazanmıştır. Bu özellikler geleneksel medya ile yeni medya arasında köprü görevi görmüştür.

Teknolojideki hızlanma en başta yazıya geçiş ile başlamış, mektup kitap, telefon, telgraf, radyo ile devam etmiştir. Günümüzde ise teknolojik gelişmeler yeni medya olan anlık iletilere bırakıyor. Artık yazının ve sözün yerini anlık görüntüler almış durumdadır. Yazının ve okumanın önemi günbegün azalmakta ve sessiz mikrofönler, dilsiz telefonlar çağı belirlemektedir. Yaşanan bu durum teknik bir sorundan ziyade toplumsal bir arıza, toplumsal bir sorundan kaynaklanmaktadır. Her geçen gün artık söylenecek söz veya bu sözlerin paylaşılacağı zaman kalmamaya başlamıştır. Artık dinlemek ve söylemek için ne yapmamız gerektiği bilemeyeceğimiz

bir yöne doğru ilerliyoruz. Bu durum faks devrimi ile mektubun gelişmiş bir hali olması düşüncesinin nasıl yazı yazılacağını bilmemeye dönüşmesi örneğinde olduğu gibi gerçekleşiyor (Virilio, 2003, s. 71-72). Teknoloji hızlı bir değişim süreci yaşamakta ve bu her geçen gün katlanarak artan bir eğilim göstermektedir.

Geleneksel iletişim araçları üzerinde denetim yüksek ve sıkıdır. Gönderiler öncesinde denetlenmekte ve uygun görülen şekillerde düzenlenmektedir. Bu denetimin sebebi merkezin güçlü denetimi, frekansların az oluşu ve kültürel politikaların baskın oluşundan kaynaklanmaktadır. İnternet, içeriksel olarak yayılanların serbest ve geleneksel medya kanalları gibi denetim altında olmamasından dolayı nispeten daha özgür bir model oluşturmaktadır (Van Dijk, 2016, s. 199-200). Gelenekselden medyadan yeni medyaya doğru gelişen bu süreç iletilerin ve iletişimin yönü ve şeklinin de yeniden düzenlenmesine neden olmaktadır.

Geleneksel medya, genellikle tek taraflı bir iletişim modeline dayanmaktadır. Yayıncılar, içerikleri üretip ve yayınlamaktadır. İzleyiciler ise bu içerikleri pasif alıcılar olarak tüketmektedir. Geleneksel medya iletişimi genellikle geri dönüt veya etkileşim imkânı sunmaz. İzleyicilerin görüşlerini ifade etme veya içeriğe katkıda bulunma şansı sınırlıdır. Bu nedenle geleneksel medya iletişimi daha tek yönlü ve yayıncı merkezlidir (Lester, 2012, s. 118). Öte yandan yeni medya iletişimi, internet ve dijital teknolojilerin gelişmesiyle ortaya çıkan bir iletişim modelini temsil etmektedir. Yeni medya, kullanıcılara interaktif katılım ve geri dönüt olanakları mevcuttur (Bauman, 2012a, s. 21). Geleneksel medyayı yeni medyadan ayıran en önemli özelliği interaktif iletişim sürecidir. Bu sayede alıcı durumdan olan kişiler de içerikle ilgili geri dönüt yapabilecekleri bir konuma gelmektedirler.

Yeni medya ile birlikte izleyiciler, içeriklere yorum yapabilir, paylaşabilir, beğenebilir veya içerik üretebilirler. Bu iletişimin çok yönlü ve katılımcı bir süreç haline gelmesini sağlamaktadır. Kullanıcılar aynı zamanda içeriğin yayılmasında da etkili olabilmektedirler. Kullanıcılar içerikleri paylaşarak veya viral hale getirerek geniş kitlelere ulaşmasını sağlayabilmektedir (Lietsala ve Sirkkunen, 2008, s. 14-15). Bu şekilde, yeni medya iletişimi daha etkileşimli, katılımcı ve geri bildirim odaklanmaktadır. İzleyiciler aktif bir şekilde iletişime katılabilir, içerik üretebilir ve hatta iletişimi yönlendirebilirler. Bu durum kullanıcıların geleneksel medyaya kıyasla daha büyük bir sınırsızlık potansiyeline sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Geleneksel medya ile yeni medya arasındaki farklardan biri de iletişim süreçlerinin sınırlılığı, etkileşimi içermemesi ile karşılaştırıldığında, sosyal medyanın daha süreç odaklı ve etkileşimli bir yapısının bulunmasıdır (Lester, 2012, s. 118). Yeni medya ve geleneksel medya oranla içerik üretimine ve paylaşımına katılımın geniş ve özgür olduğu sosyal medya platformlarının sahip olmasıdır (Lietsala ve Sirkkunen, 2008, s. 14-20).

Geleneksel medya, genellikle tek yönlü iletişim sunmaktadır. Alıcıların geri dönüş yapma veya içeriği değiştirme şansı sınırlıdır. Bu nedenle iletişim daha pasif bir hal alabilmektedir. Yeni medya ise iletişimi çok daha etkileşimli hale getirmektedir. Kullanıcılar hem içerik üreticisi hem de tüketici olarak yer almaktadır. Bir mesajı yayınladıktan sonra, diğer kullanıcılar bu mesajı beğenebilmekte, paylaşabilmekte, yorum yapabilmekte veya özel mesajlarla geri bildirimde bulunabilmektedirler. Kurulan etkileşim ile iletişimin çok daha dinamik ve iki yönlü bir şekilde gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Yeni medya mesajları genellikle alıcılar tarafından yorumlanmakta, düzeltilmekte ve ek bilgilerle zenginleştirilebilmektedir. Bu da iletişimin daha geniş bir perspektifte gelişmesine olanak tanımaktadır. İletişim süreci daha interaktif ve katılımcı olmaktadır. Özetle geleneksel medya ile yeni medya arasındaki farklardan biri, yeni medyanın iletişimi daha etkileşimli, süreç odaklı ve katılımcı bir şekilde gerçekleştirmesi ve iletişimde daha geniş bir yelpaze sunmasıdır.

Yeni medyanın bir başka özelliği uzak mesafeleri birleştirme özelliğidir. Yeni medyanın çok yüksek potansiyel kapasitesi coğrafi ve sosyal erişim sağlamasıdır. Yeni medyanın bir diğer güçlü özelliği depolama potansiyelinin de oldukça yüksek olmasıdır. Telefon veya yüz yüze iletişime kıyasla yeni medya, iletilen bilginin doğruluğu ve kesinliği açısından önemli bir avantaja sahiptir. Yeni medya, genellikle daha düşük seçiciliğe sahip gruplar ve diğer topluluklar arasında gerçekleşen yüz yüze iletişim ve geleneksel telefon görüşmelerine kıyasla mesajların ve adreslerin seçiciliği konusunda güçlü kapasitelere sahiptir (Van Dijk, 2016, s. 32-33). Yeni medyanın sahip olduğu bu ve bunun gibi özellikler onu geleneksel medyadan açık ara farklılaştırmaktadır.

Yeni medya araçları sayesinde kişiler paylaşım yaparak kendilerini ifade edebilmektedirler. Yeni medya araçlarıyla paylaşım yapmak oldukça kolaylaşmıştır. Sosyal medya platformları, bloglar, video paylaşım siteleri gibi araçlar, kullanıcıların içeriklerini hızlı bir şekilde paylaşmalarını desteklemektedir. Bu da içerik

üreticilerinin ve kullanıcıların kendilerini ifade etmelerini, düşüncelerini paylaşmalarını ve diğer insanlarla etkileşime geçmelerini kolaylaştırmaktadır. Ancak bu kolaylık ve hızlı paylaşım süreci, bazen içeriğin önemsizleşmesine veya dikkatsizce paylaşımlara yol açabilmektedir. Önemsiz veya yanlış bilgilerin hızla yayılması ve kontrolsüz paylaşımlar, bilgi kirliliği sorununu doğurabilmektedir. Bundan ötürü yeni medyanın kullanıcılarının içeriklerini paylaşırken dikkatli olması ve doğruluk gibi etik kurallara göre hareket etmesi önemli olmaktadır.

Sonuç olarak yeni medya araçları kullanıcıların paylaşım yapma sürecini kolaylaştırırken, içerik kalitesinin ve doğruluğunun önemi göz ardı edilmemelidir. Kullanıcılar, bilinçli bir şekilde içeriklerini paylaşmalı, etik ve güvenilir bir şekilde iletişim kurmalıdır. Bu özellikleriyle geleneksel medya yeni medyadan ayrılmaktadır.

Yeni medyanın kullanıcıları, paylaşım yaparken rahat hissetmektedir. Geleneksel medyada olduğu gibi bir yayıncıya veya editör kurumuna bağımlı değildirler. Bireysel olarak içerik üretebilmekte ve bunu istedikleri gibi paylaşabilmektedirler. Bu kullanıcıların kendi hikayelerini, deneyimlerini ve görüşlerini ifade etmelerinin yolunu açmaktadır. Bu vasıta ile daha çeşitli perspektiflerin ve farklı seslerin duyulması mümkün olmuştur. Şimdi yeni medya kavramı için açıklamalara yer verilerek bu kıyaslamaların daha iyi anlaşılmasına yönelik açıklamalar yapılacaktır.

2.3. Yeni Medya

İletişim alanının önde gelen isimlerinden Herbert Marcuse (1990, s. 109-149), 1964 yılında yayımladığı "Tek Boyutlu İnsan" adlı eserinde "us" olarak adlandırdığı kavramı geliştirerek toplumsal düzeyde bireyi daha fazla denetleyen ve kısıtlayan bir durumu ele almıştır. Bu kavram, bilim ve teknolojinin etkisiyle yönlendirilen, tek boyutlu düşünce kalıplarına hapsolmuş insan tipini anlatmaktadır. Bu kavram modern insanın düşünce tarzının tek boyutlu hale geldiğini vurgulamaktadır. Tek boyutlu düşünce, yani "us", bireylerin özgün düşünceleri ve eleştirileri yerine, toplumun kabul ettiği standart düşünce kalıplarını benimsemelerine neden olmaktadır. Bilim ve teknoloji, toplumu kontrol etmek ve yönlendirmek amacıyla kullanılabilir duruma gelmiştir. Bu da bireylerin daha az eleştirel düşüncelerine ve daha sınırlı bir düşünce

yapısına sahip olmalarına yol açabilmektedir. Marcuse, modern toplumun teknolojik ve endüstriyel gelişmeleri sayesinde bireylerin düşünsel ve duygusal özgürlüğünün sınırlandırılmasına vurgu yapmakta ve bu durumu eleştirel bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Marcuse'un da ifade ettiği gibi artık teknolojik gelişmeler insan hayatında çığır açmış durumdadır. Bu gelişmelerden biri de medyanın yeni medyaya evrildiği noktada kendisini göstermektedir.

Yeni medya insan hayatında yeni bir etkileşim ve iletişim şekli sunmaktadır. Bu yeni iletişim var olanın üzerine eklenerek gerçekleşen bir yeniliktir. Yeni medya araçları, bilgi akışını denetleyen aktörlerin olmadığı ve iletişimde sınırları aşan bir ortam sunarak kamusal alan formasyonunu etkilemektedir. Bu medya araçları, iletişimde engelleri azaltarak bireyleri etkileşime geçirmektedir. Marshall McLuhan (2014, s. 48)'ın ifadesiyle "küresel köy" kavramını modern dünyada yeni medya araçlarını temsil eden anahtar olmaktadır. Bunun neticesinde iletişimin coğrafi ve kültürel sınırları aşmasına ve farklı bölgeler arasında etkileşimi artırarak dünya çapında bir topluluk oluşmasına olanak tanıyan bir yapıya bürünmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle dünya, zamansal ve mekânsal kısıtlamaların azaldığı bir global köy şeklinde karakterize edilmektedir (McLuhan, 2019, s. 63). Teknolojik iletişim araçlarının yaygın kullanımı, coğrafi sınırların aşıldığı ve iletişimin anında ve sürekli hale geldiği bir ortam yaratmıştır. Bu da dünya genelindeki haberleşmeyi hızlandırmış, kültürel etkileşimleri artırmış ve farklı bölgeler arasındaki uzaklık hissini azaltmıştır. Buna bağlı olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin küresel etkisi sayesinde dünya, daha önceki zamanlara göre daha bağlantılı ve yakın bir topluluk halini almıştır.

Yeni medya, 1980'lerin başında teknolojik gelişmelerle ortaya çıkmıştır ve ikinci bir iletişim devrimine yol açmıştır. İlk iletişim devrimi, kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçekleşmiştir. Yeni medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte iletişim daha hızlı, etkileşimli ve kişiselleştirilmiş hale gelmiştir (Van Dijk, 2016, s. 13). Yeni medya araçları, dijital teknolojilerin ilerlemesiyle ortaya çıkmıştır. İnternet, sosyal medya platformları, akıllı telefonlar ve diğer dijital araçlar, bireylerin içerik üretmesini, paylaşmasını ve etkileşimde bulunmasını kolaylaştırmıştır. Bu da iletişimde büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir.

Medyanın yeni olmasını sağlayan ve ona yeni medya denmesinin nedenin ne olduğu sorulması gereken temel sorulardandır. Yenilikçi olanın özünde ne yatmaktadır? Yenilikçi olanın karakteristik özelliği, geleneksel analog ve sayısal yapıların evrimleşmiş bir sentezini ifade etmesidir. Yeni medya teknolojileri, iletişim ağlarıyla yayıncılığın organik bir birleşiminden meydana gelmektedir. Bu yeni medya türü verilerin depolanabilmesi ve sürekli bir hızla dağıtılabilmesi kabiliyetine sahip olmasıyla ayrılmaktadır. Genel anlamıyla çeşitli bilgi türlerinin, ses ve görüntülerin bir araya geldiği dinamik bir platformu simgelemektedir. “Yeni” terimi hem temelinde bilgisayar teknolojilerine dayanmasından hem de etkileşimli niteliğinden kaynaklanmaktadır (Karahisar, 2013, s. 54-55). Yeni medya kavramı bilgisayar üzerinde gerçekleşen interaktif iletişim şeklinin kurulduğu medya araçlarına denk düşmektedir.

Yeni medyanın belirgin özelliği, farklı veri türlerinin aynı kanal üzerinden dijital formatta iletilmesi ve aynı zamanda bu verilerin depolanabilmesi olanağıdır (Geray, 2003, s. 20). Yani artık video, ses, fotoğraf gibi veri türleri aynı kaynaktan sanal olarak sağlanmaktadır. Bu durum dijital dünyanın kapılarını soruna kadar açmaktadır. Dijital kodlar teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan teknik bilgilerdir. Bu bilgilerin aktarımını sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Van Dijk (2016, s. 23)’e göre dijital kod yeni medya biçim olarak tanımlanan teknik medya özelliğini ifade etmektedir. Ancak iletişim için çok ciddi sonuçları bulunmaktadır. Dijital kod, bilgisayarın kullanılırken her bir enformasyonun iletişim için bitlere dönüştürülmesi bu şekilde iletilmesi anlamına gelmektedir. Dijital kodlar, tüm medya içeriğini tek ve standart hale gelmesi büyük bir etki oluşturmaktadır

Yeni medya iletişim yapısı ve içerik dağılımı açısından farklılık göstermektedir. Medya merkezîyetçi bir yaklaşımı benimsemekte, içerikleri belirli gruplar kontrol etmekte ve tek taraflı perspektif ile sınırlanabilmektedir. Yeni medya ise internet ve dijital teknolojilere dayalı daha demokratik bir iletişim ortamı sağlamaktadır. Herkes içerik üretebilmekte, farklı görüşler ifade edebilmekte ve etkileşime geçebilmektedir. Bu durum medya araçlarında görülen tek taraflılığı azaltarak çeşitliliği artırmaktadır (Timisi, 2003, s. 84). İletişim sürecinin demokratik ve katılımlı bir hal alması yeni medya araçları vasıtasıyla kolaylaşmaktadır.

Genellikle, yeni medya kavramını basit ve yüzeydeki bir simetri içinde geleneksel kitle iletişimi araçlarına karşı koyarak incelemek, kitle iletişimini dikkate

almadan çaba harcamak anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım aslında boşuna bir girişim olmaktadır. Yeni medya, genellikle kitle iletişim araçlarının uzantısı, bir kısmını içeren veya yerini alan bir niteliğe sahiptir. Ancak yeni medyaların tanımlanması eserlerin ve düşüncenin iletişim ve yayım aracı olarak nasıl şekillendiğini belirlemekle sonuçlanmaktadır. Önemli olan yeni medyanın nereden geldiğinden çok nereye ulaştırdığıdır (Balle ve Eymery, 1991, s. 14). Yeni medya tamamıyla yeni olan bir iletişim türü olmaktan ziyade var olan medya araçlarında yaşanan teknolojik ilerimeler neticesinde yaşadığı dönüşümlerle ortaya çıkmış bir kavramdır. Yeni medya daha çok iletişim araçlarının nasıl evrildiği sonucuyla ilgilenmektedir.

Yeni medya iletişim yapısı ve içerik dağılımı açısından farklılıklar oldukça belirgin şekilde ifade edilmektedir. Yeni medya internet, sosyal medya platformları, bloglar, podcast'ler gibi dijital teknolojilere dayalı iletişim araçlarını kapsayan bir kavramdır. Bu yeni iletişim araçları, iletişim süreçlerini ve içerik üretimini etkilemektedir. Yeni medyada iletişimin belirli bir merkezden yönetilmesi ve kontrol edilmesi artık söz konusu değildir. Herhangi bir televizyon kanalı veya gazete, içeriği belirli bir grup veya kişi tarafından yönetilebilmekte ve belirli bir ideolojiye ve yahut bakış açısına sahip olabilmektedir. Bu durum içeriklerin seçiminde ve sunumunda bir ölçüde sınırlama ve tek taraflılığa yol açabilmektedir (Timisi, 2003, s. 84).

Medya, güçlü medya kuruluşlarının belirli görüşleri daha geniş kitlelere iletebildiği bir platform olarak görülebilmektedir. Oysa yeni medya iletişimi demokratikleştirme ve çeşitlendirme potansiyeli taşımaktadır. İnternet ve sosyal medya platformları, herkesin kolayca içerik üretebileceği ve paylaşabileceği bir alan sağlamaktadır. Bu ise farklı görüşlerin, kültürlerin ve perspektiflerin daha geniş bir şekilde ifade edilmesine olanak tanımaktadır.

Yeni medyanın belirgin özellikleri, medyadan ayıran iki temel unsurdan oluşmaktadır. Birincisi, yeni medya zaman ve mekân sınırlamalarını aşmaktadır. Bu sayede içeriklerin üretimi, tüketimi ve paylaşımı için özgür bir ortam sağlamaktadır. Yeni medya ile insanlar dünyanın dört bir yanındaki bilgilere ve içeriklere kolayca erişebilmektedirler. İkincisi ise etkileşimi yoğun bir şekilde teşvik etmektedir. Yeni medya kullanıcıların içeriklere yorum yapma, paylaşma, beğenme gibi etkileşim biçimleriyle daha aktif katılımını sağlamaktadır (Lievrouw, 2011, s. 15). Yeni medyada etkileşim, bireyleri pasif alıcılar yerine aktif içerik üreticileri ve paylaşımcıları haline getirmektedir. Böylece iletişim daha dinamik ve iki yönlü bir yapı

kazanmaktadır. Bu temel özellikler yeni medyanın medyadan ayrılmasını ve dijital çağın iletişim dinamiklerine uyum sağlamasını hızlandırmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin hızı ve erişilebilirliği, yeni medyanın daha etkili olmasını sağlamıştır. İnsanlar artık daha kolay bir şekilde bilgiye ulaşabilmekte, farklı kaynaklardan haberleri takip edebilmekte, diğer insanlarla iletişim kurabilmekte ve içerik üretebilmektedirler. Bu bireylerin toplumsal bağlamda daha aktif olmalarını ve kendi görüşlerini ifade etmelerini sağlamaktadır (Van Dijk, 2016, s. 38). Yeni medya ortamları çeşitli toplumsal muhalefet odaklarının, kurumların ve grupların bir araya gelerek kolayca örgütlenebildiği ve görüşlerini etkili bir şekilde iletebildiği bir platform haline gelmiştir. Anlık haber alma ve görsel içeriklere erişme imkânı, dünyanın herhangi bir bölgesindeki olaylara hızla hâkim olunabilmesini sağlamaktadır. Bu sayede coğrafi sınırlar ötesinde insanları bir araya getiren web tabanlı hizmetler, toplumsal hareketlerin dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır (Sayımer, 2014, s. 98).

Yeni medya ortamları, toplumsal meselelere dikkat çekmek, belirli konularda toplumsal tartışmalar başlatmak ve ana akım medyanın ele almadığı temaları gündeme taşıyarak haberlerin yayılmasını sağlama amacıyla etkin bir biçimde kullanılır. Son yıllarda, tüm dünyada toplumsal hareketlerin organizasyonlarını ve görüşlerini duyurmak için temel mecralar haline gelmiştir. Yeni medya platformları toplumsal değişim ve etkileşim amacıyla kullanılarak, özellikle geleneksel medyanın ilgi göstermediği konuların görünürlüğünü artırarak toplumun dikkatini çekme fonksiyonunu üstlenmiştir (Sayımer, 2014, s. 103). Yeni medyanın gelişimi aynı zamanda toplumsal eğilimleri pekiştirebilmektedir. İnsanlar kendi sosyal çevrelerine, ilgi alanlarına ve görüşlerine uygun içerikleri tüketme eğiliminde olabilirler.

Yeni medyanın yapısal devrimi interaktiflik özelliğidir. Van Dijk (2016, s. 21-23), interaktifliği genel anlamıyla, birbiri ardına gerçekleşen etkiler ve tepkiler olarak tanımlamaktadır. İnteraktifliğin uzam boyutu en basit haliyle iki yönlü ya da çok yönlü iletişim kurabilmesidir. İnteraktiflik eşzamanlılık, dayanışma ve zihinsel yönleri bulunmaktadır. İnteraktifliğin ilk yönü eşzamanlılıktır. Bu iletişimin zaman boyutunu ifade etmektedir. Etkileşimin kalitesini artırmak için, birbirini takip eden etkilerin ve tepkilerin kesintiye uğramaması önemlidir. İnteraktifliğin dayanışma boyutu ise etkileşime geçen tarafların kontrolü elinde tutma dereceleri ile bağlantılıdır. Bu alıcı ve göndericinin herhangi bir zaman diliminde rollerinin değişebilmesine olanak

tanınmaktadır. İnteraktifliğin bir diğer seviyesi ise zihinsel boyutudur. Bu durum iletişimde yer alan herkesin anlamları ve bağlamları anladığı takdirde etkileşimde bulunmasına veya tepki vermesine olanak sağlar.

Yeni medya araçlarının ve platformlarının etkilerinden biri de kullanıcıları içeriğe katılım ve bağlılık düzeyini artıracak şekillerde çekmek ve sürdürmek suretiyle döngüsel bir iletişim sunmasıdır (Velentzas ve Broni, 2014, s. 117-131). Bu bağlamda çeşitli medya araçları ve dijital ortamlar özelleştirilmiş içerik sunumu, kişiselleştirilmiş etkileşimler ve sürekli güncellenen içerik akışları gibi stratejileri kullanmaktadır. Bu ise kullanıcıların ilgisini canlı tutmayı ve sürekli olarak içerik tüketmeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Böylece kullanıcılar farklı araçlar üzerinden tekrar tekrar etkileşimde bulunarak sosyal medya platformlarına yönlendirilmektedir. Bu yönlendirmeler iletişim döngüsü sürdürülür kılmaktadır. İletişim döngüsü interaktiflik özelliği ile beslenmektedir.

Yeni medyanın en belirgin özelliği interaktiflik özelliğidir. Yine de bu kıyaslandığında yüz yüze iletişimde sağlanabilen yüksek seviyeye erişememektedir. Yüz yüze iletişime göre daha düşük oranlarda kalmaktadır. Diğer iletişim araçları veya ortamlarıyla karşılaştırıldığında, yüz yüze iletişim uyaran zenginliği açısından eşsizdir. Medyanın interaktiflik özelliği ve uyarıcı zenginliği bağlamında karşılaştırılırsa karmaşıklık çok yüksek değildir. Yeni medya iletişim araçlarının tasarımındaki en belirgin eksiklik özel hayatın gizliliği konusunda gereken güveni sağlamamasıdır. Yüze iletişimde ise özel hayatın gizliliği ise büyük ölçüde korunabilmektedir (Van Dijk, 2016, s. 34-35). İnteraktiflik yeni medya araçlarında görülen bir durumdur. Bununla birlikte yüz yüze iletişim ile kıyaslandığında geride kalmaktadır. Lakin yine de yeni medya araçlarını yüz yüze iletişime tercih eden bir kitle bulunmaktadır.

Yeni medyayı yeni yapan ve onu geleneksel medyadan ayıran özellikler bulunmaktadır. Bu özellikleri kategorize eden çalışmalar mevcuttur. Bu sınıflamalardan ilki Lev Manovich'ye aittir. Yeni medya özellikleri Manovich (2001, s. 27-60)'e göre beş faktörden oluşmaktadır.

- ✓ Birincisi sayısal temsil (numerical representation), Bütün yeni medya ortamları dijital kodlardan ibarettir. Bu durumun yeni medyayı matematiksel olarak

tanımlanması ve yeni medyanın nesnesinin bir algoritmaya tabi tutulması gibi iki önemli sonucu bulunmaktadır.

- ✓ İkincisi modülerlik (numerical representation), programlama dilinde alt prosedürü işaret etmektedir. Program parçalarının fonksiyonel gelişmesini de ifade etmektedir. Görüntüler, sesler, şekiller gibi yeni medya öğelerini temsil etmektedir.
- ✓ Üçüncüsü otomasyon (automation), sayısal kodlar ve yeni medya nesnesinin modüler yapısının ortam oluşturmaya, işlenmesi ve erişim gibi pek çok işlem otomasyon vasıtasıyla oluşmaktadır.
- ✓ Dördüncüsü değişkenlik (variability), Yeni medyanın nesnesi sabit veya keskinlik oluşturmaz potansiyel olarak sonsuz olasılıklar evrenidir. Bu durum sayısal kodlama ile ortam nesnesinin modülerlik yapısının bir neticesidir.
- ✓ Beşincisi kod dönüşümü (transcoding), Medyanın bilgisayarlaşma aşamasının en önemli etkeni ve sonucudur. Bu medyayı sayısal verilere dönüştürmektedir

Yeni medyayı kategorize eden bir başka çalışma Van Dijk'e aittir. O yeni medyayı sınıflandırırken teknik özelliklerden hareket etmiştir. Van Dijk (2016, s. 21), yeni medyanın entegrasyon yani bütünleştirilmesi beş sevide olduğunu belirtmektedir. Altyapı; farklı türleri bir araya gelmektedir. Ulaşım, çeşitli medya türlerini taşıma işlevini yerine getirmektedir. Yönetim, farklı medya şirketlerini yöneten diğer şirketler anlamına gelmektedir. Hizmetler; enformasyon, iletişim, alışveriş gibi konuları barındıran medya alanını belirtmektedir. Veri türleri; ses, metin, görüntü ve verileri bir arada sunan multimediyayı açıklamaktadır. Tüm bu özellikler yeni medyanın oluşum aşamalarını kapsamaktadır

Yeni medya dijital medya ve bütün kitle iletişim araçlarının bütünleşmesini mümkün kılmaktadır. Depolama ve ileti ilkesi internetin katmanlı yapısını belirlemektedir. Yeni medyanın en güçlü özelliği günlük hayatın bir parçası haline gelmesidir. Her an her yerde çevrimiçi olabilen bağlantılarla hayatın her noktasını ele geçirmiştir (Van Dijk, 2016, s. 91). Yeni medya hem olanak tanıyan hem de tanımlayıcı birkaç tane iletişim kapasitesinden oluşmaktadır. Yayılım hızı, coğrafi konumlara erişimi, bilgileri depolama kapasitesi, kesinlik ve seçicilik bu özelliklerdendir.

Yeni medya ile ilgili çalışmaların artması bu alanla ilgili eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Hayatın her alanında yer alan bu yeni iletişim biçimi

özellikle de bağımlılık ve sanallık yönüyle eleştiri almaktadır. Yeni medya araçlarıyla birlikte sanal ortamda bedenini kaybeden birey, bir astronot gibi ağırlıksız hale gelmektedir. Bu bireyin daha hızlı hareket etme yeteneği kazanmasına sebep olmaktadır. Ancak artık özel kimlik duygusu kaybolmuştur. Çünkü algılar belirli bir noktaya bağlanmış değildir. Video teknolojileri sayesinde ortaya çıkan karmaşık enerjiyi üstlenen birey, uyuşturucu kullanımının etkisi gibi bir bağımlılık içindedir. Bu durum duyularının yüksek düzeyde iç içe geçtiği hayali bir "gerçeklik" ile tanımlanabilir. Zihin, figüratif olarak rüya ve gerçeklik arasında kaybolurken, düşünceler ve fanteziler arasında bir noktada sürüklenmektedir. Düşler, genellikle gerçek zamandan ve mekândan oluşan bir çerçeveye sahip olduğundan, gerçek dünya ile bir tür bağlantısı vardır. Oysa fantezi böyle bir bağlam içermemektedir (McLuhan ve Powers, 2001, s. 161). Yeni medya aracılığında sanal ortam yeni ve fantezi içerikli bir dünya oluşturmaktadır. Bu ise bireylerin gerçeklik bağlantılarının yeniden şekillenmesine sebep olabilmektedir. Kimlik duygusu da yeni bir ortamda sanal kimlikler oluşturması suretiyle zedelenmektedir.

Yapılan eleştirilerden biri de yeni medyayı yeni medya yapan interaktiflik özelliği üzerinden yapılmaktadır. Yeni medya araçlarından sosyal medyanın zayıf yönleri ise tam interaktifliğin sağlanamaması ve uyartı zenginliği bakımından yüz yüze iletişime oranla yetersiz oluşudur. Bunların yanı sıra özel hayatın gizliliği konusunda güvenilir olmaması da zayıf yönlerindendir. Yeni medya dört özellik üzerine kurulmuştur. İkisi de dijital kod ve hiper metin kullanarak işleyen tekniklerdir. Her ikisi de bütünsel (multimedya) özelliklere sahip olup, aynı zamanda interaktif (etkileşimli) yapısal özelliklere de sahiptir. (Van Dijk, 2016, s. 38-39).

Sonuç olarak yeni medya araçları, iletişimde ikinci bir devrimi temsil eder. Teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan bu araçlar, iletişimi hızlandırmış, etkileşimi artırmış ve bireylere daha fazla katılım imkânı sunmuştur. Ancak yeni medyanın kullanımı ve etkileri dikkatle ele alınmalı, bilgiye erişimde çeşitlilik ve eleştirel düşünce ön planda tutulmalıdır. Bunun yanı sıra interaktiflik özelliği yeni medya kullanıcılarının geri dönütlerden beslenmesine de yardım etmektedir. Böylece iletişim tek taraflı olmaktan çıkmaktadır. Artık sadece alıcı ve verici yoktur. Hem alıcı hem verici bir döngüsellik içerisine girmektedir. Yeni medyanın iletişimini sağlayan en önemli unsur internettir. Bunun için internetin gelişim çizelgesine bakılmalıdır.

2.4. İnternet Tarihçesi

Tarih'in sonundan söz etmek yerine artık coğrafyanın sonundan söz etmek gerekir. Geçmişten taşımacılık devrimine kadarki süreçte mesafeler toplumları uygun bir biçimde birbirinden ayırmaktaydı. Günümüzde gerçekleşmiş olan iletişim devrimi ise bu çağın insan etkileşiminin interaktifliğiyle mesafeleri sıfırlamıştır. Bu durum beraberinden sorunlar da getirmiştir. Toplumlararası etkinin artmasına neden olmuştur. Buharlı makinelerin, elektrikli motorların yerini alan ve hızla değişime neden olan enformasyon çağı motorların dönemi başlamıştır. Bu motorlar internetin arama motoru, bilgisayarın mantıksal tündengelim motoru ve sanal mekânın gerçeklik motorlarıdır. Arama motorlarının sağladığı hız teknik ulaşım motorlarının yerini almıştır. İletişim araçlarında yaşanan bu hızlı gelişme ulaşım makinalarının hızına üstünlüğüne neden olmuştur. Bu durum enformasyonun küresel ivmelerle hızlanmasına imkân tanımıştır İnternet kullanıcıları internetin anıdalık özelliği sayesinde dünyanın her yerinden bağlantı kurarak “tele-var olan” inançlı cemaatlerini oluşturmaktadır. Yakın zamanda online kameralar her yere yayılma özelliği ile bu durumu kuvvetlendirecektir (Virilio, 2003, s. 114, 116, 113). Yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkan internet bilgisayarın icadıyla paralel bir zemine sahiptir. Dolayısıyla internet ve bilgisayar birbiriyle bağlantılı hatta birbiri yerine kullanılmaktadır. Bunun için öncelikle bilgisayarın ortaya çıktığı koşullar irdelenmelidir.

İnsanlığın ilk iletişim devrimi uzam ve zamanda sabitlenmiş iletişimi anlatmaktadır. Daha sonrasında ise bu devrim uzam ve zaman arasında köprü kuran iletişime geçiş olarak tanımlanabilir. Bir sonraki en önemli devrim ise yapısal iletişim devrimi olarak adlandırılır. Bu devrim ise uzam ve zaman kısıtlamalarını aşılmasını sağlayan yazının icadıdır. Akıllı cep telefonları, internet, bilgisayar, tablet ve elektronik kitap okuyucuları gibi teknolojik gelişmeler hem çevrimiçi hem çevrimdışı iletişim araçları yeni medyayı oluşturmaktadır. Yeni medya iletim bağlarından oluşmaktadır. Bu iletim bağları ayrı ayrı cihazlara yüklenen yapay hafızaların bir birleşimidir. Bu bileşimler metin veri görüntü veya ses ile olabilir. Yeni medya iki şekilde kullanılmaktadır. Bir yandan belirli bir zamanda uzamla ilişkili geleneksel sosyal çevrelerce kullanılabilir durumdadır. Bir yandan zaman ve uzam boyutunu birleştirmiş çevrimiçi ortamlarda kullanılabilmektedir. Bir yandan da bu ikisinin ortak

bileşimi ile iletişimin yapısal özelliklerini değiştiren yeni bir iletişim sunmaktadır (Van Dijk, 2016, s. 17). Yeni iletişim şeklinde ise en önemli araçlar yeni medya araçlarıdır. Bu araçlar bilgisayar gibi internete erişimi sağlayan elektronik aletlerdir.

Yeni medya iletişim araçlarının teknik zeminini bilgisayarlar sağlamaktadır. Bilgisayarın çalışan bir makineden farklı olarak düşünen bir makine olması onu emsalsiz bir beceriyle kuvvetlendirmektedir. Bu beceri de bilgisayarın diğer makinelerden ayıran ve en iyisi olduğuna inanmamızı sağlamaktadır. Makineler arasında güvenebileceğimiz en iyi makinenin bilgisayar olması ve buna duyulan inanç onu Teknopoli için çok değerli kılmaktadır. Bilgisayara duyulan bu inanç insanlar tarafından alınan kararlara olan güvenimizi yıkmaktadır. Çünkü insanlar tarafından alınan kararlar subjektif ve güvensiz sayılmaktadır. İnsanın değerlendirme yaparken nesneleri ve olguları ruhsal duygusal ve ahlaki açılarından değerlendirip bir bütün olarak ele alması anlamını yitirmiştir. Artık bu değerlendirmenin yerini teknik hesaplamalarla ulaşmanın gücüne olan inanca bırakmıştır (Postman, 2006, s. 136). Öyle ki bilgisayarlar hayatın karar verme mekanizmasını etkileyen birer makinaya dönüşmüştür. Çünkü nesnel değerlendirmeler sunması ve tarafsız olabilmesi onu değerli kılmaktadır. Özellikle internetin varlığı bu durumu pekiştirmektedir.

Bilgisayar aracılı iletişim ağları, binlerce küçük ağın bir araya gelmesi ile oluşmuş ve dünya geneline yayılmıştır. İlk bilgisayar ağı olan ARPANET⁸ Amerika askeri araştırmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1970’li yıllarda Amerikan savunma bakanlığı sponsorluğunda araştırmacılar tarafından bilgisayarların uzaktan bağlantı kurması amacıyla oluşturulmuştur. Bu ağın amacı kişisel mesajların iletimi değil bilgisayar verileridir. Bilgisayar aracılı iletişim, zaman ve makamın sınırlarını aşan sosyal ilişkiler kurulması için ağlar üzerinden iletişim kurulmasını sağlayan araçlar olarak karşımıza çıkmıştır. Tek bir amaç doğrultusunda kurulan bilgisayar iletişim teknolojileri çok farklı iletişim gereksinimlerine cevap verecek şekilde uyarlanabilmektedir. ARPANET ilk kurulduğunda büyük kablolar, yüksek kapasiteli bilgi işlem düğümleri arasında bilgi kanalına hızlı aktarım için çok fazla sermaye ihtiyaç duyuyordu. Oysa günümüzde internet hem çok hızlı hem de çok ucuz yolla iletişim kanalları kurmaktadır. İnternetin veri otoyolları, ağ aracılığıyla çok yüksek

⁸ Açılımı Advanced Research Projects Agency Network’tur. Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı olarak Amerika Birleşik Devletler Savunma Bakanlığı bünyesinde kurulmuş araştırma birimini ifade etmektedir.

hızlarda çok büyük boyutlarda bilgi aktarımı için özel ekipmanlar ve telekomünikasyon hatlarına gereksinim duymaktaydı. ARPANET kullanıcıları yuvarlama bin kişiden oluşurken artık internet yaklaşık on milyon kullanıcıyı aşmıştır. Her geçen gün bu sayı hızlı bir biçimde artmaktadır (Rheingold, 1993, s. 7-9). Bilgisayarın bu gelişim seyri internetin de gelişimini göstermektedir. Bilgisayarlar internetsiz kullanımı sınırlı araçlara dönüşmektedir. Oysa internet bilgisayara sınırsız kullanım alanı tahsis etmektedir.

İnterneti çok katmanlı ağlar, telekomünikasyon ve bilgisayar ağlarının kullanımı desteklemektedir. Bununla birlikte kişilerarası, örgütsel ve kitle iletişimi arasında bir köprü görevi görmektedir. İnternet, geçmişte benzeri görülmemiş bir şekilde birbirine eşzamanlı olarak bağlanan iletişim araçlarına öncülük etmektedir. Telefon mektup, belge gibi araçlar kişilerarası iletişimin kurulmasını belirtmektedir. Kitle iletişim ise yayıncılık ve basın olarak tanımlanmaktadır. İnternet ile birlikte oluşan bu geleneksel ayırım ortadan kalkmıştır. Çünkü bunların hepsi tek bir yerden internet aracılığıyla sağlanabilmektedir (Van Dijk, 2016, s. 54). Hayatın her noktasında kullanım alanı bulan internet sayesinde veriler çok daha hızlı ve kullanışlı bir hale gelmiştir.

İnternet temelde sayısal verilerden oluşan bir sistemdir. Bu da onu hem bugünün hem de geleceğin ana gelişimsel iletişim aracı olmasına neden olmaktadır. Geleceğin medya gelişimi, temel olarak sayısallaşma adı verilen bir teknolojiye dayanmaktadır. Geleneksel sistemlerde işaretler elektriksel dalgalanmaların sürekli formunda taşınır. Ancak sayısallaşma ile bu işaretler kendilerini ikili bir sistem olan 0 ve 1 dizileri olarak kodlayarak sembolleştirmektedir. Sayısallaştırılmış işaretler, sayılarla ifade edilen süresiz bir küme haline gelmektedir. Bu dönüşüm sonucunda işaretler bilişimsel özelliklere sahip bir form halini almış olmaktadır (Vasseur, 1993, s. 11). İnternet verilerin aktarımını sayısal sembollere dönüştürerek aktarımını kolaylaştırmaktadır. Değişen iletişim teknolojilerini tanımlayan bir başka tanım yüz yüze iletişimden ayrılan ve hâkim olduğu ortamdan farklı olarak akışlar mekânı olarak tanımlanmaktadır (Calhoun, 2006, s. 46). İnternetin sunduğu yeni sanal mekanlar bu duruma örnektir.

İnsan yapımı yapay zekâ makinesi olarak bilgisayarları üstün kılan üç özellik vardır. İlk özellik, bilginin bütünüyle nesnelleştirilmiş olmasıdır. İkinci özellik, insanın etkisi olmaksızın üretilen bilgidir. Üçüncü özellik, üretilen bilginin orijinallik

ilkesi ve korunabilir saklama alanının olmasıdır. Bilginin nesnel hale gelmesi bir tür ilerleme olarak kabul edilmektedir. Bu nesnelleşme teknolojik ilerleme ile gerçekleşmiştir (Masuda, 1981, s. 50). Bu durum bilgisayara gelişimsel ivme kazandırmaktadır. Bilgisayarlar artık yeni bir dünyaya açılan kapılardır. Bu sayede ufuk açıcı durumlara aracılık etmektedir.

Bilgisayar ekranları artık birer pencere görevi üstlenmiştir. Bu pencereler veri aktarımı için değil seyir için kullanılan yeni bir anlam kazanmıştır. Küreselleşmenin ufuk çizgisinde seyre dalmayı ve her geçen gün artan küreselleşme etkisiyle sanal mekânda seyirci olmaya yaramaktadır. Bilgisayar ekranlarının pencerelere dönüşümünden kazandığı yeni anlamlar evrensel reklamcılarının pazarlamalarıyla her yere yayılım hedefi güdülmektedir. Bu durum kolektif iç gözlemciliğin getirdiği evrensel gözetlemeciliği beraberinde getirmektedir. Bilgisayarlar bilgi sağlayan araçlar değildir onlar aynı zamanda otomatik görme makinalarıdır. Bilgisayarlar, her yönüyle gerçek coğrafi zeminden ayrılmış dijital bir mekânda faaliyet göstermektedir. İnternet kullanıcıları artık yaşamsal etkinliklerinin hiç tereddüt etmeden Web aracılığıyla mahremiyetlerini bile göz ardı ederek sundukları dijital bir mekâna dönüşmüştür (Virilio, 2003, s. 20). Bilgisayarlarla özelde de internetle mekanların gerçeklik algısı sanal ortamlara kaymıştır. İnternet sanal ortamlara açılan birer geçit görevi görmektedir. Böylece zaman algısı da bu sanal mekanlarda yeniden şekillenmektedir.

Bilgisayarların kullanımıyla gerçeklik zamansal algısı artık değişime uğramış ve hipergerçekliğin zamanı başlamıştır. Yeni zaman algısı kendisini hipergerçeklik olarak sunmaktadır. Değişen zaman kavramı daha önceki tanımlamalarından farklılaşmıştır. Zaman bilgisayarlar ve internet ile sanallaştıkça anlam daralmasına uğrayarak sıkışık bir zaman kavramına dönüşmektedir. Sıkışan zamanın akışı hızlanmış ve önemli olan an içerisinde yaşamak olmuştur. Hızlı yaşanan zamanda insan hep bir şeylere geç kaldığı ve bir şeyleri yitirdiği hissine kapılmaktadır (Connerton, 2011, s. 92). Bilgisayar ve internet gibi teknolojik aletler zaman ve mekân kavramında köklü değişimler yaratmışlardır. Bu ise bu aletlerin kendilerine has bir düzlem oluşturmalarına neden olmuştur. En önemli faktör ise anda kalmak olmuştur.

Bilgisayar kullanımıyla sağlanan anlık karşılıklı iletişim, zamanı hızlandırarak insanları anın içine çekmektedir. Sözü edilen “an” geçmişten bağımsız, kısa bir zaman dilimi olarak algılanmaktadır. Kültürel geçmiş silinmekte ve unutkanlık başlamakta,

insanlar anı özlemle aramaktadırlar. Çünkü artık insanlar anı kaçırma endişesi taşımaktadırlar (Connerton, 2011, s. 92). Bilgisayarlarla birlikte hayatımıza giren anda kalma özelliği hem zamanı hızlandırmakta hem de kişileri içerisinde bulunduğu mekândan koparmaktadır. Böylece yeni medya araçları kültürel kopuşu, unutkanlığı ve anın kendisine olan özlemi beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak internetin gelişimi askeri bazı denemeler sonucu ortaya çıkan bir yapısına rağmen artık çok çeşitli özellikler için kullanılan bir alanı ifade etmektedir. Özellikle teknolojik gelişmeler bilgisayarın yanı sıra telefonların da her geçen gün yeni özellikler geliştirdiği dikkate alındığında internetin önemi katbekat artmaktadır. İnternet ile birlikte sosyal ağlar ve sosyal medya kullanımı da artmaktadır. Artık hemen hemen herkesin cebinde elinde veya evinde internete bağlanan cihazlar bulunmaktadır. Bu da internetin toplumsal alana etkisini gözler önüne sermektedir. İnsanların fikirlerini, duygularını ve anılarını sanal ortamlarda paylaşması sıradanlaşmaya başlamıştır. Bu paylaşımı sağlayan ise teknik bakımdan sosyal ağlar ve uygulama bakımından sosyal medyadır. Şimdi bu iki kavramın açıklamasına geçilecektir.

2.5. Sosyal Ağ

Teknoloji güdümünde gelişen iletişim değişime uğramıştır. İletişimin çeşitlenmesi, iletişim organlarının dijital bir metinde birleşmesi, interaktif çoklu medyanın sınırların ötesine geçmesi gibi gelişmeler geleneksel yasal düzenlemeleri yerle bir etmiştir. Bilgisayara dayalı iletişim artık kontrol edilemez hale gelmiştir. Telekomünikasyon ile sağlanan iletişim kabloların desteği ile daha önce eşî görülmemiş bir yayın gücüne ulaşmıştır (Castells, 2006, s. 401-402).

Yeni iletişimin aktarım araçları sosyal ağlar ve sosyal medyadır. Sosyal ağlar ve sosyal medya arasında ince bir ayırım vardır. Sosyal ağlar donanımsal teknik özelliklere tekabül ederken sosyal medya iletişimin kurulduğu platformları ifade etmektedir. Tabi bu iki kavram çok sık birbirinin yerine kullanılmaktadır. Çünkü yeni medya, sosyal ağlar ve sosyal medya yeni iletişim araçları olarak anılmaktadır. Yeni medyayla gelişen bütün araçlar sosyal ağlar veya sosyal medya olarak açıklanmaktadır.

Sosyal ağların kurulumu ve kullanımı ise 1997’de ilk tanımlanabilir ağ olan SixDegrees.com ile başlamıştır. Bu site ilk olarak kullanıcıların profil oluşturmaya ve 1998’de ise kullanıcılarının arkadaş listelerinde gezinmesine izin vermiştir. Başlıca sosyal arkadaşlık siteleri gibi profil oluşturma özelliği mevcuttur. SixDegrees, bağlantı kurma ve mesajlaşma özelliğiyle kendisini tanımlamıştır. Milyonlarca kullanıcıya ulaşmasına rağmen istikrar olamamış ve 2000 yılında kapanmıştır (Boyd ve Ellison, 2007, s. 213). SixDegrees, kendinden sonraki sosyal ağ sitelerine rehberlik etmiştir. Yeni kurulan sosyal ağlar farklı özellikler ekleyerek ya da eksik tarafları iyileştirerek yeniden üretilmiştir.

Sosyal ağ 1960’lı yıllardan beri üretim aracına dönüşen bilgisayar, artık evrensel medyanın motor gücünü oluşturmaktadır. Hem üretim hem de depolama ve dağıtım aracıdır. Web ile bu daha da belirginleşmiştir. Bu durum 1990’larda dijital medya ve bilgisayar grafikleri terimleriyle fark edilmeye başlamıştır. Halihazırda bulunan özelliklere ek bir dizi yeni formlar eklenir. Web siteleri, oyunlar, hiper ortam, CD-ROM⁹’lar hep birlikte yeni medyayı oluşturmaktadır (Manovich, 2001, s. 4). Yeni medya web sitelerinin sağladığı sosyal medya araçlarından hareket etmektedir. Sosyal ağlar çok çeşitli niteliklerle kullanıcıları cezbetmektedir.

Sosyal ağlar çevrimiçi topluluklardaki bireyleri, kullanıcı profillerinde saklanan kişisel verilere dayanarak birbirine bağlayan ve sunan platformlardır. Bu kullanıcı profilleri, bireylerin içeriğe erişim şekillerini ve ağdaki diğer kullanıcıları nasıl görebileceklerini belirlemektedir. Sosyal ağ sitelerinin temel ilkesi, kullanıcı bilgilerini ve kullanıcılar arasındaki ilişkileri açıkça temsil ederek içerik seçimi, öneriler ve güven mekanizması için bu bilgileri kullanmaktır. Mantıksal akıl yürütme yoluyla üyelerin ortak çıkarlarını ve deneyimlerini tespit etmektedir. Böylece topluluk içindeki görevleri çözme amacıyla çöççatanlık gibi hizmetleri ve kaynak tanımlamaları sunmaktadır (Neumann ve diğ. 2005, s. 474). Sosyal ağlar kişilerin paylaştığı kişisel verilerin arkadaşları ya da diğer kullanıcılarla paylaşmayı belirlediği ağlardır. Bu platformlar profil oluşturma, arkadaşlık ve beğeni gibi seçeneklerle kullanıcılara hizmet etmektedir.

⁹ "Compact Disc Read-Only Memory" (Sıkıştırılmış Disk Salt Okunur Bellek) açılımına gelir. CD-ROM, verileri depolamak ve okumak için kullanılan bir optik disk formatıdır. CD-ROM’lar genellikle bilgisayar programları, oyunlar, müzik, video ve diğer verileri depolamak için kullanılır. CD-ROM’lar, verilerin sadece okunmasına izin veren bir bellek formatı olduğu için yazma veya silme işlemi yapılamaz. (Manovich, 2001).

Sosyal ağ siteleri veri bakımından fazlaca verimli doğal davranışlar içermektedir. Sosyal ağ sitelerinin profil ve bağlantı verileri iki şekilde toplanır. Veriler, otomatik toplama teklifi ya da direkt şirketten alınan veri kümeleri sayesinde toplanabilmektedir. Bu durum araştırmacıların analizini kolaylaştırmaktadır. Araştırmacılara bu sayede arkadaşlık, kullanım ve görünür göstergeler gibi konuların çalışılmasına imkân tanımaktadır. Böylece bloglar ya da diğer web sitelerinin araştırılıp incelenmesi trendi sürdürülmüş olur (Boyd ve Ellison, 2007, s. 219). Sosyal ağların araştırılmasını kolaylaştıran unsur verilerin toplanması için sunduğu seçeneklerden kaynaklanmaktadır. Özellikle de veri bakımından zengin alanlar olması araştırmacıların bu alanlara yönelmelerine sebebiyet vermektedir.

Sosyal ağ portalları, içerik bakımından zengin web portallarının gelişiminde yeni bir eğilimi temsil etmektedir. Sosyal ağ platformları kullanıcıları, kendi profillerinde saklanan kişisel verilere dayanarak birbirleriyle bağlayan bir sistem sunmaktadır. Kullanıcı profilleri bireylerin kendilerini diğer kullanıcılara tanıtmalarını aracılık etmektedir. Farklı platformlar arasındaki ana farklılık tuttukları, depoladıkları ve yönetebilecekleri profil bilgilerinin genişliğince ölçülmektedir (Neumann ve diğ. 2005, s. 473). Sosyal ağların sunduğu profil oluşturma seçeneği kullanıcıların kendilerini istedikleri şekillerde tanıtmalarına olanak vermektedir. Böylece etkilerine girme ve etkileşim şekli kullanıcılar tarafından belirlenebilmektedir.

Profilin görünürlük durumu sitenin özellikleri ve kullanıcıların tercihiyle değişim göstermektedir. Örneğin, Friendster ve Tribe.net gibi siteler ayırım göstermeksizin kullanıcı profilleri herkese açık sosyal sitelerdir. Başka bir örnek olan LinkedIn, kullanıcı hesaplarının hangi bilgileri görüntüleyip görüntülemeyeceğini belirleyip denetlemektedir. MySpace sosyal ağ sitesi kullanıcılarının profilinin arkadaş listesine mi yoksa herkese mi açık olacağını kullanıcılara sormak koşuluyla belirlemektedir. Facebook ise kullanıcılar reddetmediği sürece ağdaki diğer kullanıcılar tarafından profil sayfaları görüntülenebilmektedir. Erişim ve görünürlük sosyal ağların kendisini nitelerken kullandıkları yapısal farklılıklardır (Boyd ve Ellison, 2007, s. 212). Kullanıcıların oluşturduğu sanal profillerin görülebilmesi ya da paylaşılması gibi seçenekler farklı platformlarda çeşitlilik oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Sosyal ağlara bakıldığında karşımıza web terimi çıkmaktadır. World Wide Web yaygın olarak web olarak kullanılan bir kavramdır. Web internetle eş anlamlı değildir daha ziyade internetin bir parçasıdır. Web, internetin bir alt kümesidir ve internet üzerindeki bilgilerin, dokümanların, medyanın ve diğer kaynakların erişilebilir hale getirildiği bir sistemdir. İnternet, teknolojik altyapıyı sağlayan geniş bir ağ yapısıdır. Web, Tim Berners-Lee tarafından 1989 yılında dile getirilen bir kavramdır. Web, bilgi sistemini dönüştüren bir sistem olarak tanımlanabilmektedir. Web'in ilerleyen yıllarda önemli gelişmeler kaydettiği söylenebilir. Dört farklı web türü vardır. Web 1.0, biliş ağı olarak adlandırılır ve salt okunur bir web türüdür. Web 2.0, iletişim ağıdır ve kullanıcıların içerik üretme, paylaşma ve etkileşimde bulunma imkânı sağlamaktadır. Web 3.0, iş birliği ağını ifade etmektedir. Web 3.0, yapay zekâ ve semantik web teknolojileriyle daha akıllı bir web deneyimi sunmayı amaçlamaktadır. Web 4.0 ise önceki üç web türünün birleştiği kapsayıcı bir web sistemidir (Aghaei, Nematbakhs ve Farsani, 2012, s. 1). İlerleyen dönemlerde web, kullanıcı katılımını ve etkileşimi artıran yeni özelliklerle gelişmiştir. Yaşanan gelişmeler ile de her geçen gün yeniden şekillenen bir kavrama dönüşmektedir.

Teknolojik gelişmeler genellikle sarsıntılı bir başlangıç ve ardından bir yükselme süreciyle ilerlemektedir. Dot-com balonunun 2001 yılında patlaması, web için önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde birçok internet şirketi iflas etmiş veya büyük kayıplar yaşamıştır. Web 2.0 terimi, 2004 yılında O'Reilly ve Dale Dougherty tarafından düzenlenen bir konferans esnasında ortaya atılmıştır. Web 2.0, web'in yeni bir aşamasını temsil ettiği ve dot-com çöküşünden sonra yeni bir alternatif sunabileceği fikrini ifade etmektedir (O'Reilly, 2007, s. 17).

Web 2.0, kullanıcıların içerik üretebildiği, paylaşabildiği ve etkileşimde bulunabildiği bir web deneyimi sunmuştur. Sosyal medya platformları, bloglar, wiki siteleri ve çevrimiçi iş birliği araçları gibi yeni web uygulamaları bu dönemde ortaya çıkmıştır. Web 2.0, kullanıcıların aktif katılımını ve içerik üretimini teşvik etmiş, internetin bir topluluk platformuna dönüşmesine olanak sağlamıştır. Bu dönemde kullanıcıların geri bildirim verme, yorum yapma ve içeriğe katkıda bulunma imkanları artmıştır. Bu sayede web daha interaktif ve kişiselleştirilmiş bir deneyim sunmaya başlamıştır.

Web portalları, çevrimiçi topluluklar içerisinde giderek artan bir öneme sahiptir. Bu, izleyicilerin daha özelleştirilmiş bilgileri aradığı bir dönemde

gerçekleşmiştir. Kâr amacı güden ve gütmeyen topluluklar arasında, temel işbirlikçi bilgi yönetimi ve grup yönetimi süreçlerini daha etkin hale getirmek için fırsatlar sunmaktadır. Web tabanlı platformlar, toplulukların gereksinimlerini karşılayarak çeşitli bilgi türlerini yönetme ve paylaşma konularında destek sağlamaktadır (Neumann ve diğ. 2005, s. 472).

Dale Dougherty tarafından 2004 yılında Web 2.0 kavramı, "okuma-yama" (read-write) özelliğiyle tanıtılmıştır. Web 2.0, kullanıcıların sadece içerik tüketmekle kalmayıp aynı zamanda içerik üretmelerine ve paylaşımlarına imkân veren bir sosyal ağ olarak öne çıkmıştır. Bu özelliği sayesinde küresel kitleleri etkileme potansiyeline sahip olmuştur. Web 3.0 veya semantik web ise mekanik okumalarla insan kararlarını azaltmaya yardımcı olan bir ağıdır. Web 3.0, sosyal bilgi işleme ortamı ve semantik teknolojiler gibi temel platformlara dayanmaktadır. Bu sayede bilginin daha anlamlı ve ilişkili hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Web 4.0 ise henüz tam olarak tanımlanmamış bir aşamadır çünkü hala gelişme aşamasındadır. Ancak akıllı etkileşim, okuma-yazma-yürütme-eşzamanlılık ağı gibi özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Bazı görüşlere göre Web 4.0, insan zihninin ve makinelerin birleştiği, teknolojik gelişmelerin insanlarla ortak bir yaşam (simbiyoz) oluşturduğu bir aşama olarak tanımlanabilir (Aghaei, Nematbakhs ve Farsani, 2012, s. 2). Bu yaklaşıma göre Web 4.0, aynı zamanda simbiyotik web olarak da anılan bir web versiyonudur. Ancak Web 4.0 hala ileriye dönük bir kavram olduğu için tam olarak nasıl şekilleneceği ve ne tür özellikler taşıyacağı belirsizdir.

Semantik web teknolojileri, bilgilerin kişiselleştirilmesi ve adapte edilmesi için kullanılmaktadır. Özellikle paylaşılan sözlüklerin kullanımı yoluyla uygulama toplulukları arasında kaynakların daha iyi bir şekilde iş birliği yapmasını sağlama görevini üstlenmektedir. Semantik web portalları ve çevrimiçi sosyal ağların birleştirilmesi, iş odaklı işbirlikçi çevrimiçi bilgi topluluklarına yeni bir perspektif ve yaklaşım sunmaktadır (Neumann ve diğ. 2005, s. 473). Web teknolojilerinde gelinen noktada en fazla öne çıkan tür semantik web olmaktadır. Bu web türü teknolojiye adaptasyonu sağlamaktadır. Bu bakımdan sosyal ağların birleştirici unsurunu oluşturmaktadır.

Web'in gelişimi onun belirli bir işleyiş ile açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Web'in işleyişi sosyal ağlarca denetlenen yasalara tabi olmasına neden olmaktadır. Bunun için Van Dijk (2016, s. 60-67), Web'i açıklanması için yedi kanun bulunduğunu

savunmaktadır. Ona göre bu yedi kanun Web'in işleyişinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Web'in yedi kanunu şöyledir:

- ✓ İlk kanun olan ağ ekleme, ağ toplumlarının ilişkisinin birbirine bağlandığı ölçüde etkili olduğudur.
- ✓ İkinci ağların dışsallığı kanunu, ağlar ağın dışında kalanlar üzerinde de etkilidir. Yani ağa ne kadar kişi katılırsa katılmayanlar üzerinde o kadar baskı kurulmaktadır.
- ✓ Üçüncü ağların genişlemesi kanunu, ağlar büyüdükçe genişler ve artık birimler birbirini göremez. Bu durum da arama motorları ve portallar aracılığıyla çözülmektedir.
- ✓ Dördüncü küçük dünyalar kanunu, ağların geniş dünyasında bağlantı kurmak için kurulan küçük grupların etkileşim üzerindeki pozitif etkisini anlatmaktadır.
- ✓ Beşinci dikkatin sınırlılığı kanunu, ağlar içerisinde herkesin herkesle iletişim ve etkileşim içerisinde olmasından kaynaklı dikkatin eksilmesi durumudur.
- ✓ Altıncı ağlardaki güç kanunu, büyük ağlarda oluşan çok fazla sayıdaki bağların olması ama sadece birkaçı ile bağlantıya geçilmesidir.
- ✓ Yedinci eğilimleri güçlendirme kanunu, ağların toplumda halihazırda var olan eğilimleri güçlendirme özelliği vardır.

Sosyal ağ siteleri, kişilerin belirli bir sistem içinde herkese açık veya sınırlı erişimli bir profil oluşturmaya olanak tanır. Bağlantıda oldukları kullanıcıların listesinin paylaşılmasına ve bağlantıda oldukları kişileri ya da sistemdeki başka kullanıcıları görüntülemeyi vaat eden web bağlantılı hizmetlerdir. Bu özellikler siteden siteye değişim göstermektedir. Sosyal ağ siteleri ve sosyal ağ kurma siteleri birbirinin yerine kullanılan kavramlar olsa da burada ağ kurma kavramı tercih edilmektedir. Ağ kurma kavramı genellikle birbirine yabancı kişiler arasında bir ilişki oluşturmayı vurgular. Sosyal ağ sitelerinde ağ kurma olanağı bulunsun da genellikle öncelik bu değildir birincil amacın ağ kurmak olmaması sosyal ağları diğer bilgisayar aracılı iletişim biçimlerinden ayırmaktadır (Boyd ve Ellison, 2007, s. 211).

Sosyal ağlar yeni medya teknolojileri içerisindeki teknik ifadeleri ve gelişmeleri açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Bununla birlikte sosyal ağ siteleri ve sosyal medya kavramları birbiri yerine de kullanılabilen kavramlardır. Çünkü her

iki kavram da yeni iletişim şekillerinin açıklanması ve bu iletişimin sunduğu özellikleri için kullanılmaktadır.

2.6. Sosyal Medya

Sosyal ağ sistemleri ile sosyal medya arasında teknik ve uygulama arasında olduğu gibi ince bir ayırım bulunmaktadır. Sosyal ağ sistemleri teknik teknolojileri anlatmak için sosyal medya ise toplumsal etki alanını açıklamak için kullanılmaktadır. Sosyal ağ siteleri Web 2.0 ile teknik kısmı, sosyal medya toplumsal boyutu ifade etmektedir. Web 2.0 teknolojik oluşumu sosyal medya açısından teknik bir içerik paylaşım alanı görevi görmektedir. Web 2.0'ın teknolojiden destek alan ve kullanıcılar tarafından içeriği belirlenen ve bütün değişimlere açık internete bağlı uygulamalar olarak tanımlanabilmektedir (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 61). Sosyal medya ve sosyal ağ siteleri birbirini tamamlayıcı özelliktedir. Bu yüzden sosyal ağ sistemleri ve sosyal medya sıklıkla birbiri yerine kullanılmaktadır.

Sosyal medyadaki sosyal kavramının ne olduğu ya da ne olmadığı tartışmalı bir sorudur. Sosyal medyanın tamamen sosyal bir olgu olduğunu iddia eden bir taraf bulunmaktadır. Çünkü medya, toplumun bir parçası olarak kabul edilmekte ve toplumsal olayların yansımaları teknolojik araçlarda bulunmaktadır. Bu görüşe göre bireysel olarak bilgisayar başında izole bir şekilde belge yazdığında dahi yapılan bu faaliyetler aslında sosyaldir. Zira düşünceler ve yazılanlar başkalarının düşüncelerine ve toplumdaki gelişmelere atıfta bulunabilmektedir. Kullanılan kelime işlemci, belirli çalışma koşulları altında ve insanlar tarafından belirlenmiş özelliklere sahiptir. Bu da bilişin aslında toplumsal bir etkinlik olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir taraf ise medyanın sadece insanlar arasındaki iletişimi destekleyen kısmının sosyal olduğunu savunmaktadır. İletişim, en az iki birey arasında sembollerin karşılıklı olarak değiştirildiği ve etkileşim içindeki tüm katılımcıların bu sembolere anlam atfettiği karşılıklı bir süreç olarak tanımlanabilmektedir (Fuchs, 2016, s. 12-13). Sosyal medyanın sosyallik yönüyle ilgili tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmanın tarafları toplumsalın yansıması sonucunda sosyallik vardır ile sosyallik için gerekli şartların tümünün karşılanmadığını savunanlar arasındadır.

Sosyal medya, insanların çevrimiçi olarak etkileşimde bulunduğu medya türünü tanımlamaktadır. Bu yeni medya türü insanların bilgi, deneyim ve düşüncelerini paylaşmak için çeşitli platformlarda bir araya geldiği bir yapıyı ifade etmektedir. Sosyal medya, insan toplulukları arasındaki etkileşimleri, aktiviteleri, alışkanlıkları ve davranışları kapsamaktadır (Safko ve Brake, 2009, s. 6).

Sosyal medya terimi, dijital iletişim teknolojileri ve platformları aracılığıyla bireylerin çevrimiçi etkileşimde bulunmasını sağlayan bir kavramı karşılık gelmektedir. Sosyal medya platformları kullanıcıların metin, resim, video gibi içerikleri paylaşmasını, diğer kullanıcıların beğenme, yorum yapma gibi içeriklere tepki vermesini ve etkileşimde bulunmasına uygun ortam hazırlamaktadır. Ancak sosyal medya terimini duyduğunda insanların ortaya çıkardığı bazı sorular mevcuttur. Sosyal medya ifadesindeki sosyal kavramının ne olduğu sıkça tartışılmaktadır.

Sosyal medya terimindeki "sosyal", insanlar arasındaki etkileşim ve bağlantı anlamına gelmektedir. Sosyal medya platformları bireylerin diğer kullanıcılarla iletişim kurmasını, bilgi ve deneyim paylaşmasını, arkadaşlık ilişkilerini sürdürmesini sağlayarak sosyal etkileşimi çevrimiçi ortama taşımaktadır. Karşılaşılan bir diğer soru da bütün sosyal medya platformlarının sosyal olup olmadığı sorusudur. Bu soruya verilen cevap tüm medya platformlarının sosyal olmadığıdır. Geleneksel medya kanalları, tek yönlü iletişim özelliği göstermektedir. Televizyon, radyo ve gazete gibi geleneksel medya biçimleri içeriği tüketenler ile iletişim kurma fırsatı sunmamaktadır. Bununla birlikte "sosyal medya" kullanıcıların hem içerik üreticisi hem de tüketici olarak rol alabildiği, etkileşimin önemli olduğu bir platform türüdür (Fuchs, 2016, s. 12).

Sosyal medya, geleneksel e-posta veya televizyon reklamı gibi tek yönlü iletişim araçlarından farklı olarak, etkileşimli ve işbirlikçi bir süreç olarak işlev görmektedir. Sosyal medya bir içerik oluşturma, paylaşma, etkileşim ve iş birliği sürecidir. Kullanıcıların etkileşimde bulunduğu ve bilginin sürekli olarak dönüştüğü dinamik bir platform olarak işlev görmektedir. Sosyal medya kullanıcıların bilgiyi oluşturduğu, paylaştığı, değiştirdiği ve hatta zaman içinde silip yok ettiği bir platformdur (Evans, 2012, s. 33). Kullanıcılar kendi içeriklerini üretebilir, bunları paylaşabilir ve diğer kullanıcıların içeriklerine yorumlar, beğeniler veya paylaşımlarla yanıt verebilmektedir. Bu tür etkileşimler bilginin sadece bir yönde değil, karşılıklı olarak aktarıldığı bir süreç oluşturmaktadır.

Sosyal medya platformları, bireylerin yaşamlarının birçok yönünü, doğumdan ölüme kadar olan süreçleri, yeni ilişkilerden farklı evliliklere kadar çeşitli deneyimleri içeren bir şekilde dijital ortamda paylaşımlarına olanak tanır hale gelmiştir (Prensky, 2001, s. 1-6). Bu durum hem dijital alan içerisine doğuştan gelen nesillerin hem de dijital teknolojiye sonradan adapte olan bireylerin, sürekli olarak gelişen teknolojik araçlar ve çevreye uyum sağlamalarını gerektirmektedir. Sosyal medyanın evrimi, sanal ortamın büyümesiyle paralel olarak ilerlemektedir. Çünkü bu platformlar bireylerin dijital yaşamlarını şekillendirmekte ve sosyal etkileşimlerini sanal düzlemde sürdürmelerine imkân tanımaktadır.

Sosyal medya platformları, insanların iletişimini çok daha dinamik ve katılımcı hale getirmektedir. İnsanlar sadece içerik tüketmekle kalmaz, aynı zamanda içerik üretmekte ve paylaşmaktadırlar. Böylece bilgi akışının daha çeşitli ve hızlı olmasını sağlanmaktadır. Ayrıca sosyal medya üzerindeki içerikler genellikle geri bildirim almaktadır. Bu durum da içerik sahiplerinin içeriğini daha iyi hale getirmek veya daha fazla etkileşim elde etmek için ayarlamalar yapmasını sağlamaktadır. Süreç içeriğin sürekli olarak geliştiği ve değiştiği dinamik bir döngü oluşturmaktadır.

Sosyal kavramı, enformasyon, iletişim, topluluklar ve iş birliği gibi farklı şekillerde ifade edilen unsurları içermektedir. Sosyal medya hakkında konuşurken bu terimin hangi anlamını vurguladığına özellikle dikkat edilmelidir. Dolayısıyla sosyal medyanın derinlemesine incelenmesi, sosyal teori ve sosyal felsefe araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu teorik yaklaşımlar, sosyal medya konuşulurken atıfta bulunulan ancak genellikle yeterince anlaşılmayan sosyallik, medya, toplum, iktidar, demokrasi, katılım, kültür, emek, iletişim, enformasyon, kamusal alan, özel alan gibi temel terimlerin esas anlamlarıyla derinlemesine ilgilenilmesini gerektirmektedir (Fuchs, 2016, s. 14).

Sosyal medya da yapılan paylaşımların nasıl ve ne şekilde yapıldığı sorusuna cevaplar da aranmaktadır. Bulunan cevaplar ise sosyal medyanın sınıflandırılmasında kullanılmaktadır. Lietsala ve Sirkkunen (2008, s. 25), sosyal medyanın beş özelliğini kategorize etmiştir:

1. Paylaşım Uygunluk: Sosyal medya platformlarının içeriklerin paylaşımına uygun bir yapıya sahip olmasıdır. Kullanıcılar, metinler, resimler, videolar gibi çeşitli içerikleri paylaşabilir ve bu içeriklere erişim sağlayabilmektedirler.

2. Sosyal Etkileşim: Sosyal medya uygulamalarının temelde sosyal etkileşimi içermesi gerekmektedir. Kullanıcılar, diğer kullanıcılarla iletişim kurabilmekte, yorum yapabilmekte, beğeni ve paylaşım gibi etkileşimlerde bulunabilmektedirler.
3. Katılımcıların İçerik Oluşturma ve Tartışma Alanları: Sosyal medya platformları, kullanıcıların içerik oluşturmaya, paylaşmaya ve tartışma alanları yaratmasına olanak tanımlanmaktadır. Bu içerikler genellikle halka açık ve diğer kullanıcılarla etkileşim halinde olabilmektedir.
4. Bağlantısal Kopyaların Olması: Sosyal medya içerikleri, bağlantısal kopyalarının olması ve diğer ağlarda paylaşılabilmesi özelliğini taşımaktadır. Bu sayede içeriklerin daha geniş bir kitleye ulaşması ve yayılması mümkün olmaktadır.
5. Aktif Profillerin Bulunması: Sosyal medya kullanıcılarının aktif olarak kullandıkları profillere sahip olmaları önemlidir. Kullanıcılar, profil sayfalarında kişisel bilgilerini paylaşabilmekte, içerik oluşturabilir ve diğer kullanıcılarla etkileşimde bulunabilmektedirler.

Bu beş özellik, sosyal medyanın temel işlevlerini ve katılımcıların platformlarda nasıl etkileşimde bulunduğunu yansıtmaktadır. Bu özellikler, sosyal medyanın popülerliğini ve kullanıcılar arasındaki etkileşimi artıran faktörlerdir.

Sosyal medya, modern iletişim teknolojileri sayesinde insanların çevrimiçi olarak bir araya gelerek etkileşimde bulunduğu bir iletişim biçimidir. Bu platformlar çeşitli dijital hizmetler ve uygulamalar aracılığıyla insanların birbirleriyle iletişim kurmasını, içerik paylaşmasını ve etkileşimde bulunmasını sağlamaktadır. İnsanlar sosyal medya üzerinde yazılı metinler, fotoğraflar, videolar, ses kayıtları gibi çeşitli içerikleri paylaşarak bilgi ve deneyimlerini diğer insanlarla paylaşmaktadırlar. Bu sayede farklı konularda tartışmalar, görüş alışverişleri, öneriler ve bilgi paylaşımları gerçekleştirmektedirler. Sosyal medya platformları, kullanıcıların aynı zamanda diğer kullanıcıların içeriklerine yorum yapmasına, beğeni veya tepki göstermesine olanak tanımaktadır. Yapılan etkileşimler insanların iletişimini daha etkili ve dinamik hale getirmektedir. Aynı zamanda, sosyal medya üzerinde oluşturulan topluluklar, belirli konularda ortak ilgi alanlarına sahip insanları bir araya getirebilmektedir. Mevcut topluluklar insanların benzer düşünceleri, ilgi alanları veya amaçları olan kişilerle bağlantı kurmasını sağlayabilmektedir.

Sosyal medyanın etkisi sadece bireyler arası iletişimle sınırlı değildir. Bununla birlikte sosyal medya işletmeler, organizasyonlar ve kampanyalar için de bir pazarlama ve iletişim aracı haline gelmiştir. İşletmeler ürünlerini tanıtarak, müşterilerle etkileşimde bulunarak veya marka imajını oluşturarak sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. Kısaca sosyal medya insanların çevrimiçi olarak bir araya gelip etkileşimde bulunduğu, bilgi ve deneyimleri paylaştığı, topluluklar oluşturduğu ve iletişimi şekillendiren bir iletişim biçimini betimlemektedir.

2.7. Bir Sosyal Medya Platformu Olarak: Twitter

Sosyal medya, insanlara güçlü bir ses verme ve görüşlerini ifade etme imkânı sunan bir araçtır. Politikacıların gücüne karşı koyma, doğrudan iletişim kurma ve fikirleri paylaşma becerisi sağlamaktadır. Sosyal medya, tartışmalara katılımı kolaylaştırır, geleneksel engelleri kırmakta ve doğru bilgiye erişimi artırmaktadır. Ayrıca aktivizmi teşvik ederek toplumsal değişim için bir platform niteliğine dönüşmektedir. Sosyal medya, demokratik bir ortam yaratmayı vaat etmektedir. Böylece bireylere önemli bir güç ve etki alanı oluşturmaktadır (Kierkegaard, 2010, s. 577).

Sosyal medyanın sağladığı etkileşim ve iletişim gibi güç alanı kişilerin kendisini özgürce ifade etmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla kullanıcılar toplumsal bir problem etrafında toplanıp organize olabilmektedirler. Sosyal medyanın özelde de Twitter'ın bu özelliği çalışmanın konusu ve önemine hizmet etmektedir. Çalışmanın ana problemi olan "Twitter mahkemeleri" metaforu bu bağlam içerisinde değerlendirilmektedir. Burada öncelikle Twitter için teknik terimlere yer verilecektir. Twitter mahkemeleri kavramına açıklama ve örnekler ise ikinci bölümde ele alınmıştır.

Bir mikro blog sitesi olarak başlayan Twitter, Facebook ve My Space'ten sonra en popüler üçüncü sosyal ağıdır. Twitter, başlangıçta bir mikro blog sitesi olarak ortaya çıkmış olup kısa mesajların yani tweet'lerin paylaşılmasına dayanan bir sosyal medya platformudur. Twitter, kullanıcıların gerçek zamanlı olarak iletişimde kalmasını sağlayan bir platform olarak başlamıştır. İnsanlar, arkadaşlarını takip edebilmekte, onlarla etkileşimde bulunabilmekte ve kısa mesajlar aracılığıyla düşüncelerini

paylaşabilmektedirler (Kierkegaard, 2010, s. 577). Ancak Twitter, zaman içinde bir pazarlama aracı olarak da önem kazanmıştır. Ünlüler, politikacılar, şirketler ve markalar Twitter'ı kendilerini tanıtmak, takipçileriyle etkileşimde bulunmak, haberleri duyurmak ve trendlere katılmak için kullanmaktadır.

Twitter, markaların müşterileriyle daha yakın bir ilişki kurmalarına ve takipçilerinin geri bildirimlerini alarak marka bilinirliğini artırmalarına da elverişli duruma gelmiştir. Ayrıca Twitter kullanıcıları için haberlere ve trendlere erişim sağlayan sosyal bir platformdur. Kullanıcılar, takip ettikleri kişilerin ya da konuların tweetlerini görerek güncel bilgilere ulaşabilmektedirler. Aynı zamanda popüler etiketler yani hashtag'ler aracılığı ile konuşmalara katılabilmektedirler. Bu platformda sohbetler edilebilir veya ilgi alanlarına yönelik içerikleri keşfedebilir özelliktedir. Bu şekilde Twitter, insanların haberleri takip etmeleri, güncel konular hakkında konuşmalar yapmaları ve sosyal bağlantılarını sürdürmeleri için bir platform olarak önemli bir rol üstlenmektedir.

Twitter, 2006 yılında Evan Williams, Jack Dorsey ve Biz Stone tarafından kurulan bir platformdur. O zamanlar, insanlar SMS mesajları için para ödedikleri bir dönemde ortaya çıkmıştır. İlk olarak Odeo şirketindeki çalışanlar için iç bir hizmet olarak kullanılmıştır. Tam sürümü ise 2006 yılında herkese açılmıştır. Twitter adı belirlenirken, Stone tarafından "kuş sesi" anlamına gelen "Twitter" önerilmiştir ve kabul edilmiştir. Bu platform insanların doğrudan iletişim kurmasını sağlamayı amaçlayarak kurulmuştur. Politikacıların gücüne karşı durabilme ve fikirlerini ifade etme imkânı gibi sebeplerle de kullanımı artmıştır. Ayrıca geleneksel engelleri aşarak herkesin eşit bir şekilde tartışmaya katılmasını sağlayan bir yapıdadır. Öte yandan yanlış bilgilerin yayılmasını da engellediği ifade edilmektedir (Kierkegaard, 2010, s. 578).

Twitter'ın başlangıçta amacı, kullanıcıların anlık düşüncelerini paylaşmalarını sağlamıştır. Ancak kullanıcı sayısında yaşanan artış ve ticari, kültürel diğer kurumların da Twitter'ı iletişim için bir aracı olarak değerlendirmeye başlamasıyla birlikte değişmiştir. Site de kullanıcılara sorulan temel soruyu değiştirmiştir. Başlangıçta "What are you doing?" (Şu anda ne yapıyorsun?) şeklinde olan soru, Kasım 2009'dan itibaren "What's happening?" (Şu anda ne oluyor?) şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik, Twitter'ın bireysel kullanımın yanı sıra kurumsal kullanımın da önem kazanmasını göstermesi açısından önemlidir. Twitter kullanmasının faydası,

yayınladıkları içerikle kullanıcıların iletişime geçebilmesi ve gerektiğinde direkt cevap alabilmesidir. Twitter'daki yanıtlar, kişiye herkese açık olarak yayınlanan mesaj olmak ve özel mesaj üzere farklı iki formatta olabilmektedir. Bu durum ise bir kullanıcının herhangi bir marka ile ilgili deneyiminin başka Twitter kullanıcıların da bu hesapların takibine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, daha önce kullanılmayan bir etkileşim ortamı sunmakta ve diğer iletişim yöntemlerinde bulunmayan bir özelliğe kavuşmaktadır (Genç, 2010, s. 482).

Twitter'ın zaman içerisinde kullanıcılarının lehine dönüşümler geçirerek etki alanı ve kitlesinin artmasına zemin hazırlanmıştır. Twitter bir sosyal medya platformu olarak kullanıcılarına sunduğu bilgiler ve herkesin katılabileceği tartışma alanları yaratması bakımından önemli niteliklere sahiptir. Bu ise çalışmanın konusu için gerekli toplumsal etkiyi ve önemi karşılamaktadır.

Tezin bu bölümünde kitle iletişim araçları ve teknolojik gelişmeler neticesinde uğradıkları değişimlere yer verilmiştir. Geleneksel medyanın yeni medyaya dönüşümü ve aralarındaki temel farklara da yer verilmiştir. Böylece sosyal bir medya platformu olan Twitter'a gelinmiştir. Çalışma için seçilen konunun işlendiği alan olan Twitter bu bağlamda açıklanmıştır. Bundan sonra ikinci bölümde sosyal medyayı etkilen toplumsal unsurlara sosyolojik bir perspektiften bakılarak açıklamalar getirilecektir. Bunun için gündelik hayat, medyaya sosyolojik yaklaşımlar, gözetim olgusu, suç olgusu, hukuk, yeniden yargılanma, Twitter mahkemeleri ve örnek olaylara yer verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA VE HUKUKİ SÜREÇLER: SUÇ, HUKUK, YENİDEN YARGILAMA VE TWİTTER

3.1. Gündelik Hayat Sosyolojisi ve Sosyal Medya

Derin bir kökene sahip olan gündelik hayat, ilkçağ filozoflarından günümüze kadar düşünce alanında önemli bir konu olagelmıştır. Sosyal çalışmacılar için gündelik hayat büyük bir önem teşkil etmiş ve üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Gündelik hayat pratikleri sadece anlık eylemlerden ibaret değildir, aynı zamanda toplumsal bir yönü bulunmaktadır. Toplumsal etkisi sosyolojik çerçevede değerlendirilmelidir. Zaman içerisinde toplumsal değişimler meydana geldikçe gündelik yaşam da değişmektedir. Bu da gündelik yaşam pratiklerinin sadece basit eylemler olarak değerlendirilmesini engellemektedir. Değişim faktörleri, aleni etkilerinin yanı sıra göz ardı edilen ya da gözden kaçırılan etkileri de baz alınarak daha kapsamlı bir araştırmaya tabi tutulmalıdır. Bu sayede gündelik hayatın ihmal edilen yönleri de araştırmacılar tarafından irdelenebilecektir. Sosyologların üzerine düşen de bu görevi yerine getirmeleri ve çalışmalarında gündelik hayatın etkilerine de değinmeleridir. Alt metinde yapılan bu giriş çalışmanın konusu olan suç, hukuk, yeniden yargılanma ve sosyal medya gibi konuların açıklaması için bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda burada gündelik hayat sosyolojisine değinilmiştir.

Gündelik hayat, bireylerin günlük rutinleri, alışkanlıkları, ilişkileri ve etkileşimleri gibi konuları kapsayan yaşam deneyimlerini ifade etmektedir. Gündelik hayat kavram, toplumun işleyişinin ana yapı taşlarından birisidir. Toplum için gelişim sürecindeki rolü ve bireylerin sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamda şekillenen davranışlarıyla ilişkisi, gündelik hayatın değeri ve önemini göstermektedir. Gündelik

hayat kavramı, toplumsal diğer tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Gündelik hayat ile ilgili çalışmalarında Henri Lefebvre (2007, s. 57-58), bu durumu açıklamaktadır. Ona göre gelişmiş bir akılcılık, örgütlenme ve planlama gibi faktörler, modern toplumların temelini oluşturmaktadır. Lakin bu faktörler, gündelik hayatın varlığını etkileyen etmenlerden ziyade şekillendiren unsurları ifade etmektedir. Gündelik hayat, insanların günlük yaşamlarında gerçekleştirdikleri eylemleri irdelemektedir. Kültürel pratikler, alışverişler, iletişim, etkileşimler ve benzeri gibi bir kısım eylemleri içermektedir. Bu eylemlerin toplumsal süreçte oluşması ve bir geçmişinin olması onları araştırmalar için önemli kılmaktadır.

Gündelik hayatın, bireylerin toplumsal kimliklerini oluşturması, sosyal normları benimsemesi ve toplumsal değerlerle etkileşim içinde olması onun değerini açıklamaktadır. Toplumun değerleri ve normları bireylerin gündelik hayatta sergilediği davranışlarla yansıtılmaktadır. Bireylerin günlük rutinlerindeki tercihleri, alışkanlıkları, tüketim alışkanlıkları ve iletişim şekilleri gibi veriler, çalışmalar için önemli datalara dönüşmektedir. Elde edilen datalar, toplumun genel eğilimlerini anlamak ve sosyal değişimi yönlendirmek için önemli bilgiler sunmaktadır (Lefebvre, 2007, s. 57-58).

Kısaca gündelik hayatın hala önemli bir değere sahip olduğu görülmektedir. Gündelik hayat, bireylerin toplumsal süreç içindeki rolü ve tarihi arka planıyla şekillenen davranış ve eylemlerine göre biçimlenmektedir. Başka bir ifadeyle toplumun değerlerini yansıtan ve önemli veriler barındıran bir yapıya sahiptir. Toplumun işleyişinin derinlemesine anlaşılması için gündelik hayat çalışmaları önemli bir başlangıç sağlamaktadır.

Amerikan sosyologlarının çalışmaları, özellikle de gündelik hayata dair sosyolojik araştırmalara önem kazandırmıştır. Amerikan sosyolojisinde George Herbert Mead'ın yüz yüze insan ilişkilerini inceleyerek geliştirdiği sembolik etkileşim kuramı, gündelik hayatın önemini vurgulayan bir kuramdır. Sembolik etkileşim perspektifi, mikro sosyoloji alanında yapılan çalışmaların başlangıcını temsil etmektedir (Şenol, 2017, s. 48). Bu perspektif, bireyler arasındaki sembolik anlamların ve sosyal etkileşimlerin gündelik hayatı nasıl şekillendirdiğini anlamak ve açıklamak üzerine odaklanmaktadır. Herbert Mead'ın kuramı, bireylerin toplumsal bağlamlarda nasıl rol aldığını ve anlamların sosyal inşasının gündelik hayatta nasıl gerçekleştiğini

ele almaktadır. Bu sayede sembolik etkileşim kuramı gündelik hayatın önemini vurgulayan bir perspektif olarak sosyolojide önemli bir yer tutmaktadır.

Erving Goffman, Robert Park ve Georg Simmel gibi Amerikalı sosyologlar, kişilerarası iletişimin önemini vurgulayarak gündelik hayatla ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bu sosyologlar, dil ve sözler üzerine odaklanarak mikro sosyolojiye yaklaşmışlardır. Erving Goffman, toplumsal durumları en ince ayrıntılarıyla incelerken iletişim açısından gündelik yaşamı ve sahnelemeyi ele almıştır. Ona göre anlam, bilgi, sistem veya toplum gibi soyut alanlara indirgenemez. Asıl önemli olan, bu alanlardan bağımsız olarak kişilere ne ifade ettiğidir. Goffman, kişilerarası ilişkilerde üstlenilen roller aracılığıyla üretilen unsurlara odaklanır. Kişiler gibi durumlar da rollerle çeşitlilik gösterir. Bu sosyologlar, gündelik hayatın mikro düzeyindeki iletişim, etkileşim ve sosyal ilişkileri analiz ederek toplumsal yapıyı anlamaya çalışmışlardır. Onların çalışmaları, toplumun makro düzeydeki yapılarını anlamak için mikro düzeydeki sosyal etkileşimlerin ve iletişimin önemini vurgular (Maigret, 2011, s. 125). Amerikan sosyologların çalışmalarına yön veren gündelik hayatta kişiler arasında anlamın aldığı konudur. Yapılan çalışmalar sayesinde mikro sosyolojinin ilgi alanları arasında gündelik hayat da yerini almıştır.

Gündelik hayat, günlük yaşamın olağan ve rutinleşmiş faaliyetlerini ifade etmektedir. Bireylerin günlük olarak gerçekleştirdiği alışkanlıklar, etkileşimler ve rutin davranışlarına göre şekillenmektedir. Sosyal ilişkilerin ve toplumsal normların içinde gerçekleşmektedir. Gündelik hayat, birçok faktörden etkilenebilmektedir. Öncelikle toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı gündelik hayatı etkilemektedir. Toplumdaki değerler, normlar ve beklentiler gündelik hayatı biçimlendiren unsurlardandır. Bunun yanı sıra bireylerin sosyal rolleri, aidiyet duyguları ve sosyal ilişkileri de gündelik hayatı etkilemektedir. İletişim ise günlük yaşamın önemli bir unsuru olarak gündelik hayatın belirlenmesinde önemli bir etkeni oluşturmaktadır. İletişimin temel aracı olan dil, gündelik yaşamda önemli bir role bürünmektedir. Bireyler arası etkileşim aracı olan dil, anlamların oluşması ve toplumsal ilişkilerin sürdürülmesi görevini üstlenmektedir.

İletişimin ilk basamağı olan dil, gündelik yaşamın anlaşılması ve analiz edilmesi bakımından odak bir noktayı oluşturmaktadır. Erving Goffman (2014)'ın dramaturjik kuramı da gündelik hayatın anlaşılması üzerine önemli bir çalışmayı göstermektedir. Goffman, tiyatro sahnesi benzetmesi ile bireylerin toplumsal

etkileşimlerini ve gündelik hayatta aldıkları rolleri açıklamaktadır. Bireyler, toplumun beklentilerine uygun davranışlar için farklı sosyal roller ve maskeler takarak oyunlarını sergilemektedirler. Goffman kuramında, tiyatro benzetmesiyle gündelik hayatın ve toplumsal rollerin önemini üzerinde durmaktadır.

Erving Goffman (2014, s. 29), "Gündelik Yaşamda Benlik Sunumu" kitabında, dramaturjik kuram ile benlik sunumu ve kimlik oluşumuna yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bireyin toplumsal ilişkilerde farklı roller üstlendiğini ve bu roller arasında geçişler yaptığını vurgulamaktadır. Birey, toplumsal kimlik ve statüsüne bağlı olarak belirli rolleri sergilemektedir. Bu roller aracılığıyla toplumla etkileşim içerisine girmektedir. Birey, toplumsal kabul ve onay alma ihtiyacı için davranışlarıyla roller üstlenmektedir. Gözlemleyenler üstünde olumlu bir etki bırakmak ve iyi bir imaj oluşturma çabasına girmektedir. Goffman'a göre bireyin gündelik hayatta sergilediği tepkiler ve davranışlar, toplumsal durumlar ölçüt alınarak analiz edilmelidir. Birey, izleyiciler tarafından sergilediği davranışların dikkate alınması ve kabul görmesi beklentisindedir. Bu süreçte birey, kendisinde bulunmayan nitelikleri oynamaya çalışmaktadır. Böylece aktardıklarının gerçek olduğunu ve bu gerçeğin algılanmasını göstermeye çalışmaktadır. Dahası bazen sergilediği gerçeklik algısı, kendisi ve diğerleri arasında yanılmalara yol açabilmektedir. Oyunun gerçek yüzünü yalnızca sahneye koyan kişinin perspektifi ile görmek mümkün değildir. Farklı bir bakış açısıyla yalnızca sosyologlar ve toplumsal hoşnutsuzluk içerisindeki kişiler tarafından fark edilebilmektedir.

Goffman'ın kuramı, gündelik hayatta benliğin sunumu, toplumsal etkileşim ve kimlik oluşumu konularının derinlemesine bir analizine ulaşmaktadır. Bireyin toplumsal rollerde geçiş yaparken gösterdiği davranışlar, toplumsal kabul ve sosyal ilişkileri bakımından önemlidir. Goffman'ın kuramı, gündelik hayatın dil, iletişim ve toplumsal etkileşimlerle nasıl etkilendiğini ve bireylerin günlük yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini anlamak için yapılan öncü çalışmaların en önemli örneklerinden birisidir.

Gündelik hayatın dönüşümü, toplumsal değişimin bir yansımasıdır ve bu dönüşüm gerçekliğini yadsınamaz bir şekilde göstermektedir. Gündelik hayatın bu gücü etkisini, tarihsel aşamalarla ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal değişimler, gündelik hayatın yapısını ve dinamiklerini etkilemekte ve gündelik hayat da toplumsal dönüşümlere katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla gündelik hayatın, sürekli bir

dönüşüm içerisinde ve toplumsal değişimin bir ürünü olduğu görülmektedir (Lefebvre, 2015, s. 7). Yani toplumsal değişim bir yandan gündelik yaşamdaki değişimlerden etkilenirken diğer yandan etkileyen durumundadır.

Gündelik hayattaki toplumsal dönüşümleri anlamak için kültür, tarih, politika ve teknoloji gibi pek çok faktörü detaylıca incelemek gerekmektedir. Gündelik hayat, bu unsurlarla etkileşim içerisinde olan ve onlardan etkilenen bir alan olmaktadır. Kültürel, tarihsel ve politik faktörler gündelik hayatın yapılanmasında ve davranışların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Benzer biçimde teknolojinin gündelik hayata etkisi de giderek artmaktadır. Teknolojik ve teknik unsurlar; iletişim biçimlerini, günlük rutinleri ve yaşam tarzını şekillendirmektedir. Bu yüzden gündelik hayattaki toplumsal dönüşümleri anlamak için kültür, tarih, politika ve teknoloji gibi unsurların analizi önemlidir (Lefebvre, 2013, s. 10). Teknolojik gelişmeler gündelik hayat pratiklerinin yeniden şekillenmesinde en önemli etkenlerden biri olmaya başlamıştır. Özellikle de iletişim süreçlerinin teknolojik dönüşümü bunu daha da arttırmıştır.

Sosyoloji, gündelik yaşam ile ilgilenen bir alan olduğundan iletişim ve iletişim biçimleri önemli bir konu haline gelmektedir. Toplum, bireylerin kurduğu iletişim ağlarından oluşmaktadır. Ayrıca iletişim toplumsal boyutunun karmaşık bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gündelik hayatın açıklanması ve analizleri yapılırken iletişimin toplumsal boyutunun da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

İletişim, gündelik hayattan beslenirken aynı zamanda gündelik hayatın eleştirisini de içermektedir. Yine de iletişim, gündelik hayattan giderek uzaklaşmış durumdadır. Teknolojik gelişmeler ve dijital iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte bireyler arasındaki iletişim giderek sanal ortamlara kaymış ve gündelik hayata yabancılaşma başlamıştır. Gündelik hayatın özünde olan yüz yüze ve doğal iletişim, artık dijital platformlarda sanal bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu durum ise iletişim araştırmalarının gündelik hayatın gerçeklikleriyle bağlantı kurulmasını ve gündelik hayatın eleştirel bir analizine odaklanılması gerektiğini göstermektedir (Lefebvre, 2012, s. 48). İletişim, gündelik hayatın içerisinde var olan bir olgu olmasına karşın günümüzde giderek gündelik hayattan kopmaktadır. Bu nedenle iletişim araştırmalarında gündelik hayata geri dönüşü ve onunla yeniden bağlantı kurulması önemlidir.

Gündelik hayatın envanteri çıkarılırken bugüne kadarki değişimlerin, toplumsal dinamiklerin ve dönüşümlerin dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Böylece gündelik hayatın kendine özgü nitelikleriyle birlikte tarihi ve toplumsal bağlamı da hesaba katılarak daha kapsamlı bir analiz yapılması mümkün olur (Lefebvre, 2015, s. 7). Gündelik hayatı etkilen unsurlardan biri de teknolojik gelişmelerdir. Özellikle son zamanlarda kazandığı değişim ivmesi ile bu etken gücünü her geçen gün arttırmaktadır. Bu sebeple gündelik hayat çalışmaları için teknoloji günbegün önemli bir konuma gelmektedir.

Gündelik hayat, karmaşık etkileşimlerin birleşimiyle ortaya çıkan eylemlerden oluşmaktadır. Tarih veya aşkın güdüler gündelik hayatın temelini oluşturmamaktadır. Lakin toplumsal ve sosyolojik bir niteliği bulunmaktadır. Gündelik hayat, toplumsal yapıyla ilintili bir şekilde işlemekte ve bireylerin günlük davranışlarını içermektedir. Bilinçaltı düşünceler, gündelik hayatta farkına varılmadan ve bir şekilde etkilerini gösterir. Medya ve benzeri araçlar vasıtasıyla bu etkiler daha da yaygın bir şekilde görülebilmektedir. Gündelik hayatta bilinçaltı tiyatro sahnelerinde olduğu gibi düşünceleri açığa çıkarmaktadır. Gündelik hayat, arzuların ve bilincin ortaya çıktığı bir alan olarak işlev görmektedir. Bu durum modernliğin getirdiği bilinçaltı ve bilinçsizliğiyle de ilişkilidir. Ayrıca gündelik hayat, medyada sıkça ele alınan bir konudur ve çeşitli metinlerde yer almaktadır (Lefebvre, 2007, s. 132-133).

Gündelik hayat ve medya birbirini besleyen ve etkileyen bir ilişki içerisinde. İnsanların deneyimleri, bilinç ve iletişimleri medyanın içeriğini şekillendirmektedir. Böylece medya, gündelik hayatın etkilerini yansıtan bir araca dönüşmektedir. Bu karşılıklı etkileşim, gündelik hayatın toplumsal dinamiklerini etkileyen önemli bir faktördür.

Habermas, gündelik hayatın anlaşılmasına ilişkin açıklamalarını Garfinkel'in çalışmaları üzerine inşa etmiştir. Garfinkel'in gündelik pratiklere yönelik araştırmaları, yaşamın farklı evrelerine odaklanmakta ve kavramsal ilişkilere vurguda bulunmaktadır. Bireylerin toplumsal düzene uyumlu nesnel yanılsamaları tekrarladığını ve gündelik eylemlerin nasıl rutinleştiğini ortaya koyduğunu belirtmektedir. Bu durum sosyal yapıların sağduyu bilgisine dayandığını göstermektedir. Durumların ve yeniden üretim süreçlerinin içinde gerçekleşen eylemler, iletişimde bulunan bireyler arasında anlamlandırma süreciyle ilişkili işaretlerle belirlenmektedir. Habermas ise gündelik hayatın anlamının temelinde,

iletişimin evrensel unsurları olan konuşan ve dinleyen arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Ortak unsurların odaklandığı noktalar arasında nesnel bir dünya algısı, temel normallik beklentisi ve iletişimsel sözcüklerin bağlama göre değişen anlamları ve yorumlama sürecinin önemi bulunmaktadır (Habermas, 2001a, s. 155).

İletişimsel eylem, günlük yaşamın tekrarlanan ve alışlagelmiş süreçlerinden kaynaklanarak ortaya çıkan iletişim pratiklerini ifade etmektedir. Bu pratikler, bireyler arasındaki iletişimin zamanla belirli kalıplar haline gelmesiyle gerçekleşmektedir. Bu süreç, toplum içinde paylaşılan normlar, değerler ve beklentiler doğrultusunda ilerlemektedir. Böylelikle iletişimsel eylem, günlük yaşamın sıradan pratiklerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gündelik hayat, bireylerin günlük yaşamlarında sürekli olarak etkileşim halinde olduğu toplumsal bir olgudur. O halde medya, kitle iletişimi ve yeni medya gibi konular da gündelik hayatın bir parçası olarak ele alınmalıdır. Ancak gündelik hayatın anlaşılması için tarihsel bağlam da önemlidir. Tarihsel arka plan, toplumun günlük ilişkilerini ve pratiklerini anlamamıza yardımcı olur. Bu bağlamda belirli etkileri olan önemli dönüm noktalarına odaklanarak daha kapsamlı bir anlayış elde edilebilir, tüm tarihsel detaylara inmek gerekli olmayabilir. Böylece gündelik hayatın tarihsel bağlamıyla birlikte daha geniş bir perspektif kazanılabilir. Bunun için önceki bölümde tarihsel arka plana yer verilmiştir. Günümüze kadar tarihsel sürecin değişimi kısaca anlatılmıştır. Bundan sonraki aşamada medyanın sosyolojik yansımalarına yer verilecektir. Böylece tarihsel arka planla başlayıp gündelik hayatla devam eden çalışmada medyanın, sosyoloji perspektifinden açıklamasına yer verilmiştir.

3.2. Sosyoloji Perspektifinden Sosyal Medya

Medyanın sosyolojik perspektiften incelenmesi için Theodor W. Adorno, Jürgen Habermas, Manuel Castells, Jean Baudrillard, Michel Foucault, Zygmunt Bauman gibi sosyologların iletişim ve medya konusundaki fikirleri, kavramları ve kuramları dikkate alınmalıdır. Bu yüzden bu bölümde adı geçen sosyologların fikirleri ve kavramları medya üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Theodor W. Adorno'nun, kültür endüstrisinin medya aracılığıyla toplumda kültürel homojenlik ve tüketim kültürü oluşturduğunu söylemi ve eleştirileri dikkate alınarak çalışmaya dahil edilmiştir. Jürgen Habermas, kamusal alan ve iletişimsel eylem kuramıyla medyanın toplumsal iletişim ve demokratik katılım üzerindeki etkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Manuel Castells'in, ağ toplumu kavramıyla medyanın toplumsal ve ekonomik yapılar üzerindeki etkisinin analizi yapılmıştır. Jean Baudrillard'ın, hipergerçeklik, simülakr ve simülasyon kavramlarıyla medyanın gerçeklik algısını etkilediği vurgusu yapılmıştır. Michel Foucault'ın, panoptikon kavramı medyanın gözetleme ve denetleme gücü bakımından incelenmiştir. Zygmunt Bauman'ın, süper panoptikon kavramının, sinoptikon ve omniptikona dönüşümlerine ve bu kavramlar kullanarak medyanın toplumsal kontrol, etkileşim ve algı üzerindeki gücüne vurgu yapılmıştır. Bu sosyologların çalışmaları, medyanın toplum üzerindeki etkilerini ve toplumsal ilişkileri anlamaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır. Bu yüzden bu başlıkta bahsi geçen kavram ve kuramlara yer verilmiştir.

Medyanın kültürel unsurları etkilemesi, kültür endüstrisi savunucularının ilgisini çekmiş ve onları incelemeye yönlendirmiştir. Kültür endüstrisi, bu konuda çatışmalı ve dinamik bir yapıyı bir araya getirerek ve edilgen bir özellik kazandırarak önemli bir rol oynamıştır. Adorno (2007, s. 33), kültür endüstrisinin bu yapıyı birleştiren ve edilgenliği teşvik eden unsurlarının önemini vurgulamıştır. Kitle iletişim araçları toplumsal çatışmaların doğduğu ve toplumsal değişim tartışmalarının gerçekleştiği araçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu araçlar, toplumsal gerçekliğin dolaylı bir şekilde iletilmesini sağlamaktadırlar. Kitle iletişim araçları, toplumsal gerçekliği yeniden üretmek için onu bir potada eritip yeni bir boyut kazandırarak inandırıcılık vermektedir. Ayrıca izleyicileri tatmin etmek amacıyla alternatifler sunarak kültür endüstrisinin ideolojik hegemonyasına zarar vermekte ve hatta onu parçalamaktadır.

Bu bağlamda medyanın kültürel etkileşimleri ve kitle iletişim araçlarının rolü, toplumda çatışmaların ve değişimlerin nasıl ortaya çıktığını anlamak için önemlidir. Ayrıca kültür endüstrisinin ideolojik etkilerine karşı alternatif perspektiflerin geliştirilmesi ve izleyicilerin aktif katılımının teşvik edilmesi için de bu konuların incelenmesi gerekmektedir.

Adorno (2016, s. 315), kültür endüstrisinin izleyiciyi kitlesel bir kandırmacanın kurbanı haline getirdiğini savunmaktadır. Ona göre kültür endüstrisi, toplumu bir

tüketim toplumuna dönüştürerek, izleyicileri pasif ve edilgen bir konuma getirmektedir. İzleyiciler, medya tarafından sunulan hazır formlar ve içeriklerle beslenirken, gerçekten özgür bir şekilde düşünme ve eleştirel bir bakış geliştirme yetilerini kaybetmektedirler. Adorno'ya göre kültür endüstrisi, standartlaşmış ürünler üreterek izleyicileri memnun etme ve memnun etme amacı gütmektedir. Bu süreçte bireysel ifade ve özgünlük yerini tekrarlanabilir ve tahmin edilebilir kalıplara bıraktığı görülmektedir. İzleyiciler, gerçekliği artık hazır kalıplarla algılamaktadırlar. Böylece kendi özgün düşüncelerini ve bakış açılarını fark etmeden yitirmektedirler. Adorno, kültür endüstrisinin izleyicileri sadece tüketici olarak gördüğünü söylemektedir. Aynı zamanda onların eleştirel düşünce ve özgün ifade yeteneklerini engelleyen bir güç haline geldiğini iddia etmektedir. Bundan dolayı Adorno'nun perspektifi, kültür endüstrisinin izleyiciler üzerindeki etkilerini eleştirel bir şekilde değerlendirmektedir. Bu bağlamda izleyicilerin aktif katılımını teşvik etmek için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Martin Jay (2001, s. 170)'in ifadesine göre Adorno iletişimin etkisinin büyüleyici olduğunu ve bu etkinin ardında gizlenmiş bir sessizlik olduğunu ileri sürmektedir. Adorno, iletişim olarak adlandırılan ve büyüleyici bir etkiye sahip olduğu düşünülen durumun aslında sessizliğin ardındaki gürültüyü ifade ettiğine inanmaktadır. Ancak Adorno, iletişim teknolojilerinin özgürleştirici bir potansiyele sahip olduğuna inanmamaktadır. İletişim teknolojileriyle ilgili çeşitli analizler yapmış ve bu teknolojilerin bireyler üzerindeki egemenliğine dikkat çekilmiştir. Özellikle ideolojik bağlamda iletişim araçlarının birey ve toplum üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Adorno, modern toplumlarda ideolojilerin değil, teknolojinin gücünün egemen olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte kültür endüstrisini yalnızca teknoloji veya iletişim araçlarıyla sınırlı olarak değerlendirmek doğru değildir. Adorno, teknolojinin kapsayıcı etkisine odaklansa da görünmeyen etkilerin ne olduğuyla da ilgilenmiştir. Adorno'nun bu fikirleri her ne kadar geleneksel medya ve yayın araçlarına yönelik olsa da yeni medya araçlarında da benzer durumların varlığı görülmektedir. Etkileme şekli değişmiş olsa da hala bu etkilerin yansımalarının devamı söz konusudur.

Adorno'nun kültür endüstrisinden sonraki konu iletişimsel eylem kuramıdır. Bu kuram medya ve yeni medya araçları vasıtasıyla sunulan iletişimin değişen ve yeniden şekillenen yapısıyla birlikte değişime uğramıştır. Habermas (2001b, s. 845-

848)'ın, İletişimsel Eylem Kuramı, iletişim ve medya konularında önemli bir teoridir. Bu kuram, dizge ve yaşam ayrımını belirleyerek toplumsal etkileşimin özgün mantığını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Ayrıca iletişim araçlarının iki zıt kutupta yer alan türleri arasında ayrım yaparak kitle iletişiminin ikili gizli tahakkümüne duyarlılık oluşturmaktadır. Habermas'ın eleştirileri arasında, kamusal alanın liberalizmle sınırlı kaldığı fikrine de yer verilmektedir. Adorno'nun önerdiği düşüncelerden sonra, iletişim trafiğinin kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleştiği ve devletin yurttaşlarından oluşan ve özel kişilerin bir arada bulunduğu topluluğun kamusal tartışmalarında temel argümanların yerini aldığı görüşüne eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir.

Sinema, radyo ve daha sonra televizyon gibi iletişim araçları, yazının ses ve görüntüye dönüştüğü, günlük yaşamda egemenlik kurabilen araçları oluşturmaktadır. Bu iletişimsel aygıtlar, modern kültürün özünden koparılmış ideolojik etkilerle basmakalıp bir kitle kültürüne dönüştürmüşlerdir. Kültür endüstrisi tarafından işletildiğinde, bu araçların hepsi birer ayna görevi görmektedir. Kitle iletişim araçları da bu süreçte yer almıştır. Habermas (2001b, s. 845-848)'a göre kitle iletişim araçları, zaman ve mekândan bağımsız olarak sanal bir düzlemde soyut eşzamanlılık ve artırılmış bir bağlam içinde mesajı sunarak kamusal alanın oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bu medyada iletişimin hiyerarşiyi yerleştirdiği ve aynı zamanda sınırlamalarından kurtardığı bir ortam sunmaktadır. Kitle iletişim araçları, iletişimi bir ağ içinde merkezden çevreye veya yukarıdan aşağıya kanalize ettiğinde sosyal denetimin bir mekanizması haline gelmiştir. İletişimsel eylem pratiğinin özgün mantığı, kitle iletişim araçlarının doğrudan manipülasyon araçlarına dönüşmesini engellemektedir. Özellikle teknolojik iletişim araçlarının gelişimiyle ortaya çıkan "video-çoğulculuk" ve "televizyon demokrasisi" gibi kavramlar, bu ağların merkezileşme eğilimlerinin geçerli olmadığı gerçeğini yansıtmaktadır.

Habermas (2001a, s. 294), iletişimsel eylem kuramını sosyoloji ile uyumlu olduğu için tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu kuram, eylemlerin toplumsal yapı içinde belirlenen gereksinimlere bağlı olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Eğer eylemler, etkili koordinasyon imkanlarıyla şekillenen gereksinimlere yanıt veriyorsa, iletişim de bu gereksinimleri karşılamak için bir zorunluluk haline gelmektedir. Tüm bunlar, iletişimsel eylem kuramının temelini oluşturmakta ve toplumsal bir sürecin içinde üretildiği için sosyolojik değerini belirtmektedir. İletişimsel eylemde yer alan

bireyler, sadece konuşmacı olan kişilerin eleştirel yaklaşımıyla gerçeklik üzerinde iddialarını oluşturan sözlü eylemlerinin kurucuları olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda iletişimsel eylem kuramı, iletişimde bulunan tarafların anlaşmaya vardıkları temelde koordine ettikleri tüm etkileşimlerin iletişimsel eylem olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Bu durum iletişimsel eylem kuramını günlük yaşamın içinde konumlandırmaktadır. Aynı zamanda insanların iletişim yoluyla bir araya gelerek sosyal ilişkiler kurdukları ve anlam inşa ettikleri bir süreç olarak da değerlendirilmektedir. İletişimsel eylem kuramı, iletişimin toplumsal boyutuna değinmekte ve bireyler arasındaki etkileşimin, anlaşmanın sosyal bir süreci inşa etmektedir. Kuram, iletişimin sosyal yapıya, normlara ve toplumsal ilişkilere dayalı olduğunu ve bu bağlamda sosyolojinin ilgi alanına girdiğini göstermektedir.

Söz eylemlerinin uzamsal-zamansal bağlamdan ve sınırlamalardan kurtulması, medya araçlarının gelişimiyle gerçekleşmiştir. Yazılı basın ve elektronik medya araçları, teknoloji ve yeniliklerin ilerlemesiyle bu özelliği kazanmıştır. Sürecin başlangıcı yazının icadıyla gerçekleşmiştir. İlk olarak yönetim tekniklerinin amaçlarına hizmet etmiş olan yazılı basın, daha sonrasında ise aydın tabakasının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bu durum geleneksel okuyucu rolünün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yazılı basın, modernleşen toplumlarda kültür ve siyaset açısından önem kazanmıştır. Bu önemle birlikte iletişimsel eylemin sınırlarını aşmış ve daha geniş kitlelere ulaşabilme imkânı sağlamıştır. Ancak 20. yüzyılda teknolojinin gelişimiyle birlikte iletişimsel eylemin etkisi kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha da büyümüştür (Habermas, 2001b, s. 619).

Radyo, televizyon, internet gibi medya araçları, iletişimi hızlandırmış, kitlelere daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşma katkı sağlamıştır. Böylece medya araçları ile iletişim, mekânsal ve zamansal sınırları aşarak daha geniş bir kitleye ulaşabilme olanağı tanımıştır. İletişimsel eylem artık fiziksel bir mekânda ve belli bir zamanda sınırlı kalmayıp, medya araçları sayesinde farklı coğrafyalara ve zamanlara yayılabilmektedir. Bu durum iletişim sürecini dönüştürmüş ve iletişimsel eylemin etkisini daha büyük bir ölçekte gerçekleştirebilmesine zemin hazırlamıştır. Yeni oluşan bu iletişim süreci ise ağ toplumlarının doğmasına neden olmuştur. Yeni medya araçlarının teknolojik ilerlemeleri toplum yapısının ağlar aracılığıyla iletişimi trafiğini oluşturmuştur.

Enformasyon çağı, toplumun yapısında önemli değişimlere neden olan bir dönemdir ve bu döneme "ağ toplumu" demek yanlış olmayacaktır. Enformasyon çağına yapısı, zaman ve mekânın ötesine geçmesinden kaynaklanmaktadır. Küresel bir zeminde belirginleşen sanal bir kültürün etkisi altında olan üretim, iktidar ve deneyim ağlarından oluşmaktadır. Bu yapısal özellikler, ağ toplumunun temel özellikleriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Enformasyon çağı, ağ toplumlarının yaygın politikalarının derinlere işlediği bir dönem denk düşmektedir. Ağ toplumlarının yapısal dinamikleri, önceki toplumsal özellikleri etkisi altına almakta ve onları belirsizleştirmektedir. Bu durum toplumun daha önceki yapılarını ve tahakküm mekanizmalarını dönüştürmektedir. Bu bağlamda enformasyon çağı ve ağ toplumu kavramları, toplumun yapısal değişimlerini ve iletişim ağlarının önemini vurgulamaktadır. İnsanların birbirleriyle bağlantı kurma biçimleri, bilgiye erişim ve iletişim süreçleri bu dönemde önemli bir şekilde değiştirdiği görülmektedir. Ağ toplumu, bu yeni iletişim ortamında yayılımcı bir politikanın egemen olduğu bir yapıyı ifade etmektedir (Castells, 2006, s. 504).

Enformasyon toplumunun yeni özelliği küresel etkiyle beraber ağ toplumlarının oluşumuna öncülük etmiştir. Bu durum da günümüz toplumlarının yapısını betimlemektedir. Çünkü yeni medya araçları gündelik hayat içerisinde her noktayı işgal etmiş durumdadır. Burada ağ toplumuna kısaca yer verilmiştir. Çünkü birinci bölümde ağ toplumu daha detaylı şekilde açıklanmıştır. Ağ toplumlarının oluşumundan sonra artık sanal gerçeklik ve sanalda var olanın gerçekliği sorgulanır hale gelmiştir. Hakikat nedir, gerçek olan nedir gibi sorgulamalarla da gerçeklik kavramı tartışılır duruma gelmiştir. Gerçeklik sorgulamaları da karşımıza Jean Baudrillard'ın fikirlerini getirmektedir.

Jean Baudrillard, toplumsal olanı gerçeklik temelinde ele alan bir düşündürür. Onun fikirlerine göre gerçeklik artık kaybedilmiş bir olguyu ifade etmektedir. Baudrillard, "Simülakrlar ve Simülasyon" adlı kitabında simülakr, simüle etmek ve simülasyon kavramlarını açıklamaktadır. Simülakr, gerçekliğin bir taklit ya da kopyası ve kendisi gerçeklik olmaktan uzak bir kavramdır. Simüle etmek, bir şeyi taklit etmek manasına gelmektedir. Simülasyon, gerçekliği taklit eden yapay bir dünyaya işaret etmekte ve gerçeği çarpıtmaktadır. Baudrillard, günümüz toplumunun hiper gerçeklik ve simülasyonla dolu olduğunu savunmaktadır. Gerçekliğin yerine geçen bu yapay dünyanın insanların algısını manipüle ettiğini savunmaktadır. Ona göre artık gerçeklik

ile taklit arasında net bir ayrım bulunmamaktadır. İnsanlar gerçeği algılamak yerine simülasyonlarla karşılaşmaktadırlar. Bu şekilde gerçekliğin kaybedilmesi, toplumun gerçeklikten uzaklaşmasına ve simülasyonun egemenliğine yol açmaktadır. Baudrillard (2011, s. 7), “Simülakrlar ve Simülasyon” kitabına başlarken Simülakr, simüle etmek ve simülasyon kavramlarına şöyle bir açıklama getirmektedir.

Simülakr: Gerçekmiş gibi algılanmaya çalışılan bir görünüm veya nesne.

Simüle etmek: Gerçek olmayan bir şeyi gerçek gibi göstermeye çalışmak.

Simülasyon: Bir aracın, bir makinenin, bir sistemin veya bir olgunun işleyiş biçiminin incelenmesi, gösterilmesi veya açıklanması amacıyla yapay bir şekilde genellikle bir maket veya bilgisayar programı aracılığıyla yeniden üretilmesidir.

Baudrillard (2011, s. 68), simülasyonun gerçekliğin yerini aldığını ve kendine özgü bir gerçeklik oluşturduğunu açıklamaktadır. Bu yeni gerçeklik, tahammül edilmesi mümkün olmayan bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır. Simülasyon, kendine özgü bir belirsizlikle birlikte gerçekliğin yerini almıştır. Bu belirsizlik, başka hiçbir yerde bulunmayan bir gerçeklik haline gelmiştir. Gerçeklik artık takas edilemeyişinden kaynaklı ortadan kaybolmuştur. Düşüncenin belirsizlik durumu, hakikat veya gerçeklikle takas edilememesinden kaynaklanmaktadır.

Baudrillard (2012a, s. 9)'a göre simülasyon gerçekliğin bir taklidi olduğu için artık gerçeklikle ilişkilendirilebilecek bir karşılığı yoktur. Simülasyon gerçekliğin yerini alırken, gerçeklik algısını çarpıtarak, gerçeklikle bağlantılı olduğu düşünülen kavramlar ve değerler üzerinde etkisini göstermektedir. Bu durumda insanlar gerçekliği değil, simülasyonları deneyimler ve gerçeklikle ilişkileri zayıflamaktadır.

Medya, gerçekliği simüle ederek hipergerçeklik oluşturmaktadır. Medya, gerçeği yansıtmak yerine gerçeği simüle etmekte ve bu simülasyonlar aracılığıyla hipergerçekliği inşa etmektedir. Baudrillard, medyanın gerçeklikle olan ilişkisini genetik bir kod aracılığıyla tanımlanmaktadır. Medya, gerçeğin yerine geçen simülasyonları üretmekte ve bu simülasyonlar, gerçeklik algısını etkilemektedir. Hipergerçeklik, gerçekliği aşan, abartılı ve çarpıtılmış bir gerçeklik halini betimlemektedir. Medya vasıtasıyla bu hipergerçeklik oluşturulmuştur. Bu şekilde medya gerçekliği kendi içinde simüle etmekte ve gerçeği hipergerçeğe dönüştürmektedir (Baudrillard, 2011, s. 57). Medyanın elinde gerçekliği kendi kriterlerine göre yeniden üretme gücü bulunmaktadır. Bu da medyanın oluşturduğu hipergerçeklik senaryolarının toplumsal alanda bireye dayatıldığı gerçeğini göstermektedir.

Medyanın etkinliği ve sanallığın varlığı, bireyin medya evreni içindeki kitleyle birlikte elektronik bir kapsama sarılmasına sebep olmaktadır. Medya, teknolojik gelişmelerle birlikte sanal bir düzlem oluşturmuştur. Böylece sanal düzlemde bireyleri etkilemeye başlamıştır. Bireyler, medya aracılığıyla bilgi, iletişim ve eğlenceye erişirken aynı zamanda sanal bir ortamın içine dahil olmaktadır. Bu sanal ortamda bireyler, medyanın sunmuş olduğu içeriklerle etkileşime girmektedir. Kişiler, dijital iletişim araçları ile iletişim kurmakta ve sanal topluluklarda yer almaktadırlar. Böylece bireyler, medya aracılığıyla kapsamlı bir elektronik deneyim yaşamakta ve medyanın etkisine maruz kalmaktadırlar (Baudrillard 2012a, s. 52). Artık sanal bir gerçeklik tarafından kuşatılmış toplumlar ve bireyler her yeredirler ve medya buna kaynaklık etmektedir. Gerçekliği yeniden kendi isteklerine göre yorumlamış bir teknoloji ve kitle iletişim araçları çağında yaşamaktayız.

Baudrillard, artık düşüncelerinden yola çıkarak, enformasyon ve medya aracılığıyla oluşturulan gerçeklik algısının gerçekliği aşan bir noktada olduğunu söylemektedir. Gerçeklik kavramının belirli bir kriteri olmadığı ve enformasyonun anlık güvenilirlik üzerinden değerlendirildiği bir ortamda, gerçeklik benzerlik ölçütleriyle oluşturulmaktadır. Enformasyonun doğrulanmadığı sürece, gerçekliğe benzeyen bir durum olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Sanal dünyada oluşturulan gerçeklik, yalanlanmadığı için kendini çürütememekte ve güvenilirlik kazanmaktadır. Bu şekilde gerçeklik ile sanal olan arasında bir sınır bulanıklığı ortaya çıkmakta ve gerçekliğin yerini hipergerçeklik almaktadır (Baudrillard, 2002, s. 91).

Baudrillard, medyanın simülasyon ve hipergerçekliğin üretiminde en etkili araç olduğunu savunmaktadır. Medya, yalnızca gerçekliği dönüştürmekle kalmamakta, aynı zamanda kendi gerçekliğini de yaratmaktadır. Simülasyon, gerçeği taklit etmek yerine onun yerini almış ve kendi içinde bir gerçeklik yaratmıştır. Medya vasıtasıyla sunulan içerikler, görsel imajlar ve mesajlar, gerçeklik algısını değiştirmekte ve insanların hipergerçeklik deneyimi yaşamasına yol açmaktadır. Medya, insanların gerçeklik yerine simülasyonu kabul etmelerine ve bu yeni gerçekliği benimsemelerine neden olmaktadır.

Baudrillard (2002, s. 65-69), enformasyon çağında gerçeklik kavramının değiştiğini ve sanal gerçekliğin öne çıktığını savunmaktadır. Gerçeklik ile sanal arasında büyük bir ayrım olduğunu ifade etmiştir. Medya, gerçekliği dönüştürmenin yanı sıra kendi gerçekliğini de üretmektedir. Bu durum güvenilirliği sanal dünyada

oluşturulan bir gerçekliği ortaya çıkarmaktadır. Simülasyon kavramı, gerçeklik ile sanal gerçeklik arasındaki ayrımı ve medyanın etkisini kapsamaktadır. Medya araçları, sanal gerçekliğin yayılmasında önemli rol oynamaktadır. Baudrillard, aynı zamanda medyanın toplumsal etkisine ve sanal gerçekliğin yarattığı kritik kitle olgusuna dikkat çekmektedir. Denetim, toplumsallaşma ve iletişim gibi unsurlar, sınırların aşılmasında etkili olmuştur. Baudrillard'ın düşünceleri, gerçeklikle sanal arasındaki ilişkiyi ve medyanın rolünü ele alırken, enformasyon çağının gerçeklik algısını nasıl değiştirdiğini vurgulamaktadır. Bilişim çağı, iletilerin dolaşımını temsil etmekte ve sınırların aşılmasında etkili olmaktadır. Baudrillard'ın düşünceleri, medyanın ve sanal gerçekliğin toplum üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Sonuç olarak medyanın toplumsal boyutunun her geçen gün etki sahasını nasıl arttığını görmekteyiz. Bu durum aynı zamanda toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Sosyolojik olarak değerlendirildiğinde Adorno'un tüketim kültürünün sanal bir uzantısının oluştuğunu, Habermas'ın iletişimsel eyleminin ve kamusal alanının yeni bir boyut kazandığının, Castells'in ağ toplumu dediği sanal toplumların ve Baudrillard'ın simülasyon, simülakr ve hipergerçeklik kavramlarının medya tarafından yeniden işlendiği görülmektedir. Bütün bu sosyolojik detaylar medya ve kitle iletişim dijital uzantılarının etkilerini yansıtmaktadır. Şimdi bundan sonraki basamak gözetim olgusunu açıklamaya ve medya etkilerini aktarmaya yönelik olacaktır.

Toprak komşuluğu olgusunun, görsel-işitsel bir süreklilikle ikame ettiği görülmektedir. Böylece siyasal sınırlar yeniden oluşmaktadır. Jeopolitik gerçek mekanların yerini, artık görüntü ve ses iletimi ile sanallık gerçek zamansal alanda yeni bir konum elde etmektedir. Küreselleşmenin iki yönü burada görülmektedir. Haberleşme ve ulaşımın mesafeleri aşarak yarattığı “zamansal sıkışma” bunlardan ilkidir. Eskiye nazaran görüş mesafesi dışında kalanların da artık görünebilir olması “tele-gözetim” yaygınlığı da ikincisidir. Yeni dünyanın ufuk ötesi optikler sayesinde her an ve her yerde görünür olması “tele-varolan” yeni dünya görüntüsüdür (Virilio, 2003, s. 17-18). Bu durum gözetim olgusunun yeniden ele alınmasına neden olmaktadır.

Gözetim olgusu tarih boyunca değişik hallerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Gözetimin en belirgin ve ilk açıklamaları karşımıza panoptikon kavramını getirmektedir. Panoptikon, Jeremy Bentham tarafından tasarlanan bir mimari yapının

adlandırmasıdır. Yapı, gözetlenenlerin merkezi bir kulede yer alan gözetleyiciler tarafından sürekli olarak izlendiği bir düzeni tasnif etmektedir (Foucault, 1992, s. 251). Kavram, Michel Foucault tarafından ele alınarak iktidarın gözetim ve denetim aracı olarak yeniden tanımlanmıştır. Foucault, panoptikonu iktidar ilişkilerinin bir sembolü olarak betimlemektedir. Panoptikon modeli, bireyleri sürekli olarak gözetim altında tutmanın ve disipline etmenin etkili bir yolu olarak açıklanmaktadır. Gözetlenenler, potansiyel olarak her an izlenebilme kaygısıyla kendilerini disiplin altında tutmaktadır. Bu iktidarın bireyler üzerindeki etkisini güçlendirmekte ve toplumun düzenini sağlamak için bir kontrol mekanizması olarak kullanılmaktadır.

Foucault (1992)'a göre gözetim, sadece fiziksel mekanlarda değil, toplumun farklı alanlarında da gerçekleşmektedir. İktidar, disiplin ve denetim araçlarıyla bireylerin davranışlarını yönlendirmekte ve belirli normlara uymalarını sağlamaktadır. Gözetim, güç ilişkilerinin bir parçası olarak toplumun her seviyesinde var olmakta ve bireylerin davranışlarını etkilemektedir. Bu bağlamda her ne kadar gözetim olgusu Sokrates'ten günümüze kadar süregelen bir olgu olarak karşımıza çıksa da ona yeni anlam ve işlevler kazandıran Foucault olmuştur. Panoptikon kavramı, bu gözetim olgusunu somutlaştıran bir örneği temsil etmektedir. Foucault iktidarın gözetim ve denetim aracı olarak panoptikonu yeniden yorumlamış ve modern toplumda gözetimin farklı biçimlerini ortaya koymuştur.

Panoptikon kavramı aslında mimari bir yapının adını ve tarifini belirlemektedir. Foucault (1992, s. 251), panoptikonu Jeremy Bentham'ın tasarladığı bir mimari yapıdan esinlenerek tanımlamıştır. Panoptikonun, mimari yapısında dışarıdan çevrelenmiş bir halka şeklinde tasvir edilmekte ve içerisinde ise merkezi bir kule bulunmaktadır. Bu yapıda kule herhangi bir noktadan tüm halka görülebilir konumdadır. Kulede gözetleyen birinin var olduğu düşünülmekte ama biri var mı yok mu bilinmemektedir. Hücrelerin yer aldığı halka, merkezi kule tarafından gözetlenebilir hale getirilmiştir. Kuleye yerleştirilen bir gözetmen, her hücreyi ve içinde bulunanları gözetleyebilmektedir. Bu şekilde panoptikon yapısı gözetim olgusunun temelini oluşturmuştur.

Karl Marx'tan günümüze gözetim kavramı değişikliklere uğrasa da ilk olarak Marx'ın ifade ettiği şekliyle sistematik bir izlenmenin varlığı ve bunun emek sermaye ilişkisinin bir faktörü olduğudur. Gözetim, eski uygulamaların yerini almış ve denetim ile birlikte emekten maksimum faydanın sağlanması için kullanılmıştır. Foucault,

derinlemesine açıklamalarla ve özellikle “panopticon (her yeri gören yer, bütünü gözlemlemek)” kavramıyla gözetimin süreklilik etkisine vurgu yaparak kavrama yeni bir soluk getirmiştir. Burada önemli olan, sürekli biri tarafından gözlenmekten ziyade gözetim hissiyatının sürekli oluşudur. Bunun yanı sıra bireyin kullandığı internet ve ziyaret ettiği sayfalar tarafından gözleniyor olması ya da gözleniyor olma ihtimali internetin yapısıyla çelişki içindedir. İnternet; kendine özgü bağımsız, denetimsiz ve anonim bir yapıda olmasına karşın asıl işlevini toplumsal algının bir yansıması sonucunda sağlıklı bir şekilde yerine getirememektedir(Bozkurt, 2000, s. 217,128).

Panoptik yapı, gözetim amacıyla tasarlanan mekânsal birimlerden oluşur ve sürekli gözlem ve tanıma prensibi üzerine kurulmuştur. Panoptikon, mimari olarak gözetilenlerin görülmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Özellikle hapisanelerde bu yapıya benzer bir sistem kullanılmış, gözetim ve kontrol mekanizmaları etkili bir şekilde işlemiştir. Hücrelerin aydınlık olması, gözetmenin gözetleme araçlarından birisidir. Bu şekilde hücredekilerin sürekli gözlemlendiği algısı oluşturulmuştur. Bu durumda karanlık, aydınlıktan daha koruyucu bir unsurdur çünkü aydınlık hücredekilerin gerçekten görüldüğüne dair bir yanılsama oluşturmaktadır. Görünürlük, bilinmeyen bir tuzak haline gelmekte ve gözetilenler kandırılmaktadır (Foucault, 2012, s. 86). Aydınlık normal koşulların aksine artık bir tehlike oluşturmaktadır. Panoptikon, aydınlık ve karanlık gibi birbirine bu kadar zıt iki kavramın algılarını bile değiştirebilecek güçtedir.

Postmodernitenin işleyişinde kendiliğinden bulunan gözetleme önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Lyon, 2006, s. 287, 288). Bauman (2005, s. 128), da modernite ve postmodernite içerisinde panoptikon kavramına önemli bir yer vererek kavramı açıklamaktadır. Modernite bağlamında insanın robotlaşması ve her hareketinin planlı bir şekilde izlenmesi, fabrika düzeninde belirli yaşam koşullarının gözetim altında tutulmasıyla ilişkilendirilmiştir. Panoptikon, Max Weber'in ideal modeline benzer bir biçimde bürokrasi temelinde oluşturulan ve kişilere güvenmeyen, sürekli uyanık gözetleyicilerden oluşan bir yapıyı temsil etmektedir. Panoptikon; sadakatsiz kişileri cezalandıran, sadakat gösterenleri ise ödüllendiren asla uyumayan bir sistemdir. Büyük Birader gibi her zaman acelesi olan ve hızlı olan bir figür; modernite içinde, insanların uysallığının deneylerle sınıandığı koşullar altında var olmaktadır. Modernite, yeterince uysal olmayan kişilerin ise toplama kampları gibi

alanlarda toplandığı durumlar ortaya çıkarmaktadır. Bu durumlar modernitenin ikonları olarak kabul edilebilir.

Panoptik model, disiplinin sağlanması için çok sayıda insanın davranışlarının istenen düzeyde gerçekleşmesini hedeflemektedir. Model, görünmeden görerek ve hedeflerin her an yakından izlenebileceğini fark ettirerek işlemektedir. Panoptik yapı, gözetlenenlerin ne zaman gözetlendiklerini bilmemelerini içeren gizli bir gözetleme sistemidir. Bu model, modern düzenin sağlanması için kullanılan bir fikir paradigması olarak kabul edilmektedir. Hapishaneler, akıl hastaneleri, okullar, işyerleri, fabrikalar ve kırsallar gibi mekanlar modern çağ boyunca düzenin sağlanmaya çalışıldığı kurumlardır. Fabrikalar ve askeri alanlar, panoptik kurumlar arasında en önemli olanlardır. Ancak çağdaş toplumlarda bu durum değişmiştir. Çünkü çağdaş toplumlar artık kitlesel endüstriyel emeğe ve kitlesel ordulara ihtiyaç duymamaktadır. Bundan ötürü düzeni sağlayan bu kurumların çağı artık sona ermiştir (Bauman, 2005, s. 272-274). Günümüzde ise bu durum kitleleri harekete geçirmek ya da uyutmak için kullanılmaktadır. Bunun için en önemli araçlar internet ve sosyal medya platformlardır.

Baudrillard (2011, s. 54)'a göre panoptik sistem insanların davranışlarını kontrol altında tutmak amacıyla kullanılan bir mekanizmadır. Ancak modern toplumda panoptik sistem artık etkinliğini yitirmiş ve yerini caydırma temelli bir sistem almıştır. Bu yeni sistemde, insanlar boyun eğme zorunluluğu hissetmeden kendi kimliklerini ifade etmektedirler. Baudrillard, "Model sizsiniz!" ve "Çoğunluk sizsiniz!" gibi sloganların yaygınlaşmasıyla birlikte insanların artık kendi özneleşme süreçlerini kontrol etmeye başladıklarını belirtmektedir. Bu panoptik sistemdeki merkezi gözetim ve denetim mekanizmalarının zayıfladığı anlamına gelmektedir. Caydırma temelli toplumsal bir yapıda, insanlar kendi seçimlerini yaparken sistemsel baskılar veya kontrol mekanizmaları tarafından sınırlanmadıklarını hissetmeleri sağlanmaktadır. Bu durum hipergerçekliğin ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Hipergerçeklik, gerçeklik ile simülasyonun birbirine karıştığı bir durumu ifade eder. İnsanlar, gerçeklik ile simülasyon arasındaki ayrımı yapmakta zorlanır ve gerçekliği simülasyonla kendi mevcudiyetlerini şekillendirmektedirler. Sonuç olarak Baudrillard'a göre panoptik sistem artık etkisini yitirmekte ve yerini caydırma temelli bir toplumsal yapı almaktadır. Bu yeni yapıda insanlar, kendilerini kontrol altında hissetmeden özgürce

hareket edebilmektedirler ve bu durum hipergerçekliğin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Gözetimin yeni hali elektronik gözetim ile ifade edilmektedir. Toplumun geniş bir yelpazede etkilenmesiyle birlikte elektronik gözetimin giderek yaygınlaşması, beraberinde kamusal ve özel yaşamda gizlilik ihlallerinin artmasına neden olmuş ve teknoloji temelli yeni iktidar yapılarının doğuşuna yol açmıştır. Bu evrimin sonucunda, bugünün umut vaat eden ideallerinin zıt bir perspektife dönüştüğü gözlemlenmektedir. Günümüzde kamusal ve özel alanlarda ortaya çıkan özgürlük ve mahremiyet ihlallerinin temelinde, gözetim teknolojilerinin hayatın her katmanına nüfuz etmesi yatmaktadır (Karahisar, 2013, s. 71-72). Bu yeni gözetim şekli ise panoptikondan, Sinoptikon'a ve Omniptikon'na doğru bir değişime uğramaktadır.

Bauman (2000b, s. 80-81)'a göre Panoptikon'un yerini yavaş yavaş Sinoptikon almaktadır. Panoptikon, azınlığın çoğunluğu gözetlemesi ve denetlemesi prensibine dayanırken Sinoptikon'da durum tam tersini ifade etmektedir. Günümüzde çoğunluğun azınlığı gözetlemesi ve denetlemesi durumu ortaya çıkmıştır. Sinoptikonun temel özelliği, çoğunluğun seyretmekten başka seçeneğinin olmamasıdır. Seyretmek için isteğin ve talebin olması sağlanmıştır. Artık bireylerin özel hayatının kamudan gizlemesi, kamunun çıkarına hizmet etmemektedir. Özel alan ve kamusal alan arasındaki sınırlar bulanıklaşmış ve özel alan kamusal alan tarafından ele geçirilmiştir. Sinoptikon, kamusal olanın yok olması ve özel olanın kamusal alana sömürgeleştirilmesini ifade etmektedir. Özel alanın baskı altına alındığı, kamusal alanın ise parçalara ayrıldığı bir durumu temsil etmektedir. Özel alan ve kamusal alan arasındaki denge bozulmuş ve baskılar ters yöne dönmüştür. Bu durum da özel alan ve kamusal alan arasındaki sınırları zayıflatmış ve bireylerin gözetlenmesi ve denetlenmesi sürecinde çoğunluğun rolü artmıştır. Sinoptikon, bireyleri toplum içinde daha fazla gözetleyen, denetleyen ve kontrol eden bir sistem olarak ortaya çıkmıştır.

Thomas Mathiesen tarafından ortaya atılan Sinoptikon kavramı, panoptik gücün evrimini ifade etmektedir. Mathiesen'a göre güç artık az sayıdaki kişilerin çok sayıda insanı gözetlediği panoptik düzenden azınlığın çoğunluğu gözetlediği bir düzene dönmüştür. Bu yeni güç mekanizması, gücün kendisini seyrettirmek yerine gölgede kalarak diğerleri tarafından seyredilmesini sağlamaktadır. Mathiesen; Foucault'ı, çoğunluğun azınlığı gözetlemesi durumunu önceden tahmin edemediğini

belirterek eleştirmektedir. Sinoptikon, yeni güç teknikleri ve kitle iletişim araçlarının oluşturduğu güç mekanizmasının yükselişini ifade etmektedir (Bauman, 2012b, s. 56).

Mathiesen, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bu dönüşümün gerçekleştiğini savunmaktadır. Sinoptikon, kitle medyalarının ve iletişim teknolojilerinin insanları gözetleme ve izleme kapasitesinin artmasına karşılık gelmektedir. Artık bireylerin gözetimine sadece az sayıda otorite veya kurum değil, aynı zamanda diğer bireyler de katkıda bulunmaktadır. Bu durum dijital ortamda bilgi paylaşımının yaygınlaşması, sosyal medyanın etkisi ve toplumsal izleme ve denetleme mekanizmalarının çeşitlenmesiyle daha da güçlenmektedir. Genel olarak Sinoptikon kavramı, modern toplumda panoptik düzenin yerini alarak gözetim ve denetim mekanizmalarının yeni bir evrim geçirdiğini ve gücün gözetlen konumdan gözetlenen konuma geldiğini belirtmektedir.

Bauman (2012, s. 56-57)'a göre panoptikon ve sinoptikon kavramlarını kıyaslayarak değerlendirmek önemlidir. Aralarındaki farklılık, panoptikonun evrensel bir özelliği olmasına rağmen yerel bir uygulama ilkesine sahip olmasıdır. Panoptik düzen, hareketsizleştirme ve denetim altında tutma prensiplerine dayanmaktadır. Sinoptikonun ise küresel bir doğaya sahip olduğu görülmektedir. Sinoptikon, insanların seyretme eylemini yerellikten uzaklaştırarak küresel bir boyuta taşımaktadır. Fiziksel hareketlilik sağlamasa da zihinsel hareketlilik yaratmaktadır. Uzaklık kavramı anlamsız hale gelmiş, olaylar ve olgular siber mekâna taşınmıştır. Her yer sanal olarak erişilebilir hale gelmiştir. Sinoptikon ile birlikte seyredenlerin seyredilene dönüşümü başlamış ve seyredenlerin hareket halinde olup olmamaları önemsizleşmiştir. Panoptikon'da insanlar gözetlenmeye zorlanırken sinoptikon'da bireyler kendi istekleriyle o gözetlenme konumuna gelmektedirler. Sinoptikon, bireylerin gönüllü olarak paylaştıkları bilgiler ve sosyal medya kullanımı gibi etkileşimlerle ortaya çıkmaktadır.

Kısaca sinoptikon, bireylerin isteğine dayanan bir gözetim ve denetim mekanizmasıdır. Bauman'a göre sinoptikonun ortaya çıkmasıyla birlikte panoptikonun evrensel ve yerel niteliklerini aşan bir küresel gözetim ve izleme düzeni oluşmuştur. Bireylerin gönüllü katılımı ve sanal mekânın etkisiyle sinoptikon, hareketlilik ve uzaklık kavramlarını değiştirerek yeni bir gözetim ve denetim paradigması sunmaktadır.

Panoptikonun amacı özel alanı kamusal alanın içinde eriterek denetim altında tutmak iken sinoptikon ile kamusal alanın yıpratılması ve ortadan kalkması hedeflenmektedir. Sinoptikon, toplumdaki izin alınarak ve gönüllülük esasına dayalı bir gözetim mekanizması oluşturarak gözetime ulaşmayı amaçlamaktadır. Panoptikonda zorunluluk söz konusuysa sinoptikonda zorlama gereksinimi olmayan küresel etkilere sahip bir seyretme durumu söz konusudur (Bauman, 2012b, s. 58).

Sinoptikon, gözetimin yeni bir şekli olarak tanımlanmakta ve herkesin gözlenebilir olmasına imkân tanımaktadır. Süperpanoptikon olarak adlandırılan bu süreç, simetrik bir yapıya sahiptir. Sinoptikonun temelinde, gönüllü gözetim pratikleri yer almaktadır. Bu durum bireylerin kendi istekleriyle gözetim sürecine dahil olmalarını ifade etmektedir. Gözetim süreci, artık zorunluluk ve baskı durumunu ifade etmemektedir.

Bauman (2000b, s. 133)'a göre Sinoptikon, panoptikonun yeni bir türüdür ve çoğunluğun azınlığı takip ettiği bir kontrol mekanizmasıdır. Sinoptikon, insanları hayranlıkla izlemeye ve çekici olanın peşinden gitmeye teşvik eder. Bu şekilde kontrol, daha etkili ve ekonomik hale gelir. Artık eski panoptikonun devam eden kalıntılarından beklenen kitlelerin fiziksel olarak sınırlandırılması veya manevi dönüşümler değildir. Bunun yerine sinoptikonun başarısı, kitlelerin seçkinler tarafından belirlenen yeni hareketlilik ve zevklere göre şekillenmesi ve istenmeyen kesimlerin yerlerinde tutulmasıdır.

Gelişen teknoloji ile birlikte gözetim küresel bir boyuta ulaşmış böylece panoptikon ve sinoptikon kavramı yetersiz kalmıştır. Bu noktada Mark Poster'ın öne sürdüğü "süperpanoptikon" kavramı devreye girmiştir. Süperpanoptikon, panoptikonun siber mekâna taşınması ve elektronik veri tabanlarıyla ilişkilendirilmesi anlamına gelmektedir. Mark Poster'ın tezine göre artık enformasyonun veri tabanının bedenler olduğu bir döneme gelinmiştir. Kaçmak veya saklanmak artık mümkün değildir. Süperpanoptikon, gözetlenenlerin veri alanında aktif bir rol oynayarak gözetimi ilk elden ve gönüllü olarak kabul etmeleriyle farklılık göstermektedir (Bauman, 2012b, s. 55). Süperpanoptikon, artık kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmektedir. Ve hatta gönüllü bir şekilde gözetim sürecine dahil olmayı beraberinde getirmiştir.

Teknoloji ve enformasyonda yaşanan değişim neticesinde gözetim yeniden değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu yeni gözetim şekli omniptikon olmuştur. Panoptikon, süperpanoptikon ve sinoptikon gibi kavramlar da günümüz koşullarını tam olarak açıklamak için yeterli değildir. Bunun neticesinde, karşılıklı gözetim mantığına dayanan yeni bir gözetim şekli ortaya çıkmıştır. Bu yeni gözetim şekli için ilk olarak Jeffrey Rosen (2004, s. 10)'ın "Çıplak Kalabalık" adlı eserinde ortaya attığı "omniptikon" terimi kullanılmaktadır. Omniptikon, çoğunluğun çoğunluğu izlediği karşılıklı izlemenin gözetim biçimini ifade etmektedir. Panoptikonun sürekli ve merkezi bir gözetim modeli olduğu bilinmektedir. Omniptikon ise herkesin her an her yerde birbirini gözetlemesine dayanmaktadır. Bu kavram, George Orwell'ın distopik romanı "1984"de sunulan korkuları betimlemek için de kullanılmaktadır. Her bireyin hareketlerinin düzenlendiği bir topluma işaret etmektedir. Günlük hayat içerisinde yapılan sıradan eylemlerin bile paylaşımlar yapılarak sergilenmesiyle gözetime gönüllü hizmet edilmesi sağlanmaktadır.

Robert D. Sprague (2007, s. 2) 'ın "Taylorizmden Omniptikon: Çalışan Gözetimini İş Yerinin Ötesine Taşımak " makalesinde açıkladığı omniptikon kavramı; çoğunluğun çoğunluğu, herkesin herkesi yani birbirini izlediği bir gözetim şeklini anlatmaktadır. Panoptikonun sürekli merkezi gözlem modeli artık yeterli olmaktan çıkmıştır. Omniptikon ise herkesin her an her yerde birbirini gözetlemesine olanak sağlamaktadır.

Gözetimin büyük değişimler geçirdiği vurgulanırken artık büyük patronun herkesi her alanda takip ve kontrol ettiği ifade edilmektedir. Omniptikon içerisinde bireyler, sürekli olarak çeşitli kaynakların gözetimi altında yaşadıklarını giderek daha fazla hissetmektedir. Eylemler her an takip edilebilir olmaları nedeniyle yeni anlamlar kazanmıştır. Günümüzde tesadüfen karşılaşılan ve bir kameraya kaydedilen eylemler, internet aracılığıyla hızla yayılabilmektedir. Bu durum kişisel mahremiyetin ciddi bir şekilde sorgulandığı bir döneme işaret etmektedir (Sprague, 2007, s. 33). Omniptikon, internet ortamında gerçekleşen karşılıklı izleme durumunu tanımlayan bir kavramdır. Bu kavrama göre, izleyen ve izlenen arasındaki ayırım bulanıklaşır ve herkes birbirini sürekli olarak gözetleyebilir. Artık gözetim zorunlu ve dışarıdan dayatılan bir durum olmaktan çıkmıştır ve içsel bir isteğe dayalı gönüllü gözetime izin verilmektedir.

Panoptikonda iktidar, görünmeyen ancak bilinen bir özellik olarak varlığını sürdürürken omniptikonda iktidar görünen ve bilinen bir nitelik taşımaktadır. Yeni

medya unsurları, haz ve eğlence sunarak iktidarın varlığını gösterme gereksinimini ortadan kaldırmıştır (Rosen, 2004, s. 10-11). Omniptikon, yeni medya araçları vasıtasıyla sunulan cazibeli özellikleri kullanarak gözetimi gerçekleştiren bir sistemdir. Bu şekilde gözetimin sürekli ve istekli bir şekilde gerçekleşmesine olanak tanır. Bireyler arasındaki gözetimin bir eğlence aracı olarak kullanılması, karşılıklı bir gözetimi doğurmaktadır. İktidar ise bireylerin gözetimi içine gizlice dahil olup kontrolü elinde tutmaktadır. Bu durumu bireylerin hissetmelerine izin vermeden gerçekleştirir.

Gözetim kavramı yeni bir kavram olmamakla birlikte yaşanan değişim koşullarından etkilenmesi bağlamında yeni özellikler kazanmıştır. İlk başlarda panoptikon olarak birilerinin çoğunluğu denetim ve kontrol altında tutma amacıyla gözetilmesiyle başlamıştır. Daha sonrasında süperpanoptikon, sinoptikon ve omniptikon olarak isimlendirmeler almıştır. Temelde hepsi gözetim araçlarını kapsamaktadır. Farklılık ise kimin kimi gözlemlediği, nasıl gözlemlediği ve gözetime katılımın gönüllü olup olmadığı ile açıklanabilir. Gözetimi değiştiren en önemli faktör ise öncelikle kitle iletişim araçları ve sosyal medya kanallarıdır. Gözetimi değerli kılan onun medya ayağıdır. Çünkü artık sosyal medya gibi internet ve medya araçları her yerdedir. Her an bizlerle olan bu araçlar sürekli bir gözetime tabi olduğunu göstermektedir.

3.3. Suç Olgusunun Sosyal Medyada Görünürlüğü

Suç olgusu, toplumsal bir kökene sahiptir ve toplumsal değişimlerle birlikte sürekli olarak yeniden şekillenmektedir. Toplumsal yapıdaki değişimlerin sanal dünyaya aktarılması gibi suç da sanal alanlara taşınmıştır. Günümüz toplumlarında ortaya çıkan siber suçlar, bu sanallaşmanın bir yansımasıdır. Suçun sanallaşması sadece suç işleme boyutunu değil suçun tespit edilmesi, yargılanması ve cezalandırılması gibi konuları da etkilemiştir. Artık suçla ilgili süreçler ve adalet sistemi de sanal ortamda tartışmalara konu olabilmektedir. Çalışma için suçun etkilerinin de sanallaşmış olması önemli bir konudur. Bu yüzden öncelikle suç kavramının açıklaması yapılmıştır. Hukuk ve yeniden yargılanma ile ilgili detaylı açıklamalara ilerleyen bölümde yapılmıştır.

Suçun toplumsal tanımı, suçun yalnızca bireysel özelliklerle değil aynı zamanda içinde gerçekleştiği sosyal durumla ilişkilendirilmesini vurgular (İçli, 2001, s. 3). Suç, bir bireyin doğuştan veya sonradan kazandığı kişisel özelliklerinden ziyade suçun işlendiği toplumsal ortamla bağlantılıdır. Bu toplumsal ortam; sosyal yapı, değerler, normlar, ekonomik koşullar, eğitim düzeyi, işsizlik gibi faktörleri içermektedir. Suç eylemleri, bireyin çevresel etkilere ve sosyal duruma tepkisi ya da bu durumun bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Suçun toplumsal nedenlerini anlamak ve suçla mücadele etmek toplumsal düzeyde önlemler almak için önemlidir. Suçun sadece bireysel düzeyde ele alınması yerine suçu oluşturan sosyal etkenlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Suç, karmaşık ve çok yönlü bir kavram olduğu için tanımlanması zor bir süreçtir. Ancak suçun tanımına dair çabalar devam etmektedir. Genel olarak suç, var olan yazılı kurallar karşısında yapılan ihlal ile ilişkilendirilmekte, bu açıklama ekseninden çeşitlenmekte ve şekillenmektedir. Suç ile ilgili tanımlamalara bakıldığında farklı disiplinlerce tanımı bulunsada hukuki tanımlamaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Hukuki tanımlama bakımından suç, yaşanan toplum içinde hukuk tarafından belirlenen kurallara aykırı davranışları ya da korunan değerlerin veya menfaatlerin ihlal edilmesi olarak kabul edilmektedir. Bu tanım suçun, yasalar ve toplumun kabul ettiği değerler sistemi çerçevesinde belirlendiğini göstermektedir (Göver ve Şenol, 2017, s. 194). Suç toplumsal yapısı gereği sosyolojik bir konudur. Aynı zamanda toplumsallık ona komplike özellikler de kazandırmaktadır. Tanımının zor olması farklı suç tanımlamalarına yer vermeyi gerekli kılmaktadır.

Suç, kanun koyucular tarafından belirlenen hükümler neticesinde ortaya çıkan kuralların ihlalidir. Bu kurallar, hangi eylemlerin suç sayılacağını belirleyerek topluma veya bireylere zarar veren ya da tehlikeli olduğu bilinen davranışları belirtmektedir (Yarsuvat, 1963, s. 551-552). Tarihte farklı toplumlarda kanun koyucular, kendi menfaatleri veya toplumun genel çıkarları gözeterek tehlikeli ve zararlı görülen eylemleri yasalarla belirleyip yasaklamışlardır. Yasalar tarafından yasaklanan davranışları sergileyen bireyler ise cezalandırılmaktadır. Bu şekilde suç, toplumsal düzenin korunması ve fertlerin güvenliği için önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Farklı bakış açıları, gerçekliğin birbirinden farklı bir parçasını aydınlatmakta ve bu farklı gerçeklikler arasında hiçbir üstünlük ya da öncelik bulunmamaktadır. Suç

olgusunun toplumdaki varlığını tanımlamak, açıklamak ve anlamak için farklı bakış açılarını kullanmak önemlidir. Bu bakış açıları; suçun kökenleri, nedenleri, etkileri ve çözüm yolları hakkında derinlemesine bilgi vermektedir. Toplumdaki suç oranını azaltmak ve önlemek için bu farklı bakış açılarını anlamak ve bir araya getirmek gereklidir. Bu bakımdan her bir bakış açısı, farklı bir perspektif sunarak daha kapsamlı ve bütüncül bir anlayış sunmaktadır (Şenol ve Gülver, 2020, s. 27). Suç olgusu, farklı disiplinlerin ilgi alanına giren ve çeşitli yaklaşımlarla incelenen bir konudur.

Kriminoloji disiplini, suç olgusunu inceleyip araştırırken aynı zamanda başka disiplinlerin suç kavramına yaklaşımlarından da faydalanır. Hukuk, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinler kendi sınırları içerisinde suç olgusunu açıklamaya çalışırken son dönemde coğrafi bilgi sistemleri ve mekânsal analizlere dayalı çevresel kriminoloji gibi yeni yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Bu farklı disiplinler; suçun nedenlerini, etkilerini, suçlu profillerini ve suçun mekânsal dağılımını anlamak için çeşitli teoriler ve yöntemler geliştirmekte ve suç olgusunu kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu çok disiplinli yaklaşım, suç olgusunun daha iyi anlaşılmasına ve suçla mücadelede daha etkili stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Düzgün, 2007, s. 4). Suç, birçok disipline konu olan toplumsal bir olgudur. Her disiplin kendi özellikleri çerçevesinde suça farklı perspektiflerden bakmıştır.

Sosyoloji alanındaki suç teorileri, çevresel faktörlerin suça eğilimi olan bireylerde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Toplumsal ilişkiler ağı içindeki konumu ve etkileşimleri, bireyin suça yönelmesinde büyük bir öneme sahiptir. Suç işlemek suretiyle statü elde etmeye çalışan bireyler, sosyal statü kazanmanın alternatif yollarını olarak görebilmekte ve suça meyil gösterebilmektedir. Sosyolojiye göre bireyin sosyalleşmesi için toplumla uyumlu olması ve toplumun kültürel değerlerine uygun davranışlar sergilemesi önemlidir. Sosyalizasyon sürecinde, toplumun cezalandırma ve ödüllendirme sistemleri, bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir (Biliç, 2014, s. 9). Suç, bireylerin ilişki ağlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Bundan ötürü günümüz toplumlarının sanal ağlar tarafında kuşatıldığı göz önünde bulundurulunca suçun dijital etkileri de dikkate değer bir hal almaktadır.

Teknolojik ilerlemelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bilişim suçları, sanal ortamda gerçekleştirilen suç eylemlerini ifade etmektedir. Bu suçlar; bilişim teknolojileri ve iletişim kanallarının kullanılmasıyla kişilere, toplumlara ve devlete karşı işlenen yasa dışı eylemleri içermektedir. Bilişim suçları, kontrol

mekanizmalarının zayıf olduğu durumlarda ve dijital ortamlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Sosyal medya ise bilişim suçları için önemli bir platformdur. Suç işlemek isteyenler için bilgi kaynağı niteliğindedir ve suçun gerçekleştirilmesi için gerekli olan zemini sunmaktadır (Bahar, 2018, s. 3-4).

İnternetin gelişimi, sanal mecraların ortaya çıkması; karşımıza siber suçlar kavramını da çıkarmaktadır. Sanal ortamlara yansıyan yeni tür suçları kapsayan kavram, siber suç kavramıdır. Bu kavram, sanal uzamda gerçekleştirilen ya da sanal uzantıları olan suçları tanımlamakta kullanılmaktadır. Siber uzay ortamında işlenen suçlar teknolojik gelişmeler sonucunda suçun farklı ortamlar üzerinde işlenmesine neden olmuştur. Başka bir ifade ile bilgisayar aracılığıyla elektronik ortamlarda işlenen suçlar siber suç kapsamına girmektedir (Avşar ve Öngören, 2010, s. 47). Dijitalleşmenin toplumsal etkilerinden birisi de siber suçlardır. Burada siber suçlara yer verilmesi, sanal ortamların suç üzerindeki etkisinin anlaşılması için örnek teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal medya, günümüz toplumları üzerinde etki alanı günden güne artan önemli bir faktör olmuştur. Toplumsal yaşam içerisinde bireyleri her alanda tesiri altına alan sosyal medya, suç ve ceza gibi toplumsal konuları da derinden etkilemektedir. Sosyal medyanın ceza mahkemelerindeki kararlar ve davalar üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Ceza mahkemeleri, suçun işlenip işlenmediği ve hangi yaptırımların uygulanacağı gibi konularda karar veren hukuki mercilerdir. Suçun belirlenmesi için ilk aşama soruşturma evresidir. Bu evre; suçun şüphelisinin bulunması, delillerin toplanması ve iddianamenin hazırlanması sürecini kapsamaktadır. Soruşturma evresinin başlaması; suç şüphelisinin doğrudan bilgilendirilmesi, ihbar veya şikâyet yoluyla öğrenilmesiyle gerçekleşmektedir. Sosyal medya, özellikle şikâyet ve ihbar yöntemlerinde soruşturmaya etki edebilmektedir. Ayrıca sosyal medyanın delil elde etme aşamasında da etkisi bulunmaktadır (Arslan, 2020, s. 57).

Gündelik hayatın yansıtıldığı bir alan olarak ele aldığımızda sosyal medyanın hukuki alanlara etkisi göz ardı edilmemelidir. Gerek soruşturma gerek kovuşturma gerekse de yeniden yargılanma aşaması olsun sosyal medyanın konu üzerindeki etkileri görünür olmaya başlamıştır. Bu bağlamda sosyal medyanın suç üzerindeki belirleyici olma çabası onu araştırılmaya değer kılmaktadır.

Sosyal medyanın ceza mahkemelerindeki dava sürecine etkisi, koruma tedbirleri ve koruma tedbirinin süresi üzerindeki etkisi de görülmektedir. Ceza mahkemelerindeki dava sürecine etkisiyle ilgili olarak koruma tedbirleri ve bu tedbirlerin süresi konusunda tartışmalar yaşanmaktadır. Koruma tedbirleri, suç ve suçlu kesinleşinceye kadar geçici olarak alınan tedbirlerdir. Bu tedbirler; işlendiği düşünülen suçun ciddiyetine, şüphelinin durumuna ve somut delillere göre belirlenmektedir. Sosyal medya, özellikle kamuoyunda yankı uyandıran suç ve suçlularla ilgili haberlerin yayılmasıyla birlikte tepkilerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu tepkiler, korunma tedbirlerinin ve tedbir sürelerinin etkilenmesine yol açabilmektedir. Karar veren merciler, olayın toplumsal etkileri hafifleyinceye kadar korunma tedbirlerini uzatabilmekte ya da daha sıkı tedbirler uygulayabilmektedir. Sosyal medyada yankı bulan ceza davaları, diğer ceza davalarıyla karşılaştırıldığında daha fazla ve uzun süreli koruma tedbirinin alınabildiği görülmektedir. Toplumsal baskı, bu durumda etkili olabilmekte ve hakimlerin karar verme sürecini etkileyebilmektedir. Anayasa ve yasalarla korunan hakimlerin bağımsızlığı, sosyal medyada yaşanan olaylar ve toplumsal tepkiler tarafından olumsuz etkilenebilmektedir. Mevcut Anayasamızın 138.maddesi ile güvence altına alınan bağımsızlık ilkesi, hakimlerin görevlerini icra etmeleri aşamasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu ilke ile birlikte hakimler, ancak ve ancak mevcut yasalar ve deliller doğrultusunda karar verme yetkisine sahiptirler. Sosyal medya tarafından oluşturulan baskılar, bu bağımsızlık hakkını etkileyebilir olsa da hakimlerin yasaları ve hukuku gözetme sorumluluğu devam etmektedir (Arslan, 2020, s. 58-64).

Özetlemek gerekirse sosyal medyanın ceza mahkemelerindeki dava sürecine etkisiyle ilgili olarak koruma tedbirleri ve tedbir sürelerindeki değişikliklerden bahsedilebilir ve bu etki tartışmalara neden olabilmektedir. Ancak hakimlerin bağımsızlık hakkı ve yasaların belirlediği prensiplerin karar süreçlerini etkileyen toplumsal baskılara rağmen korunması gerektiği unutulmamalıdır.

Sosyal medya paylaşımları; genel olarak bireylerin yaşadığı sevinci, üzüntüyü veya öfkeyi dış dünyaya yazıyla veya bir görselle yansıttığı bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, bazen ağır cezaların talep edilmesine yol açabilmekte ve hakimlerin bağımsızlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle son zamanlarda sıkça karşılaşılan serbest bırakma ve ardından tutuklamalar, bu konuya örnek olarak gösterilebilmektedir. Sosyal medyanın, zaman zaman ceza

mahkemelerinin dava sürecine etkisi olduğu düşünülmektedir. Ancak, sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen bu eylemler aynı zamanda masumiyet karanesi ve unutulma hakkının ihlaline de sebebiyet vermektedir. Masumiyet karanesi, suçlu bulununcaya kadar bir kişinin suçsuz olduğunu kabul eden bir hukuk ilkesidir. Ancak sosyal medyada gündeme gelen olaylarda, insanlar hızla suçlu ilan edilebilmekte ve masumiyet karanesi göz ardı edilebilmektedir. Sosyal medyanın yaygın kullanımı; bireyleri, suç işlendiği anda kişilere yönelik hızlı ve yoğun bir karalamaya sevk edebilmektedir. Haberler ve yorumlar, hızla yayılarak insanların önyargılı bir şekilde suçlu ilan edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, masumiyet karanesi ilkesini zedeleyebilmekte ve adil yargılanma hakkını tehlikeye atabilmektedir. Ayrıca, unutulma hakkı¹⁰ da başka bir soruna dikkat çekmektedir. Bir kişi, suç işledikten sonra ceza çekmesi gereken süreci tamamladıysa toplumda sürekli olarak suçuyla anılmamalıdır. Unutulma hakkının ihlal edilmemesi için geçmiş suçlar sürekli olarak hatırlatılmamalıdır. Ancak olaylar, sosyal medyada hızla yayıldığı gibi siber alanda veriler şeklinde bulunmaya devam etmektedir. Sanal ortamda kalmaya devam eden bu veriler, geçmişteki suçların ve suçlu kişilerin sürekli olarak gündeme gelmesine neden olabilir. Bu da kişilerin toplumda tekrar suçlu ilan edilmesine ve rehabilite olma şanslarının azalmasına yol açabilmektedir (Arslan, 2020, s. 58-64).

Sosyal medyanın etkisiyle birlikte toplumun hızlı ve yoğun tepkilerinin, masumiyet karanesinin ve unutulma hakkının ihlaline neden olabildiği fikri bulunmaktadır. Bu durumun adaletin tarafsızlığını ve bağımsızlığını etkileyebildiği düşünülmektedir. Yargılama süreci kanunlar doğrultusunda yapılmaktadır. Şayet etki eden herhangi bir unsur var ise bu unsurların devre dışı bırakılması gerekmektedir. Bunun için gerekli önlemler alınmalıdır. Böylece sosyal medyanın etkisi varsa neden olduğu olumsuzlukların önüne geçilmesi mümkün olacaktır.

Dijital ortamlar ve yeni medya araçları hem suç unsurları bakımından hem de hukuk bakımından kullanılmaya elverişli bir ortam sunmaktadır. Suçun oluşması, soruşturma, kovuşturma ve yeniden yargılanma hususlarında etkili olabilmektedir. Bunun olumlu etkileri olmasının yanı sıra olumsuz etkileri de mevcuttur. Sosyal medya kanıt ve şikâyet konusunda yardımcı olabilmektedir. Bunun yanında olumsuz

¹⁰ "Unutulma hakkı," bireylerin internet arama sonuçlarında kendi kişisel bilgilerinin, haberlerin, fotoğrafların ve diğer verilerin bulunmasını istememe hakkını ifade etmektedir. Bu hak, kişisel verilerin gizliliği ve dijital mahremiyetin korunmasıyla ilgilidir. Bu hakkın temel amacı, kişilerin çevrimiçi geçmişlerini kontrol etme ve kişisel verilerinin işlenmesini sınırlama yetkisini sağlamaktır.

bir etki olarak hâkimin bağımsız karar verme yetkisini zedeleyebildiği fikri bulunmaktadır. Masumiyet karinesine hasar verme ya da unutulma hakkının ihlali gibi sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Çalışma, bu etkileri anlama çabasını içermektedir. Bundan sonraki aşamada hukuk ve yeniden yargılanma konularına açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

3.4. Hukuk, Sosyoloji ve Sosyal Medya

Çalışmanın bu kısmında hukukun ne olduğu, hukuk sosyolojisi ve iletişimin yeni yüzünün hukuksal etkilerine değinilmiştir. Çalışmanın hukuksal etkisinin anlaşılması ve konunun önemine yaptığı vurgu bakımından hukuki birtakım açıklamalar yapmak gerekmektedir. Çalışmada kullanılan “Twitter mahkemelerinde yeniden yargılanma” metaforunun anlaşılması ve mahkemelere etkisinin irdelenmesi için bu önemli bir konudur. Hukukun ne olduğu ve hukuk sosyolojisinin ilgi alanının neyi kapsadığıyla başlanılmıştır. Daha sonrasında hukukun iletişim yönüne değinerek medya, internet ve sosyal medyada mevzuatın durumu tartışılacaktır.

İnsanlar, tarih boyunca sürekli olarak topluluklar halinde yaşama eğiliminde olmuş sosyal varlıklardır. Bir arada yaşamının getirisi olarak da kurallar konulmuş ve bu şekilde düzenin işleyişi sağlanılmaya çalışılmıştır. Toplumsal düzen için kuralların varlığı elzemdir. Toplumsal hayatı düzenleyen kurallar arasında din, ahlak, görgü ve hukuk kuralları bulunmaktadır. Bununla birlikte bu kurallardan ahlak, görgü ve hukuk kuralları sabit ve değişmez değildirler. Toplumsal kurallarda, ortaya çıktığı toplumsal koşullara göre ve hatta aynı toplumlar içerisinde zamanlara göre değişim görülmektedir. Toplumsal düzende, yazılı kurallardan olan hukuk kurallarının ayrı bir yer edinmesi modern toplumların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal normlar, toplumun ve toplum içerisinde bireylerin davranışlarının anlaşılır olmasını sağladığı gibi hukuk kuralları için de bir çerçeve oluşturmaktadır (Yüksel, 2012a, s. 5,8). Hukuk kuralları içerisinde var olduğu toplumların normlarından beslenmektedir. Bu durumda hukuk kurallarının anlaşılması açısından toplumsal normlar önem arz etmektedir. Bunun anlaşılması için hukuk tanımlamalarına yer verilmelidir.

Hukuk kuralları genel anlamıyla, bireyler arasındaki ilişkileri ve eylemleri düzenleyen ve devletin organize edilmiş yetkisinin desteğini arkasına alan maddi

yaptırımları olan kurallar topluluğu olarak ifade edilmektedir. (Yüksel, 2012c, s. 161). Hukuk normlarının temel özellikleri, genel ve soyut olmaları ile birlikte emir ve yaptırım içermeleridir. Hukuku diğer normlardan ayıran en belirgin özellik ise yaptırımın somut ve maddi olmasıdır. Hukuki normlara riayet etmeme durumunda, bireye maddi ceza uygulanmaktadır. Bunun sonucunda devletin otoritesi devreye girmekte, norm ihlalini gerçekleştiren kişiye baskı uygulamakta ve normun gereklilikleri yerine getirilmektedir (Boran Güneysu, 2018, s. 1). Hukuk; kaideleri gereği, işlenen suça maddi yaptırımlar uygulayan bir sistemdir. Böylece suç eylemi maddi yaptırımlarla cezalandırılmaktadır. Genel anlamıyla hukuk bu tanımlamaya sahiptir. Yine de farklı tanımlamalar da mevcuttur.

Günümüzde hukukun kesin bir tanımı, kapsamı ve ideal hukukun özellikleri konusunda tam bir mutabakat sağlanmamıştır. Hukuk, toplumsal gerçeklik ve yapıdan etkilenecek evrim geçirirken aynı zamanda toplumdaki değişimlere bağlı olarak gelişimini sürdürmektedir (Işıktaç ve Koloş, 2015, s. 138). Kesin bir tanımlamanın olmamasından ötürü örnek verilen tanımlamalarda da eksik yönlerin olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan farklı tanımlamalara değinilmesi uygun olacaktır.

Hukuk, maddi nesnelere gönderme yapmadığından ve kavram ya da sürecin kendisine yönelik olduğundan hukukun tanımlanması zorlaşmaktadır. Herkesin kabul edeceği ve üzerinde hemfikir olacağı bir hukuk tanımı bu sebeplerden ötürü oluşturulamamaktadır. Yine de hukukun tanımlanmasına yönelik çokça örnek verilebilmektedir. Bununla birlikte yapılan tanımlamaların doğru ya da yanlış olduğu da ileri sürülemez. Hukuk daha çok insanların ondan ne anladığıyla alakalı bir kavramdır. En dar kapsamıyla hukuk kuralları, maddi kuralların bütününe ifade etmektedir. Bu kurallar; bütün hukuk tanımlamalarında görülen emredici normlar, kurumlar, süreçler, kanun koyucular, yorumlayanlar ve uygulayanları kapsayan bir olgudur. Aynı zamanda hukuk, yönetme gücünün bir parçası olarak şekillenmektedir (Yüksel, 2012a, s. 11-13). Hukuk sadece kuralların ortaya çıkmasından oluşmamaktadır. Hem kuralları hem kuralların uygulanması hem de uygulayanları kapsayan bir olguyu ifade etmektedir.

Hukuk tanımlanırken sıklıkla kullanılan kalıplar hukukun doğasına aykırı bir durum oluşturabilmektedir. Örneğin devlet tarafından yapılandırılmış kurallar olduğu fikri, hukukun uygulanabilir bir alan olmasına aykırı bir durum oluşturmaktadır. Bu tür tanımlamalar hukukun değişmez olduğuna yönelik bir niteliğe bürünmesine sebep

olabilmektedir. Bu kalıplar yerine hukukun toplumsal düzendeki rolü baz alınabilir. Hukuk, toplumdaki bireylerin davranışlarının şekillenmesinde kullanılan ölçütler ve sınırlandırmalar amacı ile oluşturulmuş kurallar şeklinde tanımlanabilir. Hukuksal kurallar, bireylerin toplumsal davranışlarını yönetme amacı güderek ortaya çıkmış kurallar bütünüdür. Böylece hukukun sadece yazılı kanunlar olmadığı; yürürlük, geçerlilik, etkinlik ilkeleriyle ve normların uygulanmasıyla eşdeğerliliği olduğu anlaşılmaktadır. Yani hukuk hem yazılı hem de uygulamalı bir hal almış olmaktadır (Türkbağ, 2008, s. 47). Başka bir ifadeyle hukuk kurallarının değişmez bir yapıda olduğunu ileri sürmektense değişen ve toplum içerisinde şekillenen halinden söz etmek daha doğru bir tanımlama sunacaktır.

Hukuk kuralları, din kuralları, ahlak kuralları, nezaket ve görgü kuralları gibi davranış kuralları; toplumsal birliğin üyelerine yönelik soyut emirler ve yasaklar olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte Ehrlich (2019, s. 47-48), bu kuralların oluşumunun ve değişiminin de göz ardı edilmemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Ona göre hukuk, toplumun gerçekliğinin bir ürünüdür ve toplumda işleyen süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Davranışlar, hukuksal kurallar ile birlikte şekillendiği için toplumdan soyutlanmamalıdır. Bu davranış kuralları, toplumsal düzeni ayakta tutmaktadır. Kuralların etkisinin zayıflamasıyla birlikte sosyal birliğin organizasyonu da zayıflamakta, topluluk ve toplumlarda çözümler yaşanabilmektedir. Yani hukuk kuralları ve diğer toplumsal düzen kuralları toplumu bir arada tutan unsurlardandır, toplumsal düzenin devamlılığı için gereklidir.

Toplumsal alanda meydana gelen gelişim ve değişimler, mevcut hukukla aynı ilerleyişte olmayabilir. Hukuk ve toplum arasındaki gelişim süreci bazen paralel ilerlerken bazen de ayrışabilmektedir. Hukuk kuralları, toplumsal gelişmeye uyum sağlamada bazen geride kalabilmektedir. Bu durum toplumun hukuk kurallarına ayak uydurmasını bazen zorlaştırabilmektedir (Gürkan, 2005, s. 29). Hukuk eğer toplumla aynı gelişim ve değişim çizgisinde değilse bu hukuksal alanda sorunlara neden olabilmektedir. Hukukun güncel kalması, toplumla birlikte değişmesi ve şekil alması geçerliliği açısından önemli bir konudur.

Hukuk kurallarında dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, toplumsal normlar konusudur. Hukuk kuralları incelenirken toplumsal normlar dışarıda bırakılırsa hukukun toplumsal uygulama alanının anlaşılması için yapılan incelemeler eksik kalacaktır. Toplum içinde; hukukun uygulanabilirlik ve geçerliliği, hukuksal kuralların

toplumsal normlarla paralellik gösterdiği ölçüde dikkate alınmaktadır. Toplumsal normlar, hukuk kurallarının bir parçasını oluşturmakta ve toplumsal yaptırımların yanı sıra hukuksal yaptırımlarla da uygulanmaktadır (Yüksel, 2012a, s. 7,8). Toplum içerisinde hukuku belirleyen etmenlerin başında normlar gelmektedir. Hukuk kuralları ile normlar arasında bir çelişki bulunması halinde hukukun geçerliliği ve toplumsal etkisi bundan olumsuz etkilenecektir.

Hukuk tanımlanırken yapılan bir diğer eksiklik kanun unsuru konusudur. Hukuk kurallarının oluşumu sadece kanun koyucuyla ilişkilendirilememelidir. Çünkü toplumlarda sürekli değişim yaşanmakta ve bazı durumlar kanunlarla değişime uğramaktadır. Bu gibi aniden ortaya çıkan hukuki durumlar, toplumsal düzene etki etmektedir. Bu ise hukuk sosyolojisinin inceleme alanına girmektedir. Toplumun gücü, kanunların üzerinde etkili olmakla birlikte bazen mevcut hükümler bu durumları yasaklayabilmektedir. Hukuk sosyolojisi, bu dinamikleri analiz ederek hukukun toplumsal etkileşimlerini anlamaya çalışmaktadır (Gürkan, 2005, s. 29). Hukuk sosyolojisinin anlaşılması bu sebeple önemlidir. Bunun için öncelikle hukuk sosyolojisinin ne olduğu ya da ne olmadığına bakmak gerekmektedir.

“Hukuk sosyolojisi” kavramı, ilk olarak 1892 yılında yayımlanan ‘Filosofia del Diritto e La Sociologia’ adlı eserde, ‘Sociologia Juridica’ ifadesi şeklinde Dionisio Anzilotti tarafından kullanılmıştır. İtalyan profesöre göre hukuk sosyolojisinin gayesi, hukuksal olayların toplumsal tezahürünün incelenmesidir (Topçuoğlu, 1960, s. 3). Hukukun tanımı, kapsamı ve ideal hukukun özellikleri konusunda henüz bir fikir birliği sağlanmadığı görülmektedir. Sosyologlar ve hukukçular arasında "hukuk" kavramının farklı anlamlar taşıdığına dair görüşler bulunmaktadır. Bu durum sosyologların ve hukukçuların hukuk kuralları tanımı hususunda ortak bir tarif oluşturamamasına neden olmaktaysa da belirli konular üzerinde hemfikir olabilmelerini sağlamaktadır. Bu durumda sosyoloji ve hukuk arasındaki ilişki ve iş birliği sınırlı kalabilmektedir (Topçuoğlu, 1960, s. 180-181). Çözüm olarak hukukçuların ve sosyologların ortak bir zeminde buluşup çalışmalar yürütmeleri faydalı olacaktır. Çünkü hukuk toplumsal bir gerçekliği barındırır ve sosyoloji de bu toplumsal gerçekliği konu edinmektedir. Bu da karşımıza hukuk sosyolojisi alanını çıkarmaktadır.

Hukuk sosyolojisi, hukukun değil sosyolojinin bir alt dalıdır ve sosyolojinin yöntemlerini kullanarak hukuki olguları incelemeyi amaçlamaktadır. Hukuk

sosyolojisi, sosyal faktörlerin oluşumunu ve etkisini dikkate alarak hukuki konuları objektif bir şekilde ele almaktadır. Bu disiplin, hukuki sistemleri anlamak ve değerlendirmek için sosyal ve toplumsal faktörlerin etkin bir şekilde analizinin yapılmasını hedeflemektedir. Hukuk sosyolojisi, sosyolojinin metotlarının kullanılmasını, hukuki olguları daha kapsamlı bir şekilde anlamamızı sağlamaktadır (Bal, 2014, s. 51). Hukuk sosyolojisi, hukukun kullanım alanı ve etkisini inceleme görevini üstlenmektedir.

Hukuk, sosyolojinin çalışma alanlarından biri olarak uzun bir süredir var olmasına rağmen son dönemlerde daha fazla ilgi gören bir konu haline gelmiştir. Hukuk, toplumsal düzen içerisinde yer alan ve toplumdan ayrı değerlendirilemeyecek bir alandır ve toplumsal olanın kontrol altında tutulmasını sağlayan bir unsurdur. Toplumsal düzenin varlığını ve devamlılığını sağlayan, hukuksal kurallar; belirleyen, hukuk kurumudur. Hukuk ve sosyoloji, farklı bilgi bütünleri ve farklı disiplinler olarak sunulmaktadır. Çünkü hukuk, mahkeme süreci ve mahkemelerin faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Sosyoloji ise diğer toplumsal kurumlar gibi hukukun da siyasi ve ekonomi gibi toplumsal olay ve olgularla arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Hukuksal kurumların diğer toplumsal kurumlarla ilişkisi, hukuk sosyolojisinin inceleme alanını oluşturmaktadır. Sosyologlar; araştırmalarını, daha çok mikro ölçekler kullanarak hukuksal faktörlerde etken olan aktörler üzerinden yürütmüşlerdir (Yüksel, 2012a, s. 9-10).

İster toplumsal kurumlar olsun ister aktörler olsun hukukla olan her türlü toplumsal ilişkiyi araştıran alan hukuk sosyolojisidir. Olayların toplumsal arka planının anlaşılması için çalışmalara konu edilmiştir. Disiplin olarak adını alması zaman almış olsa da toplumsal tahliller İlk Çağ filozoflarına kadar gerilere gidebilmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte sosyoloji, bir alan olarak doğa bilimleri gibi kendisine bir zemin oluşturmuş ve klasik sosyologlar tarafından kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Hukuk sosyolojisi ile ilgili teorik ve pratiğin ayrımına dikkat çekmektedir. Sosyal bilimler, insan toplumlarına ilişkin teorik ve pratik bilimleri kapsamaktadır. Sosyoloji, toplumun teorik bilimidir ve hukuk bilimi de hem teorik hem de pratik yönleriyle hukuku incelemektedir. Hukuk sosyal bir durum olduğundan, her tür hukuk bilimi bir sosyal bilim ürününü oluşturmaktadır. Hukukun pratik uygulama alanı dışında kalan hukuk bilimi ise sosyolojinin bir parçasını ifade etmektedir. Bununla

birlikte hukuk sosyolojisi, hukukun teorik bilimini de temsil etmektedir (Ehrlich 2019, s. 32).

Hukuk sosyolojisi, hukuku sadece normlarla sınırlı olmadığını toplumsal bir olgu olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Hamide Topçuoğlu (1960, s. 107)'na göre, hukuku toplumsal yaşamın bir ürünü olarak görmeli ve insan davranışlarını yönlendirme ve düzenleme gücü hesaba katılmalıdır. Hukuk sosyolojisi, hukuku toplumsal yapı ve etkileşimler çerçevesinde incelemektedir. Bu disiplin, hukukun toplumsal bağlamını, etkileşimlerini ve toplumsal faktörlerle ilişkisini araştırarak daha kapsamlı bir anlayış sunmaktadır.

Hukuk sosyologları, hukuku uygulayanların koşullarını, eğitim seviyelerini, toplumla ve siyasi aktörlerle ilişkilerini dikkate alan unsurlarla ilgilenmektedir. Bu etkenler, hukukun pratik uygulamasını ve etkisini anlamak için önemli bilgiler sunmaktadır. Hukuk sosyologları, bu unsurları analiz ederek hukukun toplum üzerindeki etkisini ve toplumun hukuka olan tepkisini incelemeyi amaçlamaktadır (Bal, 2014, s. 51). Hukuk sosyolojisi çalışmaları hukuk kurallarının toplumsal bağlantısı ve etkisinin arka planını araştırmaktadır. Bu durum hukuk kurallarının gerçeklik ve geçerlilik ilkelerini kapsamakta ve irdelenmesine olanak tanımaktadır.

Hukuk, farklı toplumlarda çeşitlilik gösteren kuralların bir koleksiyonudur. Ancak bu farklılıkların altında ortak özellikler bulunabilmektedir. Hukukun temel niteliği ve evrenselliği, insan doğasıyla ilişkisine ve sosyal amaçları karşılama yeteneğine dayanmaktadır (Topçuoğlu, 1960, s. 145). Hukuk, sadece kuralların teorik yönüyle değil, aynı zamanda toplumsal gerçeklikle de ilgilenmelidir. Hukuk kuralları sadece soyut kurallardan oluşmamaktadır. Toplumsal normlar ve davranış gibi ölçütlerle de ilgilenmelidir. Dolayısıyla hukuk ilmi sosyolojik araştırmaların sonuçlarına dayanarak objektif yorumlar yapmasını gerektirmektedir. Hukukun uygulama alanını inceleyen hukuk sosyolojisinin bu görevi üstlenmesi önem arz etmektedir. Hukukun sosyal gerçeklikle ilişkisini anlamak için hem hukuk ilminin hem de sosyolojinin birlikte çalışması gerekmektedir (1960, s. 143-144).

Hukuk toplumla birlikte var olmakta ve sosyal bir gerçeklik içerisinde oluşturulmaktadır. Bu koşul toplumların var olduğu yerde hukukun da vuku bulmasının temel gerekçesini belirtmektedir. Toplumsal ilkelere bakılarak hukuksal

ilkeler belirlenebileceği gibi hukuksal düzenlemeler de toplum hakkındaki fikirlerin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Hukuk toplumsal düzenin hem bir gerekçesi hem de bir sonucudur. Hukuk yalnızca kurallar kitabı olarak ifade edilmemeli bu kuralların uygulanması için fiili yönünü de içermektedir (Akbaş, 2012, s. 57). Hukukun fiili yönü hukukçulardan ziyade sosyologların ilgilendiği soruları göstermektedir. Hukukun bir bütün olarak değerlendirilmesi bu sebeple gerekli olmaktadır.

Hukukun kaynağı, topluluk hayatı ve fertler arası ilişkiler gibi temel gerçekliklerden oluşmaktadır. Ancak hukukun doğuşunu daha temel bir şekilde açıklamak için hangi toplum şekilleri ve ilişki tiplerinin hukuki düzenlemeye ihtiyaç duyduğunu belirlemek önemli bir konudur (Topçuoğlu, 1960, s. 191). Hukuk ve sosyoloji arasındaki fark, bir grup insanın hukukun kurallarını inceleyerek normlara odaklandığını, diğer bir grup insanın ise sosyoloji aracılığıyla toplumsal olayları araştırdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, bazı araştırmacılar normları incelemeye yönelik olduğunu iddia edenler, bu disiplinin olayları araştırmak için uygun olmadığını ileri sürmektedirler. Aynı şekilde, olayları incelemeye odaklanan bazı araştırmacılar ise normları araştırmaya uygun olmadığını savunmaktadırlar (1960, s. 128). Bu yüzden bu alanının ortak bir payda da araştırma yapabilmesi gerekmektedir. Tam bu noktada hukuk sosyolojisi alanı kendisine yer edinmektedir.

Hukuk sosyolojisi yeni bir disiplin olması sebebiyle daha çok modern hukuk kuralları üzerinde şekillenmiştir. Hukuk akıl yoluyla ortaya çıkan kurallar bütününe ifade etmektedir. Lakin modern hukukla birlikte hukuk kurallarında ciddi farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu değişim sosyo-kültürel yapı ve toplumsal zihniyette meydana gelen değişimler neticesinde şekillenmiştir. Bilginin iletimi, saklanması ve işlenmesi gibi süreçlerde yaşanan dönüşümler hukukun da derinden etkilenmesi ile sonuçlanmıştır (Avşar, 2012, s. 131). Modern hukukta bireylerin yasa önünde eşitlik, hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik değişimler soyut düşüncelerin kavramsallaşmasına olanak tanımaktadır. Hukuk modernlikle birlikte insanlar arasındaki her türlü ayrımı yok sayarak soyut birey kavramını esas almaktadır. Bireyler yasalar önünde eşit sayılan hukuk öznesi olarak kabul görmektedirler (2012, s. 133).

Modern hukukun ayırt edici bir diğer özelliği normatif bir karakteri olmasından kaynaklanmaktadır. Keyfi ya da şahsi olandan uzak durma eğilimindedir. Hukuk kuralları ve kurumlar toplumsal düzeni sağlarken sistematik bir özellik

göstermektedir. Yaşanan değişimler neticesinde yaşayan hukuk ve teorik hukuk ayrımını beraberinde getirmektedir. Hukuk temelde toplumsal enformasyonun işleyişini baz almaktadır (Avşar, 2012, s. 134-135). Modern hukukun bir getirisi olan bireysel hak ve özgürlükler her geçen gün değişime uğramaktadır. Yaşanan gelişmelere paralel olarak hukuksal alanda yeni durumlar ortaya çıkmıştır. Böylece modern hukuk ve sonuçları yeni temel hukuksal sorunlarını belirlemektedir.

Hukuk sosyolojisi, zaman içerisinde toplumsal değişmelere dikkat çekerek hukuksal değişikliklerin yorumlanabileceğini vurgulamaktadır. Topçuoğlu (1960, s. 101-102), hukuk sosyolojisinin gelişiminin evrelere ayrıldığını belirtmektedir. Ona göre son yüzyılda sosyologlar, hukukun farklı evrelerini incelemişlerdir. Hukuk sosyolojisi için dört evre bulunmaktadır. İlk evrede hukuk kurallarının ve doğal hukuk teorilerinin reddedildiği bir dönem yaşanmıştır. İkinci evrede hukukun insanların zihinsel ve üstünlük algısının bir illüzyonu olduğu düşünülmüş ve hukukun evrimsel bir sonuç olduğu kabul edilmiştir. Üçüncü evrede ise insan iradesi ve müdahalesinin hukukta rol oynadığı vurgulanmıştır. Dördüncü evrede ise hukuk sosyal vakıaların bir parçası olarak ele alınmış ve sosyoloji “insanî-içtimai” alanı araştırmıştır.

Dört hukuksal evreler hukuk sosyolojisinin gelişim ve değişim evrelerini açıklamak için kullanılmaktadır. Bütün bu evreler hukukun toplumsal etkileri ve sonucunun bir yansımasını göstermektedir. Bu değişimlerin kurallar üzerindeki etkisini de hukuk sosyolojisi perspektifiyle değerlendirmek yerinde olacaktır. Bunun için öncelikle klasik sosyologlar ve sonrasına bakmak gerekmektedir.

Klasik sosyologlar hukukun değişimine dikkat çekmişlerdir. Çünkü artık aydınlanmanın etkisiyle bilim alanlarında yaşanan değişim kaçınılmaz bir şekilde hukuk alanını da etkilemiştir. Bu değişiminin klasik yaklaşıma göre yeni bir hal kazandığı vurgusu bulunmaktadır. Klasik hukuk ve ilahi hukuk kavramları arasındaki ayrım belirlenmiştir. Artık ilahi hukuk mantığı yerine klasik hukuk ve hukuk kuralları benimsenmeye başlanmıştır. Marx, Weber, Durkheim gibi düşünürler sayesinde hukuk sosyolojisi pozitif bir özellik kazanmıştır. İlahi hukuktan ayrılmasının yanı sıra egemen erkin dayatmalarının bir sonucu olmaktan da çıkmıştır. Hukuk toplumsal sürecin bir parçası olarak nitelendirilmiş, sosyolojik bakış açısıyla toplumsal işleyiş içerisinde diğer toplumsal öğelerle olan etkileşimi bağlamında incelenmiştir (Yüksel, 2012b, s. 86). Böylece hem değişim yaşanmış hem de bu değişimin yeni sonuçları sosyolojik bir zeminde değerlendirilmeye başlanmıştır.

Hukuk sosyolojisi, hukuk normlarının insan davranışları üzerindeki etkisini ve bu normların nasıl benimsendiğini inceleme konusu yapmıştır. Hukuka uyumlu davranışlar her zaman bilinçli ve akılcı olmamaktadır. Hukuka itaat etme fenomeni karmaşık bir yapıdadır. Bu yüzden bazı geleneksel temellere dayandığı görülmektedir. Max Weber'in çalışmaları, hukukun ortaya çıkışını ve toplumsal değişimle ilişkisini irdelemeye yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Hukuk sosyolojisi, hukuk normlarının insanlar tarafından farkında olmadan nasıl benimsendiğini araştırmaktadır. Yeni hukuk normlarının gelişimini de bu eksenle ele alınmaktadır. M. Weber'in meşruiyet sorunları ve iktidar tipleri üzerine yaptığı çalışmalar hem hukuk sosyolojisi hem de siyasal sosyoloji için önemli bir kaynak görevi görmektedir (Topçuoğlu, 1960, s. 107-108). Son yıllarda, hukuk sosyolojisi alanında belirli hukuki problemlerin sosyolojik açıklamalarına odaklanan çalışmalarda artış yaşandığı bilinmektedir. Bu bağlamda konusu ve inceleme alanı hukuk sosyolojisi ve sorunlarını ele alan eserler önem kazanmaya başlamıştır.

Hukukun oluşumu ve değişimiyle ilgili tartışmalardan birisi de çatışmacı yaklaşım şeklidir. Çatışmacı teoriye göre herkesin menfaatine olan bir hukuk sisteminin evrensel ve genel geçer olması mümkün değildir. Bu teoriye göre hukuk sistemi farklı çıkarlar ve ihtiyaçlar nedeniyle farklı toplum kesimlerinin çatışmasından doğmaktadır. Dolayısıyla hukuk sistemi çeşitli grupların taleplerini dengelemeye çalışırken, herkesin menfaatlerini tam anlamıyla karşılamak imkansızdır. Farklı toplumsal çıkar grupları, aynı hukuk kurallarını farklı şekillerde yorumlayabilmekte ve değerlendirebilmektedir. Bundan ötürü hukukun kapsamına giren tüm hukuksal sorunlara tek bir tanım bulmanın mümkün olmadığını savunmaktadır (Akbaş, 2015, s. 65). Çatışmacı kuram temelinde toplumların her daim çalışmada olduğu fikri hakimdir. Bu durumda hukuk kurallarının da hukuk sosyolojisinin de değerlendirmesini bu eksen üzerinden gerçekleştirmektedirler. Yani diğer her şey gibi hukuk da çelişkiler ve çalışmanın doğası gereği çatışmacıdır.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan 'yasayan hukuk' kavramı ünlü hukuk sosyoloğu Eugen Ehrlich'in, tarafından ortaya atılmıştır. Toplumsal düzen içerisinde var olan veya toplumsal düzen için bir önkoşul olan ve bireylerin davranışlarındaki toplumsal uyum belirleyen hukuk yaşayan hukuk olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda hukuk, toplumsal kültürün şekillendirdiği bir olgudur. Tanımlamada kullanılan yaşayan ifadesi hukukun, güncellikten ziyade toplumsal

işlerlik ve etkinlik kazanma durumuna karşılık gelmektedir (Akbaş, 2012, s. 67). Yaşayan hukuk kavramı doğrudan hukuk sosyolojisiyle ilgili bir kavramdır. Çünkü hukuk sosyolojisinin baz aldığı noktalara işaret etmektedir. Yani hukuk toplumla birleştiği ölçüde devamlılık sağlamaktadır. Bu da onun toplumsal boyutunu açıklamaktadır.

Günümüz toplumlarının en büyük etkisi teknoloji gelişmeler neticesinde gerçekleşmiştir. Her geçen gün yeni değişimler getiren ve sürekli ilerleyen teknoloji toplumsal hayat üzerinde yadsınamaz bir etkiye sahiptir. Bu etkinin alanlarından birisi de hukuktur. Hukuk toplumlar içerisindeki değişim ve dönüşümlerden etkilenmektedir. Toplumsal düzenin korunması için gelişmelere paralel bir değişime uğraması gerekmektedir. Temel hukuk kurallarının dışındaki alanlar değişime ayak uydurduğu ölçüde geçerliliğe sahip olmaktadır. Medya araçlarının yaşadığı değişim ve dönüşüm de hukuksal bağlamda önem arz etmektedir. Medya ile birlikte yaşanan değişim iletişim hukuku alanı gibi yeni bir alt alan oluşturmaktadır. Bu yüzden medyanın hukuksal etkisinin araştırılması önem kazanmaktadır. Bu durumda medyanın hukuk etkisine yer vermek yerinde bir karar olacaktır.

Yüz yüze iletişimin kitle iletişim araçlarının yerini alması ile birlikte bilgiye erişim şekli, bilgi edinme tarzı, bilginin seçilmesi, aktarılması ve geçerliliğinin değişime uğraması gibi etmenlere neden olmuştur (Avşar, 2012, s. 124). İnternet bir yandan kişisel iletişim aracı olarak lanse edilse de aslında kullanım şekli ve etki alanlarına bakıldığında aynı zamanda bir kitle iletişim aracı olduğu da görülmektedir (2010, s. 113). Bilgisayarların ve web araçlarının aracı veya vasıta olarak hukuka aykırı eylemlerin gerçekleştirilmesi neticesinde sanal veya siber suçlar dediğimiz durum gerçekleşmektedir (2010, s. 48).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve internetin kullanımıyla birlikte yeni suç türleri ve yeni hukuksal yaptırımların doğduğu görülmektedir. Sanal alem denilen sosyal medya platformları bilgi aktarımı ve iletişim yanı sıra suça neden olan faaliyetlere de zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda medya ve kitle iletişim araçları hukuksal alana yeni bir mekân oluşturmaktadır.

Medya araçlarının ortaya çıktığı ilk dönemi temsil eden geleneksel medya araçlarıyla hukuk arasında paralel bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü geleneksel medya araçlarında bulunan denetim mekanizmaları sıkı bir kontrole tabi olmaktaydı. Van

Dijk (2016, s. 198-200), bu konuda geleneksel medyanın yeni medyaya oranla daha çok hukuksal düzleme uyduğunu vurgulamaktadır. Ona göre geleneksel iletişim araçları üzerinde denetim yüksek ve sıkıdır. Gönderiler aktarılmadan öncesinde denetlenmekte ve uygun görülen şekillerde düzenlenmektedir. Bu denetimin sebebi merkezin güçlü denetimi, frekansların az oluşu ve kültürel politikaların baskın oluşundan kaynaklanmaktadır. Oysa internet, içeriksel olarak yayılanların serbest ve geleneksel medya kanalları gibi denetim altında olmamasından dolayı nispeten daha özgür bir model oluşturmaktadır. Sanal mekanlarda hukuk yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden dijital ortamlarda vuku bulan yasal sorunların çözümü, teknoloji ve onun özelliklerine göre olamamalıdır. Van Dijk'e göre çözüm çağdaş hukuk devleti temelinde yeni bir mevzuatın oluşturulmasındadır. Yeni mevzuatın ilkeleri kanun koyucular tarafından genel bir kapsam içerisinde oluşturulması gerekmektedir. Enformasyon ve iletişim özgürlüğü temelinde güvenlik ve mülkiyet hakları dikkate alınarak ülke anayasasına bağlı kalınarak oluşturulmalıdır. Bütün bu çözümler toplumsal düzenin korunması için yeni bir disiplin olan medya ve özelde sosyal medya gibi internet araçlarının denetimi için gereklidir.

Hukuk sosyolojisi iletişim araçlarının gelişimi ile kendine yer bulan iletişim hukuku alanının önem kazanması ile de ilgilenmeye başlamıştır. İletişim hukuku, yeniden şekillenen iletişim şekilleriyle yeni hukuksal normların oluşmasına neden olmuştur. İletişimin kendisi yüzlerce yıldır hukukun içinde yer almasına rağmen günümüz teknolojik gelişmelerle bu durum farklı bir boyut kazanmıştır (Avşar, 2012, s. 123). Yeni gelişmeler ışığında iletişim hukuku gibi yeni alt dalların oluşturduğu da görülmektedir. Yaşanan değişim ile ihtiyaçların bu doğrultuda oluşu yeni alanları kapsayan alt alanların doğmasına neden olmaktadır.

Medyanın toplumsal yaşamda meydana getirdiği değişimler öncesinde hukuk toplumsal olanın değişmez bir parçasını oluşturmaktaydı. Hukuk toplumsal gerçekliğin yadsınmaz bir parçasını ifade etmektedir. İletişim şeklinde yaşanan değişim ile bireysel düzenlemeler ve toplumsal hayatın organizasyonu sonucunda hukuk ile toplumsal gerçeklik bağlamında çözümler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda hukuk daha fazla araçsallaşmıştır. Hukukun resmi bir araç olması ile ilgili inanç zayıflamıştır. Bu durum hukukun yararlı bir araç olmasına olan inancı sarsarak bağlayıcılığını azaltmıştır (Avşar, 2012, s. 125). Hukukun bağlayıcılığı yeni gelişmeler ışığında sarsılmış görünmektedir. Bu durum için yeni mevzuatların

oluşturulması ve yürürlüğe girmesi ile çözülebilir. Yeni hukuksal konulara uygun yaptırımların olması hukuka olan güveni ve inancı güçlendirecektir.

Adalet ve hukukun işleyiş mekanizması her zaman teknolojiden geri kalmıştır. Bunun sebebi mevzuatın uygulamanın öncesinde teknolojik gelişmelerin toplumsal etkilerinin anlaşılmasının zorluğudur. Teknolojinin toplumsal etkilerinin kestirilememesinin bir sonucudur. Yasaların verdiği cevaplar çoğunlukla mevzuata, bir tepkiye ya da mevcut mevzuatın değişmesi ile şekillenmektedir. Bireyin özgür hareketleri sonucunda yapılan düzenlemeler mevzuatın belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır (Van Dijk, 2016, s. 195).

Hukuk, hak, adalet gibi konularda mağduriyet yaşanmaması için mevzuatın toplumsal alanda yaşanan değişime paralellik göstermesi gerekmektedir. Lakin bunun için toplumların yeni durumu öncelikle benimsemesi gerekmektedir. Böylece yeni durumun getirileri anlaşılacaktır. Yeni değişim ve gelişmelerin anlaşılmasından sonra ise bu duruma uygun hukuk kuralları ve yaptırımları hayata geçirilmesi ile çözüme kavuşacaktır.

İnternetin milyonlarca kişiye aynı anda ulaşım sağlaması ve hitap ettiği kitlelerin her geçen gün genişlemesi hukuk ile olan ilişkisini de arttırmaktadır. Kitle iletişim sunduğu özgürlük alanlarının bir sınırlamaya ihtiyaç duyduğu noktada hukuk devreye girmektedir. Halkın üzerinde denetim mekanizmasını elinde bulunduranların kamusal gücü sonucunda oluşan hukuk sınırların belirlenmesini mümkün kılmaktadır. Toplum için yararlı olanın bulunması ve toplumsal sözleşme gereği kişisel sınırlamalarla özgürlük alanının belirlenmesi de hukuksal düzenlemelerin içeriğini belirlemektedir. İnternet ve iletişim ile ilgili tartışmaların hukuksal boyutu yeni yasaların geliştirilmesi ve mevcut yasaların yeterli olduğunu düşünenler arasında bir tartışmaya neden olmaktadır. Bu farklı görüştekiler internetin sağladığı iletişimin hukukla ilişkisinin karmaşıklığını da ortaya koymaktadır. Sınırlama isteyenler ile özgürlük alanına dokunulmasının doğru olmadığını düşünenler iki farklı ucu temsil etmektedir (Avşar ve Öngören, 2010, s. 115).

İnternetin hukuki mevzuatlara göre şekil alması kimilerince gerekli bir sınırlamayı ifade ederken kimilerince özgürlük alanına vurulan bir kettir. Bu durumun önüne geçilmesi için hukuksal kuralların internete özgü yeni kurallar oluşturması gerekmektedir. Aynı zamanda bu kuralların bireysel özgürlük alanına müdahalesi

sınırlı olmalıdır. Böylece hem hukuksal güven sağlanacak hem de oluşabilecek suçlar için yaptırımlar belirlenmiş olacaktır.

Alandaki çalışmalar gösteriyor ki mevzuat bilgisayarın gelişiminin çok gerisinde kalmıştır. Oysa teknolojik gelişmeler çoktan bir sonraki aşamaya geçmişlerdir. Van Dijk, (2016, s. 195-197)'e göre ağlar mevzuatı eski toplumsal yapılara nazaran daha fazla test etmektedir. Bunun yedi sebebi bulunmaktadır.

- ✓ Birincisi, ağların enformasyon bakımından serbest zaman ve mekân sınırının olmayışı ve sürekli değişim göstermesidir.
- ✓ İkincisi, kanun koyucular tarafından ağlar için yeni bir mevzuat oluşturulsa dahi bunun uygulanmasının sorunlara neden olacak olmasıdır. Ağlarda suçun belirlenmesinde hukukun ihlali; yani suç algısının belirsizliği, kanıtlanma; yani kanıtların değişkenliği, yasal takip; yani ağların uluslararası geçirgenliği gibi sorunlar uygulanmayı zorlaştırmaktadır.
- ✓ Üçüncüsü, ağların uluslararası bir boyutunun oluşu ve yasaların böyle bir yetkisinin olmaması.
- ✓ Dördüncüsü, mevcut mevzuatların sanayi toplumlarının yapısına göre yapılmış olmasıdır.
- ✓ Beşincisi, mevzuatın ekonomik boyutunun daha öncesinde kalmış olması mevcut küresel ekonomiye uygun olmamasıdır.
- ✓ Altıncısı, mevzuatın katı çerçevesinin yeni medyanın ağ yapısına uymamasıdır. Yeni medya, telekomünikasyona ve kitle iletişim araçları arasındaki farkın ortadan kalkmasına neden olması bunun sebebidir.
- ✓ Yedincisi, son dönemlerdeki mevzuatın bölük pörçük olması ve birbiriyle çelişkiler içinde olmasıdır. Bütün bunların tek çözümü artık mevzuatın eskide kalan teknik tanımları bir kenara bırakıp yeni teknolojilere uygun şekilde yeniden ve detaylı bir değişim yapılmasıdır.

Hukuk başlı başına toplumsal bir kurumdur. Hukukun toplumsallığı onun sosyolojik bir konuma getirmektedir. Hukukun toplumsal etkileri ise hukuk sosyologlarınca çalışma konusu edinilmektedir. Hukuk sosyolojisi sadece suçun yaptırım kısmı ve ceza boyutunun değil toplumsal arka planının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Ferdi ön plana alarak hukuk ve hukuk kurumları değerlendirilmektedir. Bununla birlikte iletişimsel yönü de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle iletişimde yaşanan niteliksel değişimler bu konuyu

daha fazla göz önüne sermektedir. Öncelikle kitle iletişim araçları olan medya ve daha sonrasında gelişen yeni medya, sosyal medya internet gibi konular iletişimi değiştirerek iletişimin hukuksal boyutuna yeni bir alan tanımlamaktadır. Bu yeni alanda hukuksal denetimlerin nasıl olacağı ya da nasıl olması gerektiği tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu tartışmalar temelde toplumsal düzenin korunmasına yöneliktir. Bu mecralar üzerinden işlenebilecek suçların belirlenmesi ve buna uygun kuralların oluşturulması için önemlidir. Hukukun araştırmada yer almasının en önemli sebeplerinden birisi de budur. Kişilerin adalet anlayışının gerek sanal uzantıları olsun gerek gerçek toplumda mahkemelere etkisi olsun bu zeminde açıklanmaktadır. Yeni bir alan olan sanal uzam hem hukuk için hem hukuksal yaptırımlar için hem de adalet arayışı için yeni bir alan oluşturulmaktadır.

Sosyal medya platformu olan Twitter’da adalet arayışının bir sonucu olarak karşımıza çıkan sanal hukuk olgusunun anlaşılması için öncelikle hukukun ne olduğu tartışılmıştır. Hukukun tanımlanma çabalarına yer verilmiştir. Hukuk sosyolojisinin konusunun ve öneminin vurgusu da yapılmıştır. Daha sonrasında araştırmanın temel konusu olan sosyal medyada hukukun iletişimsel yönüne değinilmiştir. Bundan sonraki aşama da yeniden yargılanmanın tartışılması ve açıklaması sağlanacaktır. Böylece çalışmanın temel sorunuyla ilgili bu kavramlar açıklanarak konunun anlaşılır olması hedeflenmektedir. Bunun için bir sonraki başlıkta yeniden yargılanma olgusuna yönelik açıklamalar yapılacaktır.

3.5. Yeniden Yargılama: Adaletin Yeniden İnşası

Hukukun toplumsal etkinliğinin anlaşılmasında en önemli faktörlerden birisi de yargı basamağıdır. İnsanların davranışları normlara göre şekil alıyorsa bu normlar davranışların gelişmesinde etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat norm ihlal ediliyorsa bunun için gerekli yaptırımlar ya da cezalandırmaların sağlanması için düzenli ve gerekli bir yargılanma sağlanmalıdır. Yargılanma hukuksal düzenlemelerin yaptırım aşaması için önemli bir süreçtir. Hukuk normlarının etikliğinin anlaşılması ve açıklanmasında ihlaller sonucunda ortaya çıkan sonuçlarla olmaktadır. Yani sonuçların devreye girmesini sağlayan mekanizmalar aracılığıyla gözlemlenebilmektedir. Hukuk sosyolojisi için yargılanma aşaması bu yüzden önem

kazanmaktadır. Yargılanma soyut hukuksal normların somut niteliklere büründüğü noktayı belirtmektedir. Hukuk sosyolojisi yargılanmayı davranışların yasal normlara uygunluğunun belirlenmesini ifade etmektedir (Akbaş, 2012, s. 63). Yargılamanın yenilenmesi önemli bir konudur. Burada yargılamanın yenilenmesi açıklanmaya ve tanımlanma çalışılmıştır. Aynı zamanda yargılamanın yenilenmesi için gerekli koşullara yer verilmiştir.

Yeniden yargılanma kavramını karşılayan birçok kelime bulunmaktadır bunlar bazıları; muhakemenin iadesi, iade-i muhakeme, muhakemenin yenilenmesi, davanın yeniden görülmesi, dava sürecinin yeniden başlatılması, hükümde tekrar değerlendirme, yargılamanın geri alınması, yargılamanın tekrar edilmesi ve yeniden yargılanma gibi ifadelerdir. Bu ifadeler aynı şeye karşılık gelmektedir. Bu terimler, yargılamanın yenilenmesi veya bir davayı yeniden açma sürecini ifade etmek için kullanılan farklı kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlamı aynı olsa da farklı ifadeler ile anlatım zenginliği sağlanmak için kullanılmaktadırlar.

Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu "muhakemenin iadesi" terimi kullanılmaktaydı. Ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK) ile bu terim "yargılamanın yenilenmesi" olarak değiştirilmiştir. Bu bağlamda "muhakemenin iadesi" ve "yargılamanın yenilenmesi" terimleri eş anlamlıdır. Aynı anlamı ifade etmektedir. "Yargılamanın iadesi" veya "iade-i muhakeme" terimleri de bu süreci ifade etmek için kullanılabilmekte ve aynı anlama gelmektedir (İnan, 2006, s. 226). Yani bu terimler yargılamanın yenilenmesini ve bir davayı yeniden açma yolunu ifade etmek için kullanılan farklı ifadelerdir. Bütün bu ifadeler aynı anlama karşılık gelmektedir.

Nurullah Kunter (1973, s. 167), yeniden yargılanmanın yapılmasına bir sınırlandırma getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. 343. maddeye göre "*hâkim ve mahkemelerin verdikleri ve Yargıtayca tetkik edilmeksizin kesinleşen karar ve hükümler*" karşı olağanüstü temyiz yoluna gidilebileceğini belirtmektedir. Ancak bu yolun geniş uygulamalara imkân verdiği için daraltılması gerektiği ve sadece olağanüstü ihtiyaç duyulan kararlara hasredilmesini önermektedir. Bu sayede gereksiz başvuruların önüne geçilmesini amaçlandığını söylemektedir. Yani yeniden yargılanma, temyiz davaları hukuksal bir yoldur ama sınırlamaya tabi tutulması gerekmektedir. Yoksa çok fazla ve gereksiz başvurunun önüne geçilemeyeceği vurgulanmaktadır.

Barış Acun (2020, s. 339), yargılamanın yenilenmesi için öncelikle kanun yolu olduğu özelliğine dikkat çekmektedir. Kanun yolu, açıklanırken hatalı veya hukuka aykırı mahkeme kararlarının düzeltilmesi için yapılan bir başvuru şeklini tanımlamaktadır. Bu başvuru yargısal bir nitelik taşımaktadır. Başvurular mahkemeye ya da üst derece mahkemeye yapılabilir. Kanun yolu incelemesi, ilgili kanunla düzenlenen yetki ve görev çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Başvurunun hangi mahkemeye yapılacağı da açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

Ali Hakan Evik (2015, s. 101), ise kanun yolları ikiye ayrıldığı belirtmektedir. Bunlar olağan kanun yolları ve olağanüstü kanun yolları. Olağan kanun yolları, kesinleşmemiş hükümlere yönelik kullanılırken, olağanüstü kanun yolları kesinleşmiş hükümlere karşı kullanılmaktadır. Örneğin, "Kanun Yazarına Bozma" ve "Yargılamanın Yenilenmesi" olağan kanun yollarına örnek olarak gösterilebilir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanununa göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtirazı gibi kesinleşmemiş hükümler için de olağanüstü kanun yolları düzenlemesi bulunmaktadır.

Yargıtay, bir kararı incelerken ileri sürülen bozma sebeplerinin varlığını tespit ederse kararı bozabilme gücünü elinde bulundurmaktadır. Bozma nedenleri bulunmadığı takdirde, olağanüstü temyiz başvurusu reddedilebilir. Olağan temyizde verilen karara "tasdik" denilse de olağanüstü temyizde yazılı emirle bozma isteği yine de reddedilebilmektedir. Bu yaklaşım, Muhakeme Hukukunun esaslarına uygun olan bir durum olarak kabul görmektedir (Kunter, 1973, s. 172). Yargıtayın vereceği karar hem aleyhte hem de lehte sonuçlanabilmektedir. Bu durum mahkeme hukukunun esaslarına göre şekillenmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi müessesesi, olağanüstü bir kanun yolu olduğu için kıyaslamalara kapalı ve istisnai bir mekanizmaya karşılık gelmektedir. Aynı zamanda, yeniden yargılama olan kanun yolu, yargılama safhasında bir derece oluşturmamaktadır. Çünkü hükmü değiştiren veya ortadan kaldıran mahkeme, önceki kararı veren mahkeme olmaktadır. Yargılamanın yeniden açılması, daha önce kesinleşmiş bir kararın duruşma yapılması veya yapılmaması ile yeniden gözden geçirilmesini mümkün kılan bir yasal yol olarak tanımlanmaktadır. Bu kanun yolunun kullanılması için yeni ortaya çıkan lehe veya aleyhe durumların varlığını gerektirmektedir. Yani hükmü etkileyebilecek yeni delillerin ortaya çıkması ya da hükme etki eden hukuki bir hatanın tespit edilmesi gibi durumlar yargılamanın

yenilenmesi için temel oluşturmaktadır. Ancak yargılamanın yenilenmesi, yargılamayı baştan başlatan bir derece olmadığı unutulmamalıdır. Yeniden yargılamayı talep eden kişi, önceki kararı veren mahkemede yeniden değerlendirme yapılmasını talep etmektedir. Bu durumda yargılamanın yenilenmesi sürecinde önceki kararı veren mahkeme, yeniden inceleme yaparak hükmü değiştirebilir veya ortadan kaldırabilir (Soyaslan, 2014, s. 579).

Yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş bir mahkeme kararının belirli şartların varlığı halinde yeniden gözden geçirilmesini sağlayan özel bir hukuki mekanizmaya denk düşmektedir. Diğer kanun yollarından farklı olmasının nedeni kıyaslamalara kapalı oluşundan kaynaklanmaktadır. Yeniden yargılanmada ilk kararı veren mahkeme tarafından yeniden bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Yargılamanın yenilenmesi sürecinde, yeni lehe veya aleyhe durumların ortaya çıkması gerekmektedir. Bu durumlar hükmü değiştirme veya ortadan kaldırma yetkisi sağlamaktadır.

Kanun yolları olağan ve olağanüstü temyiz şeklinde ayrılmaktadır. Olağan temyiz yolunun kullanılmasının nedeni, kararın tekrar kontrol edilebilmesi ve daha fazla incelenmesi gerektiği düşüncesidir. Olağanüstü temyiz yolunun ise istisnai durumları kapsayan bir niteliği vardır. Hangi durumların olağan, hangilerinin olağanüstü olduğu konusunda herkesin mutabık kaldığı bir ölçüt bulunmamaktadır. Olağan temyiz yolunun varlığı, kararın tekrar kontrol edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak eğer bir kararla uyumsuzluk kesin olarak sona ermişse ve buna rağmen yeni bir kanun veya düzenleme yapılmışsa, olağanüstü temyiz yoluna başvurulması gerekli olabilmektedir (Kunter 1973, s. 167). Olağan temyiz yolu normal yargı basamaklarından birine karşılık gelirken olağanüstü temyiz de ise nadiren karşılaşılan bir duruma denk gelmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan olağanüstü itiraz ve kanun yararına bozma diğer olağanüstü kanun yollarıdır. Olağanüstü itiraz, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 308. maddesinde düzenlenen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın yetkisidir. Yeniden yargılama ve olağanüstü itiraz, istisnai hukuki yollar olarak değerlendirilmektedir. Yeniden yargılama için hükmün kesinleşme şekli önemli olmamaktadır. Ancak olağanüstü itirazda hükmün Yargıtay denetimi kararı sonucunda kesinleşmesi gerekmektedir. Yeniden yargılama için başvuruda bulunma hakkı doğrudan kişilere aittir. Ancak olağanüstü itirazda sadece Yargıtay Cumhuriyet

Başsavcısı tarafından re'sen veya istem üzerine başvuru yapılabilir. Olağan kanun yolları olan itiraz, istinaf, temyiz kesinleşmemiş hükümlere başvurulabilirken, olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi kesinleşmiş hükümlere karşı kullanılmaktadır. Yeniden yargılama, olağan kanun yollarından farklılık gösterir ve kesinleşmiş hüküm-kesinleşmemiş hüküm ayrımı temel bir fark olarak ortaya çıkar (Bakım, 2013, s. 922). Yani yeniden yargılanma bir olağanüstü kanun yoludur. Ve bu yola başvuru yapılabilmesi için ilk koşul kesinleşmiş bir hükmün varlığıdır. Bu da onu diğer kanun yollarından ayırmaktadır.

Yeniden yargılanmayı açıklarken kesin hükmün önemi üzerinde durmaktadır. Buna göre öncelikle suçun işlenmesi toplumda sosyal huzur bozun bir durum olup adalet talep edilmesine neden olmaktadır. Bu adalet talebi, ancak kesin hüküm kararıyla karşılanabilmektedir. Kesin hükmün değişmezliği, cezanın kesinlikle uygulanacağı hükmünü vurgulamaktadır. Eğer kesin hüküm değişebilir olsaydı, adalet konusunda şüpheler oluşması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkardı. Bu sebeptendir ki kesin hükmün değişmezliği adaletin sağlanması için elzem olduğu sonucuna varılmaktadır. Kesin hüküm, hükmün verilmesi için bir vasf niteliğindedir. Hükmün unsuru ya da sonucuna denk gelmemektedir. Kesin hüküm halini aldığı anda ise değişmezlik niteliği kazanmaktadır. Kesin hüküm sonucu, zorunluluk, infaz ve yeniden yargılanma ilkelerini içermektedir. Bununla birlikte her hüküm kesinleşmesine rağmen kesin hüküm olarak değerlendirilmemesi gerektiği unutulmamalıdır. Kesin hükmün varlığı kabul edenler için yanlış bir hükümse düzeltilmeye gidilmesi hukuk güvenini ya da sosyal huzuru olumsuz etkilememektedir. Muhakemenin yenilenmesi müessesesi, bu düzeltmenin güvence altına alınmasını koruma altına almaktadır. Bununla birlikte kesin hüküm ile yeniden yargılanma arasında bir dengenin sağlanması gerekmektedir. Bu neticeyle adaletin sağlanması ve hukuk korunacaktır (Erem 1963, s. 41, 38, 44).

Muhakemenin yenilenmesinde önemli olan, hangi sebeplerin yenilemeyi kabul edilebilir kıldığıdır. Bu durumdan ötürü hataların düzeltilmesine olanak sağlamalı ve hükümlünün haklarını koruyacak güce sahip olmalıdır. Kesin hüküm bir kaidedir ve muhakemenin yenilenmesi istisnadır. Sebepler açıkça belirtilmelidir. Ancak çok dar tutulması hatanın tamirini eksik bırakabilir. Yargının yenilenmesi konusunda reform talepleri ortaya çıkmıştır (Erem, 1962, s. 14). Yargıtay, kesin hükme uyma zorunluluğunu bulunmaktadır. Hukuk Mahkemesi kararının Ceza Mahkemesini

sınırlamayacağını bilinmektedir. Ancak yine de kesin hüküm, kanuni bir sebep olmadıkça her zaman etkisini sürdürmelidir. Muhakemenin iadesi gibi bir kanuni sebep olmadıkça, kesin kararın değiştirilmemesi gerekmektedir (Kantar, 1946, s. 210).

Yargının yenilenmesi için geçerli bir neden olmadıkça kullanılmaması gereken bir kanun yoludur. Aynı zamanda aksi bir durum gelişmedikçe kesin hüküm geçerlidir. Muhakemenin yenilenmesinde belirleyici olan, hangi sebeplerin kabul edilebilir olduğudur. Kesin hükmün kesinliği kabul edilmelidir. Her ne kadar yeniden yargılanma durumu bulunsa da bu istisna olarak geçmektedir. Budan ötürü kesin hükmün kesinliği kabul edilmelidir.

Yargılamanın yeniden yapılması, kesinleşmiş bir hükmün duruşma ile birlikte veya duruşma olmadan tekrar incelenmesine imkân sağlayan bir kanuni yol olarak tanımlanmaktadır. Belirtilen kanun yolu, sanığın lehine veya aleyhine ortaya çıkan yeni durumlar nedeniyle adaletin sağlanmasını amaçlamaktadır. Yeni delillerin ortaya çıkması, hukuki hatalar veya adaleti tehlikeye atan diğer durumlar, yargılamanın yenilenmesi talebinin gerekçeleri olabilmektedir. Talep mahkeme tarafından değerlendirilip yargılamanın yenilenmesine karar verilebilmektedir. Bu süreç, hükmün adaletli ve doğru olmasını sağlamak için kullanılan bir hukuki düzeltme mekanizmasını oluşturmaktadır (Ünver ve Hakeri, 2012, s. 912). Hukuksal kuralların toplumsal işleyişi sağlaması ve geçerliliği için gerekli aşamalardan birisi de ihtiyaç halinde yargının yenilenmesi durumu olarak karşımıza çıkabilmektedir. Böylece hukuksal işleyişe engel durumlar çözüme ulaştırılabilmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi için öncelikle yargılamanın yenilenmesi nedenleri olmalıdır. Geçerli sebeplerin varlığı yargılanmanın yenilenmesini mümkün kılmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi neticesinde hükümlü lehine veya sanık ya da hükümlünün aleyhine sonuçlanabilmesi gibi iki sonucu olduğu görülmektedir. Yargılanmanın süresi ise herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmamaktadır. Yargılanmanın yeniden açılması için usul başvurusunun kabul edilebilirlik incelemesine tabi tutulması, talebin değerlendirilmesi, bu konuda yapılacak işlemler ve sonuçlanması gibi aşamaları içermektedir (Ercan, 2011, s. 337-340). Yeniden yargılanmanın olabilmesi için gerekli şartların oluşması ve uygun sürecin takip edilmesi önemli olmaktadır.

Hükmün kesinleşmesinden sonra belirli koşulların varlığı durumunda, hükmün iptal edilerek davaya yeniden bakılmasını talep eden özel bir usul bulunmaktadır. Bu koşullar, sahte belgelerin ortaya çıkması, yeni delillerin veya olayların ortaya çıkması gibi durumları içermektedir. Bu usul, adaletin sağlanması ve hükmün geçerliliğinin sorgulanması için bir fırsat sunmaktadır (Taner, 1950, s. 399). Kesin hükme varılmış bir davada meydana gelen yeni olay, yeni delil ya da hukuki süreçteki herhangi bir hatanın tespit edilmesi gibi koşullar davanın yenilenmesine olanak tanımaktadır.

Yeniden yargılanma, kesinleşmiş bir hükmün sonradan yanlış olduğunun fark edilmesi durumunda başvurulacak yasal bir yol olarak tanımlanır. Bu süreç, hatalı kararların düzeltilmesi ve adaletin sağlanması amacıyla kullanılır (Önder, 1973, s. 61). (Yurtcan, 2005, s. 560). Yargılanmanın yenilenmesi için kullanılan bütün tanımlamalarda vurgulanan birincil konu kesinleşmiş hükmün varlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle kesin hüküm olmalıdır ki yeniden yargılanma kavramı konuşulmaya başlansın böylece yeniden yargılanmada ön koşul kesin hükmü içermektedir.

Yargının yenilenmesi için geçerli koşulların varlığı sürecin yeniden başlaması için geçerlilik arz etmektedir. Bu sayede hukuksal yargının hükmü adaletli olmanın yolunu sunmaktadır. Yani adaleti engelleyen herhangi bir yanlışın önüne geçilmesi için yeniden yargılanma önem kazanmaktadır.

Her türlü kararın bir yargılama kararı olması gerekmektedir. Ceza Muhakemesinde de asıl ceza davası veya tali ceza davası üzerine yapılan karar alma koşulu bulunmaktadır. Bu şekilde değerlendirildiğinde, bazı kararlara olağan yolun kapalı olduğu sonucuna varılabilmektedir. Ama alınan kararlar hukuki sürece tabi olmuş kararları içermektedir. Ceza davalarında da suçlama ya da dava konusu olaya ilişkin yapılan kararlar bu kapsama girmektedir. Bu sebep ile herhangi bir kararın geçerli ve hukuki bir temele dayanması gerekmektedir. Dolayısıyla, kararların yargılama süreciyle ilişkili olması ve hukuki usullere uygun şekilde verilmesi önemlidir (Kunter, 1973, s. 167). Yani hâkim ve mahkemelerin verdiği kararlar, yargılama sürecinin sonucunda ortaya çıkan ve hukuki değerlendirmeyi içeren kararlardır. Bu durumda karar verilmesi ve yargılamanın yenilenmesi de bu kapsamda değerlendirmektedir.

Muhakemenin yenilenmesi müessesesiyle ilgili pek çok düşünce ortaya atılmış olsa da gerçek şu ki kanunlar hataları tamamen ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Adalet kurumları, ne kadar sistematik olursa olsun yine de hatalar yapabilmektedir. Toplumun bir görevi, hatayı düzeltmek ve masumun hakkını korumaktır. Dolayısı ile telafi edilemeyecek cezaların kanunlarda yer almaması önemli olmaktadır. Kanunlar hata olasılığını azaltabilir olsa da hatayı tamamen engellemek mümkün olmamaktadır (Erem, 1962, s. 4). Bu sebeple yeniden yargılanma bu tür hataların telafisinin sağlanması için önemli bir durum haline gelmektedir.

Yeniden yargılanmada zaman sınırlaması olmamasını gerektiğın vurgusu bulunmaktadır. Muhakemenin yenilenmesi konusunda kanunlar başlangıçta belirli bir süre koyulmadığını söylemektedir. Hatanın ne zaman ortaya çıkacağını önceden tahmin etmek imkânsız olduğu için hatayı düzeltme zamanı devletin takdirine bağlı olması gerektiğı ifade edilmektedir. Bazı kanunlar ise muhakemenin herhangi bir zamanda yenilenebileceğini belirtmektedir. Muhakemenin yenilenmesi için belirli bir süre koymak gerekli olmamaktadır. Çünkü bu infazı durdurmaya bir durumu belirtmektedir (Erem, 1962, s. 10). Davaların sürekli uzamasını önlemek için süreler belirlenmesi gerekli olmakla birlikte, muhakemenin yenilenmesi için böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Sosyal medyanın suç, ceza, yargı gibi hukuksal alanlarda etkili olduğunu belirtmek doğrudur. Ancak bu etkilerin olumlu ya da olumsuz olduğunu değerlendirmek, duruma bağlıdır. Olumlu etkilerden biri delil bulmadır. Sosyal medya platformları, suçların işlendiğı anların veya suç faillerinin görüntülerinin paylaşılmasıyla, soruşturma ve delil toplama süreçlerine katkıda bulunabilir. Örneğın, bir suçun işlendiğı anı kaydeden bir video, suçun aydınlatılmasında önemli bir delil olabilmektedir. Emsal oluşturma da bir başka olumlu özelliktir. Sosyal medyada görülen ve kamuoyunun dikkatini çeken davalar, gelecekte benzer davalar için emsal teşkil edebilmektedir. Bu durum hukukun tutarlılık ve adalet ilkelerini destekleyebilir. Toplum vicdanının etkisi de olumlu bir etkidir. Sosyal medya, toplumun sesini daha yüksek duyurmasını sağlayabilir ve bu da mahkemelerin toplum vicdanına göre hareket etmesine katkıda bulunabilir. Bu adaletin daha iyi sağlanmasına yönelik bir etki olarak değerlendirilebilir.

Sosyal medyanın hukuka ve hukuksal süreçlere olumsuz etkisi de bulunmaktadır. Masumiyet karinesinin ihlali bu etkilerden birisidir. Sosyal medya

üzerinden yayılan haberler veya görüşler, bir kişinin masumiyetini etkileyebilmektedir. Suçsuz olduğu halde suçlu gibi görünen bir kişinin itibarı, sosyal medya üzerinde hızla zarar görebilmekte ve bu durum hukuki süreci etkileyebilmektedir. Hâkimin bağımsızlığına zarar verme durumu da olumsuz bir etkidir. Sosyal medya, kamuoyu baskısı yaratma potansiyeline sahiptir. Bir dava hakkında sosyal medya üzerinde yaratılan yoğun tepkiler, hâkimin bağımsız bir şekilde karar verme yeteneğini etkileyebilmektedir. Hukuki sürecin tarafsızlığını zedeleme riski taşımaktadır. Önyargı ve damgalama da bir başka olumsuz etkidir. Sosyal medya kullanıcıları, olaylar hakkında yetersiz bilgi sahibi olabilmekte ve hızlı bir şekilde yargılama veya damgalama yapabilmektedirler. Bu durum hukuki süreçlerin adil yürütülmesini engelleyebilmekte ve suçsuz kişilerin itibarını zedeleyebilmektedir. Hukukun yerine toplumun baz alınması da sosyal medyanın olumsuz etkilerinin bir sonucudur. Sosyal medyada gündeme gelen bir dava, kamuoyunda büyük tepkilere neden olabilmektedir. Bu yüzden hukuk yerine toplumsal vicdanın baz alınmasına neden olabilmektedir. Bu durum hukuki sürecin objektiflikten uzaklaşmasına ve toplumsal baskılar sonucunda haksız kararların alınmasına yol açabilmektedir.

3.6. Twitter Mahkemelerinde Yeniden Yargılanma

Sosyal ağlar ve diğer yeni medya araçları, toplumsal etkileşimi artıran ve bireylere aktif bir şekilde rol alma imkânı sunan platformlardır. Bu nedenle bu platformlar üzerinde yapılan araştırmalar, suç gibi toplumsal konuların sanal ortamda nasıl gündeme geldiğini ve hatta gündemi nasıl belirlediğini anlamak açısından önem kazanmaktadır. Sosyal medya, ceza davaları hakkındaki haberlerin yayılması, tartışılması ve hatta bazen manipüle edilmesi gibi yönleriyle suçun toplumsal tepkilerini artırabilmektedir. Suç haberleri, sosyal medyada hızla yayılabilmekte ve geniş bir kitleye ulaşabilmektedir. Bu durum ise toplumda büyük bir tepkiye sebebiyet verebilmektedir. Spesifik olarak suça veya suçluya yönelik linç kültürü, sosyal medyanın etkisiyle daha da yaygın hale gelebilmektedir. Bu platformlar aynı zamanda suç olaylarının soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde de müdahil olabilmektedir.

Sosyal medyada yapılan paylaşımlar, suçlu veya şüphelilerin suçluluğuna veya masumiyetine ilişkin ön yargılı davranılabilmektedir. Bu da adalet sistemi üzerinde baskı yaratıp, objektif ve adil bir yargılama sürecinin sürdürülmesini zorlaştırabilmektedir. Bununla birlikte sosyal medya ve diğer yeni medya araçları, suçun önlenmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Suçla ilgili bilgilendirici içerikler, farkındalık kampanyaları ve toplumun suçla mücadeleye katılımı gibi konularda sosyal medya etkin bir görev üstenebilmektedir.

Sonuç olarak sosyal ağlar ve yeni medya araçları, suç olaylarının toplumsal tepkilerini artırabilmektedir. Aynı zamanda suçla ilgili haberlerin yayılması ve tartışılmasında da işlev görmektedir. Bu platformların kullanımı suçun toplumsal algısını ve adalet sisteminin işleyişi üzerine söz söyleyebilmektedir. Bu ötürü sosyal medyanın etkilerini anlamak ve bu alanda gerekli çalışmalar yürütmek artık gereklilik arz etmektedir.

Sosyal ağlar gibi toplumsal uzama sahip olan iletişim araçlarının toplumsal etkileri vardır. Yeni medya araçları, bireylerin etkileşimli bir şekilde rol almasına olanak tanıdığı için bu platformlar üzerine yapılan araştırmalar değerlidir. Özellikle suç gibi toplumsal bir konunun sanal ortamda paylaşımlarla gündeme gelmesi ve hatta gündemi belirlemesi önemli konular arasındadır. Twitter gibi ciddi etkilere sahip bir platformda, suçla ilgili paylaşımlar sonucunda oluşan "Twitter mahkemeleri" de adalet arayışının ve gündemin belirlenmesine örnek olarak gösterilebilir. Bu durum her geçen gün artan paylaşımlarla daha da görünür hale gelmektedir.

Twitter, 2006 yılında ücretsiz bir sosyal ağ olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, kullanıcıların 140 karakterlik metinler yazarak paylaşımlarına olanak tanıyan bir platform olarak kullanılmaya başlanmıştır (Güçdemir, 2012, s. 33). Twitter, kullanıcıların düşüncelerini, duygularını ve güncel konuları takip etmelerine, yorum yapmalarına ve takipçileriyle paylaşımlarına olanak tanıyan bir sosyal medya platformudur. Kullanıcılar, paylaşımlarını gizlemediği sürece diğer kullanıcılar tarafından görüntülenebilmektedir. Twitter'da gerçekleşen etkinlikler, diğer kullanıcılar tarafından izlenebilmektedir. "Trending Topics" adı verilen sistem, en çok paylaşılan konuları listeleyerek Twitter'ın gündemine yerleşmelerine yardımcı olmaktadır. Bu sayede popüler konular daha fazla görünürlük kazanmaktadır (Güçdemir, 2012, s. 42). Twitter paylaşımları görünürlük ve etki alanı bakımından en

belirgin sosyal medya platformudur. Özellikle toplumsal yönü olan ve toplumsal duyarlılığa dokunan konular daha çok dikkat çekmektedir.

Twitter mahkemeleri kavramı, literatürde daha önce kullanılmış bir kavram değildir. Ancak Twitter’da kamuoyunu konu ile ilgili bilgilendirerek toplum vicdanını tatmin etmediği gerekçesi ile herhangi hukuki bir davanın yeniden yargılama sürecine dahil edilmesine dikkat çekmek amacı ile kullanılan “Twitter mahkemeleri” kavramının yerine “Twitter mahkemeleri” kavramının bu çalışmada kullanılması uygun görülmüştür. Aslında burada kastedilen gerçek bir mahkeme süreci olmayıp Twitter’daki paylaşımcılar tarafından yapılan değerlendirmelerin sanal bir mahkemeye benzetilmesidir.

"Twitter mahkemeleri" kavramı, sosyal medya platformlarındaki kullanıcıların oluşturduğu bir fenomen olarak gerçeklikten bağımsız bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kullanıcılar tarafında kendilerini sanal bir mahkeme ortamında hissetmeleri üzerine oluşturulmuştur. Twitter logosuna cübbe giydirilip adaleti temsil etme isteğiyle oluşturulmuş bir metafordur.

"Twitter Mahkemesi" kavramı, gerçek mahkemelerin kararlarına ve yargılama süreçlerine etki etme çabasını ve amacını taşımaktadır. Kullanıcılar, belirli bir konuyla ilgili tweetler atarak gündeme gelmeyi ve konunun Trending Topics yani trend olan konular listesinde yer almasını hedeflemektedir. Konu ne kadar çok tartışılır ve gündemde kalırsa, etkisi ve görünürlüğü de o ölçüde büyümektedir. Bu tür sanal mahkeme metaforu genellikle toplumsal hassasiyeti olan konular ve adaletsizlik yapıldığına inanılan durumlarla ilgili ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar, bu konuları seçerek toplumsal bir duyarlılık oluşturmayı ve adalet taleplerini dile getirmeyi amaçlamaktadır. Lakin unutulmaması gereken nokta, "Twitter mahkemesi"nin gerçek bir hukuki otorite veya karar mekanizmasını temsil etmediğidir. Sanal mahkeme ortamları, yalnızca kullanıcıların duygusal tepkilerini ve paylaşımlarını

yansıtmaktadır. Gerçek hukuki süreçler ve kararlar bağımsız mahkemelerce yürütülmektedir. Sosyal medya kullanıcıları tarafından yaratılan bu mahkeme metaforu, kullanıcıların toplumda duyarlılık yaratma, adalet taleplerini dile getirme ve bu gibi konuları gündemde tutma çabaları olarak görülebilir. Ancak bu durum gerçek adalet sistemi ve hukukun yerini alacak bir mekanizma değildir. Bu yüzden platformlarda dile getirilen görüşlerin veya taleplerin doğrudan hukuki sonuçları olmaz.

3.7. Örnek olaylar

Sosyal medya ve diğer dijital platformlar, suçla ilgili konuların belirlenmesi, yargılanması, cezalandırılması veya yeniden yargılanması gibi konularda gündem oluşturulmaktadır. Özellikle adaletin yerini bulmadığına inanan kişilerce, sosyal medyayı adalet arayışı için bir araç olarak görülmektedir. Sosyal medya platformları, kullanıcıların suçla ilgili görüşlerini, paylaşımlarını ve tepkilerini ifade etmeleri gibi yönleriyle geniş kitlelere erişim sağlamaktadır. Sosyal medya kampanyaları ile adaletin sağlanması ve yeniden değerlendirilmesi için kamuoyu baskısı yaratma amacını taşımaktadırlar. Suç mağdurları veya destekçileri, haksızlık yaşandığına inandıkları durumları sosyal medyada paylaşarak dikkat çekebilmektedirler. Böylece adalet taleplerini duyurabilmektedirler.

Sosyal medya kampanyaları, bazen yeniden soruşturma ve yeniden yargılama talepleriyle sonuçlanabilmektedir. Özellikle kamuoyunun büyük ilgi ve desteği alan vakalarda bu durum gözlemlenmektedir. Hukuk sistemine ve yetkililere baskı yapabilmekte ve adaletin yeniden gözden geçirilmesini vesile olabilmektedirler. Ancak hatırlatmakta fayda vardır ki sosyal medya üzerinde yapılan paylaşımların ve kampanyaların hukuki sonuçları doğrudan etkileme yeteneği yoktur. Adaletin sağlanması ve hukuki süreçlerin yürütülmesi, bağımsız yargı organları ve yasal süreçler tarafından gerçekleştirilmektedir. Sosyal medyanın etkisi, genellikle kamuoyu farkındalığı ve baskısı yoluyla dolaylı bir sonuç elde etme çabasıdır.

Bu tür olaylar her geçen gün artan bir görünürlük kazanmakta ve sosyal ağlarda tartışılmaya devam etmektedir. Bazı olayların neden benzerlerinden ayrıştığı ve istenilen çözüme ulaşıp ulaşılmadığı araştırmanın temel problemi için önemli soruları

teşkil etmektedir. Özellikle son zamanlarda adaletin yerine getirilmediği inancına sahip bireyler tarafından sosyal medyanın adaletin sağlanması için kullanıldığı görülmektedir. Bu tür olaylara birçok örnek vermek mümkündür. Bunun yanı sıra bu tür vakalarla ilgili birkaç Twitter paylaşım örneği verilmiştir. Öncelikle sosyal medyada yankı bulan ceza davalarının ilk örneklerinden biri olan “Çilem Doğan” davasına yer vermek gerekir.

Çilem Doğan, 2013'te evlendiği 1 çocuğunun babası Hasan Karabulut'u, şiddet gördüğü ve kendisini fuhşa sürüklemek istediği gerekçesiyle 8 Temmuz 2015'te tabancayla vurarak öldürdü. Tutuklanan Çilem Doğan, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istemiyle yargılandığı Adana 10'uncu Ağır Ceza Mahkemesi'nde 'tahrik ve iyi hal indirimi' ile 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Çilem Doğan'ın avukatı, müvekkilinin uygun görülecek adli kontrol tedbirleriyle tahliye edilmesi için talepte bulundu. Mahkeme heyeti ise Çilem Doğan'ı 20 Haziran 2016'da 50 bin TL kefaletle tahliye etti. Dava ise Yargıtay'a gönderildi. 5 yılın ardından bugün Doğan'ın 15 yıl hapis cezası Yargıtay tarafından onandı. Kararla birlikte Doğan, yeniden cezaevine girecek.¹¹

Çilem Doğan davasında suçlunun bir kadın olması ve toplum tarafından haklı olduğu düşünülmesi kamuoyunda geniş yankılar uyandırmıştır. Başta kadın dayanışma dernekleri olmak üzere birçok yerden bu konuya destek çalışmaları yürütülmüştür. Bu davadan sonra nerede suçlu olduğu düşünülen ama istenilen cezayı almadığı görülen bir olay ya da durum oluşsa hemen bu davaya referans verilmektedir. Kadının eşini öldürme gerekçesi haklı kabul edilmekte bu sebeple hukuki yaptırıma karşı çıkmaktadır. Ya hiç ceza almaması ya da çok hafifletilmiş bir ceza ile salıverilmesi gerektiği savunulmaktadır. Özellikle Twitter kullanıcıları aradan geçen on yıla rağmen olayı hala gündeme getirmektedirler. Davanın gidişatında salınma durumu sevinçle karşılanırken tekrar tutuklanması büyük üzüntüyle karşılanmıştır.

Twitter mahkemelerinde sıkça bu tür ceza davalarına yer verilmektedir. Bunlardan birisi de Kadir Şeker, davasıdır. Kadir Şeker, isimli kişinin bir kadını korumak için işlediği suç, sosyal medyada büyük yankı yaratmıştır. Sanal kitlelerce cezai yaptırım almaması için sürekli yapılan paylaşımlarla adalet arayışının bir sembolü haline gelmiştir. Yapılan paylaşımlarla olaya dikkat çekilmek istenmiş ve suçun mahkeme tarafından yeniden değerlendirilmesi isteğini ifade etmişlerdedir. Kadir Şeker davası şu şekildedir;

¹¹ <https://www.cnnturk.com/turkiye/cilem-dogan-kimdir-olayi-nedir-cilem-dogan-tekrar-cezaevine-girecek> (Erişim tarihi: 27.05.2023)

Olay, Konya'da 5 Şubat 2020 tarihinde merkez Selçuklu ilçesi, Yeni İstanbul Caddesi, Piri Reis Parkı'ndan geçen Kadir Şeker, Ayşe Dırla'ya şiddet uygulayan Özgür Duran'a müdahale etmek isterken Duran'ı bıçaklayarak ölümüne sebep oldu ve tutuklandı. Yerel mahkeme, Kadir Şeker'e "Haksız tahrik altında kasten öldürme" suçundan 15 yıl hapis cezası verirken, bu cezayı indirimle 12 yıl 6 aya düşürdü. Verilen bu karara yapılan itirazın ardından dosya İstinaf Mahkemesi'ne gönderildi. Yapılan itirazı inceleyen Konya Bölge Adliye Mahkemesi 1. Ceza Dairesi, Şeker'in aldığı 12 yıl 6 ay hapis cezasını hukuka uygun buldu ve kararın temyiz edilmesi sonrasında dosya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderildi. Yargıtay 1. Ceza Dairesi, dosyayla ilgili olarak yapılan temyiz incelemesini tamamladı. Daire, Kadir Şeker'in cezasını fazla bularak bozdu. Kadir Şeker'in dosyası Konya 3. Ağır Ceza Mahkemesince incelenmesinin ardından dosyaya ilişkin duruşma 5 Temmuz 2022 Salı günü yapıldı. Konya 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada Kadir Şeker'in cezası 10 yıl 10 aya düşürülürken, tutukluluğunun devam etmesine karar verildi. Kadir Şeker'in avukatları ve Konya Cumhuriyet Başsavcılığının itirazlarını kabul eden Konya 4. Ağır Ceza Mahkemesi itirazı görüşerek, dosyayı karara bağlayarak Kadir Şeker'in adli kontrol ve yurt dışı yasağı konularak tahliyesine karar verdi.¹²

Bir başka örnek de suçlunun ceza alması için sosyal medyada yapılan paylaşımlarla desteklendiği görülmektedir. Aleyna Çakır cinayeti olarak toplumda yankı bulan bu olayda kadının ölümünde baş şüphelinin cezalandırılmaması ile adalet arayışına girilmiştir. Olayın medyatik bir boyutu da bulunmakta televizyon programlarına da konu olmuştur. Bununla birlikte kurbanın isminin bile gerçek olmadığı medyada farklı bir isim ve kimlikle tanındığı ve bu isimle özdeşleştiği görülmektedir. Aleyna Çakır davası haber olarak şöyle sunulmaktadır:

Kamuoyunda 'Aleyna Çakır' olarak bilinen Sema Esen'in, 3 Haziran 2020'de Keçiören'deki evinde ölü bulunmasıyla ilgili soruşturmada, sevgilisi Ümitcan Uygun gözüaltına alınıp, serbest bırakıldı. Sema Esen'in, ölümünden önce 17 Nisan'da kendisine şiddet uyguladığı anlara ilişkin görüntülerini sosyal medyada canlı yayınlayan Uygun hakkında şikayetçi olduğu ortaya çıktı... Şikâyetle ilişkin yürütülen soruşturma sonunda Ümitcan Uygun ve bu sırada evde bulunan arkadaşı Enes Özdemir hakkında dava açıldı. Ankara 17'nci Asliye Ceza Mahkemesi'nce Ümitcan Uygun'a 'konut dokunulmazlığını ihlal' suçundan 2 yıl, 'bilgi sistemine usulsüz giriş' suçundan 2 ay, 'kişisel verileri hukuka aykırı ele geçirme' suçundan 2 yıl 2 ay, 'tehdit' suçundan ise 6 ay olmak üzere toplam 4 yıl 10 ay hapis cezası, Enes Özdemir'e de 'konut dokunulmazlığını ihlal' suçundan 1 yıl 8 ay hapis cezası verildi.¹³

¹² <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kadir-seker-dosyasi-yeniden-yargitayda-42132953> (Erişim tarihi: 27.05.2023)

¹³ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aleyna-cakir-davasinda-korkunc-detaylar-umitcan-uygun-bayilttiktan-sonra-da-tehditlerine-devam-etmis-42026662> (Erişim tarihi: 27.05.2023)

Aleyna Çakır davasında delil niteliğinde kanıtların olmasına karşın ceza alınmaması sosyal medyada tepkilere yol açmış ve gerekli cezaların verilmesi için sürekli gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Halen Aleyna Çakır davası konuşulmakta ve gündemde tutulmaktadır. Bunun başlıca sebebi katili olduğu düşünülen kişinin başta serbest bırakılması daha sonrasında tutuklansa da yeterince ceza almamasından kaynaklanmaktadır.

Bir başka olayda ise yine bir kadın cinayeti üzerinden özellikle sanal ortamda var olan kadın platformlarının üzerinde durduğu ve adalet isteğinde bulunduğu bir davadır. Şule Çet cinayetinde, suçluların bir türlü belirlenmemesi, kanıtların yetersizliği ya da manipüle edildiğine dair iddiaların olduğu ve davanın 6 duruşmalık bir kararla görüldüğü bir olaydır. Şule Çet davasının haberi aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Şüpheli ölümüyle Türkiye gündemine oturan üniversite öğrencisi Şule Çet davasında 6'ncı duruşma 4 Aralık'ta görüldü, beklenildiği gibi dava karara bağlandı. Bir önceki duruşmada (20 Kasım 2019) mütalaasını açıklayan savcılık, tutuklu sanık Çağatay Aksu'nun "cinayet, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve nitelikli cinsel saldırıdan" ve tutuklu sanık Berk Akand'ın "cinayete yardım, nitelikli cinsel saldırı ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma" suçlarından cezalandırılmalarını istemişti. Cumhuriyet Savcısı bir önceki celse açıkladığı esas hakkındaki mütalaasında, sanıklardan Çağatay Aksu'nun "kasten öldürme" suçundan bir kez müebbet ve "cinsel saldırı" ile "kişiyi hürriyetinden yoksun kılma" suçlarından 39 yıla kadar, Berk Akand'ın ise Aksu'nun işlediği suçlara yardımdan 31 yıla kadar hapsini istemişti. Gazi Üniversitesi öğrencisi Çet, 29 Mayıs 2018'de, Ankara'daki bir plazanın 20'nci katından düşerek yaşamını yitirmiş, olayla ilgili Çağatay Aksu ve Berk Akand hakkında dava açılmıştı¹⁴

Özgecan Aslan, davası adalet arayışından ziyade tepki çeken bir olay olduğu için örnek olaylar arasındadır. Üniversiteli bir öğrencinin eve giderken vahşice bir cinayete kurban gitmesi ile bütün ülkenin konuştuğu bir konu haline gelmiştir. Genç kızın öldürülme şekli ve katillerinin olayı örtmeye çalışması da konunun daha çok perçinlenmesine neden olmuştur. Bu olaydan sonra kadınların tek başına toplum taşıya korkmaları ve tek başına otobüste kalan kadınlara eşlik edilmesi gibi toplumsal sonuçlar meydana gelmiştir. Ailesinin keşke bu kadar acı çekmeden direkt öldürselerdi dediği bir vaka olmuştur. Toplumsal izleri derin bir olay olup ölüm yıl döneminde hala anılan sembolik bir isme dönüşmüştür.

¹⁴ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sule-cet-davasinda-karar-bekleniyor-sule-cet-olayi-nedir-41389001> (Erişim tarihi: 27.05.2023)

Özgecan Aslan, 11 Şubat 2015 tarihinde okuldan çıktıktan sonra Tarsus'ta bir alışveriş merkezinde arkadaşıyla birlikteydi. Alışveriş merkezindeki arkadaşlarından ayrıldıktan sonra ve ikamet ettiği Mersin'e gitmek için şehirlerarası sefer yapan minibüse bindi. O saatten sonra Aslan'dan haber alınamayınca 11 Şubat 2015'te ailesi tarafından polise bildirildi. Bu tarihten itibaren, kayıp olan Özgecan Aslan'ı arayan jandarmanın, kendilerine yol soran bir minibüsten şüphelenmesi üzerine yapılan aramada minibüsün içinde kan izlerine rastlandı. Jandarma bu kişileri yakaladı. Ancak yapılan sorguda bir sonuca varılamadı ve şüpheliler serbest bırakıldı. Minibüste bulunan kadın şapkasının Özgecan'a ait olduğunun baba tarafından teşhis edilmesi üzerine Jandarma, minibüsü yeniden incelemeye aldı. Yeniden sorguya alınan iki şüpheli, (Suphi Altındöken'in babası ve arkadaşı) cinayeti itiraf ettiler ve 3. bir kişinin de kendilerine yardım ettiğini açıkladılar. Böylece 3. kişi olan Suphi Altındöken'in aranması süreci başladı.¹⁵

Sosyal medya da kadınlar ve çocuklar gibi toplumun dezavantajlı kesimine yönelik suçlar daha fazla gündeme gelmektedir. Kaçırılan çocuklar, istismar ve çocuk cinayetleri de bu bakımdan dikkat çekici davalar arasındadır. Kayıp haberiyle gündeme gelen Leyla Aydemir, için arama çalışmaları ile başlayan süreç küçük çocuğun cansız bedeninin bulunmasıyla sonuçlanmıştır. Bu davada çocuğun istismar ve cinayeti ile ilgili çokça tartışmalar olmuştur. Olaydan sonra bulunan deliller ile istismar sonucu işlenen bir cinayet olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun için yakınlarından şüpheliler tutuklanmıştır. Ama olayın etkileri dava süreci boyunca devam etmiştir. Sonrada ortaya çıkan detaylarla da sürekli gündeme gelmiştir.

Ağrı'da şehir merkezinde yaşayan Şükran ve Nihat Aydemir çiftinin 7 çocuğundan 6'ncısı olan 4 yaşındaki Leyla Aydemir, 2018 yılında Ramazan Bayramı dolayısıyla geldikleri dedesinin yaşadığı Bezirhane köyünde, 15 Haziran 2018 gününde kaybolmuştu. Başta Müge Anlı olmak üzere tüm Türkiye küçük kızını bulmak için seferber olmuştu. Bir umut bulunsun diye beklenen minik kızın cansız bedeni 18 gün sonra, köye 3 kilometre uzaklıktaki Kurudere mevkiinde bulunmuştu.¹⁶

Bir üniversite öğrencisinin not için hocasını öldürdüğü Ceren Damar Şenel, cinayetinde de toplumsal vicdan oluşturulmuş ve hem geleneksel medya hem de sosyal medya da büyük ses getirmiştir. Bir öğrencinin okula cinayet işleme maksadıyla suç aleti götürmesi ve hocasını katletmesi uzun bir süre konuşulmuştur. Olayın detayları günlerce tartışılmıştır. Olayın üzerinden zaman geçmesine rağmen ara ara gündeme gelmektedir.

¹⁵ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ozgecan-aslan-kimdir-ne-zaman-ve-nasil-oldu-ozgecan-aslan-olayi-nedir-6428326/4> Erişim tarihi: (27.05.2023)

¹⁶ <https://www.haberler.com/haberler/leyla-aydemir-in-katili-kim-leyla-aydemir-olayi-13919667-haberi/> Erişim tarihi: (27.05.2023)

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi Ceren Damar Şenel, 2 Ocak 2019 tarihinde üniversite yerleşkesindeki odasında, sınavda kopya çekerken yakaladığı öğrencisi Hasan İsmail Hikmet tarafından tabancayla vurulduktan sonra 17 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Emniyetteki işlemleri tamamlanan katil zanlısı Hasan İsmail Hikmet ile babası Ö.H, sağlık kontrolünün ardından adliyeye sevk edildi. Hasan İsmail Hikmet, çıkarıldığı mahkemece tutuklandı. Hasan İsmail Hikmet'in babası Ö.H. ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.¹⁷

Çocuğunun gözleri önünde öldürülen bir annenin ve anne ölme diye bağırان bir çocuğun olduğu bir dava olan Emine Bulut, cinayeti tüm Türkiye'yi etkilen bir dava örneğidir. Boşanmış olduğu eşi tarafından öldürülen bir kadın ve bu anlara şahit olan bir çocuk olması olayın gündemi etkilemesine neden olmuştur. Cinayetten daha çok çocuğun yaşadığı travmatik durum konuşulmuştur. Bununla birlikte bu cinayetten sonra sürekli benzer bir durum yaşamak istemediğini dile getiren insanlar sürekli bu olaya atıfta bulunmuştur.

4 Aralık 1981 Kırıkkale doğumlu olan Emine Bulut, 18 Ağustos 2019'da bir kafede kızıyla birlikte oturduğu sırada eski eşi Fedai Baran'ın saldırısına uğramıştı. Boğazına aldığı bıçak darbeleriyle kanlar içerisinde kalan Emine Bulut “ölmek istemiyorum” diyerek çevredekilere yardım istemişti. Olay esnasında Bulut'un yanında bulunan o dönem 10 yaşındaki kızı ise “anne ne olur ölme” diyerek seferber olmuştu. Genç kadın kısa süre içerisinde hastaneye kaldırılrsa da yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştı. Bulut'un hayatını elinden alan eski eşi Fedai Baran ise olaydan hemen sonra yakalanmış ve ifadesinde kızlarının velayetini için tartıştıklarını bu nedenle saldırıda bulunduğunu belirtmişti.¹⁸

Sosyal medya da cinayet davaları kadar kaçırılma ve kayıp davaları da sıkça görülen davalardandır. Gülistan Doku davası da kaçırılma ya da kayıp davası olmakla beraber hala bir haber alınamayan ve sonuca bağlanamayan bir davadır. Bu yüzden ara ara yeni bir gelişme ile gündeme gelen bir davadır. Gülistan Doku'nun canlı ya da cansız olarak bulunmamış olması bu davanın hala ara ara konuşulmasına neden olmaktadır.

5 Ocak 2020 tarihinde Tunceli'de kaybolan 21 yaşındaki Gülistan Doku'dan 2 yıldır haber alınamıyor. O dönemde Gülistan Doku'nun erkek arkadaşı Zeynal A., Antalya'nın Alanya ilçesinde gözaltına alındı. Genç kızın arkadaşlarıyla görüşen ve cep telefonu sinyallerini izleyen ekipler, Doku'yu bulmak için çalışma başlatmıştı. Tunceli'de eğitimini sürdürdüğü yıl

¹⁷ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ceren-damar-olayi-nedir-ceren-damar-nasil-oldu-41454024>
Erişim tarihi: (27.05.2023)

¹⁸ <https://www.cnnturk.com/yasam/emine-bulut-kimdir-neden-vefat-etti-paylas-benimle-emine-bulutun-hayati> Erişim tarihi: (27.05.2023)

kaybolan Gülistan Doku, Munzur Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünde eğitimini sürdürüyordu. Kaybolduğunda 21 yaşında olan Gülistan Doku'dan 5 Ocak 2020 tarihinden itibaren kedisinden haber alınamıyor. Munzur Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü 2'nci sınıf öğrencisi Gülistan Doku'dan, 2020 yılında kaldığı yurttan ayrıldıktan sonra haber alınamadı. Diyarbakır'da yaşayan ailesi, Gülistan'ın kaybolduğu gün Tunceli'ye gelerek, güvenlik güçlerine ihbarda bulundu. Ailenin ihbarı üzerine arama çalışmaları başlatıldı. Yapılan araştırmalar sonunda, Gülistan Doku'nun cep telefonunun, en son Uzunçayır Baraj Gölü üzerindeki Sarısaltuk Viyadüğü'nde sinyal verdiği belirlendi.¹⁹

Azra Gülendam Haytaoğlu davası yine bir kadın cinayeti olarak karşımıza çıkan örnek bir olaydır. Öncelikle kayıp olduğu düşünülen ve sosyal medya da bulunmasına yönelik yardım duyurusu yapılmıştır. Daha sonrasında cansız bedenine ulaşılmıştır. Parçalara ayrılarak işlenen bir cinayet olması kamu vicdanını etkileyen yönlerindendir. Katilin canice parçalara ayırdığı görülmektedir. Bu yönüyle kamu vicdanına dokunan bir olay olmuş ve sosyal medyada paylaşılan olaylar arasında yer almıştır.

Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü 3'üncü sınıf öğrencisi Azra Gülendam Haytaoğlu, geçen yıl 28 Temmuz'da evden çıktıktan sonra kendisinden haber alınamadı. Telefonu da kapalı olan Haytaoğlu'na ulaşamayınca Adana'dan gelen babası Mustafa Haytaoğlu, polise kayıp başvurusu yaptı. Sosyal medyadan da Azra'nın bulunması için çağrılar yapıldı. Antalya Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü Cinayet Büro Amirliği ekipleri, Azra'nın cep telefonundan en son inşaat mühendisi ve emlak ofisi sahibi Mustafa Murat Ayhan (49) ile görüştüğünü tespit etti. Cinayet masası ekipleri, Ayhan'ı çapraz sorguya aldı. Ayhan, sorguda cinayeti işlediğini itiraf etti. Mustafa Murat Ayhan, Varsak'ta ormanda Azra Gülendam Haytaoğlu'nu gömdüğü yeri ekiplere gösterdi. Cesedin parçalarını bulan ekipler, otopsi için Antalya Adli Tıp Kurumu morguna gönderdi. Azra'nın başı tüm aramalara rağmen bulunamadı. Mustafa Murat Ayhan, çıkarıldığı hakimlikçe tutuklandı.²⁰

Yine bir kadın korkunç bir şekilde işlenen cinayeti olan Pınar Gültekin, davası da sosyal medya da yankı bulan bir olaydır. Bu davada suçlu kadını öldürüp, yakıp üzerine beton dökmüştür. Cinayete ait bu detaylar sosyal medya da konuyla ilgili tartışmalara ve adalet arayışına neden olmuştur. Özellikle evinde ne işi vardı gibi söylemlere karşı tepkiler doğurmuş bir olaydır. Katilin suçu işleme şekliyle dolaylı en ağır cezayı alması yönünde toplumsal bir tepkiye neden olmuştur.

¹⁹ <https://www.cnnturk.com/yasam/gulistan-doku-olayi-nedir-gulistan-dokuya-ne-oldu-gulistan-doku-olayinda-gelisme> Erişim tarihi: (27.05.2023)

²⁰ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/antalyada-azra-gulendam-haytaoglunu-olduren-saniga-agirlastirilmis-muebbet-hapis-cezasi,37UxjA906k2cT88nw07PoQ> Erişim tarihi: (27.05.2023)

Pınar Gültekin, Muğla'nın Ula ilçesinde, 16 Temmuz 2020 günü kaybolan ve Cemal Metin Avcı tarafından öldürüldükten sonra 21 Temmuz 2020 günü Menteşe ilçesinin kırsal Yerkesik Mahallesi'ndeki ormanlık alanda cesedi bulunan kadındır. Olaydan sonra Türk kadınları tarafından Instagram'da #ChallengeAccepted hashtag'i ile kadın cinayetlerine ve şiddetlerine tepki gösterildi. Kampanyaya Jennifer Aniston, Kerry Washington, Jennifer Garner ve Eva Longoria gibi Hollywood yıldızları da dâhil olmak üzere dünya çapında katılım oldu. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisat Bölümü öğrencisi Pınar Gültekin (27), 16 Temmuz 2020'de Akyaka Mahallesi'nde yalnız yaşadığı evinden ayrılmış, aynı gün ablasıyla telefonla görüştüktan sonra kendisinden bir daha haber alınamamıştı. Ailesinin Akyaka Jandarma Komutanlığına kayıp ihbarında bulunması üzerine başlatılan çalışmada Gültekin'i tanıyan kişilerin listesi çıkarılmış ve bölgedeki güvenlik kamerası kayıtları incelenerek görgü tanıklarının ifadelerine başvurulmuştu. Şüphe üzerine gözaltına alınan genç kızın eski erkek arkadaşı Cemal Metin Avcı, ilk ifadesinde hakkındaki suçlamaları kabul etmese de deliller ortaya konunca bir süre arkadaşlık yapıp ayrıldığı Gültekin'i bağ evinde öldürdüğünü, cesedini yaktıktan sonra varille Gülağzı mevkisindeki ormanlık alana attığını itiraf etmiş ve tutuklanmıştı.²¹

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere yapılan paylaşımlarda adalet arama vurgusu bulunmaktadır. Bir olayın çözüme ulaşması için daha önceki olaylarla birlikte de gündeme getirtildiği görülmektedir. Bir avukatın, aktivistin ya da kadın derneğinin olaylar üzerindeki etkisi sıradan bir bireye göre daha fazla olabilmektedir. Yine de paylaşım yapan kişinin kullandığı metin ve görselin ilgi çekici olması da dikkatleri çekebilmektedir. Twitter ortamında geliştirilen Twitter mahkemesi olarak isimlendirilen yeni bir olgu bulunmaktadır. Hatta bu kavram için Twitter logosuna cübbe giydirilerek sanal adaletin temsiline bu şekilde oluşturulduğu da görülmektedir. Sanalda oluşturulan bu mahkeme metaforu gerçeklikten bağımsız olmamakla birlikte hukuki bir yaptırımı bulunmamaktadır. Burada sosyal medya kullanıcılar yalnızca gerçek davaların gidişatını etkileme çabası gütmektedir.

²¹ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/pinar-gultekin-kimdir-pinar-gultekin-cinayeti-ne-zaman-ve-nasil-oldu,kSQaDkCLhUyJwq0WLuoVog#> Erişim tarihi: (27.05.2023)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI, VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

4.1. Tezin Konusu

Tezin ana konusu “Twitter mahkemeleri” kavramı bağlamında bir metafor olan suçun yeniden yargılanması sürecinin, yeni medya unsuru olan Twitter’deki paylaşımlar ekseninde değerlendirilmesi ve gündemdeki olaylarla ilişkisinin araştırılmasını kapsamaktadır. Araştırmanın odak noktası, "Twitter mahkemeleri" kavramı çerçevesinde suçun yargılanma ve yeniden yargılanması sürecinin, Twitter gibi yeni medya platformlarındaki paylaşımların kullanılmasıyla nasıl değerlendirildiğini incelemek ve bu sürecin gündemdeki olaylarla ilişkisinin nasıl olduğunu araştırmaktır. Araştırma, Twitter kullanıcılarının suçla ilgili paylaşımlarının toplumsal ve hukuki sonuçları ve bu paylaşımların etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Twitter’da yayılan haberlerin veya tartışmaların nasıl bir etkiye sahip olduğunu ve bu platformun halkın algısı ve adalet sistemi üzerindeki etkileri de irdelenmiştir.

Yeni medya aracı olan Twitter, hızlı ve yaygın bir şekilde bilgi paylaşımı ve etkileşimi sağlayan bir platformdur. Bu platformda gerçekleşen paylaşımlar, suçun yeniden yargılanması sürecinde önemli etkilere sahip olabilmektedir. "Twitter mahkemeleri" kavramı, bu platformda gerçekleşen tartışma ve yargılama benzeri metaforik süreçleri ifade etmektedir. Bu tür paylaşımların suçun yeniden yargılanması sürecine etkisi sosyolojik açıdan incelenmiştir. Twitter’deki paylaşımlar, toplumun geniş kesimlerine ulaşmakta ve hızla yayılmaktadır. Bu durum kamuoyu algısını etkileyebilmektedir. Bu etki suçla ilgili bir ceza davasının yönünü de etki edebilirliği tartışılmaktadır. Özellikle medyanın ve toplumun ilgisini çeken olaylarda Twitter

paylaşımları ile olayın tartışılmasına, kanıtların paylaşılmasına ve suçun tekrar ele alınmasına yol açabilmektedir.

Twitter mahkemeleri kavramıyla birlikte, suçun yeniden yargılanması sürecinde halkın katılımının artması ve sosyal medya platformlarında oluşan toplulukların bir tür “sosyal medya mahkemesi” işlevi görmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durum geleneksel adalet sistemiyle paralel bir şekilde işleyen bir sosyal adalet mekanizmasının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Sosyolojik olarak, Twitter'daki paylaşımların suçun yeniden yargılanması sürecine etkisini anlamak, toplumun hukuki algısını, adalet anlayışını ve etkileşim dinamiklerini incelemeyi gerektirir. Ayrıca bu paylaşımların hukuki sonuçları, sosyal medyanın adalet sistemi üzerindeki sosyolojik etkisi ve halkın suçla ilgili tutumları gibi konular da irdelenmelidir. Dolayısıyla Twitter paylaşımları ve Twitter mahkemeleri kavramı, suçun yeniden yargılanması sürecinde sosyolojik açıdan değerlendirilmesi gereken önemli unsurlardır. Bu inceleme yeni medya araçlarının adalet sistemi ve toplum üzerindeki etkisini anlamak için bu durum çalışmaya konu edinmiştir.

Twitter paylaşımları ve Twitter mahkemeleri kavramı, suçun yeniden yargılanması sürecinde önemli etkilere sahip olabilmektedir. Twitter'daki paylaşımlar, toplumun katılımını artırabilmekte ve sosyal medya platformlarında toplulukların bir tür sosyal adalet mekanizması işlevi gördüğü fikrinin oluşmasına yol açabilmektedir. Sosyolojik olarak Twitter paylaşımlarının ceza davalarına etkisi ya da paylaşımların amaçlarının anlaşılması amaçlanmıştır. Paylaşımların ceza davalarına etkisini anlamak, toplumun hukuki algısını, adalet anlayışını ve etkileşim dinamiklerini incelemeyi gerektirmektedir. Bu konu yeni medyanın adalet sistemi ve toplum üzerindeki etkisini anlamak için önemli bir araştırma alanını ifade etmektedir.

Tezin konusu olan Twitter mahkemelerinde suçun yeniden yargılanması tek başına hukuksal yönü olmayan bir konudur. Kullanıcılar tarafından oluşturulmuş bir metafordur. Hukuksal alana sirayet ettiği noktalar bulunmasına rağmen bir hukukçu gibi hukuk boyutu irdelenmemiştir. Burada daha çok kullanıcıların bu paylaşımlarla neleri hedefledikleri konu edinmektedir. Hukuksal boyutu için yardım alınmıştır. Lakin bu yardım hukuksal açıdan konuşmak için sınırlı ve yetersizdir. Tezin konusu suçun ve ceza davalarının Twitter mecrası üzerinden gündeme getirilmesi ve kullanıcıların sesini duyurma çabasını içermektedir. Bu cabanın neticesinde gerçek mahkemelere de bir etkisi olduğu fikrinin kabul edildiği görülmüştür. Ama bu etkinin

boyutlarının anlaşılması çok daha kapsamlı ve disiplinler arası bir konuyu oluşturmaktadır. Her ne kadar hukuksal açıklamalara yer verilmişse de bu çalışmanın hukuk değil de sosyoloji temelli olduğu unutulmamalıdır.

4.2. Tezin Amacı

Sosyal medya, iletişimde yaşanan teknolojik gelişmelerin sonucunda toplumsal alana da etki etmesi ile birlikte gündelik hayatın bir parçası olmaya başlamıştır. Gündelik hayat sosyolojisinin dikkatini çeken bu durum sosyoloji disiplini için toplumsal alanı olan önemli bir konu haline gelmektedir. İnternet ve web teknolojileri, insanların sanal dünyada yeni sosyal ilişkiler kurmalarına olanak tanımıştır. Bu yeni toplumsal alan, bireylerin hayatının büyük bir bölümünü kapsayan, geleneksel toplumsal değerlerin ve kültürel unsurların ötesine geçen bir ortamı göstermektedir. Yeni medya araçları ve bu araçlar üzerinden gerçekleşen iletişim süreci, toplumdaki değişimleri ve yeni dinamikleri etkilemektedir. Bireylerin sosyal ilişkilerini şekillendiren bu yeni medya araçları, toplumun farklı alanlarında çeşitli etkilere neden olmaktadır.

Toplumsal alan içerisinde bireyin hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği yeni medya araçları oluşturduğu etki bağlamında değerlendirilmelidir. Yeni medya araçları iletişim sürecinde mevcut olan toplumsal değerler ve kültürel unsurların çok ötesindedir. Çünkü yeni medya, iletişim ağları üzerinden toplumları aşan bir yapıdadır. Yeni medya, sanal ortamlarda yeni bir sanal toplum ve sanal kültür oluşturmaktadır. Birey hem sosyal ağlarda hem de gerçek toplum içerisinde yetişmektedir. Bu ise değişimi kaçınılmaz kılmaktadır.

Sanal olanın gerçek hayata yansımaları ve gerçek hayatın sanal ortama yansımaları karşılıklı bir etkileşimi oluşturmaktadır. Birey ise bu etkileşimin aktörü konumundadır. Birey aktörü olduğu bu yeni ve sınırsız ortamda gerekli gördüğü olay ve olguların değişmesi ya da yeniden inşa edilmesi için interaktif bir rol üstlenmektedir. Bireyin aktif bir rol alması yeni medya araçlarının gelişmesiyle sağlanmıştır. Zira geleneksel medya araçlarında birey tek yönlü bir iletişim içerisinde sunulanı almaktan ileriye gidememiştir.

Yeni medyanın gelişmesiyle birlikte iletişim çok boyutlu ve çok yönlü bir hal almıştır. Artık birey hem alıcı hem de verici olmakta ve bilginin dolaşımında etkin bir konumdadır. Bu çalışmanın temel amacı, yeni medya ile hayatımıza giren iletişim şekillerinin birey üzerindeki etkisinin anlamının yanı sıra kişinin aktif olduğu bu etkileşim ağında onu harekete geçiren sebeplerin neler olduğunun anlaşılmasına çalışılmasıdır. “Hangi durumlar karşısında birey harekete geçmektedir ve bu hareketlerin sonuçları neler olmaktadır?” sorularından hareket edilmiştir. Tezin konusunda sınırlama getirmesi açısından yeni medya araçlarından biri olan Twitter’da yapılan ve suç ile ilgili paylaşımların ceza davaları üzerindeki sosyolojik etkileri araştırılmıştır.

Araştırmanın temel amacı, Twitter’da ceza davaları ile ilgili paylaşımlar neticesinde meydana gelen bir metafor olan, “Twitter mahkemeleri” kavramının ceza davalarına etkisi ve yeniden yargılama sürecine etkisi olup olmadığının araştırılmasıdır. Toplumsal olanı konu edinen sosyolojinin yeni gelişmeler ışığında dijital ortamda oluşturulan sanal sosyallik içerisinde suçun yargılanmasına dâhil olunma çabasına neden olan faktörlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Temel amaç doğrultusunda Twitter’ın suç ile ilgili paylaşımların yapılmasına neden olan faktörler, ceza davalarına duyulan ilginin nedenlerinin saptanması, “Twitter mahkemelerinin” suçun soruşturma, kovuşturma ve yeniden yargılanma aşamasına etkisi olup olmadığının düşüncesinin incelenmesi amacıyla çalışma yürütülmüştür.

4.3. Tezin Önemi

Yeni medya araçlarının ilerlemesi ile bilgisayar ve internet artık sınırlı sayıda bireyin kullandığı bir teknoloji olmaktan çıkmıştır. Yeni medya araçları vasıtasıyla sağlanan iletişim seçenekleri her geçen gün çoğalmaktadır. Yeni medya araçları, kullanıcıların taleplerine göre değişmekte ve yeniden dönüşmektedir. Tarihsel süreçte hızla gelişen yeni sosyal paylaşım siteleriyle suç arasındaki ilişki üzerine yapılacak tartışmalar sosyolojik bir zeminde önem kazanmaktadır. Bu çalışma konuyla ilgili tartışmalara katkıda bulunmak ve sosyolojik analizler için veriler oluşturmak hedeflenmiştir.

Sosyal medya ve sosyal ağ siteleriyle ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda genellikle bireylerin internet ve sosyal paylaşım ağı kullanım alışkanlıkları, amaçları ve sıklıkları ile birlikte bu yeni iletişim teknolojisinin kişilerarası ilişkilere, yalnızlık ve benlik sunumlarına etkilerinin araştırıldığı görülmektedir. Oysa çalışmaya konu edilen suç, hukuk ve medya arasındaki ilişkinin araştırılmadığı da görülmektedir. Benzer bir çalışma olmayışı konunun araştırılması için iyi bir başlangıç noktası sunmaktadır.

Gündelik hayat rutinleri sosyal araştırmacılar tarafından her zaman önemli bir unsur olagelmıştır. Yaşanılan değişimlerin etkisi ise her daim inceleme alanı bulmuştur. Bourdieu ve Wacquant da gündelik hayatın araştırma alanının vurgusunu yapmaktadırlar. Onlara (2014, s. 258) göre gündelik hayat alışkanlıklar ve önceden inşa edilmiş kabuller tarafından belirlendiği bir bağlamda toplumsal dünyayla ilgili fikirlerin sunulmasının zor ve tehlikeli olabileceğidir. Toplumsal dünyayla ilgili mevcut bakış açılarının dönüşümünün kopuşlarla gerçekleştiği ve yeni bir bakış açısı veya sosyolojik bir bakış açısının oluşturulması gerektiği ifade edilmektedirler. Bu ifade toplumsal yapı ve kabullerle ilişkili sınırlamaların ve alışkanlıkların, yeni bir perspektifin veya sosyolojik bir anlayışın geliştirilmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. Bu durumda toplumsal dünyayı anlamak ve eleştirel bir bakış geliştirmek için mevcut bakış açılarını sorgulama ve yeni düşünce modelleri oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Böylece toplumun farklı yönlerini anlama ve daha geniş bir perspektif kazanma fırsatı doğabilmektedir. Bu yaklaşım sosyolojinin gelişiminde ve toplumsal değişimin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yeni medya ve sosyal medya bu gündelik hayat pratikleri içerisinde değerlendirilmelidir. Böylece konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Christine Hine'in "Virtual Ethnography" çalışması, internetin ve özellikle sosyal medyanın kültürel bir fenomen olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal medya platformları, çevrimiçi toplulukların iletişim aracı olarak kullanıldığı ve katılımcı kültürün bu platformlarda nasıl tezahür ettiği bir alana işaret etmektedir. Araştırmacılar, sosyal medya kullanıcılarının platformları nasıl kullandıklarını, içeriklerin nasıl paylaşıldığını, etkileşimlerin nasıl gerçekleştiğini ve bu etkileşimlerin kültürel değerlerle nasıl ilişkili olduğunu anlamayı hedeflemektedir. Bu perspektif, sosyal medyanın kullanımının kültürel bir bağlama ve toplulukların sosyal pratiklerine dayandığını vurgulamaktadır (Çetin ve Ayhan, 2020, s. 54). Bu tür araştırmalar, sosyal

medyanın toplumsal dinamikleri nasıl etkilediğini ve kültürel değişimlere nasıl katkıda bulunduğunu daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Medya, çağdaş dünyada önemli bir rol oynamakta ve toplumu hem dolaylı hem de dolaysız olarak etkilemektedir. Filmler, televizyon ve diğer medya araçları, düşünce yapısını, değerleri ve davranışları etkileyebilmektedir. Medyanın etkisi sadece dolaylı değildir doğrudan etkileri de vardır. Medya, ideolojik mesajlar, rol modelleri ve kültürel değerler aracılığıyla bireylerin düşüncelerini ve davranışlarını etkilemektedir. Postmodern toplumsal kuramcılar, medyanın dolaysız etkilerini vurgulayarak daha kapsamlı bir perspektif sunmaktadırlar. Medyanın etkilerini anlamak, sosyal kuramcılar için önemli bir konudur (Ritzer, 2000, s. 152-153). Geleneksel medya da bile toplumsal etkiler bu denli tartışılırken sosyal medyanın interaktifliğinin sağladığı koşullar etkisini katbekat arttırmaktadır.

Sosyal olgular ve olaylar, geliştikleri bağlamdan bağımsız olarak gerçekleşmezler sürekli değişim göstermektedir. Bu nedenle sosyal olguları anlamak ve açıklamak için bağlamı ve değişimleri dikkate almak önemlidir. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalar, sosyal olguların bağlamlarını ve sürekli değişimlerini anlamaya yönelik nitel yöntemleri kullanmaktadır. Bu yöntemler, sosyal olguların dinamik doğasını ve bağlamlarını daha iyi kavranmasına yardımcı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 52). Sosyal medya araştırmaları bu bağlam içerisinde değerlendirildiğinde çalışma için gerekliliği vurgulanmaktadır.

Günümüzde dijital teknolojilerin yaygın kullanımı, gündelik yaşamın hemen her alanında büyük etkiler yaratmıştır. Bilgisayarlar, cep telefonları, internet, oyun konsolları ve diğer taşınabilir cihazlar ve benzeri dijital teknolojiler, yeni medya olarak adlandırılan bir kategori altında toplanmıştır. Yeni medyanın en temel özelliği, geleneksel medyadan farklılaşan etkileşimli ve çoklu medya biçiminde olmasıdır. Geleneksel medya, genellikle tek yönlü iletişim sağlamış ve izleyici tarafından etkileşime geçme fırsatından mahrum bırakmıştır (Binark, 2007, s. 21).

Gazete ve televizyon gibi geleneksel medya araçlarının içeriği etkileme veya doğrudan katılım sağlama şansı sınırlıdır. Ancak yeni medya, kullanıcılarla etkileşime geçme, geri bildirim yapma ve içeriği kişiselleştirme gibi olanaklar sunmaktadır. Ayrıca yeni medya, multimedya özelliğine sahiptir. İnternet üzerindeki içerikler, metin, görüntü, ses ve video gibi farklı medya türlerini bir araya getirerek zengin

deneyimler oluşturmaktadır. Bu ise kullanıcılara farklı duysal deneyimler yaşatmakta ve iletişimi daha etkili hale getirmektedir.

Yeni medya, toplumsal yaşamın birçok yönünü dönüştürmüştür. Yeni medyanın kullanım yoğunluğu giderek artış göstermektedir. İletişim biçimleri, bilgiye erişim yöntemleri, haber alma alışkanlıkları ve eğlence kaynakları gibi birçok alan dijital teknolojilerin etkisiyle köklü bir şekilde değişmiştir. Sosyal medya platformları aracılığıyla insanlar farklı coğrafi konumlardaki insanlarla bağlantı kurabilmektedir. Sosyal medya platformları çevrimiçi alışveriş yapabilme ve istenilen bilgilere anında erişim sağlanması gibi imkanlar sunmaktadır. Artık bireyler bu etkilerin yoğun şekilde yaşandığı toplumlar içerisinde yaşamaktadır. Sosyalizasyon ile sanal ortam arasında yeni bağlantılar oluşmaktadır

Bireylerin doğdukları toplumu bir ürünü olduğu ve sosyalleşme süreci içinde toplumun izin verdiği ölçüde davranışlarının şekillendiği söylenebilmektedir. Sosyalizasyon, bireylerin özgürlük ve sorumluluklarını kazandıkları becerilerle orantılı olarak gerçekleşir. Toplumun kabullerine uygun olarak davranmak, bireyin toplumun bir parçası olmasını sağlar ve dönüşümlere tabi tutar. Sosyalleşmeyi sağlayan faillerin rolüyle birlikte toplumsal yaşam için gerekli beceriler öğrenilir. Bugünün gelişmelerine bakıldığında, dijital ortamlar aracılığıyla sosyal ağlarla kurulan ilişkilerin sosyalizasyonu etkileyen önemli faktörlerden biri haline geldiği görülmektedir. Çocuk yaşlardan itibaren kullanılan teknoloji aletleri, sanal kimlik kazanmayı ve sanal ortamdaki aktörlerle etkileşim içinde olmayı sağlamaktadır. Bu nedenle yeni medya ile birlikte gelişen sosyal ağların araştırılması büyük bir önem taşımaktadır (Bauman, 2015, s. 41).

Yeni medya olarak adlandırılan dijital teknolojiler, gündelik yaşam pratiklerimizi dönüştürmüş ve toplumsal yaşamın birçok alanında önemli bir rol oynamıştır. Bu teknolojilerin etkileşimli ve multimedya özellikleri, iletişimimizi ve deneyimlerimizi zenginleştirmekte ve her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır. Etki alanlarından birisi de suç ve hukuk gibi toplumsal olgulardır.

Hukuka aykırı eylemler olan suç, öncelikli olarak sosyolojik, psikolojik, kriminolojik yönleri olan hareketli bir olgudur. Bu dinamik fenomen hem bireylerin hem de toplumların güvenliği ve toplumsal düzeni yansıtan önemli bir meseleyi ifade etmektedir. Suç kavramı, sürekli bir oluş halinde olan ve sürekli olarak yeniden

yapılandırılan bir kavramdır. İçinde meydana geldiği toplumların tarihsel ve toplumsal koşullarına göre değişen şekillenen bir yönü bulunmaktadır. Önceki dönemlerde siber suçlarla ilgili bir kural veya yasa yokken, dijitalleşmeyle ortaya çıkan internet üzerinden suç işlenmesinde ya da suçun cezalandırılmasına ilişkin, yasa koyucular tarafından yeni bir suç tanımlanması meydana getirilmiştir.

Günümüzde bilgiye dayanan üretim, teknolojik gelişmeler, bilimsel bilgi ve dijitalleşme eksenli iletişim ile günlük hayat hızlı bir dönüşüm ve yeniden şekillenme evresine girmiş bulunmaktadır. Bu durum ağ toplumlarında suçun görünürlük kazanması ve bu alanda çalışma yapılmasının önemine dikkat çekmiştir. Suçun ağ toplumlarındaki yeri, nedenleri, etkenleri ve sonuçları baz alınarak araştırmanın genel amacına hizmet etmektedir. Aynı zamanda öneminin de anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Toplumsal olay ve olgulardan etkilenen ve etkileyen bir iletişim ağı olan yeni medya araçlarının artık bireyin de interaktif rol almasına olanak tanınması bu mecraların ilgili araştırmalara konu olmalarını önemli kılmaktadır. Özellikle toplumsal olanın bir parçası olan suç ve yargılanma kavramının sanal ortamda paylaşımlarla gündeme gelmesi ve hatta gündemi belirlemesi de bu bağlamda önemli konulardan olmaktadır. Günümüzde ciddi etkileri bulunan Twitter’da suç ve yargılanma ile ilgili paylaşımlar neticesinde oluşturulmuş “Twitter mahkemeleri” metaforu da suç karşısında adalet arayışının ya da gündem belirlenmesinin örnekleri bulunmaktadır. Bu durum her geçen gün artan paylaşımlar neticesinde daha çok görünürlük kazanmaktadır. Bu bağlamda konu olarak seçilen “Twitter mahkemelerinde Suçun Yeniden Yargılanması” sosyolojik bir öneme sahiptir.

4.4. Tezin Ana ve Alt Problem Cümleleri

Araştırmanın ana problemi; “Twitter mahkemeleri” kavramı bağlamında metaforik olarak suçun yeniden yargılanması sürecinin, yeni medya aracı olan Twitter’daki paylaşımlar ekseninde değerlendirilmesi ve gündemdeki olaylarla ilişkisinin araştırılmasını kapsamaktadır. Bu çalışmanın ana problem cümlesini oluşturmaktadır. Çalışma için araştırmada bu ana problem ve alt problem cümlelerine yanıt aranmıştır. Araştırmanın ana problemine bağlı alt problemleri ise şöyledir:

1. “Twitter mahkemeleri” kavramını ortaya çıkaran teknolojik faktörler nelerdir?
2. “Twitter mahkemeleri” kavramını ortaya çıkaran sosyolojik faktörler nelerdir?
3. Sosyolojik bağlamda değerlendirildiğinde Twitter mahkemelerinin toplumsal etkileri nelerdir?
4. Twitter’da suçun yargılanmasıyla ilgili paylaşımların toplumsal sonuçları nelerdir?
5. “Twitter mahkemeleri”nin sanal topluluklar üzerindeki etkisi nedir?
6. “Twitter mahkemeleri” kavramının gündemin belirlenmesindeki etkileri nelerdir?
7. “Twitter mahkemeleri”nin adalet arayışında üstendiği rol nedir?
8. “Twitter mahkemeleri”nde etkili olan ceza davalarıyla ilgili paylaşım yapan kişiler bu eylemle neleri hedefliyor olabilir?
9. “Twitter mahkemeleri” kavramının kullanılmasında etkili olan ceza davalarının seçimini belirleyen faktörler nelerdir?
10. “Twitter mahkemeleri” kavramının ceza davalarının seyrine etkisi var mıdır?
11. Twitter paylaşımlarının işlenen suçun soruşturma ve kovuşturma aşamasına etkisi var mıdır? Varsa nelerdir?
12. Twitter paylaşımlarının suçun yargılama aşamasına etkisi var mıdır? Varsa ne gibi etkilerdir?

Çalışmanın ana problem cümlesi ve alt problem cümlesine bağlı olarak saha çalışması yürütülmüş ve bu sorulara cevaplar aranmıştır.

4.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bir inceleme toplumsal bir olguyu tüm yönleriyle araştıramayacağı için, belirli bir zaman dilimi ve sınırlı kaynaklarla araştırmayı tamamlamak için sınırlamalar getirmelidir. Geniş bir evreni kapsayan çalışmalarda, zaman ve kaynak sınırlılıkları nedeniyle belirli bir örneklem grubu seçilmelidir. Önemli olan, seçilen katılımcıların evreni temsil edebilmesidir. Sosyal bilim araştırmalarında örneklemi etkileyen birçok

değişken olduğundan, örneklem büyüklüğünü hesaplarırken çeşitli formüller kullanılmaktadır. Örneklem seçiminde esas olan, örneklem belirlenen evreni temsil etmesidir. Tez çalışması için seçilen yöntem olan nitel saha çalışması kendiliğinden bazı sınırlandırmalar içermektedir.

Nitel araştırmalarda örneklem genişliği, araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının kaynak sınırlılığı gibi faktörlere bağlı olarak belirlenmelidir. Nitel araştırmalar genellikle derinlemesine ve ayrıntılı analiz sağlamak için kullanılmaktadır. Örneklem araştırmanın amacı, hedeflenen katılımcıların özellikleri ve araştırmacının kaynakları gibi faktörlere dayanmaktadır. Nitel araştırmalarda genellikle katılımcılarla ayrıntılı ve kapsamlı görüşmeler veya gözlem yapılmaktadır. Bu tür yöntemler, daha küçük örneklemelerin kullanılmasını gerektirebilir. Örneğin, fenomenin derinlemesine anlaşılması ve belirli bir kültür ya da toplumsal perspektifin incelenmesi gibi durumlarda daha küçük ama kapsamlı bir örneklem benimsenebilmektedir. Örneklem genişliği, araştırma probleminin karmaşıklığına bağlı olarak değişebilmektedir. Eğer araştırma problemi spesifik ve sınırlı bir alanda odaklanıyorsa, örneklem daha küçük olması uygun olmaktadır. Bununla birlikte araştırma problemi daha geniş bir konuyu kapsıyorsa veya farklı perspektifleri içeriyorsa, örneklem daha geniş bir temsili sağlamak amacıyla daha fazla katılımcıyı içermesi gerekebilmektedir. Bunun yanı sıra araştırmacının kaynakları da örneklem genişliğini etkileyen başka bir faktördür. Araştırmacı, belirli bir süre, maliyet veya kaynak sınırlamasıyla karşılaşmaktadır. Bu durum araştırmacının mevcut kaynaklara ve zamana uygun bir örneklem stratejisi belirlemesini zorunlu kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 87).

Özetlemek gerekirse nitel araştırmalarda örneklem genişliği araştırma probleminin özelliklerine, hedeflenen katılımcıların özelliklerine ve araştırmacının kaynak sınırlılığına bağlı olarak belirlenmektedir. Araştırmacı, araştırma amacını ve derinlemesine görüşme sağlamak için yeterli veri toplayabileceği bir örneklem stratejisi benimsemelidir.

Nitel araştırmalarda, konuyla ilgili doğrudan birinci elden verilerin toplanması önemlidir. Bu nedenle araştırmacı çalışacağı alanda ön bilgiler edinmeli ve alana yakından aşina olmalıdır. Araştırmacının konuyu anlaması ve bağlamı kavraması, nitel araştırmada doğru ve derinlemesine veriler elde etmek için önemlidir. Örneklem genişliği ise araştırma probleminin özelliğine ve araştırmacının kaynaklarının

sınırlılığına bağılı olarak belirlenmektedir. Araştırmacı, çalışmasına katılacak bireyleri seçerken, araştırma konusuyla doğrudan ilişkili olup olmadıklarına dikkat etmelidir. Bu şekilde araştırmacının çalışma alanını ve konusunu en iyi şekilde temsil eden veriler elde edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 87).

Çalışma için katılımcılarla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşme yöntemi evreni temsil edecek genellemelere ulaşılmasını engellemesi açısından yeterli olmayıp seçilen örneklem grubuyla sınırlı olmaktadır. Sosyal medya kullanan kullanıcıların yaş aralığına bakıldığında genç ve orta yaş kesiminin bir kısmının etkin olduğu görülmektedir. Bu yüzden araştırmaya katılımcı seçilirken 18-55 yaş aralığı baz alınmıştır. Bu yaş aralığında cinsiyet ve eğitim durumu geri planda bırakılarak amaçlı örneklem seçimi yapılmıştır. Araştırmanın zaman kısıtlaması ve maddi boyutu dikkate alınarak sınırlama getirilmiştir.

Katılımcıların seçimi Twitter da sıkça gündeme gelen olaylarla ilgili hashtag'ler ile arama yapılarak bu konularda tweet atmış kişilerden seçilmiştir. Belirlenen kriterlere uygun cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve mesleği farklılık gösteren 32 kişi ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, katılımcılarla 4 Mart 2023 ile 7 Mayıs 2023 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma için toplamda 32 katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar tekrarlamaya başlayınca araştırma için yeterli örnekleme ulaşıldığı düşünülerek görüşmeler sonlandırılmıştır. Çalışma sonlandırıldığında toplam 212 kişi ile iletişime geçildiği saptanmıştır. İletişime geçilenlerden 57 kişi çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Görüşmeyi yarıda bırakanlar ve zaman ayırma konusunda uzlaşamayanlar çıkarıldığında geriye 32 kişi kalmıştır. Çalışma tamamlandıktan sonra bazı geri dönütler de olmuştur. Kişilere çalışmanın sonlandırıldığı bildirilmiştir.

Katılımcılar belirlendikten sonra iletişime geçilip araştırmanın konusu ve amacı açıklanmıştır. Neden bu çalışmanın yürütüldüğü detaylıca ifade edilmiştir. Katılımcıların aklına takılan sorular cevaplanıp çalışma için onay alınmıştır. Onay alındıktan sonra yarı planlandırılmış sorular katılımcılara aktarılmıştır. Sorunların cevaplanması kısmında katılımcılar teşvik edilip kendilerini rahat hissedecekleri şekilde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan onay alındıktan sonra zaman ve koşullar katılımcının isteğine göre yeniden düzenlenmiştir. Soruların yönlendirilmesi aşamasında katılımcının tercih ettiği şekilde cevapların aktarımı

sağlanmıştır. Bunun için metinle cevap verme, ses kaydı ve telefon görüşmesi ile soruların cevaplarına ulaşılmıştır.

Katılımcılara kullandıkları sosyal medya platformları, attıkları tweetler, kullanım amaçları, Twitter mahkemeleri gibi sorular sorularak araştırmanın saha verileri elde edilmiştir. Araştırmanın sanal ortamda gerçekleşmiş olması onu mekân kavramından muaf tutmuştur. Bütün bu gerekçeler ile birlikte araştırma katılım gösteren 32 kişi ile sınırlandırılmıştır. Araştırma bulguları da yine bu kapsam içerisinde sınırlandırılmıştır. Araştırmaya dahil edilen kişilerin etnik kökenleri, dinleri, mezhepleri gibi diğer değişkenler, araştırma alanının kapsamı dışında tutulmuştur.

4.6. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği

Metodoloji “*belirli bir disiplin dahilindeki ampirik araştırmayı*” ifade etmesinin yanında geniş kapsamlı araştırmalara dair yöntemler ve yaklaşımlara atıfta bulunarak araştırma teknikleri terimine tekabül ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Marshall, 1999. s. 498). Bu çalışma için araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda araştırmacı, örnek olayların ve koşulların kullanımı sayesinde toplumsal süreçleri ve örnek olayları kendi sosyal etki alanında incelemekte ve bu incelemelerin belirli durumlarda anlam ifade edip etmediğini değerlendirmektedir. (Neuman, 2016, s. 231). Bu açıdan bakıldığında araştırma, sosyal ağlarda yapılan paylaşımların analizini kapsamı bakımından nitel bir çalışma kimliği sergilediği görülmektedir. Nitel araştırmanın özelliklerine bakmak bu bakımdan önemlidir.

Nitel araştırmalar genellikle derinlemesine görüşme sağlamak ve karmaşık sosyal süreçleri anlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu tür araştırmalar, katılımcılarla yapılan ayrıntılı görüşmeler, gözlemler veya belge analizleri gibi yöntemlerle kapsamlı ve ayrıntılı veriler elde etmeyi hedeflemektedir. Nitel veriler, spesifik bağlamlarda belirli bir grup veya durumla ilgili olarak geniş bir evrene yaygın bir şekilde uygulanamamaktadır. Nitel araştırmalarda genellemeler yerine, bulguların anlamlandırılması, süreçlerin anlaşılması ve bağlamsal zenginlik elde etmek ön plandadır. Araştırmanın amacı, bir fenomeni veya sosyal süreci derinlemesine incelemek, anlamak ve açıklamaktır. Bu nedenle nitel araştırmalardan elde edilen

bulgular, genellikle spesifik bir bağlama odaklanmakta ve genelleme yapmak için yeterli temsiliyeti sağlayamamaktadır (Berg ve Lune, 2019, s. 20).

Nitel araştırmaların genellikle derinlemesine anlayış ve bağlamsal zenginlik sağlama amacı ile yapılmaktadır. Bu tür araştırmaların sonuçları genelleme yapmaya uygun değildir. Ancak daha sonraki araştırmalar için önemli bir temel oluşturabilmektedir. Bu bakımdan bu araştırmada saha yöntemi olarak nitel araştırma tercih edilmiştir.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı bir araştırma sürecini ifade etmektedir. Bu araştırma yöntemi, olayların ve algıların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde incelenmesini amaçlamaktadır. Nitel araştırma, katılımcıların deneyimlerini ve düşüncelerini anlamak, olayları derinlemesine incelemek ve sosyal fenomenleri anlamlandırmak için yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Bu süreçte araştırmacı, katılımcılarla etkileşim halinde olup onların bakış açılarını ve deneyimlerini anlamaya çalışılmaktadır. Nitel araştırma, karmaşık ve çok yönlü konuları anlamak için değerli bir araç olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2008, s. 39).

Nitel araştırmalarda sayısal verilere ve istatistiklere daha az vurgu yapılırken, sözlü ve nitel analizlere daha çok odaklanılmaktadır. Araştırmacılar, olayların ve bağlamların dilini kullanarak, olayları ve durumları bağlam içinde anlamaya çalışmaktadırlar. Nitel araştırma, olayların gerçekleştiği ortamın doğasına odaklanmakta ve sorunları, içinde bulundukları değer sistemiyle birlikte incelemektedir. Bu yöntemde analiz edilen durumlar ve ilişkiler ağı, kendi doğal ortamlarında yorumlanmaya ve anlamlarının ortaya çıkarılmasına hedeflenmektedir (Neuman, 2012, s. 224). Nitel araştırmacılar, olayları ve durumları anlamlandırmak için katılımcıların bakış açılarına ve deneyimlerine önem verir ve bu doğrultuda analizlerini yapmaktadırlar. Bu yaklaşım, araştırmacıya derinlemesine ve kapsamlı bir anlayış sağlar ve sosyal olayları daha geniş bir perspektifle değerlendirmesine imkân tanır.

Nitel araştırmaların keşfedici özelliği de bulunmaktadır. Nitel araştırmaların keşfedici özelliği, az çalışılmış veya bilinmeyen konuları aydınlatma potansiyelini ifade etmektedir. Bu araştırmalar yeni fikirler, anlayışlar ve perspektifler sunabilmektedir. Araştırmacılar, konuyu derinlemesine incelemek veya olayları daha

ayrıntılı bir şekilde anlamak için nitel araştırmaları kullanabilirler. Keşfedici nitel araştırmalar genellikle küçük ölçekli ön çalışmalarla başlamakta ve yeni bilgiler sağlayabilmektedir. Araştırmacılar, nitel veri toplama tekniklerini kullanarak katılımcıların deneyimlerini ve anlamlandırmalarını daha iyi anlamaya çalışmaktadırlar (Neuman, 2012, s. 228). Kısaca, keşfedici nitel araştırmalar, üzerinde az çalışılmış konuları aydınlatma potansiyeline sahip, bilgi ve anlayışın genişlemesine katkıda bulunan değerli araştırma süreçleridir. Bu bakımdan yapılan çalışma nitel araştırmanın keşfedici önünü kullanmayı amaçlamaktadır.

Verilerin toplanması ve elde edilen sonuçların doğruluğu nitel araştırmalar için önemlidir. Bu nedenle araştırmacılar genellikle birden çok veri toplama yönteminden yararlanarak verilerin geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaya çalışmaktadırlar. Nitel araştırmacılar, çalışma konusu ve hedef kitlenin özelliğine bağlı olarak farklı araştırma metotları kullanabilmektedirler. Birden çok yöntemin kullanılması, araştırmacının farklı bakış açılarından verileri toplamasına ve elde edilen bulguların doğruluğunu sağlamasına yardımcı olmaktadır. Araştırmacının farklı veri toplama yöntemlerini kullanarak verileri çeşitlendirmesi, elde edilen sonuçların daha kapsamlı ve derinlemesine olmasını olanak tanımaktadır. Bu da nitel araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artıran bir faktördür. Ancak veri toplama yöntemlerinin seçimi dikkatlice yapılmalı ve araştırma konusuna ve hedef kitlenin özelliklerine uygun olmalıdır (Yıldırım ve şimşek, 2008, s. 88-89). Bu yüzden sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, fenomenolojik ve netnografik yaklaşım ile tezin katılımcı çerçevesinin belirlenmesine katkı sağlanırken etnometodolojik yöntemle yapılacak saha araştırmasıyla elde edilen verilerin yorumlanması sağlanmıştır.

Nitel çalışmalar, klasik metodolojik yaklaşımların karşısında yorumlayıcı metodolojik yaklaşımlar içerisinde anlamaya dayalı yöntemler arasında yer almaktadır. Yorumlayıcı metodolojinin gelişimsel izleri “Sembolik etkileşimcilik” kuramına dayanmaktadır. Sembolik etkileşimcilik kuramı, toplumsal araştırmaya yönelik bireyin eylemlerinin anlamını öncelemektedir. Sembolik etkileşimcilik kuramın kurucusu olan Herbert Mead’ın “*Zihin, Benlik ve Toplum*” adlı çalışmasında, toplum meydana gelmeden bilincin ortaya çıkamayacağı, yani bilincin toplumun bir ürünü olduğu görüşü hâkimdir. Mead’e göre geleneksel sosyal psikoloji, toplumsal deneyimi açıklamaya yönelik bir çaba ile başlamıştır. Yani Mead kurucusu kabul edildiği sembolik etkileşimcilik yaklaşımı toplumsal dünyaya önem ve öncelik

atfetmektedir. Bireyin, bilinci ve benliği yalnızca toplumsal gerçeklikler bağlamında araştırılabilir (Ritzer, G. ve Stepnisky, 2014, s. 339). Bu temelden hareketle Edmund Husserl'in geliştirdiği Fenomenolojik yaklaşımı toplumsal gerçekliğin bireyin benliği ve bilinci dışında kendiliğinden var olmadığı tezini savunmaktadır. Çünkü toplumsal gerçeklik, bireyin benliği ve bilinci neticesinde topluma yönelmesi ile toplum üyelerinin ortak yargılarıyla şekillenen bir anlamlılık içermektedir. Alfred Scultz tarafından geliştirilen ve sosyolojik bir zemine dayandırılan Fenomenoloji, Garfinkel'in Etnometodoloji yöntemiyle uygulamalı araştırmalara yönelik geliştirilmiş ve metodolojik bağlamda anlam kazanmıştır (Marshall, 1999. s. 217,300).

Makro bir olgu, kendi içsel etkenlerine ve mümkünse bireylerin davranışlarına dayandırılarak açıklanmalıdır. Bireylerin düşünceleri, inançları ve eylemleri makro olguların oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Ancak makro düzeydeki olguları anlamak için sadece bireyleri ele almamız yeterli olmayabilir. Mikro yapılar, bireylerin dışında kalan sosyal yapılar, kurumlar, toplumsal normlar ve diğer faktörler de inceleme sahasına dahil edilmelidir. Bu yapılar, bireylerin davranışlarını etkileyen ve makro düzeydeki olguların oluşumunda rol oynayan faktörlerdir. Dolayısıyla, makro olguların açıklanması için bireylerin yanı sıra mikro yapıların da incelenmesi gerekmektedir. Makro çalışmalardan mikro çalışmalara geçiş sürecinde sembolik etkileşim kuramı, iletişim çalışmalarının altyapısını oluşturarak köprü görevi görmüştür. Mikro çalışmalar, sembolik etkileşimi ve anlamlandırmayı merkeze alan araştırmalardır. Sembolik etkileşim kuramı, bireyler arasındaki sembolik etkileşimi ve anlamlandırmayı analiz ederek iletişim çalışmalarına temel oluşturmuştur (Şenol, 2017, s. 13-14). Bu bağlamda bu çalışma sembolik etkileşimcilik temelinde araştırma başlatılmıştır.

Web 2.0 teknolojileriyle birlikte ortaya çıkan yeni medya, geleneksel metodolojik yaklaşımlardan daha kapsayıcı bir yöntemi gerektirmektedir. Bu nedenle internet ve sanal gerçeklik gibi kavramların günlük yaşam ve pratikler üzerindeki etkilerini açıklamak için farklı ve yenilikçi bir metodoloji kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda, web tabanlı çevrimiçi etnografi yöntemi, internetle ilgili araştırmalarda tercih edilen bir yöntemdir. Etnografi, insanları ve toplulukları bulundukları ortamlarda gözlemleyen ve alan araştırmalarının gerçekleştirilmesini sağlayan nitel bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, toplumsal davranışları ve kültürleri incelemek için derinlemesine bir yaklaşım sunmaktadır. Gündelik hayat pratiklerinin anlaşılması ve

analiz edilmesi amacıyla kullanılan etnografik yöntem, toplumun içinde bulunduğu kültürün ve sosyal yaşamın anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Alyanak, 2015, s. 121).

Bu çalışmada, gündelik hayatta gerçekleşen sosyal medyanın suç üzerindeki etkisi ve ifadeleri üzerinde durularak, etnografik yöntem kullanılarak toplumsal yaşamın nasıl etkilendiği ve dönüştüğüne dair açıklamalar ve yorumlamalar yapılacaktır. Bu sayede sosyal medyanın toplum üzerindeki etkileri ve değişimleri anlamaya yönelik bir perspektif sunulacaktır

Enformasyon teknolojilerinin hızla kabul edilmesi ve yaygın kullanımı, sosyolojik düşüncenin yeni sorular sormasını gerektirmiştir. Özellikle, dolayimli iletişim üzerine veri toplama ve analiz etme konuları önem kazanmıştır. Bu nedenle etkileşimci etnografinin odak noktası da değişmiştir. Önceden, yüz yüze etkileşimlerin ve yerel ilişkilerin hâkim olduğu çevrimdışı etkileşim analizi üzerinde yoğunlaşılırken, dijital ortamın analiz edilmesi istendiğinde odak noktası, yerine bağlantının olduğu çevrimiçi etkileşime kaymıştır. Dahası, dijital ortamda etnografik çalışma yapan bir araştırmacı, başka bir ilişki biçimiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Çevrimdışı ve çevrimiçi etkileşimler arasındaki karşılıklı ilişki ile karşılaşılmaktadır. Birey artık yalnızca çevrimdışı ilişkilerle oluşturulan sosyal bir benlik odağından tanımlanmamaktadır. Ağ bağlantılarına sahip bireyler ve bu bağlamda çevrimiçi kimlikler analiz edilmesi gereken konular haline gelmiştir. Üstelik bireylerin çevrimiçi ve çevrimdışı varlığı arasındaki devamlı etkileşime de dikkat edilmesi gerekmektedir (Morva, 2017, s. 145).

Sosyal ve mobil medyanın gelişimiyle birlikte, medya etnografisinin medya kültürlerini ve medya ritüellerini anlamak için önemli bir araştırma yöntemi olduğu ortaya çıkmaktadır. Medya ile etkileşim halinde olan sıradan insanın, medya aracılığıyla ne tür anlamlar ürettiği ve medya ritüelleri ile gündelik yaşam rutinleri içerisinde devamlılığın nasıl şekillendiği, medya etnografisinin ve medya antropolojisinin temel sorularıdır (Çaylı Rahte, 2018, s. 597).

Özetle dijital ortamın ortaya çıkmasıyla birlikte etnografinin de bu yeni ilişki katmanlarını analiz etme şekli değişmiştir. Milenyumun başından itibaren, etnografik çalışmalar, internet ortamında belirlenen günlük etkileşim pratikleri anlamada bir yol olarak kullanılmıştır. Bu süreçte anonim durumları, kimlik, izleyici araştırmaları,

araştırmacı ile araştırılan arasındaki mesafe, yeni medya gibi konular etrafında tartışmalar yapılmış ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Etnografik araştırma, niteliksel bir yöntem olarak da bilinmektedir. Sosyologların doğal ortamlarda insanları ve davranışlarını gözlemlemek için saha çalışması yapmasını anlatan bir saha çalışması türüdür (Birkök, 1998, s. 124). Yeni medya çalışmalarında etnografik çalışma tek başına yeterli bir yöntem olmamaktadır. Yeni medyanın, geleneksel medya ile arasında farklı özelliklere sahip olduğu için, daha kapsamlı bir araştırma yaklaşımı gerektirebilmektedir (Binark, 2007, s. 36).

Etnografik çalışmalar, bireylerin yeni medya teknolojilerini nasıl kullandığını, etkileşimlerini ve deneyimlerini anlamak için değerli bir araçtır. Ancak yeni medya çalışmalarında genellikle birden fazla yöntem ve yaklaşımın birleşimi kullanılmaktadır. Örneğin, içerik analizi, görsel analiz, anketler, mülakatlar veya diğer veri toplama teknikleri ile birlikte etnografik çalışmalar kullanılabilir. Bu çeşitlendirilmiş yaklaşım, yeni medyanın farklı yönlerini anlamak için daha kapsamlı ve derinlemesine bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca dijital gözlem, kullanıcı deneyimi testleri, ağ analizi gibi diğer yöntemler de yeni medya çalışmalarında yaygın olarak kullanılan araştırma yöntemleri arasındadır. Bu farklı yöntemlerin birleşimi, yeni medyanın karmaşıklığını ve kullanıcıların etkileşimlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilmektedir.

Sanal etnografi, internet araştırmalarında kullanılan bir yöntemdir. İnternet araştırmalarında kullanılan bu yeni yöntem “sanal etnografi” (“virtual ethnography”) olarak adlandırılmaktadır (Binark, 2005, s. 185). Bu yöntemde, etnografik prensipler çevrimiçi ortama uygulanarak sosyal etkileşimler, çevrimiçi topluluklar, sanal kimlikler ve çevrimiçi davranışlar incelenmektedir.

Araştırmacılar, sosyal medya platformları, çevrimiçi forumlar, sanal oyunlar gibi dijital alanlarda katılımcı gözlem yapmakta, etkileşimleri takip etmekte ve çevrimiçi topluluklara katılmaktadır. Bu yöntem, internetin sosyal ve kültürel etkileşimlerini anlamak için kullanılmakta ve diğer nitel araştırma yöntemleriyle birleştirilebilmektedir. Sanal etnografi, çağdaş iletişim ve dijital kültür çalışmaları gibi alanlarda sıkça kullanılan bir araştırma yöntemidir.

Yeni medyanın hızla artan kullanımı, verilerini toplama ve analiz etme konusunda henüz bir fikir birliği olmadığını ortaya koymaktadır. Sanal etnografinin

ortaya çıkışından bu yana, yeni medya ortamlarında etnografik yöntemlerin benimsenmesini şekillendiren üç temel gerilim olduğu belirlenmiştir. Bu üç gerilim, aracılı etkileşimin e-posta, anlık mesajlaşma, blog yazma, mesajlaşma vb. sosyal bir süreç olarak karakteri, etkileşimlerin metin olarak nasıl ele alındığı ve gözlemci ile gözlemlenen arasındaki ilişkidir (Robinson ve Schulz, 2011, s. 180).

Netnografi, “İnternet” ve “etnografi” kavramlarının entegrasyonundan oluşmaktadır. Robert V. Kozinets (Kanadalı kültür antropoloğu) tarafından geliştirilmiştir. Kozinets, "Ekranın Arkasındaki Alan: Çevrimiçi Topluluklarda Pazarlama Araştırması için Netnografiyi Kullanma" adlı makalesinde, etnografiyi çevrimiçi ortama uyarladığı bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlamıştır. Netnografi, geleneksel etnografik yöntemlerin internet ortamına uyarlanmasıdır. Bu yöntemde, araştırmacılar çevrimiçi topluluklarda gözlem yapmakta, etkileşimleri takip etmekte ve veri toplamaktadır. Web sayfaları, sosyal medya platformları, çevrimiçi forumlar gibi çevrimiçi kaynaklar aracılığıyla araştırmacılara esnek bir çevrimiçi araştırma alanı sağlamaktadır. Netnografi, geleneksel etnografinin bilimsel prensiplerine bağlı kalarak çevrimiçi ortamda araştırmalar yapmayı mümkün kılmıştır. Araştırmacılar, çevrimiçi topluluklara katılarak, çevrimiçi etkileşimleri ve kültürel pratikleri gözlemleyerek derinlemesine bir anlayış elde etmeyi hedeflemektedir. Sanal etnografi, Christine Hine tarafından kullanılmıştır ve internet araştırmalarını ifade etmek için kullanılan bir terimdir (Binark, 2005, s. 185).

Sanal etnografi, çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen etnografik çalışmaları tanımlar ve internetin sosyal etkileşimlerini, çevrimiçi toplulukları ve diğer çevrimiçi fenomenleri incelemek için kullanılmaktadır. Netnografi, sanal etnografi terimiyle aynı anlamı taşımakta ve çevrimiçi araştırmaları ifade etmek için kullanılan terimlerden biridir.

Sanal etnografik yöntemlerin evrimi incelendiğinde, çoğu zaman bu çabaların geleneksel etnografik yöntemlerin yerini almak yerine yeniden şekillendirildiği görülmüştür. Yani sanal etnografi genellikle mevcut yöntemleri dijital ortama uyarlamak ve adapte etmek olarak görülmektedir. Buna ek olarak, sanal etnografinin yeniliğinin, bilgi teknolojisinin günlük yaşamın doğal bir parçası haline gelmesiyle birlikte ortadan kalkacağı yönünde yapılan iddialar da benzer bir şekilde ele alınmaktadır. Ancak savunulduğu gibi sanal etnografinin bir kez sosyolojik yöntemler külliyyatına dahil edildiğinde, meşruiyeti sorgulanamaz hale gelecektir (Robinson ve

Schulz, 2011, s. 180-181). Sanal Netnografi de kullanılan teknikle soruların aktarılması sırasında bir sorun oluşmaması için görüşme sırasında başvurulacak bir araç görevi görmüştür. Bu teknikle birlikte sınırlı görüşme sürecinin maksimum etki sağlanması için kullanılmıştır (Kümbetoğlu, 2008, s. 73,75). Bu bağlamda dijital ortamdaki metinler, sanal etnografinin gerçekleştiği araç olduğu gibi aynı zamanda etnografin analiz edeceği verilerdir. Bu nedenle dijital metinler, sanal etnografinin odaklandığı ve incelenen önemli bir kaynaktır.

Kullanıcı temelli yaklaşımda, araştırma interneti nasıl kullandığına odaklanarak kullanıcıların davranışlarını, ihtiyaçlarını ve alışkanlıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. İçerik temelli yaklaşımda ise kullanıcıların ürettikleri ve tükettikleri içerik üzerinde analiz yaparak içeriğin özelliklerini, trendlerini ve etkileşimlerini değerlendirilmektedir (Çomu ve Halaiqa, 2014, s. 27). Bu çalışmada her iki yöntemde kullanılmıştır. Bu yöntemde katılımcıların ifadeleri değiştirilmeden birebir aktarılmıştır. Aktarılan ifadeler sosyolojik olarak değerlendirilmiştir. Bir çerçeve oluşturulmuş ve bu çerçeve doğrultusunda temalar belirlenmiştir. Elde edilen veriler çerçeveye ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Daha sonra sonuçlar tanımlanıp yorumlanmıştır. Bu yöntem nitel araştırma sürecinde katılımcıların perspektiflerine sadık kalınarak verilerin doğru bir şekilde aktarımı gerçekleştirilmiştir (Akbulut, 2016, s. 4-5).

Bu çalışmada saha çalışması, fenomenolojik yöntem ve netnografi kullanılarak veri elde edilmesi sağlanırken etnometodolojik yaklaşımla yorumsal analiz gerçekleştirilmiştir. Bireyin eylemlerinin meydana getirdiği toplumsal gerçekliği anlamak bu bağlamda önemli olmuştur. Bunun için ise gündelik yaşamın sosyolojik boyutunu irdeleyen etnometodolojiden yararlanılmıştır. Çünkü Garfinkel'e göre etnometodoloji; bir bireyin üyesi olduğu grubun, gerçek, sıradan eylemlerinin pratik eylemlerin, pratik koşulların toplumsal yapıları oluşturan duysal bilgi ve pratiklerin sosyolojik bir perspektifle analiz edilebilmesi için kullanılan yöntemdir. Etnometodolojiye göre toplumsal alan içerisinde var olan fenomenlerle ilişkiler, dilin başarılı ve sürekli kullanımıyla ilgilidir. *“Bu açıdan bakıldığında, geleneksel sosyoloji etnometodoloji açısından, diğer insani toplumsal faaliyetlerle aynı şekilde bir inceleme nesnesine dönüşmektedir”* (Marshall, 1999. s. 216-218).

Yukarıdaki açıklamalarla ilişki içerisinde olmasından hareketle bu çalışmada sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji, netnografi ve etnometodoloji gibi birden çok

yönteme yer verilmiştir. Çünkü sosyal ağlar üzerinden sağlanan iletişim ve konu edilen suç gündelik hayatın bir parçası olmasından ötürü sosyolojiye konu olmakta ve bu yöntemlerin bir arada kullanılması için gerekli koşulları oluşturmaktadır.

Sosyal medya ile ilgili yapılan çalışmalarda örneklem seçilmesine yönelik bir formül bulunmamakla birlikte sosyal medyayı etkin bir biçimde kullanan kişilerin yaş aralığının belirlenmesiyle seçim yapılmaya başlanmalıdır. Twitter'ı etkin kullanan ve araştırmamın problem sorusu olan suçun yeniden yargılanması metaforuna yönelik talep ya da tepki içerikli paylaşımlarda bulunan kişilerin belirlenmesi öncelikli hedefi oluşturmuştur. Bu bağlam çerçevesinden ele aldığımızda araştırmada örneklem teşkil eden katılımcıların amaca uygun biçimde seçilmesi için nitel araştırma tekniklerinden örneklem belirleme yöntemi açısından “Amaçlı Örneklem Tekniği”nin kullanılması uygun düşmektedir. Araştırmanın amacına yönelik olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasını sağlayan amaçlı örneklem tekniği katılımcıların tercih edilmesine imkân sağlamaktadır (Başaran, 2017, s. 490), (Patton, 2014, s. 46). Amaçlı örneklem tekniklerinden ise maksimum çeşitlilik ile örneklem belirlenmiştir. Bu bağlamda amaçlı örneklem tekniğine göre katılımcılar seçilmiş, onlarla derinlemesine görüşme için yarı yapılandırılmış mülakat tekniği uygulanmıştır.

Nitel araştırmalarda, araştırmacılar genellikle amaçlı örneklem yöntemini tercih etmektedir. Bu yöntemde, katılımcıları rastgele seçmek yerine araştırma konusuyla doğrudan ilgili olduğu düşünülen ve konuya derinlemesine bilgi sağlayabilecek katılımcılar özenle seçilmektedir. Nitel araştırmalarda, evreni temsil etme amacı genellikle ikincil planda olup, odak daha çok araştırma sorularını ve amacını en iyi şekilde yanıtlayacak katılımcıları belirlemektir. Bu yöntem, katılımcıların deneyimlerini, bakış açılarını ve anlamlandırmalarını daha iyi anlamak ve araştırma konusuyla ilgili zengin veriler elde etmek için etkili bir yaklaşımdır. Araştırmacılar, katılımcı seçiminde titizlikle ilerleyerek araştırma sorularına ve amacına en uygun katılımcıları belirlemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 107). Bu çalışmada amaçlı örneklem yöntemini kullanarak, araştırma konusuyla doğrudan ilgili ve zengin verilere sahip olabilecek katılımcıların seçimi için tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, araştırma sorularını ve amacını en iyi şekilde yanıtlama ve anlama hedefine yöneliktir.

Yarı yapılandırılmış görüşme modeli, araştırmacının önceden belirlenmiş bir soru listesiyle görüşmeleri yönlendirdiği ancak katılımcılara da söz hakkı vererek kendi düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanıdığı bir nitel araştırma yöntemidir. Açık uçlu sorular kullanılarak katılımcılardan detaylı ve zengin veriler elde edilir. Bu sayede katılımcıların düşünceleri, deneyimleri ve bakış açılarına daha iyi anlaşılmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme modeli, araştırmacıya esneklik sağlamak ve katılımcılara aktif bir rol vermektedir. Araştırmacı, belirli konuları ve soruları önceden belirlerken, katılımcılar da görüşmeler sırasında kendi deneyimlerini ve düşüncelerini ifade edebilmektedirler. Bu şekilde, derinlemesine anlayış sağlamak ve verilerin zenginliği artırmaktadır (Özdemir, 2010, s. 326). Bu yöntemde, araştırmacı önceden belirlediği temel soruları kullanarak görüşmeyi yönlendirir, ancak katılımcılara özgürce düşüncelerini ifade etme imkânı vermektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, nitel araştırmalarda genellikle araştırma sorularına yanıtları anlamak, katılımcıların deneyimlerini ve bakış açılarını derinlemesine keşfetmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu yöntem, araştırmanın amacına ve katılımcıların profil ve konu hakkındaki bilgi düzeyine göre uyarlanabilir olduğu için tercih edilmiştir.

Nitel araştırmaların veri analizi süreci, aşamalı ve özenli bir yaklaşım gerektiren bir süreçtir. Bu süreç, toplanan verilerin anlamlı kategorilere ayrılması, teorik bir çerçeve oluşturulması, bulguların tanımlanması ve yorumlanması adımlarını içermektedir.

- ✓ İlk aşamada, araştırmacıların toplanan verileri dikkatle inceleyerek ortak temaları ve kategorileri belirlemektedir. Bu aşamada, verilerdeki ortak özellikler, farklılıklar, eğilimler ve önemli örnekler tespit edilmektedir.
- ✓ İkinci aşamada, belirlenen kategoriler ve çerçeve kullanılarak veriler daha derinlemesine analiz edilmektedir. Verilerin içerdikleri anlamlar, ilişkiler ve desenler incelenmektedir. Bu aşamada, analitik yöntemler kullanılarak veriler işlenir ve gruplandırılmaktadır.
- ✓ Üçüncü aşama, bulguların tanımlanması aşamasıdır. Bu aşamada, analiz edilen verilerin sonuçları, belirlenen kategoriler veya çerçeve üzerinde açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bulgular, araştırma soruları ve amacına uygun olarak sunulmaktadır.

- ✓ Son aşama ise bulguların yorumlanmasıdır. Bu aşamada, tanımlanan bulguların anlamı ve önemi tartışılmaktadır. Bulgular, teorik çerçeve veya mevcut literatürle ilişkilendirilebilmekte ve daha derinlemesine anlamlandırılabilir. Bu aşamada, bulguların araştırma sorularını ne şekilde yanıtladığı, önceki araştırmalarla uyumlu olup olmadığı veya farklılık gösterdiği gibi konular ele alınmaktadır (Altunışık vd, 2010, s. 49-51).

Veri analizi süreci, araştırmacının öngörülerine ve nitel araştırmanın doğasına bağlı olarak değişebilmektedir. Araştırmanın amaçlarına, araştırma sorularına ve toplanan verilere göre analitik yaklaşımlar ve yöntemler kullanılabilir. Bu yüzden bu çalışma için betimsel ve yorumlayıcı araştırma birlikte kullanılmıştır.

Betimsel araştırma, veri toplama ve analiz süreçlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Veriler ayrıntılı bir şekilde toplanmakta ve betimlenmekte, yani verilerin detaylarına değinilerek aktarılmaktadır. Daha sonra, veriler sınıflandırma aşamasında kodlanmakta ve kategorilere ayrılmaktadır. Bu kodlama süreci, belirli temaların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Son aşamada, sınıflandırılan veriler üzerinde yapılan analizlerle temalar ilişkilendirilmekte ve yorumlanmaktadır. Bu yöntem, verilerin detaylı bir şekilde incelenerek ayrıntılı bir betimleme sağlanmaktadır. Verilerin sınıflandırılması ve temalara ayrılması, araştırmacıya verileri daha anlamlı ve anlaşılır bir şekilde analiz etme imkânı vermektedir. Bu analiz süreci, verilerin ilişkilendirilmesi ve yorumlanması yoluyla araştırmanın amacına yönelik sonuçlara ulaşmayı sağlamaktadır. Betimleme ve tematik analiz, nitel araştırma yöntemleri arasında yaygın olarak kullanılan ve verilerin derinlemesine anlaşılmasını sağlayan önemli adımlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 255).

Araştırmaya öncelikle literatür taramasından elde edilen bilgilerle temel oluşturulmuştur. Veriler literatür taramasıyla önceki çalışmalar kavramsal ve kuramsal olarak elde edilmeye çalışılmıştır. Literatürden konuya kaynaklık edecek kaynakların belirlenmesi konusunda da yararlanılmıştır. Kaynak olarak kitap, dergi, makale ve internet araçlarından faydalanılmıştır. Toplumun tarihsel aşamalarla günümüz toplumuna evrilmesi ve önceki dönemlerin de bilgilerini kapsayıcı bir giriş ile başlanmıştır. Ağ toplumlarıyla birlikte üretilen yeni gerçeklik algısı bağlamında oluşan yeni kamusal alanın temsili olan yeni medya araçlarından elde edilen verilerin sosyolojik olarak yorumlanmasını içermektedir.

Arka planı bakımından toplumsal olgu kısmı açıklanmıştır. Bunun için gündelik hayat pratiklerinden yararlanılmıştır. Bourdieu ve Wacquant (2014, s. 258)'nın, araştırmayla ilgili belirttiği gibi gündelik yaşam içerisinde inşa edilmiş olanlarla ve bunun toplumsal inşası ile alışkanlığa dönüşmüş kabullerle hareket edilirken toplumsal olana duyulan ilgi ile fikir belirtmenin tehlikeli ve zor olduğudur. Bunun için araştırmacının bakış açısının oluşturmada önce inşa edilenden kopması gerekmektedir. Araştırmacının ancak yeni bir bakışla sosyolojik analize ulaşması mümkündür. Bu bilgiyle birlikte gündelik hayatın bir parçası olan yeni medya araçlarının araştırma konusu seçilmesi yeni bir bakış ile anlaşılmasına çalışılması toplumsal olanın sosyolojik değerlendirmesi için önemlidir.

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalar konuya, zamana ve araştırmacının çalışmanın amacına göre değişmekte ve araştırmacının belirlediği yöntemlere rehberlik etmesi için seçilen yöntem uygun tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bu saha çalışma için seçilen nitel yöntem içerisinde konuya en uygun olan derinlemesine görüşme yöntemidir. Derinlemesine görüşmenin sağlanabilmesi için yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat için seçilen sorular konu, amaç ve probleme uygun olmasına dikkat edilmiştir. Sorunların belirlenmesi ve cevapların yorumsal analizi yapılırken rasyonellik çerçevesinde yapılmaya çalışılmıştır.

“Twitter mahkemelerinde Suçun Yeniden Yargılanması: Bir Sosyolojik Değerlendirme Olarak Yeni Medya” çalışması için Twitter kullanan ve bu konuyla ilgili paylaşımlar yapan kullanıcıların belirlenmesi için amaçlı örneklem grubu seçildikten sonra derinlemesine görüşme yöntemi ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın suç boyutunun ve hukuka sirayet ettiği noktaların anlaşılabilmesi için konuyla ilgili uzman bir avukatın yardımına da başvurulmuştur.

Derinlemesine görüşme yöntemi ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle elde edilen verilerin transkript yöntemiyle yazılı metne dönüştürülmesi sağlanmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplar ses kaydı, telefon görüşmesi ve yazılı metin cevaplarından oluşmuştur. Bütün cevaplar bir araya getirilerek transkript edilmesi gerekenler transkript edilip sınıflandırılmıştır. Cevapların kategorize bir şekilde sınıflandırılması analiz ve yorumlama aşamasını hazır hale getirmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri nicel verilerde oluşacak olup nitel çalışmayı desteklemesine olanak vermektedir. Kullanılan tekniğin uygulanmasında enformel sohbet tarzına

uygun olarak rehber görüşme formu ile yapılan görüşme ve belirlenmiş açık uçlu sorularla ilgili yapılan görüşmeyi kapsamaktadır. Araştırma için hazırlanmış yarı yapılandırılmış soruların katılımcıya sorulması ve rehber görüşme formu ile uygulanmıştır.

4.7. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Nitel çalışma yöntemi olan derinlemesine mülakat, sosyolojik olarak değerli bir yöntem olmasının yanı sıra katılımcılara ulaşılması ve çalışmanın sürdürülmesi bakımından zorluklar içermektedir. Araştırma için katılımcıların seçilmesi ve sınırlandırmalar oluşturulmaya çalışması da başka bir zorluğa işaret etmektedir. Bu çalışma için katılımcıların belirlenmesi ve seçilmesi için gerekli olan şartlar Twitter kullanıcısı olmak ve ceza davalarında adalet arayışı için tweet atmış olmağıdır. Katılımcılar Twitter üzerinde arama aracıyla hashtag'ler kullanılarak bulunmuştur. Bu durumun dezavantajlarından birisi tweet atmış kişilerle iletişime geçilmek istendiğinde çoğu kullanıcının mesajlaşma ya da iletişim yolunu kapatmış olmalarıdır. Bu sebeple kişilerin katılımcı olmaya uygun olmalarına rağmen iletişime geçilememesi çalışmanın yürütülmesini zorlaştıran bir faktördür.

Araştırma için katılımcılar belirlenip iletişime geçildikten sonra araştırmayla ilgili bilgi verilip onayı alındıktan sonra birdenbire iletişimi koparması kişinin katılımcı olmasını engellemiştir. Bu durumla çok fazla karşılaşılması da çalışmanın ilerlemesini sekteye uğratmıştır. Katılımcı olmayı kabul eden kişilerin zaman çizelgesine göre görüşme sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler katılımcının uygunluk durumuna göre birkaç defa yeniden düzenlendiği zaman çalışmanın ilerleme hızını yavaşlamıştır. İletişim kurma sürecinde bazı katılımcılarda geri dönüt alınması zaman almıştır.

Görüşmeler için belirlenen zaman aralığının ülkenin seçim sürecine denk gelmiş olması çalışma için bazı zorluklar doğurmuştur. Seçim süreci nedeniyle kişilerin bir kısmı araştırmaya katılamayacağını belirtmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerden bazıları da görüşmelerin seçimden sonraya kalıp kalmayacağını sormuşlardır. Çalışmanın zaman çizelgesinin buna uygun olmadığı belirtilip

katılımcılar bilgilendirilmiştir. Katılmaktan vazgeçen katılımcıların yerine yeni kişilerle iletişime geçilmiştir.

Karşılaşılan bir başka sorun ise katılımcılardan bazılarının seçimle ilgili yanıtlar alınmasıdır. Konunun sosyolojik boyutuyla ilgili olması ve siyasi fikirlerin konunun odak noktasını saptırması bakımından bu kişilerle yapılan görüşmeler kullanılamamıştır. Benzer bir başka durum ise katılımcılardan birinin kendi mağduriyetini dile getirmesi ve Twitter mahkemelerini bu amaçla kullandığını belirtmesi ama cevaplarının araştırmanın konusundan bağımsız olması bu görüşmeyi de geçersiz kılmıştır. Bazı katılımcıların cevap verirken nitel çalışmaya uygun olmayan evet/hayır gibi açıklayıcı olmayan cevaplar vermesi bu katılımcıların cevaplarını da geçersiz kılmıştır. Her ne kadar katılımcıdan detayı ve açıklayıcı cevap alınmaya çalışılsa da başarılı olunmadığı bu gibi cevaplar da çalışanın verilerine dahil edilmemiştir. Bu tür kısa ve açıklayıcı olmayan cevaplar bir iki soruda görüldüğü durumlarda ise bu görüşmelerden elde edilen verilerin kullanımı engellemediği için çalışmaya dahil edilmiştir.

Seçilen ve bağlantıya geçilen kadın katılımcı adaylarının bazıları kadın olduğunu ve bu tür çalışmalara katılmaktan çekindiğini dile getirmişlerdir. Bunun bir tez çalışması olduğu ve demografik bilgiler dışında herhangi şahsi bir bilginin talep edilmeyeceği vurgulanmıştır. Ama bu bile kimi katılımcı adayları için yeterli olmamıştır. Görüşmelerden alınan veriler doğrultusunda kişilerin anonim takıldığı için Twitter'ı tercih ettiklerini belirtmeleri de bu durumu örnekler niteliktedir.

4.8. Bulguların Analizi ve Katılımcıların Betimlenmesi

Bu tez çalışmasında veriler, öncelikle sembolik etkileşimcilik ve netnografik temelde elde edilmiş olup etnometodoloji ile de analizi yapılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat görüşmesinden elde edilen verilere ilişkin sonuçların analizi ve yorumlanmasına bu başlık altında yer verilmiştir. Bunun için öncelikle katılımcılar betimlenmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri bir tablo üzerinden gösterilmiştir. Çalışma için 32 katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile ulaşılan görüşmeler katılımcılarla 4 Mart 2023 ile 7 Mayıs 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma için toplamda 32

katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar tekrarlamaya başlayınca araştırma için yeterli örnekleme ulaşıldığı düşünülerek görüşmeler sonlandırılmıştır. Çalışma sonlandırıldığında toplam 212 kişi ile iletişime geçildiği saptanmıştır. İletişime geçilenlerden 57 kişi çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Görüşmeyi yarıda bırakanlar ve zaman ayırma konusunda uzlaşamayanlar çıkarıldığında geriye 32 kişi kalmıştır. Çalışma tamamlandıktan sonra geri dönütler de olmuştur. Kişilere çalışmanın sonlandırıldığı bildirilmiştir. Bu analiz ve yorumlama bölümünde belirtilen tarihler çerçevesinde gerçekleştirilen mülakat sonucundan oluşmuş verilerin analizi yapılmıştır. Sonraki aşamada sorulara verilen yanıtlardan şekillenmiş dataların araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanması gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile elde edilen veriler metin yoluyla alınan cevaplar, ses kaydı ve telefon görüşmesi ile elde edilen cevaplar transkript edilmiştir. Elde edilen veriler yalnızca cevaplardan ibaret olmayıp, yorumlama yöntemi ve katılımcının tepkileriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Görüşmecilerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumları çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Katılımcıların 17'si kadın iken 15'i de erkektir. Katılımcıların yaş aralığı aşağıdaki tablodaki gibi 22-52 yaş aralığı içerisinde. Yaş aralığının 23 ile başlayıp 51 yaş arasında olmasının sebebinin toplumsal olaylara verilen tepkiler için gerekli bilgi ve ilgi seviyesi olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyesi lise ve yüksek lisans aralığındadır. Katılımcıların eğitim durumu iki kişi lise, altı kişi ön lisans, yirmi kişi lisans ve dört kişinin de yüksek lisans olacak şekilde farklılık göstermiştir. Bununla birlikte lisans eğitim seviyesinde olan katılımcıların yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Katılımcıların meslek bilgisine bakıldığında; avukat, borsacı, e-ticaret, ev hanımı, filim yapımcısı, fizyoterapist ihracatçı, illüstratör, işçi, kitap evi çalışanı, memur, memur, muhasebeci, öğrenci, öğretmen, plastik ve görsel sanatlar, serbest meslek, ticaret, turizm, uluslararası taşıma, veteriner tekniker, radyoloji teknikeri, yönetici olmak üzere geniş bir mesleki yelpazeye sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar; 2'si turizm, 2'si muhasebe, 2'si memur, 3'ü öğrenci, 5'i öğretmen ve geri kalan mesleklerden birer kişi olacak şekilde farklı mesleklere sahiplerdir. Yanıtlar aktarılırken K katılımcının sırasını belirtirken cinsiyette; kadınlar için K erkekler için E olacak şekilde kodlanmıştır. Örneğin birinci katılımcı K1 şeklinde gösterilmiştir.

“K1, K, 41” şeklindeki kodlamanın açılımı; birinci katılımcı, kadın ve 41 yaşında olarak okunmalıdır.

Tablo 1: Katılımcıların demografik bilgileri

KATILIMCI	CİNSİYET	YAŞ	ÖĞRENİM	MESLEK
K1	Kadın	41	Lisans	Ev Hanımı
K2	Erkek	40	Lisans	Fizyoterapist
K3	Kadın	38	Lisans	Plastik ve Görsel Sanatlar
K4	Kadın	28	Lisans	Öğretmen
K5	Kadın	25	Ön Lisans	Turizm
K6	Erkek	38	Yüksek Lisans	Memur
K7	Kadın	30	Lisans	Muhasebe
K8	Erkek	29	Lisans	İşçi
K9	Erkek	44	Lisans	E-Ticaret
K10	Kadın	30	Lisans	Kitap Evi
K11	Kadın	38	Lise	Uluslararası Taşıma
K12	Erkek	43	Lisans	Serbest Meslek
K13	Kadın	40	Lisans	İllüstratör
K14	Kadın	25	Ön Lisans	Veteriner Tekniker
K15	Erkek	34	Lise	Memur
K16	Kadın	31	Lisans	İhracatçı
K17	Erkek	26	Yüksek Lisans	Öğrenci
K18	Kadın	25	Lisans	Muhasebe
K19	Kadın	24	Lisans	Öğretmen
K20	Kadın	35	Lisans	Borsacı
K21	Erkek	37	Yüksek Lisans	Avukat
K22	Erkek	51	Lisans	Ticaret

K23	Erkek	47	Ön Lisans	Filim Yapımcısı
K24	Erkek	23	Lisans	Öğrenci
K25	Erkek	30	Ön Lisans	Memur
K26	Kadın	32	Lisans	Öğretmen
K27	Erkek	28	Yüksek Lisans	Öğrenci
K28	Erkek	45	Lisans	Yönetici
K29	Kadın	32	Lisans	Öğretmen
K30	Kadın	50	Lisans	Öğretmen
K31	Kadın	40	Ön Lisans	Turizm
K32	Erkek	30	Ön Lisans	Radyoloji Teknikeri

4.9. Tercih Edilen Sosyal Medya Platformları

Katılımcılara sıklıkla kullandıkları sosyal medya kanalları sorulduğunda farklı cevaplar alınmıştır. En sık kullanılan sosyal medya platformunun Twitter olduğu görülmüştür. Bunda katılımcıların Twitter üzerinden seçilmesinin büyük bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların tercih ettiği sosyal medya uygulamaları; Twitter, Instagram, Facebook, Whatsapp, YouTube, LinkedIn, Pinterest, Snapchat, Telegram ve Ekşi sözlük şeklindedir.

Katılımcılardan neden en çok Twitter'ı tercih ettikleri ve bu tercihlerini etkileyenin ne olduğu sorulduğunda, kimliklerini gizleyebilme imkânı tanıdığı için Twitter'ı seçtikleri görülmüştür. Katılımcılar, kendi adını ve kendisi hakkındaki bilgileri saklayarak rahatça fikir belirtebildikleri için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu faktörün, sosyal medyanın kullanımını artıran bir unsur olduğu görülmüştür. Anonim bir şekilde tweet atmak ve bu tweetlere tepkiler almak kişiler için belirleyici bir durumdur. Aynı zamanda katılımcıların kendi gizliliği ya da başkalarının gizliliği için de bu özelliği tercih ettikleri görülmüştür. Başkasının özel hayatına dair bilgi

almak zorunda kalmadığı için Twitter'ı tercih ettikleri de görülmüştür. Bu durumu örnekleyen katılımcı cevapları şöyledir:

Twitter Instagram Facebook telegram hepsini kullanıyorum en sık kullandığım Twitter neden bunu kullanıyorum çünkü burada anonim takılıyorum rahatça kendimi burada ifade edebiliyorum (K2, E, 40)

Twitter, Facebok İsta...En çok kullandığım Teweter...Kendini gizleyerek doğruları söyleyebildiğim en özgür platform teweter (K12, E, 43)

Twitter kullanıyorum. Sürekli özel hayatın fotoğraflarının paylaşıldığı platformları sevmiyorum, Twitter ideal geliyor. (K18, K, 25)

Katılımcıların sosyal medya platformlarının kullanmasında etkili olan faktörlerden birisi de iş maksadıyla bu sanal mekanları tercih etmeleridir. Sanal topluluk (Bauman, 2012b), (Van Dijk, 2016), (Rheingold 1993), (Wellman, 1999), (Virilio, 2003), (Robins, 2013), belirtildiği gibi artık hayatın her alanında. Kişilerinin işlerini de bu mecralarda yürütmeleri dijitalleşen toplumların bir özelliğidir. Bu da katılımcıların belirttiği gibi iş için sosyal medya platformları kullanmalarının başlıca nedenlerindendir.

Twitter, Instagram, Pinterest İşim gereği bütün mecraları farklı zamanlarda kullanıyorum. En çok Pinterest. (K3, K, 38)

Twitter, Instagram, Bu noktada her ikisine de yani görüntü kısa bir görüntü paylaşacak olsam mesela bir olayla ilgili onu da paylaşabiliyorum ya da mesleğimle ilgili bir yazı paylaşmam lazımsa insanları bilgilendirmen gerekiyorsa onu da yine twitter'dan gayet rahat yapabiliyoruz (K21, E, 37)

Katılımcıların cevapları arasında sosyal medyanın haber ve bilgi alma amacı ile kullandıklarını belirttikleri de görülmüştür. Bilginin işlenmesi ve iletilmesinde sosyal medyanın kullanılması bilgi toplumunun etkisinin bir göstergesidir (Lyotard, 2013, s. 12-13). Ayrıca bilginin hammadde olduğu gerçeği de baz alınabilmektedir (Castells, 2008, s. 89). Yeni medya araçları ile artık geleneksel medya araçlarından ziyade bu yeni sosyal medya araçlarının tercih edildiği görülmektedir. Eskiden haber alma kanalları televizyon ve gazete gibi geleneksel medya iken artık günümüzde Twitter gibi sosyal medya araçlarının tercih edildiği görülmektedir.

Twitter / Instagram / Facebook / LinkedIn *En sık kullandığım Twitter ve instagram *Haberlere hızlı ulaşma, gündemi takip etme (K6, E, 38)

Twitter, FB, Instagram. En çok Twitter. Haber alma kaynağım burası (K9, E, 44)

Twitter Instagram. / Twitter / haber almak daha çok çok (K13, K, 40)

Twitter ve snapchat Twitter çünkü gündemi takip etmek için (K7, K,30)

Twitter, instagram. Haber ve yeni yerleri keşfetmek için. (K20, E, 35)

Günümüz toplumlarının belirgin özelliklerinden bir tanesi de akışın hızlı olması ve her şeyin akışkan bir zeminde sürekli bir değişim içerisinde olmasıdır (Bauman, 2012b), (Bauman ve Lyon, 2016), (Bauman, 2015). Bu da akan zamanın ve olayların takibini zorunlu kılmaktadır. Akış içerisinde geri kalmak istenmiyorsa değişim takip edilmelidir. Bu durum gündemin sürekli değişmesi demektir. Kişilerin gündemi takip etmeleri de artık sosyal medya platformlarından geçmektedir. Her an yeni bir bilgi için veri akışı sağlayan yer yeni medya araçlarıdır. Bu hem bilgiyi aktarmada hem de bilgiye en hızlı ulaşma şekli olarak sosyal medyayı ön plana çıkarmaktadır. Yeni medya araçlarını farklı kılan bir özelliği de hızıdır (Van Dijk, 2016, s. 13). Katılımcılardan alınan cevaplar arasında sosyal medyanın tercih edilme sebepleri arasında gündemi takip etmek de sebep gösterilmiştir.

Twitter- Facebook –Instagram Twitter en çok kullanıyorum... Günlük anlık olayları ülke ve dünya üzerinde olan hadiseleri takip ve tahlil etme de ülkemizin içinde bulunduğu siyasi olayların figüranlarını ve politik olarak birçok mecradan daha önde ve etki alanın yüksek olmasından kaynaklı kullanıyorum. (K15, E, 34)

Şu an sadece Twitter kullanıyorum çünkü gündemden haberdar olmak <http://istiyorum.Tv> haberlerine güvenmiyorum, Twitter bu konuda daha şeffaf bence. Hak, hukuk, adalet vb. konularda bazı yanlışlar oluyor o konularda yapılan haksızlığa dur demek için tweet atmak gerekiyor ki sesimiz daha etkili çıkabilsin diye. Ben de tweet atarak destek olmak istiyorum bu yüzden Twitter'ı kullanıyorum (K19, K, 24)

Facebook, Instagram, Twitter. Twitter Dünya gündemini takip etmek için (K28, E, 28)

Akışın içerisinde takipte kalmanın yanı sıra o an olup bitenlerin kişilere anımsalılık hissi vermesi de gözlemlenen bir durumdur. İnternet ve sosyal medyanın etkilerinden birisi de anda kalma ihtiyacıdır (Connerton, 2011, s. 92). Kişiler anın bir parçası olduğunu hissetmeyi severler. Özellikle sosyal medya platformlarının sunduğu bildirim özelliği bu ihtiyacı karşılamaya yöneliktir. Bildirimler kullanıcıları sosyal medyadan fazla uzak kalmalarını engellemek amacıyla kullanılan bir özelliktir. Bu durum katılımcılardan birinin verdiği cevapta da görülmüştür.

Hepsini kullanıyorum linkedinde dahil en sık kullandığım sosyal medya hangisidir Twitter'a son yoğun kullanıyorum neden bunu kullanıyorsunuz çünkü anlık bilgileri alabiliyorum özellikle de eee o şeyleri bildirimleri aç özelliğini kullandığımda takip ettiğim hesaplardan

paylaşılan şeyler anında notification olarak ekrana geldiği için yukarıdan ya o beni heyecanlandırıyor (K23, E, 51)

Sosyal medya araçlarının kullanımı artık gündelik hayatın yadsınamaz ve kaçınılmaz bir parçası haline gelmiştir (Lefebvre, 2007, s. 57-58). Sosyal medyada zaman geçirmek kişiler için bir alışkanlık hali almıştır (Safko ve Brake, 2009, s. 6). Kullanıcıların, sosyal medya alışkanlıkları zaman içerisinde değişim göstermekte ama yine de sosyal medyayı bırakmalarını için yeterli olmamaktadır. Sadece farklı platforma geçiş yaparak aynı medya platformunun kullanım alışkanlığını değiştirmektedirler. Katılımcılardan, Twitter'ı uzun zamandır kullandıkları için tercih ettiklerini belirtenler ile Twitter'ın uzun zamandır öncelikli tercihi olmadığını ifade edenler şeklinde zıt cevaplar alınmıştır.

Twitter, Instagram kullanıyorum. Uzun yıllardır kullandığım için cazip geliyor. Her şeyi artık Instagram'dan öğreniyoruz. Açıp bi haber okumak dinlemek zor geliyor galiba. (K27, K, 32)

Düzenli olarak kullandığım bir sosyal medya yok. Zaman geçirmek için ara ara Twitter, Instagram kullanıyorum. (K25, E, 23)

Genelde Instagram ve Twitter'ı kullanıyorum en sık kullandığım daha önceden Twitter'da şu an Instagram kullanıyorum (K30, K, 32)

Sosyal medyanın sadece gündemi takip etmek, haber almak, ya da iletişim için kullanılmadığı bilinmektedir. Aslında sosyal medyanın en başta vaat ettiği şey kişilerin eğlenceli zaman geçirebilmesidir. Hatta ilk başlarda sosyal medyanın en büyük pazarlaması eğlence üzerine kurulmuştur. Ama ilginç bir şekilde katılımcılardan yalnızca bir tanesi sosyal medyayı eğlenme maksadıyla kullandığını belirtmiştir.

Twitter Instagram Facebook. En çok Instagram kullanıyorum noktam çünkü daha eğlenceli ve tanıdıklarımla alakalı beni güncel tutuyor noktam (K16, K, 31)

Tez çalışması için belirlenen zamanının, ülkenin genel seçimlerinin olduğu zamana denk gelmesi çalışmayı zorlaştıran faktörlerden birisidir. Bunun yanı sıra katılımcıların da bu süreç yüzünden zor zamanlar geçerlikleri gözlemlenmiştir. Özellikle seçim süreci olması nedeniyle çalışmaya katılım gösteremeyeceğini belirten geri dönütlerle karşılaşmıştır. Katılımı kabul ettikten sonra da katılımcıların, araştırmanın seçim sonrası katılım göstermek istedikleri görülmüştür. Seçim sürecinin, sosyal medyanın kullanım şeklini etkilediğini belirten katılımcılar olmuştur.

Instagram ve Twitter uygulamalarını kullanıyorum. Ancak şu an Twitter'ı aktif olarak kullanmıyorum. Çünkü beni çok geriyor. Hele ki şu seçim süreci... Bu yüzden de Instagram'ı

daha sık kullandığım söylenebilir. Bu platformun en güzel yanı kendi kitlenle baş başasın. Hele Twitter yapmış olduğu son güncellemeler ile maalesef takip etmediğin kişilerin de tweetlerini önüne çıkarmaya başladı. Bu her ne kadar benim düşünceme yakın olan hesapları önüne getirse de beni yormaktan öteye gidemiyor. Ama diğer yandan sesini duyurma veya popüler olma açısından Twitter daha kullanışlı. (K17, E, 26)

Son olarak katılımcılardan alınan farklı iki cevaba yer verilmiştir. Katılımcıların sosyal medyayı tercih etme nedenleri arasında kişilerinin fikirlerini paylaşırken farklı fikirlere ulaşımı ve bu fikirler arasında bir kıyaslama yapabildikleri için sosyal medyayı kullandıkları yönündeki cevaptır. Karşılaşılan bir başka farklı cevap ise katılımcının Twitter kullanan kişilerin zeki olduğunu düşündüğü yönündeki fikrini belirttiği cevaptır.

Whatsapp, Facebook, Instagram, Youtube, Twitter ve Telegram. En sık Twitter'ı kullanıyorum. Çünkü Twitter'da fikirlerin paylaşıyor olması beni daha çok kendisine çekiyor, hemfikir olduğum ve karşı çıktığım paylaşımları da görebiliyorum. Böylece iki farklı görüş üzerinde düşünmek ve sentezleyebilmek daha kolay olabiliyor benim için. (K8, E, 29)

En sık Twitter. İnsanların bi tık daha zekasını kullandığını düşünüyorum (K14, K, 50).

Bu başlık altında katılımcıların kullandıkları sosyal meydanın hangileri olduğu, en fazla tercih ettikleri sosyal paylaşım platformu ve bunu neden kullandıkları gibi soruların cevaplarına yer verilmiştir. Elde edilen verilerden en çok kullanılan platformun Twitter olduğu görülmüştür. Bu durumun çalışmanın yürütüldüğü zeminin etkisi olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar; haber almak, iletişimde kalmak, anonim şekilde katılımcı olmak, gündemi takip etmek, iş amacıyla ve eğlenmek için sosyal medyayı kullanmaktadır. Sosyal medyanın kullanımı ve sosyal medya alışkanlıkları da bu başlıklar altında şekillenmektedir.

4.10. Sosyal Medyanın Kullanım Nedenleri

Çalışmanın öneminin anlaşılabilmesi için sorgulanan sorulardan bir tanesi de sosyal medyanın etkileridir. Bunun için katılımcılara yöneltilen sorulardan alınan cevaplar, bu konuyu irdelenecek şekildedir. Katılımcılara sosyal medyanın kullanımının nedenleri sorulmuştur. Alınan cevaplara ek olarak katılımcıların, kişisel kullanım nedeni de sorulmuştur. Verilen cevapların geneli sosyal medyanın kullanım

nedenlerine verilen cevaplar ile bireysel kullanım nedenleri arasında bir paralellik olduğunu göstermiştir.

Katılımcılardan alınan cevaplar arasında sosyal medyanın, günümüz toplumlarında sıkça görülen yalnızlık duygusu sebebiyle kullanıldığı görülmüştür. Sosyal medyanın bireysellik zeminini beslemesi, yalnızlık duygusunu da pekiştirmektedir (Genç, 2010, s. 482). Sosyal medyanın, toplumlarda artan bireysellik ve kişilerin yalnızlık halinin bir sonucu olarak tercih edildiği dile getirilmiştir.

Genel olarak sosyal medyanın çok sık kullanılma nedenleri bence insanların yalnız olması etrafında benim okulların ödedim etrafında beni anlayan çok fazla kişi yok malum Konya’da yaşıyorum insanların dikkatini çeken bence hep aynı yani çoğu özellikle Twitter’da Instagram’ın da öyle Instagram’ı daha çok insanların beğenilme ihtiyacı Twitter’da yalnızlık (K2, E, 40)

Sosyal medyanın kullanım nedenlerinden birisi de kişilerin zorunluluk halinden kaynaklanan durumu ifade etmektedir. Katılımcı bu durumu açıklarken zorunluluk halinin kendisi için de kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Sosyal medyanın iş amacıyla kullanılması zorunlu kullanımın nedenlerindendir. Günümüzde sosyal medyanın hemen hemen her alana sirayet etmesi bu nedenlerin temel kaynağını oluşturmaktadır.

Ekonomik zorluklar nedeniyle hareket kısıtlılığı, imkânsızlıklar vs. diye düşünüyorum. Başkalarının hayatlarına olan merak da başlıca neden olabilir. Şahsen işimle alakalı ihtiyacım olmasa bulunacağım bir ortam değil sosyal medya. (K3, K, 38)

Yeni medyanın, özellikle de sosyal medyanın günlük yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Alınan cevaplar arasında dikkat çeken bir cevapta katılımcı sosyal medyayı varoluşsal bir etki üzerinden açıklamıştır. Bu etki farklı şekillerde karşılık bulmaktadır. Katılımcı olmazsa da olur derken bile aslında olmasa olmayacağını ifade etmektedir. Çünkü sosyal medyanın hayatının bir nevi vazgeçilmez parçası olarak tanımlamaktadır.

Açıkça söylemek gerekirse sosyal medya benim var oluş koşullarımdan bir tanesi. Yani elbette bu benim sosyal medyasız yapamayacağım anlamına gelmez. Ki zamanına her iki hesabımı da aktif olarak kullanmadığım dönemler oldu. Hele Twitter benim nezdimde daha kolay vazgeçilebilir bir mecra. Kaldı ki şu an da aktif olarak kullanmıyorum. Var oluş koşulum deme sebebim ise, ben çok sık okuma yapıyorum. Bunları da paylaşma gereği duyuyorum. Bazen gündeme dair çıkarımlar da yapıyorum. Kendi kendime edindiğim düşünceler de oluyor ve bunların tümünü yazma ve paylaşma gereği hissediyorum. Bu beni bir yandan rahatlatıyor bir yandan da kabul görme hissiyatı sağlıyor. Mesela şu günlerde seçime dair yapmış olduğum

paylaşımlar benim açımdan müthiş bir öfke giderme aracı. Ki dijitalleşmenin toplumsal hareketleri pasivize ettiğine dair iddialar da var. (K17, E, 26)

Gündelik hayatın bir parçası olarak sosyal medyanın gördüğü işlev, herkesi kapsayıcı bir boyuttadır. Sosyal medyanın, bir tür sosyal aktivite aracı olarak kullanıldığı fikri mevcuttur. Kişilerin gündelik hayattaki yaşam koşullarından dolayı tek sosyal aktivitelerinin sosyal mecralarda yapılan gezintiler olduğu belirtilmiştir. Gündelik hayat pratiklerinin araştırılması ve çalışması bu bağlamda değerli olmaktadır (Lefebvre, 2007, s. 57-58), (Maigret, 2011, s. 125).

Günlük hayatta yaptığımız eylemler biz tatmin etmiyor, uzun saat süren çalışma saatleri sonrası aşırı yorulmanın sonunda kafa dağıtmak için kullanılıyor. Okul Çağı çocukları için okul dışında arkadaşları ile bir araya gelme, sosyal faaliyetlere katılma, sportif aktivitelere takılma kısıtlı olduğu için sosyal medya daha cazip geliyor. Özellikle dünyanın bir ucundan kişiyle iletişime geçebilmek şansı insanlara özgürlük sağlıyor (K4, K, 28)

İnsanların çoğu sosyal medyayı eğlence ve vakit geçirmek için kullanıyor bence. İnsanların dikkatini çeken daha çok komik videolar. Benim dikkatimi çeken şiir/edebiyat sayfaları ve o an ki gündem (K7, K,30)

Çağın gereği fikri, hayatın gerisinde kalmama düşüncesi, ekmek ve su gibi hayata girmiş olduğu fikri. Bence kolay olan her şey insanların dikkatini çeker. Kitap okumak çaba gerektirir mesela ama o sürede binlerce video izlersin, diye fısıldar sosyal ağlar sana. Benim dikkatimi sesli kitaplar, filmler ve eleştirileri ve tavsiyeleri. Twitter'da insanların sosyal medya gücünü iyiye kullanabilmeleri dikkatimi çekiyor (K5, K, 50)

Gündelik hayatın yorgunluğu ve stresi karşısında kişilerin kafa dağıtmak ve eğlence amacıyla sosyal medyayı tercih ettikleri de belirtilmiştir. Eğlence amacıyla sosyal medyanın kullanımı gözetimin yapılabilmesi için sunulan ve gözetim aracı olan bir duruma neden olmaktadır (Rosen, 2004, s. 10-11). Yapılan bu gözetim ile kişiler başkalarının hayatına misafir olmaktadır. Bu da kendi gerçekliğinden kaçmak için bir fırsat sunmaktadır. Kişiler gerçeklikten uzaklaşmak hatta kaçmak maksadıyla sanal ortamlarda vakit geçirerek kendilerine bir tür yeni ve eğlenceli bir dünya oluşturmaktadırlar.

İnsanlar hayatın gerçekliğinden bir an olsun uzaklaşmak biraz internette gezinmek gerçek hayatın yoruculuğundan uzaklaşmak için yani kısacası kafa dağıtmak için sosyal medya kullanmayı tercih ediyor olabilir. Sosyal medyanın bu kadar sık kullanılması gündelik hayatta değer görmeyenin başka bir mecrada görünür olmak istenilmesiyle alakalı olabilir. Ben genelde güncel olandan uzak kalmamak için sosyal medya kullanıyorum. (K10, E, 44)

Okumak ve araştırmaktan uzaklaştırılmak istenen toplulukların en kolay angaje olabileceği mecraların sosyal medya da olması genel olarak eğlenceli gelen ve işaların olduğu birçok konu. Toplumsal tepkileri de genelde insanlar bu ortamlar da dışı vurmaktadır. C- ülke ve insan sağlığını ve maneviyatımızın gerekliliği olan bütün konular. (K15, E, 34)

Eğlence için de sosyal medya tercih edilmektedir. Kişilerin toplum içerisinde sosyalleşemediği durumlarda sanal ortamları sosyallik için seçtiği görülmektedir. Çünkü sosyalleşme toplumlarında uyum için gereklidir taşımaktadır (Bauman, 2015, s. 41), (Biliç, 2014, s. 9). Sosyal medya hem sosyallik hem de beğeni gibi sosyal ihtiyaçları karşılamaya yönelik kullanım alanı sunmaktadır. Sosyal medyanın kullanım amaçlarının arasında insanların gösteriş yapma ve beğenilme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için de tercih ettikleri ifade edilmektedir. Sosyal medyanın kullanım amaçların başında da beğeni özelliği bulunmaktadır (Neumann ve diğ. 2005, s. 474), (Lietsala ve Sirkkunen, 2008, s. 25).

Bunun birçok cevabı olabilir noktam yeterince sosyal olmamak. Sosyal medyadaki hayatların çarpıcılığı (film efekti), cazipliğin. Eğlenceli oluşu. Daha fazla kişiye daha hızlı ve daha kolayca temas etmek (K16, K, 31)

Genel olarak insanlar gösteriş amaçlı sosyal medya kullanıyor, insanlar sosyal medyaya kim ne yapmış diye merak odaklı bakıyor. Benim ise gündem olan konular dikkatimi çekiyor. (K18, K, 25)

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda hayatın vazgeçilmez bir parçası olan yeni medya ve iletişim araçlar hem kullanım alışkanlığı hem de kullanım kolaylığı nedeniyle tercih edilmektedir. Hatta sadece tercih edilmekle kalmayıp bir alışkanlık oluşturduğu düşüncesi bulunmaktadır. Yeni çağın bir getirisi ve alışkanlıkların sonucu olarak sosyal medyanın kullanım alanı bulduğu belirtilmiştir.

Yaşadığımız çağın getirdiği bir zorunluluk olduğu için kullanıyorum. Eğlence ve gündemi takip etmek için (K28, E, 28)

Çok sık kullanılmasının nedeni cep telefonundan hızlı erişim * insanların dikkatini çeken bilgiye hızlı erişim *benim dikkatimi çeken takip ettiğim kişilerin görüşleri ve paylaşımları (K6, E, 38)

yani şöyle artık devir değişti insanlar eskiden komşuya gider gelirdi ya da iş çevresiyle muhatap olurdu ama şu anda artık her şey insanların ayağına gelince elinde olunca dolayısıyla bu sosyal medya platformları da artık eskinin işte dediğim gibi konuştuğu ya da iş arkadaşlıklarının dahi önüne geçiyor bir şey yaptığınızda oradan paylaşıyorsunuz eskiden bir derdiniz olduğunda bir yakınınıza paylaşırsınız bir kişiye 2 kişiye paylaşırsınız bugün bir tweet

atınca büyük yani 1.000 kişi 10.000 kişi beğendi 100.000 kişi görüyor ve insanların tatmin olan şeyi de seviyesi de artıyor bu şekilde (K21, E, 37)

İnternetin ve internet araçlarının bağımlılığa neden olduğu yapılan araştırmalarla ulaşılan bir çıkarımdır (Robins, 2013, s. 5). Dijital alan için yapılan çalışmalara bakıldığında bu sonuca çok rahat varılmaktadır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar da bu durumu örneklemektedir. Birilerinin fikirlerine erişmek ya da yapılan paylaşımlar için kullanılsa da boş zamanların kullanımı bakımından bağımlılığa neden olabilmektedir.

İnsanların boş vakitlerini geçirip birbirlerinden, gündemden, çevrelerinden haberdar olmak için kullandıkları; kimi insanlarda ise bağımlılık yapmasından dolayı kendine çeken platformlardır. Benim ilgimi çeken diğer insanların düşüncelerine erişebilmemdir. (K25, E, 23)

Bağımlılık ve yeni neslin ana akım medyaya olan güvensizliği. Nefret söylemleri çoğunlukla. Hap bilgiler, kaliteli içerikler ve kaynağı doğrulanabilen haber sayfaları. (K26, E, 30)

Sosyal medyayı hangi amaçla kullandığımız önemli burada. İki tip insan vardır; 1 teknolojiye hükmedebilen 2 teknolojiye hapsolan. Teknolojiye hükmeden, sosyal medya platformlarını neden ve ne amaçla kullandığını bilir. Bu kişiler genelde iletişim, sanat, bilgi vb. durumlar için kullanırlar. Teknolojiye hapsolan ise sosyal medya platformlarını amaçsızca bir alışkanlık olarak kullanır. İnsanların amaçsızca, bir alışkanlık olarak sosyal medyayı kullanmasının sebeplerinden birisinin insanların bulundukları ortamdan tam verim alamadığı, sevmediği kendisini tamamlamayan bir işte çalışıyor olabilmesi, mutsuz bir yaşam sürüyor olabilmesi, işsiz olabilmesi, yaşama dair bir gayesinin olamaması insanların sosyal medyaya olan bağımlılıklarının güçlendiriyor diye düşünüyorum. Bu durumun ülkelerdeki gelişmişlik düzeyiyle alakalı olduğunu da düşünüyorum. Örneğin Türkiye ve Arjantin gibi ülkelerde sosyal medya kullanım süreleri dünya ortalamalarının üzerindedir. (K8, E, 29)

Bilgi ve haber alma gibi sebeplerle sosyal medyanın tercih edildiği bir önceki konu başlığının altında da ele alınmıştı. Burada tekrar benzer cevapların verilmiş olması ve örnek olarak seçilmesinin nedeni konunun dikkat çekiciliğine vurgu yapmak maksadıyladır. Çünkü bu durum yeni medya araçlarının bilgi alma ve habere ulaşımı bakımından tercih edildiğini göstermektedir (Sayımer, 2014, s. 98).

Dünyada gündemden çok hızlı değişiyor malum o yüzden insanlar haberdar olmak istiyor bu gelişmelerden televizyonlar ve gazeteler buna yetişemediği için sosyal medya sizce insanların dikkatini çeken nedir sizin dikkatinizi ne çekiyor güncel olması anlık olması direkt sahibinden olması gibi şeyler olabilir belki de (K23, E, 51) hızlı iletişim. Herkese ve her kesime direkt ulaşabilme. İnsanların dikkatini daha çok karşı cinsleri çekiyor. Benim dikkatimi doğru haber ve doğru bilgi çekmekte. (K9, E, 44)

Genelde haberler ilgimi çeker. Çünkü ana akımın fazla manipülatif olduğunu düşünüyorum ve güvenmiyorum. (K32, E, 30)

Ben en çok haber için takip ediyorum. İnsanlarında Filtresiz ve hızlı olarak haberlere ulaşmak için kullandığını düşünüyorum (K12, E, 43)

En güvenilir haber kaynağı olası, ekonomik sebeplere insanların yapacak alternatif pek başka bir şeyi bulunmamıştı / Twitter için dediğim GB haberler, arada eğlenceli içerikler. Instagram da daha çok arkadaşlarımın ne yaptığı, arada komik reelseler (K13, K, 40)

Son olarak katılımcının yapmış olduğu tespit sosyal medyanın kullanımda farklı değişkenler olduğu ve bu değişkenlerin kullanım şekli ve kullanım amacını belirlediği yönündedir. Yani kullanıcıların kullanım nedenleri bazen genel bazen de özel sebeplere bağlı olmaktadır. Kişilerin sosyal medyaya yükledikleri anlama göre de nedenler oluşmaktadır.

Bu sorunun cevabı cinsiyete göre değişir. Yaş aralıkları da çok önemli bir faktör olarak düşünüyorum. Kişilerin statüsüne göre değiştiğine de inanıyorum. Misal kadınların bazıları yemek, giyim için kullanıyor bazıları işi gereği kullanıyor. Kimisi de kendi gelişim ve öğrenimi için kullanıyor. Erkeklerin bir kısmı argo bir ifadeyle kız düşürmek için kullanıyor. (K19, K, 24)

Katılımcılarda alınan cevaplar doğrultusunda sosyal medyanın çok farklı nedenler için kullanıldığı ve çok fazla amaca hizmet ettiği görülmüştür. Verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere, sosyal medya artık hayatın hemen hemen her alanına uzanmış ve kişilerin günlük rutinlerinin belirleyicisi konumuna gelmiştir. İşte bu sonuçlar bu çalışmanın seçilmesini ve önemini haklı çıkaran sebepler sunmuştur.

4.11. Sosyal Medyada Dikkat Çeken Olaylar

Kişilerin sosyal medya kullanırken ne gibi konuları ilgi çekici buldukları sorulduğunda farklı cevaplar alınmıştır. Ama çoğunlukla toplumsal olayların etkili olduğu görülmüştür. Toplumsal olayların arka yüzünün irdelenmesi kullanıcıların dikkatini çeken bir faktördür. Toplumsal yardımlar da dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. En etkili olarak belirtilen ve cevaplarda çokça tekrarlanan; hak, adalet, hukuk gibi konularda yapılan paylaşımların dikkat çekiciliğini arttırmaktadır. İkinci olarak da siyaset ve ekonomi gibi konu başlıklarının da dikkat çekici olarak belirtilmiştir.

Toplumsal olayların arka yüzünün Twitter aracılığıyla anlaşılır olması, kişilerin ilgisini çekmektedir. Twitter’da yapılan paylaşımlar, kişilerin fikirlerini özgürce tartıştıklarını düşündükleri bir alan sağlamaktadır. İletişimsel eylem kuramında da söz edildiği üzere, sanal bir ortamda gereksinimlere bağlı ortaya çıkan Twitter mahkemeleri kavramı buna örnek niteliğindedir (Habermas 2001b, s. 845-848) Bu da toplumsal olay ve olguların bir tartışma içerisinde irdelenmesine olanak vermektedir.

Toplumsal olaylara aslında toplumsal olayların arka yüzünü görmek daha çok dikkatimi çekiyor burada bir de şu an özgür medya olmadığını düşünür o yüzden bunlar daha çok dikkatimi çekiyor (K2, E, 40)

Katılımcılar, Twitter’da gündemin belirlenmesine yönelik paylaşımlarda bulunmaktadır. Ama gündemin değişim hızının kullanıcılarda unutkan toplumsal hafızaya neden olduğu yönünde bir eleştiri alınmıştır. Katılımcının da belirttiği gibi Twitter’da gündem çok hızlı değişmektedir. Olayların gündemde kalmaları, etkileri ve dikkat çekicilikle doğru bir orantıdadır. Bir olay ne kadar toplumsal alana etki edebilirse o kadar çok gündemde kalır. Bu durum ağ toplumlarının etkileşim mantığı vurgulamaktadır (Castells, 2006, s. 504). Geriye kalan konularda çok çabuk değiştirilip unutulmaktadır.

Ülke gündeminin çok çabuk değişmesi. Toplumsal hafızanın 100. Yılda bile oturmamış olması. (K3, K, 38)

Tezin araştırma konusunu oluşturan adalet, hak ve hukuk arayışı kullanıcılar arsında en çok verilen cevaptır. Kişilerin adalet arayışının sosyal medyada dikkat çeken bir unsur olduğu söylenmiştir. Bu hak arayışı kadın hakları ve çocuk hakları gibi toplumsal boyutu olan olaylar karşısında daha çok gündeme gelmektedir.

Kadın vahşetleri, çocuk tacizcileri ve tecavüzleri, hayvanlara yapılan eziyetler, kişilere atılan iftiralar, hak ihlalleri dikkatimi çekiyor çünkü bu konular maalesef ki çok üzücü şeyler ve hukukun yeterince işlemediğini anlıyorum bu durum da beni sinirlendiriyor. (K19, K, 24)

şimdi şöyle başta mesleki durumlar dikkatimi çekiyor yani mesela cinayet olur ne bileyim işte kadın cinayetleri ya da kadına karşı şiddet ondan sonra başka şekilde yine hukuki yasan konu var özellikle çok dikkatimi çekiyor çünkü benim mesleğim bu ve özellikle de Twitter platformunda bu buna yakın şeyler çok fazla paylaşılıyor onun dışında da yine yüksek lisans bitirdim doktora yapıyorum bu noktada yazarların özlü sözleri ya da kitaplardan alıntılar falan onlar da çok fazla dikkatimi çekiyor ve batıyor onlara tamam (K21, E, 37)

Katılımcılar hayvan haklarının da paylaşım yapmak için dikkat çekici bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Kadınlar ve çocuklar gibi hayvanlarında savunmasız

canlılar olması bunun nedenidir. Toplumsal alanı bulunan ve kamusal vicdanı rahatsız eden eylemlere tepkiler daha keskin ve dikkate değer olmaktadır. Böylece kullanıcıların tepkileri bu doğrultuda birleşmekte ve ses çıkarılmasını desteklemektedir.

Siyaset hayvan düşmanları kadın hakkı ihlalleri başta, zaten sosyal medya dışında da ilgilimi çeken konular (K13, K, 40)

Genellikle yemek çocuk bakımı modern annelik psikoloji ve diyet sayfaları dikkatimi çekiyor. Bide hızlıca yayılan olaylar taciz tecavüz intihar hayvan ve insana uygulanan şiddet olayları maalesef. (K27, K, 32)

Kullanıcılar paylaşımlarını etkilen fazlaca faktörden söz etmişlerdir. Bu faktörlerden mağduriyet ve adaletsizlik başta gelen sebeplerdendir. Yaşanan bir olayda duyulan adaletsizlik duygusu kişilerin paylaşım yapmasını tetiklemektedir. Toplumsal vicdanı etkileyen olaylar daha çok gündeme gelmekte ve kişilerin daha çok ilgisini çekmektedir. Bu ilgi toplumsal tepkiler doğurabilmektedir. Toplumu ortak payda da buluşturan etmenler daha fazla paylaşım yapılmasına neden olmaktadır.

Adaletsizlik, talihsiz olaylar yaşayan insanlar, insan hakları, hayvanlar ve onların haklarını savunanlar, dünya ve çevre ile ilgili durumlar (K22, K, 50)

Genelde yardımlarla ilgilendiğim için onlarla ilgili Twitter'dan özellikle paylaşımı yapıyorum ve onları takip ediyorum dediğiniz gibi yine sosyal alanlarda herhangi bir hak arayışında vesaire onları duyurmakta gerçekten faydalı olduğu için de takip ediyorum (K30, K, 32)

Sosyal adaletsizliği yaratan her konu ilgimizi çekiyor. Bu sürecin devam etmesi zincir oluşturuyor. Bu adaletsizlik zinciri eninde sonunda bizleri ve çocuklarımızı da direkt veya doğrudan etkiliyor. (K9, E, 44)

Benim dikkatimi çeken tamamen gündem, insanların o düşmanca saldırlı eleştirileri! Ve nasıl bu kadar vicdansız oldukları! (K7, K,30)

Elbette toplumu ilgilendiren olaylar ve durumlar benim için çok daha dikkat çekici. Bu da sanırsam büyük oranda toplumbilimci olmaktan ileri geliyor. Ama benim gibi pek çok sosyoloji öğrencisi ve bilhassa da sosyolog ya da diğer bir ifadeyle sosyoloji hocası gündeme dair paylaşım yapmıyor. Diğer yandan dediğim gibi ben gündeme dair yorum yapmayı ve tespitlerde bulunmayı severim ve bunu da paylaşmaktan geri durmam. Bunun bir nedeni de sanırsam epey bir boş vakit sahibi olmamdan kaynaklanıyor olabilir. (K17, E, 26)

Çalışmanın öneminin altını çizdiği için bu konuyla alakalı verilen cevaplarda fazlaca örnek seçilmiştir. Çünkü bu çalışmanın toplumsal etkisini doğrulamaktadır. Böylece katılımcılardan alınan cevaplardan elde edilen veri ile çalışmanın temel probleminin birbiriyle örtüştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü Twitter

mahkemeleri kavramını ortaya çıkaran temel neden kullanıcıların adalet arayışının sonucudur. Kullanıcılar, kendilerinde eksik veya yetersiz gördükleri adalet mekanizmasına tepki göstererek dikkat çekmeye çalışmaktadırlar.

Sosyal medyada dikkat çeken bir konu da ekonomi ve siyaset alanı ile ilgili paylaşımlardır. Toplumlarda ekonomi ve siyaset ilgi çekici başlıklardır. Ama çalışmanın amacına hizmet etmediği için bu konulara yer verilmemiştir. Burada sadece cevaplara verilen örnekler arasında yer almaktadır. Verilen cevapların çeşitliliğine müdahale edilmemesi için bu örneklere de yer verilmiştir.

Siyaset, uluslararası ilişkiler, ekonomi, bilim kategorilerindeki paylaşımlar dikkatimi çekiyor. Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler mezunu olduğum için siyaset, ekonomi ve uluslararası ilişkiler daha çok dikkatimi çekmekte. (K8, E, 29)

İlgi alanım olan konular dikkatimi çeker do it your self videoları. Siyasi ve politik paylaşımlar. Çocuk ve bebek gelişimi. Ekonomi spiritüel konular. (K16, K, 31)

Sosyal medyanın kullanım nedenleri ve ilgi çekiciliği konusunda kültür ve sanat konuları da bulunmaktadır. Kültür ve sanata yönelik paylaşımlar dikkat çekici ve takip edilen konulardır. Kişiler, sanata yönelik paylaşımları da takip edebilmektedir. Olayların sadece sosyal boyutu değil de sanal etkiler bakımından da Twitter kullanım alanı sunan bir mecra olmaktadır.

Filmler, bir takım sanat eserleri; görsel ve yazılı olanlar, kısacası kültür sanat icraatları dikkatimi çekiyor. Sanatla yakinen ilgiliyim bu sebepten. (K9, E, 44)

Sosyal medya için gündem önemli bir faktördür. Gündem olan konular, teknolojik gelişmeler ve bilim gibi konularda dikkat çeken diğer konulardır. Bunda sanal topluluklar içerisinde bulunmak etkili bir faktördür (Baudrillard 2012a, s. 52). Gündemde kalan konular ise ekstra dikkat çekici olmaktadır. Gündem olan durumlar, olaylar ve gelişmeler sosyal medyanın kullanım nedenlerini belirlemektedir.

Gündem olan her konu dikkatimi çeker, Twitter'la kalmaz olayı araştırır gerçekliğini öğrenirim. (K18, K, 25)

Teknolojik gelişmeler dikkatimi çekiyor dünyanın demokratikleşmesi için atılan adımlar dikkatimi çekiyor mesela yalancıların ve halkı kandıranların yalanlarının ortaya çıkması çok hoşuma gidiyor (K23, E, 51)

Sosyal medyanın toplumsal etkisi hak arayışı gibi konularda görüldüğü şekilde toplumu ilgilendiren başka alanlarda da görülmektedir. Gerçek toplumlarda cereyan eden olayların sanal ortamlarda uyandırdığı etkisi dikkat çekici olmaktadır. Kişiler bu

tür konularda paylaşım yaparak toplumsal vicdanı rahatlatmayı amaçlamaktadırlar. Çünkü kamu vicdanına dokunan konuların daha çok gündemde kaldığı görülmüştür. Bu da kişilerin en çok dikkatini çeken konuların eksenini belirlemektedir.

4.12. Twitter'ın Kullanım Amacı

Sosyal medyanın kullanımının belirli amaçlara hizmet ettiği düşüncesinin doğruluğunun anlaşılmasına yönelik sorulan soruda alınan cevap çoğunlukla Twitter paylaşımlarının bir amacı olmadığı yönünde olmuştur. Bununla birlikte cevapların anlaşılması ve açıklanmasına yönelik sorulan katılımcıların hangi amaçla kullandığı sorusuna alınan cevaplar aslında Twitter'ın kullanımının farklı amaçlara hizmet ettiğini göstermiştir. Örneğin kişilerden alınan yanıtlar; fikir paylaşımı, kendisi ifade etme aracı, toplumsal alana hizmet etme gibi amaçlara hizmet ettiğine yönelik cevaplar alınmıştır.

Twitter'ın hangi amaçla hizmet ettiğin bir amaca hizmet ettiğini düşünmüyorum Twitter bize kendini ifade edebildiğim bir blog hesabım olarak düşünüyorum ben kendi duygularımı kendi fikirlerimi paylaşmak için kullanıyorum (K2, E, 40)

Twitter in bir amacı yok. Kendiliğinden oluşmuş bir oluşum. Toplum ve ülkelerin eksikliklerine göre kullanım yolu oluşmuş. Toplumdan topluma kullanım amacının değiştiğini düşünüyorum. (K9, E, 44)

Sosyal medyanın özellikle de Twitter'ın bilgi edinme ve gündemden haberdar olma konusunun cevaplar arsında sıkça dile getirdiği görülmüştür (Sennett, 1996, s. 352). Katılımcılardan alınan yanıtlar Twitter'ın kullanımının; bilgi edinme, haber alma ve gündem oluşturma gibi amaçlara hizmet ettiğini vurgulamaktadır. Hemen hemen her sorunun cevabında bir şekilde bu duruma vurgu yapıldığı görülmüştür. Alınan cevapların iletişime yönelik etkisi de göz ardı edilmemelidir. Çünkü sonuçta Twitter bir iletişim aracıdır.

Twitter hızlı bilgi paylaşımına hizmet etmektedir. Bilgi paylaşımı amacıyla kullanıyorum. (K6, E, 38)

Twitter'ın bilgilendirmek amacına hizmet ettiğini düşünüyorum ben de doğru bildiklerimi anlatmak için buradayım (K1, K, 41)

Takip ettiğim beyinlerin fikirlerine anlık olarak ulaşmak. (K11, E, 38)

Twitter'ın ifade özgürlüğünü tüm dünyaya yaymak istediğini düşünüyorum ve aslında ağırlıklı olarak bu amaçla kullanıyorum (K12, E, 43)

Anlık haberdar alabiliyorsun her şeyden bazen akıllı selim insanlar tt oluşturuyor bazen dengesiz insanlar öyle gündemi takip etmek (K14, K, 25)

Sosyal medya kişileri bilgi edinme ve haber alma özelliği ile dikkat çekmektedir. Bilgiye erişim özelliği ile birlikte ülkelerin ya da dünyanın gündemini belirleme özelliği ve amacı olduğuna dair fikirler de paylaşılmıştır. Özellikle Twitter'da gündemin belirlenmesine yönelik paylaşımlar yapılmaktadır. Böylece ilgi oluşturma maksadıyla gündeme yön verme çabası oluşmaktadır. Tabi burada ulaşılan bilgi ve haberler doğruluk açısından da değerlendirilip tartışılmaktadır.

Twitter sosyal medyanın bel kemiğidir. Ülke ve dünya gündeminin en akışkan bilgi kaynağıdır. Elbette bende gündemi takip etmek amacıyla kullanıyorum. (K3, K, 38)

İletişime / doğru habere ulaşmak başta olmak üzere gerektiğinde kamuoyu yaratmak bazen de sadece eğlenmek eğlendirmek (K13, K, 40)

Twitter, bilgiyi anlık sunma ve haberlere kaynaklık etme bakımından da tercih edilen bir sosyal medya platformudur. Yaşana gelişmelerin anında bu platformda paylaşılması bunun nedenlerindendir. Özellikle de başına bir olay gelen kişilerin olayı aktarması ve dikkatleri bu olaya çekmeye çalışması da verilerin ilk elden aktarılmasını sağlamaktadır. Katılımcılarda haberlerin ilk kaynaktan alınmasının mümkün olduğunu belirtmiştir. Böylece kullanıcılar fikirlerini daha iyi bir şekilde belirtebilecekleri bir alana sahip olmaktadır. Bununla birlikte eğer haber kaynağı şüpheli ise bunun sorgulanması ve doğrunun bulunması da yine bu özellik sayesinde olmaktadır.

Twitter'ı ben daha çok bilgi kaynağı olarak görüyorum. Haberlerden anında ve birinci elden duymak ve okumak için. Ayrıca yazılı içerikler benim için daha kıymetli. Diğer yandan Instagram'a göre daha akademik bir yol çizmeye yardımcı. Eğer benim gibi sürekli fikirlerinizi beyan ediyorsanız Twitter sizin için daha etkili bir yöntem sunuyor. Örneğin yapmış olduğunuz tespit sizin için kalıcı olarak o mecrada kalabiliyor. Instagram'a göre Twitter sizin kimliğinizi çok daha fazla öne çıkarıyor. Kimlikten kastım ise, dünya görüşü veya bir duruş. Ki ben de kendi sözüme, şahsiyetime ve duruşuma önem veren bir insanım. O yüzden Twitter benim için daha etkili. Ama yorucu olduğunu da göz ardı edemem. (K17, E, 26)

Sosyal medyanın belki de en etkili özelliği olaylar hakkında farkındalık oluşturmastır. Bazı konularda gereken duyarlılığı sağladığı da görülmektedir. Bu da sosyal meydanının kullanım amaçlarının arasına farkındalık ve duyarlılık konularını eklemektedir. Kullanıcılar da farkındalık oluşturmaya hizmet ettiklerini dile

getirmişlerdir. Dikkat çekilmek istenen ve ilginin belirli bir konuya yönlendirilmesi bazı durumlarda farkındalık oluşturabilmektedir. Burada oluşturulan farkındalık benzer durumların yaşanmasının önüne geçilme cabasının bir ürünü olmaktadır.

Bence en etkili sosyal ağ, kullanıcı kitlesi az buçuk okumuş, dikkatli ve farkındalık oluşturmak isteyen insanların yeri (hepsini kapsamıyor tabii ki) ben de duyarsız bir insan olmamaya çalışıyorum elimden bir şey gelmiyorsa Twitt yollayarak bir hayvanı bir çevre sorununu, haksızlık görmüş bir insanı vb başkalarına duyuran bir zincirin halkasında yer alıyorum. (K5, K, 50)

Uyuyan bir nesli uyandırabilir, Korku pompayarak insanları yeni dünya düzenine alıştırmaya da bir basamak da olabilir, Ülkeler de siyasi krizlerin çıkmasına, bilinen kişilerin özel yaşam alanlarının ifşatlarının yapılarak gündem de tutulmasına, Vasıfsız kişilerin parlatılmasına vb.. Sebeb olan bir iletişim biçimi de olabilir. Bunu örneklemesini çoğaltabiliriz. Sebeb o ki dezerfarmasyon haber çok fazla. (K15, E, 34)

Kullanıcıların kendilerini ifade etmeleri, sosyal medyanın interaktif özelliğinin bir getirisi. Bu da kullanım amaçlarını desteklemektedir. Yeni medyanın en önemli özelliği olan ve onu geleneksel medyadan ayıran özelliği interaktif olmasıdır (Castells, 2006, s. 401-402), (Bauman, 2012a, s. 21), (Van Dijk, 2016, s. 38-39). Sosyal medyanın bu özellik üzerinden kurulduğu bilinmektedir. İşte bu durum kullanıcıların sosyal medyanın fikir belirtme amacına hizmet ettiğini söylemelerinin temel kaynağıdır. Karşılıklı bir etkileşim içerisinde fikir beyan etme Twitter'ın kullanım amacına hizmet etmektedir. Katılımcılardan alınan cevaplar bu doğrultudadır. Bir başka sebep ise kullanıcıların çoğunluğa ulaşılmasında bu kanalların kullanılabilirliği yönündedir. Bu ise gözetimin azınlığın çoğunluğa hitap etme özelliğini göstermektedir.

Twitterın bence, amacı herkesin fikirlerini özgürce ifade edebilecekleri bir platform oluşturmak ve kimin ne düşündüğünü ölçmektir. Ben twitteri bazen eğlence için bazen de gündemi takip etmek için kullanıyorum. (K7, K,30)

Twitter genel olarak insanların duygu düşüncelerini rahatça ifade edebildikleri bir platform. Ben de aynı amaçla kullanıyorum (K4, K, 28)

Twitter diğer platformlardan ziyade olayların tartışılıp yayınlanabildiği ve yayılabildiği bir platform bu amaca hizmet ediyor ve ben bu amaçla kullanıyorum. (K18, K, 25)

Gözetimde çoğunluğun gözetimi ile sinoptikon ortaya çıkmaktadır (Bauman, 2000b, s. 80-81). Aynı zamanda çoğunluğun çoğunluğu takip etmesi de görülen yeni durumlardandır. Böylece en son gözetleme durumu olan omniptikon kavramıyla

karşılaşmaktayız (Rosen, 2004, s. 10), (Sprague, 2007, s. 2). Bunun en büyük etkisi ise bir anda çok fazla sayıda kişiye ulaşabilme durumundan kaynaklanmaktadır. Kullanıcılar kendileri ve düşüncelerini paylaşarak bu gözetime dahil olmaktadır. Üstelik bu katılım gönüllük esasına dayanmaktadır (Sprague, 2007, s. 33). Sosyal medyanın kullanım amaçları bilinçli olmasa da gönüllü bir gözetim oluşturmaktadır.

Ben twitter'ı şöyle birden fazla kişiye bir anda ulaşabilme özelliğine sahip bir annesiniz mesela takip etmiyorsanız bile bir kişiyi bunu kendisi oradaki size yakın olabilecek çünkü akıllı sistemleri kullanıyorlar artık sizin daha önceki bakmış olduğunuz twitlere bakmış olduğunuz sosyal medya paylaşımlarına yakın şeylere size getiriyor önünüze gösteriyor ya bu amaçla kurulduğunu ve kullanıldığını düşünüyorum ben de bu amaçla kullanıyorum tamam (K21, E, 37)

İnsanların kendilerini ifade ettiği, kendi gibi insanlara ulaştığı ya da kendisi ile farklı düşüncelerde bulunan insanlara ulaşarak fikir alışverişinde bulunulan; hiçbir düşünce, duygu, olay ve benzeri durumları global bir şekilde insanların birbirine anlatması için tasarlanan bir program. Ben ise daha çok dinleyici tarafındayım. (K25, E, 23)

Bir kez daha sosyal medyanın kullanımının adalet ile ilişkisine dikkat çeken cevaplara yer verilmelidir. Bu durumun bu kadar sık dile getirilmesinin nedeni örneklem grubunun seçiminden ve Twitter'ın bu konuda ciddi oranda farkındalık yaratmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kullanıcıların paylaşım yaptığı konuların ilgiyi istenilen noktaya çekme çabası bunu temel sebebidir. Bireylerin eksik ya da yanlış olduğunu düşündükleri alanlarda seslerini çıkarmaya daha fazla odaklandığı görülmektedir.

Twitter'ım dünyada demokrasinin ve adaletin gelmesini amacına hizmet ettiğini düşünüyorum ben de bu amaçla kullanıyorum (K23, E, 51)

Twitter gerçekten adaletin çözemediği adalet aranan bir yer haline geldi o yüzden ben de elimden gelen desteği vermeye çalışıyorum (K30, K, 32)

Hukuksal düzenlemelerin teknolojik gelişmelerin gerisinde kalması ve paralel bir işleyişinin olmaması burada hak adalet arayışlarının oluşmasına neden olabilmektedir (Van Dijk, 2016, s. 198-200). Ve yine bireyin özgür eylemleri sonucunda mevzuatın yeniden şekillenebileceği gibi fikirler, bu durumu pekiştirmektedir (Van Dijk, 2016, s. 195). Hak, adalet gibi arayışların sosyal medyadan duyurulmaya çalışılma çabası, yeni medya araçlarının sağladığı özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu özelliğin en başında da interaktif bir yapı sunması gelmektedir. Böylece kişiler yaşanan durumlar karşısında tepkilerini

belirtebilecekleri bir alana sahip olabilmektedir. Kullanıcılar fikirlerini bu vasıta ile dile getirebilecekleri bir mecra bulmaktadır.

4.13. Sosyal Medyanın Doğruluğu ve Gerçekliği

Sosyal medyanın doğruluğu ve gerçekliği tartışıldığında farklı cevaplara ulaşılmaktadır. Kişilerin çoğu sosyal medyayı özelde de Twitter'ı, doğru ve gerçekçi bulmamaktadır. Bazı katılımcılar tarafından da tartışılır olarak değerlendirilmiştir. Doğruluk yüzdesi sorulduğunda, alınan yanıtlar çoğunluğun Twitter'ın doğruluğuna inandığı yönündedir. Bu durum bir yandan doğruluğu desteklemekte bir yandan da şüphe ile yaklaşılmasına neden olmaktadır. Bu da doğru olduğuna direkt inanmaktan ziyade şüpheli yaklaşıldığını ve doğruluğa bu şekilde ulaşılmaya çalışıldığını göstermektedir. Aynı zamanda gerçekliğin de kıyaslamalarla çürütülüp gerçekliğe ulaşılabilir olduğu belirtilmiştir. Sosyal medyadaki gerçekliğin kabul edilebilir olduğu fikrinin baskın olduğu gözlenmiştir. Bu durum Baudrillard (2011)'ın hipergerçeklik dediği düzenlenmiş gerçekliğe uygun bir cevap oluşturmaktadır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar arasında gerçekliğin tartışmalı olduğu ve olaya göre değiştiği fikri, gerçeklik algısının Baudrillard'ın da belirttiği gibi artık hep şüpheli olduğunu vurgulamaktadır.

Kapital ne derse su o yana akar. Sanal dünyada hiçbir şeye koşulsuz inanmam. Anlık Update edilebilen her mecra güven sorunu getirir. Ancak; omurgalı insanların varlığını da inkâr edemem. (Sorgularım) (K3, K, 38)

Genelde sosyal medyayı çok gerçekçi bulmam. Örneğin Instagram, burada insanlar fiziksel olarak ve hatta entelektüel olarak da kendilerini modifiye edebiliyor. Mesela ben çoğu kadın arkadaşımı dışarda görsem tanımam. Kısacası Instagram insanların tam olarak kişiliği yansıtmaz. Görüntüsünü ve hatta yaşantısını da tam olarak yansıtmaz. Ama bunları sağlayacak en önemli araç da Instagram. Ama fikişsel olarak yani dünya görüşü olarak size tanımlayacak ve buna hizmet edecek en güzel araç da Twitter. Fakat bu platformda da çok fazla sahte haber ve manipülasyon yaygın. Ki bunu yayma hızı da çok kuvvetli. Böyle de negatif yanı söz konusu. (K17, E, 26)

Hayır gerçekçi bulmuyorum, paylaşım yapan insanların çoğu orada yazdıklarını dışarda kendileri uygulamıyor. Ya da orda nefret söylemlerinde bulunup dışarda korkakça davranabiliyor. (K7, K,30)

Sosyal medyalar içerisinde doğruluğu en hızlı ve en yaygın cevaplara ulaşılması bakımından Twitter'in diğerlerine oranla daha gerçekçi ve daha doğru bilgiler sunduğu yönündedir. Katılımcılar, Twitter'in bu sebeple tercih edildiğini vurgulamışlardır. Bilgilerin elde edilen kaynakların ulaşılabilirlik durumu ve sorgulanmaya açık oluşu gerçeklik ve doğruluğu arttıran bir faktördür. Kişilerin, bu mecrada fikirlerini argümanlarla tartışmaları ve diğer katılımcıların da bu tartışmaya aktif olarak katılabilmeleri bunun için gerekli zemini oluşturmaktadır.

En çabuk haber alabileceğim yerin Twitter olduğunu düşünüyorum çünkü kişiler olayları gördükleri anda haber sitelerinden önce tweet atarak burada bildiriyorlar (K1, K, 41)

Sosyal medya instagram'dan ziyade Twitter'da gerçekçi ve doğru buluyorum instagram daha görsel hitap ediyor belki göstermek daha yapmacık ama Twitter sanki daha özellikle kendi ismini kullanmayanların daha kendileri gibi olduklarını düşünüyorum (K2, E, 40)

Twitter'in diğerler sosyal medya platformlarına oranla daha gerçekçi ve daha doğru bilgi sunduğu düşünülmektedir. İnternetin arama motorları gibi faktörler geçerlilik, güvenilirlik ve doğruluk gibi sorgulamalara izin vererek sorgulamaların yapılmasını ve doğruya ulaşılmasını desteklemektedir (Virilio, 2003, s. 114, 116, 113). Böylece Twitter'da sunulan gerçekliğe inanılmaktadır. Çünkü inanılmadan önce sorgulama aşamasından geçmektedir. Katılımcılardan alınan cevaplar bu sonuca ulaşılmasını sağlamıştır. Bir yandan kaotik olması engelleyici olmasına rağmen bir yandan da herkese açık olması ve test edilmeye imkân tanınması bakımından doğrulayıcı ve gerçek bilgiye ulaşmayı kolaylaştırdığı söylenmiştir.

Diğer kaynaklara göre daha gerçekçi buluyorum ama çoğu ortamda olduğu gibi Twitter'da da kaotik bir ortam var. Bu doğru bilgiye ulaşmayı zorlaştırmakta (K25, E, 23)

Diğer sosyal medya gruplarına nazaran Twitter daha gerçekçi geliyor çünkü her fikirden kişinin paylaşımları bulunuyor (K31, K, 40)

Gerçekçi olmayan bilgilerin (dezenformasyon) olduğu doğru ama bu sahte bilgilerin yine Twitter'in herkese açık bir platform olması açısından bu bilgilerin test edilip çürütülmesi de yine sosyal medyada kullanıcıları tarafından hemen deşifre edilebilmektedir. (K29, E, 45)

Katılımcıların, doğruluk ve gerçeklik konusunda kararsız kaldığı bazı cevaplardan anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar, sosyal medyayı kısmen doğru bulduklarını ve her zaman inanmadıklarını, şüphe ile yaklaşılması gerektiği belirtilmiştir. Durumlara şüphe ile yaklaşılması doğruluk ve gerçeklik için sorgulayıcı bir süreç oluşturmaktadır. Bu süreç sonunda elde edilen bilgi ise daha doğru ve gerçeklik yönünden şüpheyi azaltan bir faktör oluşturmaktadır. Doğrudan inanmak

yerine araştırarak ve dikkatli olmak suretiyle konulara yaklaşılmasının daha iyi olacağı düşünülmektedir.

Her zaman değil elbette, çünkü insanlar isterse ne acı ki her yeri manipüle edebilirler. Bu nedenle sosyal medyada hepimizi yanlış yönlendirebilirler. Ancak dikkatli olarak kullanmak daha da önem kazanıyor. Twitter'ı diğer mecralardan daha doğru buluyorum yine de (K5, K, 50)

Hangi amaçla kullandığımız önemli. Olmadığımız bir kişiymiş gibi kullandığımızda gerçekçiliğini yitirecektir. Sosyal medyada insanların gerçek duygu durumlarının yansıtıldığına kısmen inanıyorum. (K8, E, 29)

Kısmen gerçekçi buluyorum. Eğer faydalı şekilde kullanılacaksa doğrudur diyebiliriz. Çok değişkenli bir unsur (K4, K, 28)

Sosyal medyanın doğruluğuna ve gerçekliğine inananlar, inanmayanlar ve inanmalarına rağmen yine de tartışmalı olduğunu düşünen cevaplar bulunmaktadır. Katılımcıların bazıları da sosyal medyanın doğruluğuna ve gerçekliğine inanmakla birlikte yine de bu durumun tartışmalı olduğunu düşündükleri yönünde cevaplar vermişlerdir. Bunun sebepleri başında sosyal medyada gerçekliğin yeniden üretilmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Kitle kültürü ile birlikte gerçeklik yeniden üretilen bir kavrama dönüşmüştür (Adorno, 2011, s. 36). Sosyal medya ise kendi gerçekliğini oluşturmaktadır. Bu bakımdan doğruluk ya da gerçeklik konuya ve olaya göre tartışılırsa daha net cevaplara ulaşılabilir. Genel anlamda ise katılımcılar tarafından ciddi bir doğruluk ve gerçeklik payına sahip olduğu söylenebilir.

Gerçekçi bulmakla birlikte doğruluğu tartışılmalı *çok fazla içerik paylaşımı olduğu için art niyetli yalan paylaşımlarda çokça olmaktadır. Haber/bilgi doğrulama yapılmalıdır. (K6, E, 38)

Twitter'ı doğru buluyorum fakat gerçekçiliği her konuda olduğu gibi araştırılması gerekiyor. Çünkü bize doğru gelen her olay bazen gerçek olmayabiliyor. (K18, K, 25)

Twitter gerçeklik açısından tabii ki gündelik hayatın bir takım personası, paralel bir gerçeklik başka bir yaşam mecrası gibi.. Sosyal medya yanıltıcı olabiliyor büyük olasılıkla, kapılıp gidilmemeli, yaşamı kaçırmamalı. Gerçek hayat dururken sosyal medyayı merkeze koymak yanlış olur, zannımca. Her şeyde olduğu gibi sosyal medya da doğru kullanıldığında faydalı olabilir. (K9, E, 44)

Duruma göre değişir. Birçok kişi burada davrandığı gibi davranmaz. Birçok kişi linçlenme korkusu ile doğru gördüğünü söyleyemez (K12, E, 43)

Genel olarak sosyal medyanın ve Twitter'ın sunduğu bilgiler doğru ya da gerçek olarak değerlendirilmek yerine şüpheli bir yaklaşımın hâkim olduğu ifade edilmiştir.

Kişiler doğruluğun ve gerçekliğin test edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü doğruluk ve gerçeklik tartışmalı bir zeminedir. Bununla ilgili daha net bilgi için olay bazında açıklama ve değerlendirme yapılması daha yerinde olabilmektedir. Tabi belli bir oranda doğruluğa ve gerçekliğe inanılmaktadır. Şayet böyle olmasaydı kişiler bu mecralardan seslerini duyurmaya ya da başkalarını sesini duyurulmasına yardımcı olmaya çalışmayacaklardı. Katılımcılar doğruluğu ve gerçekliği kendilerince tartışarak doğru ve gerçek olarak kabul ettikleri olay ve durumlara dair paylaşımlar yapmaktadır.

4.14. Twitter Mahkemeleri Metaforu

Twitter mahkemeleri metaforu araştırmanın temel sorusunun çekirdeğidir. Twitter kullanıcıları tarafından oluşturulmuş bu metafor herhangi bir haksızlık, suç veya ceza davasıyla ilgili yapılan paylaşımlarla kullanıcıların kendince adalet arayışını ifade etmektedir. Kişiler bu metaforunda sosyal medyada paylaşılan gönderileri kullanarak kendilerinin ya da mağdur olmuş başkalarının sesinin duyulmasına yardımcı olmayı hedeflemektedirler. Böylece hukuki süreçler ya da hukuki mercileri etkilemek ya da en azından dikkatleri konuya çekebilme amacı gütmektedirler.

Çalışma için katılımcılara daha önce Twitter mahkemeleri kavramını duymadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplardan daha önce bu kavramını duymadığını söyleyenler çoğunluktadır. Olayın dikkat çekici yönü, bütün katılımcıların Twitter mahkemeleri denilen alanda paylaşımlar yapmış olmalarıdır. Netnografik yöntemle bu paylaşımlar gözlemlenmiştir. Çünkü çalışmanın devam etmesi için ön koşullardan birisi katılımcıların bu tür paylaşımlar yapmış olmasıdır. Bu konuda paylaşım yaptıkları halde Twitter mahkemelerini duymadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Tabi burada önemli olan fikrin kendisidir. Yani Twitter mahkemelerini duymadan da bu metaforun amaçlarına hizmet etmiş olmaları olabilecek bir durumdur. Burada amaç zaten adalet arayışı için yankı oluşturmaktır. Yankıya katılanların da amacı yankıyı çoğaltmaktır. Yankının ismine değil de nereye doğru yapıldığına odaklanılması yeterli olacaktır.

Katılımcılara, Twitter mahkemeleri metaforunun onlara neyi çağrıştırdığı sorulduğunda kavramı bilmediğini söyleyenlerden genel cevapların, Twitter

mahkemeleri kavramının amacıyla paralellik gösterdiği görülmüştür. Yine de bazı katılımcıların konuyu yanlış anladıkları da görülmüştür. Örnek verilecek olursa; keyfi yargılanma yapıldığı ya da siber suç için başvuru yapılacak olan hukuki bir merci olduğu gibi ifadelerdir.

Hayır duymadım. Bende çağrıştırdığı şey: herkesin herkesi kafasına göre yargılaması! (K7, K,30)

Duymadım. Muhtemelen Twitter da yapılan yazışmalarda ilgili suç duyurusunda bulunmak isteyen kişilerin başvuracakları hukuk (K4, K, 28)

Katılımcılardan Twitter mahkemeleri kavramını duyanlar ise kavramın kendisini anlatan cevaplar vermişlerdir. Bu katılımcılar; hak, adalet, sesini duyurma çabası gibi Twitter mahkemeleri metaforuna tanımlama yapabilecek cevaplara ulaşılmıştır. Katılımcıların cevaplarının toplamı kavrama karşılık geldiği için birden fazla cevap örnek olarak verilmiştir.

Evet. Olması gerektiğini düşünüyorum. Toplumsal olaylarda olduğu kadar, bireylerin seslerini duyurabilecekleri bir mecranın olması şart. Adalet herkes için. (K3, K, 38)

Evet duydum *yargılamanın yetersiz ya da vicdanen kabul görmediği durumlarda sosyal medyada verilen tepkiyi çağırıştırıyor. (K6, E, 38)

...işlemeyen sistemi işlemeye zorlayan bir mahkeme ama ayarı kaçabiliyor dikkatli olmak teyitli çalışmak şart (K13, K, 40)

Evet duydum .. İnsanlar yargının / nöbetçi savcının şartlı serbest bıraktığı kişilere, toplumun verdiği güçlü tepkiler vererek adil bir yargılanma ve hakkettiği cezaları almasında rol oynadı .. (K15, E, 34)

Twitter mahkemeleri kavramın metafor olarak kullanılan yönünün adalet arayışında ve davaların yeniden ele alınması sürecinde etkisi olan bir mekanizma olduğu fikri mevcuttur. Toplumsal vicdana yönelik oluşturulan bir tepkiyi ifade etmektedir. Bu tepki sayesinde kullanıcılar fikirlerini beyan etmekte ve herhangi bir olayın gündemde kalması ya da etki akanının genişlemesi gibi etkiler doğurmaktadır. Hukuksal mahkemede verilen kararın toplum tarafından kabul görülmediği durumlarda kişiler alternatif gördükleri yollara başvurabilmektedir. Twitter mahkemeleri metaforu da sosyal medya kullanıcılarının kendilerince alternatif olarak değerlendirdikleri sanal bir mecraadır.

Evet. Hukuksal mahkemelerin verdiği olumsuz sonuçların bu sayede tekrar gündeme gelmesini ve varılan sonucun tekrar göz önüne alınmasına yardımcı oluyor. (K28, E, 28)

Twitter mahkemesi tabirini daha önce duydum. Bu bana sosyal vicdanı ve hassasiyetini siyasal iktidarın ve ana akım medyanın gündeminden bağımsız olarak yansıtmaktır. (K29, E, 45)

Evet artık adaleti Twitter mahkemelerinde arıyoruz ve buluyoruz yani ne kadar büyük bir kitle kendini öne sürebiliyorsa yani fikirlerini onun faydasını görebiliyoruz (K30, K, 32)

Twitter mahkemeleri kavramının ne olduğunun ya da ne olmadığına tartışıldığı zeminde bile çoğu yanıtın bu kavramın açıklanmasına yönelik olduğu görülmüştür. Daha önce Twitter mahkemeleri kavramını duymadığını belirten katılımcıların yine de kavramın açıklamasında denk düşen karşılıklar verdiği gözlemlenmiştir. Burada ulaşılan sonuç metaforun bilinip bilinmemesinden ziyade kişilerin bu kavramın oluşturduğu kanallı kullanarak kendilerini ifade etme şekilleridir.

Duymuş olabilirim, adaletin sağlanamadığı koşullarda Twitter'dan sesini duyurmak ve kendini savunup doğruyu anlatıp sesini kitlelere ulaştırmak ifadelerini anlıyorum (K5, K, 50)

Twitter mahkemeleri metaforu sade oluşum amacına hizmet etmemektedir. Metafor olarak kullanıldığı düzlemde olumsuz birtakım sonuçlara da sebep olabilmektedir. Bu olumsuz sonuçlardan biride kişilerin paylaşım yaparken yeterince bilgi edinmeden sonuca oluşması ve linçleme kültürünün oluşmasıdır. Katılımcılar arasında Twitter mahkemelerinin linç edilmeyi teşvik ettiği fikri vardır. Bu cevap doğrultusunda linç kültürünü harlayan bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu durum katılımcıların oluşan metaforun olumlu tarafıyla birlikte olumsuz tarafını da gördüklerini ve bunu eleştirebildiklerini göstermektedir.

Twitter mahkemeleri kavramını duymadım fakat çağrıştırdığı şey "linç kültürü". Ve bazen de gerekli hakkın teslim edilmesi için pozitif yönde etkisi olan daha çok insana bir anda hızlıca ulaştırılmasını sağlayan bir oluşum diyebilirim. (K10, E, 44)

Vatandaşlık hakkı olan eylemlerin sanal dünyada yapılmasına olanak sağlıyor. Bazen evet ama sakıncalı da. Çünkü bizim gibi bilinçsiz toplumlarda linç kültürünü besliyor. (K32, E, 30)

Twitter mahkemeleri metaforuyla ilgili tartışmalardan birisi de bu kavramın kim tarafından nasıl oluştuğuna yönelik şüpheleri ve eleştirileri içermektedir. Katılımcılardan alınan cevaplar arasında Twitter mahkemelerine eleştiri yapan bir katılımcı bunun fenomenlerce uydurulmuş bir durum olduğunu ve farklı amaçlara hizmet ettiği yönünde bir algı oluşturduğunu ifade edilmiştir. Takipçi sayısı fazla olan fenomenlerin oluşturdukları etki göz önüne alındığında böylesine bir fikir olması normal olmaktadır.

Teweter mahkemeleri birkaç fenomenin para alarak ya da farklı çıkarlar güderek kendisini takip eden aptalları güdüp birileri (suçlu ya da suçsuz) ceza alsın diye uğraşılan bir sanal zemin (K12, E, 43)

Twitter mahkemeleri kavramının hukuksal bir etkisi olduğu katılımcılarca düşünülen bir durumdur. Bununla birlikte hukuksal bir etkisi olmasa daha olması gerektiği ya da en azından karar mercilerinin dikkati çekilmeye çalışılmaktadır. Katılımcılardan alınan cevaplar arasında en net ve anlaşılır cevap aşağıdaki gibidir. Katılımcı Twitter mahkemeleri metaforunu açıklamakla kalmayıp konunun hukuksal noktalarına da değinmiştir. Katılımcının cevabı bir hukukçunun bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kendisi hukukçu değildir.

Daha önce kapsamlı olarak bu ifadeyi duymadım ama YARGI sisteminde verilen bazı kararların kamuoyunun vicdanında karşılık bulamamasıyla, twitter üzerinden yapılan gündem yaratma çabaları sonucunda YARGI'nın karar değiştirme gibi durumları olmasına sebep vermiştir. Örneğin; Sanık Ümitcan UYGUN'un serbest bırakılması sonrası insanların #ÜmitCanUygunTutuklansinhastagi ile birlikte gündem yaratması sonrası sanık gözaltına alınmıştı. Bu kavram bende toplum vicdanının (tehlikeli) bir yansımasının olduğunu hissettiriyor. Her ne kadar insanlar iyi niyetli de olsa bunun suiistimal edilmesi, insanların fikirlerini beyan ederken fikirlerinin karşılık bulamadığı zamanda toplu olarak linç edilmesi de ihtimaller dâhilindedir. Ve şunu da belirtmek gerek eğer adalet sisteminde eksiklikler varsa ve insanlar Twitter mahkemelerinde birilerini yargılıyorsa bu adil yargılanmalar açısından çok tehlikeli bir durum olacaktır. "Masumiyet karinesi" En anlaşılır örnek ise Doktor'a şiddet uyguladığı söylenen Astsubay'ın TV kanallarında Doktor'a şiddet uygulayan Astsubay diye haberlerde paylaşılması sonrası Twitter'da Hastagler açılarak bahsi geçen Astsubay'ın tutuklanması gerektiğini herkes yazıyordu. Toplum ve twitter tarafından linç edilen Astsubay'ın Masumiyet Karinesi çiğnenmiş ve olaydan birkaç gün sonra ortaya çıkan hastane kamera kayıtlarında Astsubay'ın doktora şiddet uyguladığı gibi Doktor'un Astsubay'a şiddet uygulamaya çalıştığı görülmekteydi. İşte bu yüzden insanlar her ne kadar iyi niyetleriyle hareket edip güzel sonuçlar alılabilmiş olsa da eğer düzgün işleyen bir yargı sistemi olmazsa bu gibi durumlar her daim yaşanmaya mahkûm olacaktır. (K8, E, 29)

Twitter mahkemelerinin hukuki bir etkisi olması gerektiğini düşünenlerle bu metaforun hukuki herhangi bir etkisi olmaması gerektiğini düşünen iki farklı düşünce bulunmaktadır. Hukuki etkisinin aslında hukuksal süreçleri olumsuz etkileyeceği ve hatta hukuki engeller birtakım olumsuzluklar oluşturacağına dair endişeler bulunmaktadır. Bir katılımcının cevabı da Twitter mahkemeleri kavramına eleştirel yaklaşması ve hukuku engellediği noktalara değinmesi bağlamında farklı bir cevap

olduğu için özellikle yer verilmiştir. Katılımcının eleştirilerinin odak noktası neredeyse Twitter mahkemeleri kavramıyla özdeşleşmiş “Kadir Şeker” örneğidir.

Twitter mahkemeleri! Ben son günlerde hukuki meselelere dair çok fazla yorum yaptım. Çok fazla da kendi kimliğimi edinme fırsatı buldum. Açıkçası ben Türkiye’de hukukun işlemediğini düşünüyorum. Bu açıdan bakınca Twitter da Türkiye’nin bir izdüşümü. Mesela Kadir Şeker! Her yerde çok gündem oldu. Bundan 8-9 ay önce serbest bırakıldı. Ben çok olmuştum. Yani çok net bir şekilde birini öldürmüş bir insan nasıl dışarı çıkabilir ki? Buraya birçok cevap verilebilir. ... Kader mahkumları diye bir tabir var. Dolayısıyla ben bu karara çok karşıydım. Twitter kullanıcıları ise, bu olaya başından beri Şeker taraftarlığı yaparak baktı. Elbette haklılık payları olabilir ama ben asla hukukun dışına çıkılması taraftarı değilim. Hukukta popülizm olmaz. Olmamalı. Ha bu arada bir hafta önce Kadir Şeker tekrar tutuklandı. Buna da hiç şaşmadım. Beklediğim bir karardı. Buna benzer pek çok olay var. Ve bunların hepsine dair de tweetler atılıyor. Başarılı olunur veya olunmaz; bilemem. Ancak kime göre; neye göre? Hak sahibi elbette hakkını arayabilir. Bu açıdan müthiş bir uygulama. Ama it izinin at izine karıştığı şu noktada ve Türkiye gerçeğinde ben çok daha titiz ve dikkatli olunması taraftarıyım. Kaldı ki twitter kullananlar hukuku yeterince bilmez. O yüzden her şeye cevabımız olacağına haddimizi bilmek lazım geldiğini düşünüyorum. Eğer illa bir mahkeme olacaksa bu hukuku korumak için olmalı. Hukukun geldiği noktayı tartışmalıyız. Olayları ve şahısları değil. Çünkü biz hukukçu değiliz. Ama hukuku talep edebiliriz. Biri için değil hepimiz için. Olaylar için değil; bir olgu olarak adalet için. (K17, E, 26)

Twitter mahkemelerinin en belirgin özelliği kişilerin sesini duyurmaları konusuna aracılık etmesidir. Tıpkı bir megafon gibi seslerin daha yüksek ve gür çıktığı ifadesi bulunmaktadır. Böylece bir adaletsizlik varsa çözümü için öncelikle bunun duyurulması sağlanmış olacaktır. Sesini duyurmaya çalışan insanların yardımına koşulmasının yanı sıra olayların takibini de kolaylaştırdığı dile getirilmiştir. Toplumsal alanda kamu vicdanı oluşturma gibi etkileri olduğu fikri de bulunmaktadır. Bütün bunlar oluştuğunda da kişilerin olaylar karşısındaki farkındalığını arttırmaktadır. Katılımcılara göre oluşan bu farkındalık ise Twitter mahkemeleri metaforunun var olması amacına hizmet etmektedir.

Duvar ne kadar yüksek olursa olsun, sesini duyurmak isteyen insana megafon vermek gibidir Twitter. Mahkeme işlevini görüp görmediği her olay için farklı olabilir. Ancak en etkili kitle iletişim aracı olduğu büyük bir gerçek. (K3, K, 38)

Tweet’in adalet anlayışının olan insanlar ekibi imkânı sunduğunu düşünüyorum seslerini duyurma imkânı çünkü medyada ana akım medyadan yer alamıyorlar seslerini duyurma imkânı sunduğunu düşünüyorum mahkeme işte görülmüyor da çünkü linçte edilebiliyor insanlar ama en azından mahkemelerin dikkatini çekmesini savcılar dikkatini çekmesini sağlıyor (K2, E, 40)

Aslında Twitter bir çeşit Hide park gibi bir yer! İstedğin gibi bağıyorsun ve sesini duyan birileri bu sesi bir çığ halinde büyütüyor ve evet bir çeşit mahkeme olabilir; ben daha çok dikkat çekme farkındalık oluşturma platformu olarak görüyorum (K5, K, 50)

Twitter paylaşımları bir yandan ses duyurma işlevi görse de bu sadece dikkat çekmek ya da konun duyurulması için hizmet eden bir araç olarak da görülebilmektedir. Buna karşın yine de mahkeme sürecine olan etkisi bakımından tartışıldığında etkisi olmadığına yönelik açıklamalar da mevcuttur. Ses duyurma konusunda Twitter'dan yararlanılsa dahi mahkeme işlevi olmadığı vurgusu yapılmıştır. Şayet istenmeden böyle bir etki oluşmuş ise bu çok tehlikeli ve bir tür işkence aracı olacağı düşünülmektedir. Yani eğer sosyal medya da yapılan bu tür paylaşımların etkisi olsa dahi bu olumlu bir etki olmaktan ziyade olumsuz bir etki olarak görülmektedir.

Sesini daha fazla kişiye duyurmasında yardımcı olduğunu ve bununla ilgili yardımı olabilecek kurum ve kişilere daha kolay ulaşmasını sağlayabiliyor mahkeme işlevi bir nevi olabilir ama tam anlamıyla bir mahkeme işlevi gördüğünü sanmıyorum (K31, K, 40)

Mesela mahkeme karşısında belki de konuşamadığı şeyleri ya da mahkemeye sesini iletmeyen kişiler burada kitleler halinde mahkemeye sesini iletebiliyor ondan sonra ama tabii yine dediğim gibi bu mahkemeyi etkileyebilir hiç etkilenmeyen edebilir yani biraz da o yargıcın kendi düşüncesine bağlı. Bazen linç girişiminde bulunabiliyor bilip bilmeden bu da mahkeme işlevi olmaz aslında işkence işlevi olur çünkü hiçbir mahkeme bir kişiyi haksız yere zulüm etmekte istemez (K21, E, 37)

Katılımcılara göre ses duyurma özelliği Twitter'ın hashtag'ler ile sağladığı bir tür farkındalık ve tepki durumunu beslediği yönündedir. Böylece kişiler paylaşım yaparak hukuki karar mekanizmasının dikkatini çekebileceğini düşünmektedir. Yapılan paylaşımlarla birlikte kişiler dikkatleri belirli bir olay ya da durum üzerine çekmektedir. Bu sayede istenilen etkinin oluşması ve şayet verilmişse kararın yeniden gözden geçirilmesi gibi fikirler ile bir araya gelinmesine sebep olmaktadır.

Tatbiki açılan hashtag 'lerle farkındalık artıyor. İnsanların sosyal medyada bir fikir gücü sağlanmış oluyor. İnsanlar iyi ya da kötü olaylar karşısında tepkilerini ona göre alıyorlar. (K27, K, 32)

Bu paylaşımları yaparak sesini asıl konunun muhatbına duyurmayı başarmasına yardımcı oluyor. Evet (K28, E, 28)

Bir mahkeme işlevi görmüyor ama mahkemeye gündemine düşmesine sebep oluyor. (K29, E, 45)

Twitter en azından tüm dünyaya ve birçok insana ulaşır haberdar etme olanağımız sağlıyor o yüzden gayet güzel bir imkân bu (K30, K, 32)

Mağduriyet yaşamış kişilerin, mağduriyetinin giderilmesi için de Twitter mahkemeleri işlev gördüğü düşünülmektedir. Hukukun eksik ve yetersiz olduğu düşüncesinde bulunanlar da bu durumun çözümü için Twitter kullanılmaktadır. Kullanıcıların daha çok toplumsal etkisi fazla olan olaylar yani kadınlar ve çocuklarla ilgili mağduriyetler karşısında seslerini çıkardığı görülmüştür. Bu durum mağduriyet teorilerinde de görüldüğü gibi kadınların ve çocukların suç karşısında savunmasız olduğu düşüncesinin etkisinden kaynaklanmaktadır. Kullanıcılara göre savunmasız olarak görülen bu grubun mağduriyeti daha fazla dikkat çekmektedir.

Aslında adalet ve hukukun olduğu bir ülkede buna ihtiyaç kalmaz ama bazen bazı mağdurlar twitter üzerinden seslerini duyurup durumu lehlerine değiştirebiliyorlar. (K11, E, 38)

Mahkeme sürecinde istediği sonucu alamayan davacı ya da mağdur Twitter üzerinden mağduriyeti için çağrı da bulunabiliyor. Bu tarz paylaşım yapan grupların desteğini alabiliyor... evet mahkeme işlevi görmese de bir uyaran etkisi ile gündeme tekrar gelebiliyor ve savcıyı harekete geçirebiliyor. (K6, E, 38)

Adalet arayışında olan, adil yargılanma talep eden, hakkını almak isteyen insanların gündem yaratabilmeleri sonucunda çoğu zaman talepleri karşılık bulmuştur. Örneğin 6 yaşında kanser olan Yusuf Kerim'in hapiste olan annesine kavuşabilmesi için insanlar twitter üzerinden 3-4 ay skadar bu konuyu gündeme getirim sürekli etiketler yaparak konuyu muhataplarına ulaştırmaya çalıştılar. Ve sonunda Yusuf Kerim annesine kavuştu hatta benzer durumlar olan insanlar içinde Yusuf Kerim yasası çıkartıldı. Başka bir örnek; Trendyol kuryeleri, Aras kargo, Sürat kargo, Hepsijet gibi kurumların çalışanları maaş zammı için yaptıkları grevleri twitterda gündemin en başında tuttukları için kamuoyunda çok fazla destek gördüler ve taleplerini alabildiler. Eğer düzende işlemeyen çarklar varsa, insanlar o düzeni sağlamak için yapay düzen sağlayıcılar kurmaya çalışırlar. Bu açıdan Twitter bir mahkemeden öte bir düzen sağlayıcı görevi görebiliyor yeri geldiğinde. (K8, E, 29)

Twitter'da yapılan paylaşımların eskiye nazaran daha çok mahkeme işlevi gördüğü fikri mevcuttur. Oluşturulan bu mahkeme metaforunun işlev gördüğü düşüncesi metaforun kullanılmasını artırabilmektedir. Bu etkinin hukukun ve yargının beklenen şekilde çalışmadığı fikrinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu durumun aynı zamanda teknolojik gelişmeyle de bağlantılı olduğu savunulmuştur. Teknolojik gelişmenin bu konudaki artan etkisine dikkat çekilmiştir. Katılımcılara göre Twitter mahkemelerinin mahkeme işlevi görmesinin bir etkisi de hâkimin takdir hakkını etkileyebildiği yönündedir.

Geçmişte olsa tabikide hayır der ve olayı kapatırdım lakin teknolojinin bu denli insanların kanına girdiği zamanda bence anayasal mahkemelerde ve alınan çoğu kararda az buçuk da olsa dönüm noktaları yaratmaya çalışıyo çok değil ama etkilediğini düşünüyorum adalet arayışın da olan insanların sesini duyurabilmesi adına geniş kitlelere ulaşabileceği bir platform. Evet bir mahkeme işlevi görüyor. (K15, E, 34)

Hukukta yargıcın takdir hakkı vardır. Twitter da toplumun takdir hakkıdır. Yargıcın takdir hakkını etkileyebilir. (K9, E, 44)

Twitter mahkemeleri kavramının, hukuksal etkisinin olmadığı fikri de katılımcıların cevapları arasında yer almıştır. Twitter'ın, alınan hukuki kararlar karşısında halkın öfkesini dindirmek için bir tür toplumsal tampon görevi üstendiği belirtilmiştir. Bir başka ifade ise Twitter mahkemelerinin etkili olmasının doğru olmadığı paylaşılmıştır. Son olarak Twitter mahkemelerinin gerçek yargıya etki etmesinin, doğru değil, yanlış ve tehlikeli olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Bence twitter sadece gaz alıyor. Öfkeyi sanal ortamda pasif hale getiriyor. Onun ötesinde toplumumuzun hukukuna olgusal olarak bir katkı sunduğunu düşünmüyorum. (K17, E, 26)

Twitter birçok kitleye ulaşım sağlayabiliyor fakat mahkeme olabileceği konusunu doğru bulmuyorum. (K18, K, 25)

Adalet arayışındaki insanların sesini duyurması açısından günümüzde faydalı bir mecra olduğunu söyleyebilirim. Ama bir 'mahkeme' işlevine bürünmesini yanlış ve tehlikeli buluyorum. (K24, E, 47)

Gerçek hayatla bağlantısı bakımından Twitter mahkemelerinin sanal ortamda gerçekliğe dokunulması değerlendirilmiştir. Gerçek hayatta olan olaylar sanallıkta da vuku bulmaktadır. Aynı zamanda sanal ortamlarda oluşturulan ve sesini duyurmaya çalışan kitlelerin gerçek hayata etkileri de bulunmaktadır (Robins, 2013, s.165). Sanallık gerçekliğin bir tür yeni uzantısı durumundadır. Sanallık bu bağlamda gerçek hayata etki edebilmektedir. Sosyal medya kullanıcıları da bu durumdan yararlanarak etki alanını istenilen yöne doğru çekmeyi amaçlamaktadırlar.

İnsanların haberleşmesi, birbirleri ile konuşması için yapılan bir uygulamada kendi davalarını (ideolojik, hukuki..) duyurmaları ve kendilerini ifade etmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Her insan vicdanından dolayı kendi iç mahkemesine sahiptir ve çoğu zaman insanlar kendi doğrularına ve yanlışlarına göre insanları yargılamaktadır. Twitter'da bu davaların paylaşılabilmesi için uygun bir uygulamadır. Kimi zaman sanal ortamda görülen bu davalar geniş kitlelere ulaştığından dolayı gerçek hayata da yansımaktadır. Bana göre Twitter'ın sunduğu en büyük imkân bir düşüncüyü gerçek hayata aktarabilmesidir. (K25, E, 23)

Bu başlık altından Twitter mahkemelerinin ne olduğu ne olmadığı ve ne olarak değerlendirildiğine dair cevaplara yer verilmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar kişilerin sesinin duyurulması, adalet arayışı, mağduriyet gibi toplumsal etkiler üzerinden değerlendirildiği görülmüştür. Twitter'ın gerçek hayatta mahkemeye etkisinin olup olmadığı sorulduğunda hem olduğu hem de olmadığı yönünde cevaplar alınmıştır. Katılımcılardan bazıları etkisinin olup olmadığını bilmesine de bu durumun tehlikeli olduğu fikrindedir. Katılımcılar tarafından hukuki süreçler üzerindeki olumsuz etkilerine de dikkat çekilmiştir.

4.15. Hukuki Kararlarda Twitter Etkisi

Twitter'da yapılan paylaşımlarının hukuki olarak tepkisinin yanı sıra bu tür olayların takibinin yapılıp yapılmadığını ve buna dikkat edilip edilmediğine yönelik soru sorulmuştur. Aynı zamanda Twitter'da herhangi bir adaletsizlik karşısında birlikte hareket ederek seslerini duyurmaya ve hukuki sürece etki edeceklerini uman paylaşımların amacına ulaşp ulaşmadığı sorulmuştur. Alınan cevaplardan anlaşıldığı üzere çoğunluk Twitter paylaşımlarının etkili olduğunu düşünmektedir. Cevaplar arasında hukuksal etkinin olmadığını düşünenler ve etkisi olup olmadığını bilmediğini ifade edenler de bulunmaktadır.

Sosyal medya ve hukuk arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yönelik çalışmalarda sosyal medyanın hukuk üzerinde belirleyici olduğu (Arslan, 2020, s. 72), (Fidan, 2022, s. 473) belirtilmişse de bunun aksini söyleyen daha fazla çalışma bulunmaktadır. Birkaç çalışma dışında diğer çalışmaların çoğunluğu hukukun değişmez yapısından söz etmektedir. Çok az sayıdaki hukuk çalışması tedbir alma, hâkimin bağımsız karar verme yetkisi ve kanun hükümlerinin değişmesi²² konularında sosyal medyanın etkisi

²² “Örneğin, 12.09.2016'da yaşanan otobüsteki genç kızı şort giydiği için darp eden şahsın fiili, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m. 100/4'ün değişiklikten önceki hükmünde yer alan tutuklama yasağı kapsamında yer aldığı için şahıs hakkında tutuklama kararı verilmedi. Söz konusu fiil TCK madde 86/2'de yer alan suç kapsamına girdiğinden 2 yıldan az hapis cezasını gerektiriyordu ve bu şekilde tutuklama yasağı kapsamında kalıyordu. 24.11.2016'da Ceza Muhakemesi Kanunu m. 100/4 şu şekilde değiştirildi: “Sadece adlî para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.” (Arslan, 2020, s. 64)

olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte çok fazla sayıda çalışmada hukukun hükümlerinin değişmez olduğunun vurgulandığı unutulmamalıdır.

Katılımcıların cevapları, genellikle hukuksal etkisinin olduğunu ve yapılan paylaşımların takip edildiği yönündedir. Katılımcılar etkili olduğunu düşünüyorum ve kesinlikle etkisi bulunmaktadır şeklinde cevaplar vermişlerdir. Etki alanı bakımından yapılan paylaşımlar önemli olmaktadır. Katılımcıların da bu etkiyi dikkate alarak cevaplar vermesi ve hatta bu etkinin artmasına yönelik paylaşımlar yaptığı netnografik gözlemle elde edilmiş verilerdendir. Katılımcılara göre ceza davaları sürecinde Twitter paylaşımının etkisi görülmektedir. Bununla birlikte Twitter'ın adalet sağlama işlevi gördüğü verilen cevaplar arasındadır.

Kesinlikle adalet işlevi görüyor, birçok olayın çözüm noktası olduğuna şahit olduk. Adil olmayan durumları adil olması için ses duyurma mecrası işlevi görüyor. Bunun sebebi adaleti iyi temsil edememiz. Siyasi ve hukuki kolların takip ettiğini düşünüyorum. (K22, E, 51)

Kesinlikle düşünüyorum, yargı sürecinde olan ceza davalarının bu mecrada gözlemlendiğine. Pasif bir etkisinin olduğunu düşünmekle beraber bazen de hiç beklenmedik olarak işe yarar sonuçlar elde edildiğine şahit oluyorum. (K10, E, 44)

Düşünüyorum takip edenin yapıldığını gündeme gelen cezalar tekrar yargılama yolu açılabilir ceza almamış olan sanıklar tekrar bir daha yararlanabiliyorlar. Hukuki karar alma sürecinde de bunu suçlular aleyhinde karar alınmasında etkili olduğunu düşünüyorum. Ama tabi bu bazı kesim için geçerli korunanlar için hiçbir şey ifade etmiyor yine korunuyor korunurlar (K2, E, 40)

Katılımcılar paylaşımların hukuksal etkisinin olduğunu düşünmekte ama aynı zamanda bunun hukuksal bir tehlike taşıdığı konusuna da vurgu yapılmaktadırlar. Hukuku etkileme noktasında toplumu derinden etkileyen olayların payı büyüktür. Tabi bu etki hukuksal olarak birtakım olumsuzluklar doğurabilmektedir. Paylaşımların etkisini belirleyen bir durum da olayların trend topic olması neticesine bağlanmıştır. Yani eğer bir olay trend topic oluyorsa ve sürekli gündemde kalıyorsa bu onun etki oranını ciddi şekilde arttırmaktadır. Gündemde kalma ya da gündem belirleme de bu durumun açık sonuçlarındandır. Yapılan paylaşımların asıl amacı gündemde kalmak ve gündemi belirleme hedefidir.

Toplumu derinden etkileyen hukuki davalarda sosyal medya halkın eğilimini yansıttığından yürütme ve yargı erkini etkilediğini düşünüyorum. Bunun olumsuz yanları olabileceği gibi mahşeri vicdanı temsil etmektedir. (K29, E, 45)

Güzel olur hakimler tutup da Twitter’da buna ne denilmiş demez ama Twitter sosyal medya haberler falan bunlara çıkınca da hiç duymayacak da değiller toplumdan vareste değiller neticede hakimler efendim yargı.. şimdi şöyle eğer tweetler doğal atılan tweetler olursa bu kişileri ya da hakimleri neticede insanlar onlar da vicdanen de etkileyebilir ya da şu da olabilir onların düşünmediği bir doğru vardır o anda akıllarına gelmemiştir ama belki içlerinden bir tanesinin yazmış olduğu şey onları doğru yola sevk edebilir bunda bir sıkıntı yok herkes bakabilir ama organize bir şekilde işte o dava yoluyla bakılmaz şöyle bakılır gibi binlerce kişi aynı mesajları atıyorsa yani bu yargıcı etkilemez çünkü yargıç bu sefer bunun organize olduğunu ve bir örgüt tarafından faydalandığını bilir ve özellikle de yapacaksa da yapmayabilir yani burada kastedilen organize eden kasıt trend topik olması he yani trend olursa evet yani trend olursa tabii ki yani az önceki söylemiş olduğum gibi hakimler toplumdan da ayrı insanlar değiller bu toplumun içerisinde ve vat masalar bile kulaklarına gelecektir daha dikkatli olacaklardır çünkü bir sürü insanı ilgilendiren bir mesele olarak düşünülecek bu evet (K21, E, 37)

Twitter paylaşımlarının hukuksal etkisi sorulduğunda alınan cevapların bazıları paylaşımların etkisini hem var hem yok olarak değerlendirmişlerdir. Yani mevcut etki değişkendir. Bazen etki etmekte bazen de etmemektedir. Bu cevaplar arasında etkinin az olduğunu söyleyen bir katılımcı durumu şöyle analiz etmiştir. “Devletin kestiği parmak acımaz”. Etkisi az da olsa alınan kararlar yanlış da olsa sorun olmadığı belirtilmiştir. Hatta bu katılımcıya göre etkisi az olmalıdır. Çünkü fazla bir etki olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Takibi hem yapılıyor hem yapılmıyor bence. Davaların hukuki kararında etkili olduğunu düşünüyorum, alınan karar yanlışsa ya da alınmayan bir karar varsa Twitter kullanıcılarının baskısıyla bu gibi durumları tekrardan gözden geçirilebiliyor. (K19, K, 24)

Zaman zaman etkiliyor zaman zaman etkilemiyor. Neden çünkü eninde sonunda hukuki karara el mahkûm. (K9, E, 44)

Devletin kestiği parmak acımaz. Her ne kadar az da olsa etkiliyo olsa da ciddi bi etki olduğunu sanmıyorum ve olmamalıda zaten twitter dengeli bilgili insanların kullandığı kadar cahillerinde platformu onlar olduğu sürece hak ve hukuku böyle bi medyaya bırakmak bence doğru değil (K14, K, 25)

Sosyal medyada gündem olan olaylarla ilgili yapılan paylaşımların hukuksal bir karşılığı olmasa da yine de sosyal medyada yapılan paylaşımların takip edildiği cevaplar arasındadır. Hukuki etkisi yok ama takip ediliyor şeklinde cevaplarla karşılaşmıştır. Bu da hukuksal yönünden ziyade toplumsal arka planda yapılan paylaşımların dikkat çektiğini göstermektedir. Gündemde kalarak kamusal vicdana

etki edebilmektedir. Bu ise paylaşımların desteklendiği sonucuna varılmasını sağlamaktadır.

Hukuki karar verme süresince etkili olup olduğunu bilemem fikrim yok ama takip edildiğini düşünüyorum. Karar alma sürecinde sanmıyorum etkisi olsun. Sadece yapılan yorumlar değerlendiriliyor olabilir. (K27, K, 32)

Yargı sürecinde olan davalar Twitter kullanıcıları tarafından takip edildiğini düşünmüyorum, sadece haberler ve sanıkların tanındıkları tarafından büyük kitlelere ulaştıklarını düşünüyorum. Tabiki de bazı konularda etkili oluyor. (K18, K, 25)

Katılımcıların bazıları hukuki karar alma üzerindeki etkisini hakimleri etkileme şeklinde açıklamışlardır. Hukuksal etkisi ve hakimler üzerine etkisi vardır denilmiştir. Karar verenlerin de insan oldukları için gündemde olan olay ve durumlardan etkilenebildiği vurgulanmıştır. Bir yandan da hâkimin vereceği kararın toplum vicdanınca kabul görmemesi hâkim üzerinde bir baskı unsuruna dönüşebileceği düşünülmektedir. Katılımcılar arasında hâkimin bu tür durumlardan etkilenmesini, hâkimin karar vermeden yeterince sert olmamasının sonucundan kaynaklandığı ve fikrinin değişebileceği gönünde fikirler de dile getirilmiştir.

Ya tabii ki şöyle hukuksuz üst hukuka aykırı hareket eden hakimler ve savcılar bu sosyal medyada isimlerinin ifşa edilmesinden rahatsız oluyorlar çünkü yaptıklarının yanlış olduğunu biliyorlar ve bunun da toplum tarafından Twitter toplumu tarafından biliniyor olmasından rahatsız oluyorlar ve bu onların adaletsiz kararlar almaları konusunda cesaretlerini kırıyor çünkü bunlar kayıt altına alınıyor ve hukuk geldiğinde bunun cezasını çeceklerini az çok görebiliyorlar. Bazen hiçbir etkisi alınmıyor mesela başkalarını çıkartıyorlar bir şey yapamıyorsunuz ya da 10 günlük bir beyan satıyorlar bağırıyorsunuz çağırıyorsunuz bir şey olmuyor ya da kanser hastası bir çocuğun annesi hapiste çocuk ölümle burun buruna aylarca uğraşıyorsunuz ama gene de vicdansız siyasetçilerin vicdanına teslim edemiyorsunuz kısaca söyleyebileceklerim bunlar (K23, E, 51)

Sonuçta öyle burada biraz bu davaya bakan kişiye de kalmış bir şey mesela yumuşak karın olursa ve çabuk etkili önemlisi olursa atıyorum kadir şeker davası gibi (K21, E, 37)

Karar mercilerindekilerin de insan olduğunu düşünürsek gerek iş gerekse de yakın çevresinden aldığı dönütlerden de etkileneceklerdir. Hukuki sürecin etkilenmesini Twitter'a direkt bağlamak çok doğru olmaz. Ancak; haber kaynaklarının bağımsızlığı/ güvenilirliği tartışmalı olduğu sürece, toplumun Twitter'a kanalize olması, bilgi kirliliğine rağmen mecbur kalarak hareket etmesi doğal bir durum. (K3, K, 38)

Sosyal medyanın özelde de Twitter'ın oluşturduğu gündemler, toplumsal hassasiyet konusunda ise hukuksal etkisi bulunmaktadır. Twitter paylaşımlarını etkin

kılan karar aşamasında geniş kitleler tarafından gündemde tutulmasıdır. Sürekli gündemde kalan ve kitlelerin olayla ilgili sesini çıkarması, olaya kamusal bir hal kazandırmaktadır. Tabi bu da hukuki geri dönüşlere neden olabilmektedir.

Ülkemizde bazı hassas konulara karşı duyarlı olan ve bu konuları gerçekten önemseyen bir kitle bulunmaktadır. Bu kitleler davaları yakından takip etmekte ve kendilerinden daha geniş kitlelere ulaşmak için Twitter'ı aktif bir şekilde kullanmaktadır. Hukuksal davalarda verilen kararların kamuya etkisinden dolayı Twitter'ın karar aşamasında etkili olduğunu düşünüyorum. Bu etkinin büyüklüğü şahıstan şahısa tartışılır olsa da toplumdaki büyük çoğunluğun durumuna göre onların davranış ve düşüncelerini yasalara uygun şekilde yönlendirecek kararlar alınmasında Twitter'ın etkili olduğu kanaatindeyim. (K25, E, 23)

Twitter'ın etkilediği olaylara örnekler istendiğinde en çok örnek verilen Kadir Şeker davasıdır. Kadir Şekerin davası kamusal etkiye sahip bir davaya dönüşmüştür. Hukuki olarak suçlu olup olmaması konu dışı bırakılarak toplumda kadınlar hakkında yaşanan olaylara dahil olup olmama bağlamında bir karşılık görmektedir. Bu da haliyle davanın toplumsal etkisi ile hukuksal etkisi arasında ciddi bir farklılığa sebep olmaktadır. Hukuki olarak Kadir'in suçlu olup olmadığı bizim tartışma alanımıza girmemektedir. Bu dava ile ilgili olayın toplumsal yönü ve toplum nezdinde oluşturduğu anlam sosyolojik olarak değerlidir.

Etkiliyor. Hakkında elle tutulur tek kanıt olmadan Şule Çet sanıkları müebbet aldılar. Kadir şeker gibi bur katil sadece 10 yıl aldı. Normalde müebbet almalıydı. Daha aklıma gelmeyen tonla dava (K12, E, 43)

Ya kadir şeker olayı en net örneği aslında bunun bunun gibi birçok yargılanan işte ya da yargılanmaya aslında yargılanması gereken insan ya da yanlış yere yargılanan insanların genelde çözümlerini ve yargılarını twitter'dan dağıtarak başlıyoruz kesinlikle faydası oluyor yani buradan yapıldığını da açıkçası takibin yapıldığını düşünüyorum kesinlikle en azından iktidarın da olaya müdahale etmesinin oldum yani farklı faydasının olduğunu düşünüyorum (K30, K, 32)

Mesela kadir şeker olayında da etkilemedi yani şöyle sürecin kendisini birazcık etkiledi ya da en azından bir salıverme durumu oldu yanlış hatırlamıyorsam yani sonra yeniden tutuklandı eee hani tamamıyla etkisiz dememek gerektiğini düşünüyorum ben küçük (K21, E, 37)

Hukuki ceza davaları konusunda örnek verilen Çilem Doğan da yine hukuki olarak suçluluğu ya da masumiyeti tartışılmadan toplumsal etkisi bağlamında değerlendirilmelidir. Çilem Doğan davası sosyal mecralarda yankı bulan ilk davalar arasındadır. Bu davanın geniş yankılar uyandırmasında kadın derneklerinin etkisi de yadsınamaz. Diğer örneklerde de sivil toplum örgütleri ve kadın dayanışma

derneklerinin etkisi vardır. Ama bu davayı farklı kılan ilk örneklerden olması ve geniş bir kitle tarafından takip edilmesidir. Bunun gibi birçok dava bulunmaktadır. Örnek olması bakımından Çilem Doğan seçilmiştir sadece.

Etkiliyor dava sürecini etkiliyor ama en önemli aslında tam etkiliyor diyemem yani bir şey vardı ya eşini öldürmüş olan bir kadın vardı o kadın mesela tahliye oldu diye diye hatırlıyorum isminin başka erkeklere pazarlamasına karşı çıkıp onu öldürdüğü için ismini hatırlayamıyorum şu anda Çilem Doğan (K2, E, 40)

Twitter paylaşımlarının etkisini açıklayan katılımcının açıkladığı şekilde soruşturma veya kovuşturma sürecinde suçlu olduğu düşünülen birisinin serbest kalması toplumsal tepkiler doğurmaktadır. Bu tepkiler bazen serbest bırakılan kişinin tekrar tutuklanması ile sonuçlanabilmektedir (Arslan, 2020, s. 61). Ya da tam tersi örnekler de mevcuttur. Suçsuz olduğu düşünülen birinin tutuklu yargılanmasına karşı oluşturulan toplumsal tepkiler bu kişilerin tutuksuz yargılanmaya gidilmesine ön ayak olabilmektedir. Katılımcıların en çok yakındıkları konu ise hukukun işleyişindeki çelişkilerden kaynaklanmaktadır. Çok ciddi suçlarla sorgulanan kişilerin serbest kalması ve basit ithamlarla suçlanan kişilerin tutuklanması gibi.

Gözüaltına alınıp serbest bırakılan bir durumda twitterda yoğun twit atımı ile savcılık tekrar gözaltı kararı verebiliyor ya da hâkim tutuklama yaptırabiliyor. *trafikte hamile kadına ve eşine saldıran baklavacı kardeşler twitterda gelen tepki üzerine tekrar gözüaltına alınmışlardı. Köpek barınağında kürekle köpeği öldüren çalışan twitterda gelen tepkiler üzerine tutuklanmıştı. Başörtülü kadına hakaret eden kadın twitterda gelen tepkiler üzerine gözüaltına alınmıştı. (K6, E, 38)

6 yaşındaki bir çocuğa tokat adan kişi için önce ev hapsi veriliyor daha sonra Twitter'da gündem olması sonrasında karar bozuluyor ve tutuklanıp cezaevine gönderiliyor. Trafikte hamile bir sürücünün aracına saldıran baklavacı kardeşlerin yargılanma süreçlerinde önce serbest bırakılmışlardı ardından Twitter'da tepki toplanınca yeniden yargılanmış ve mahkûm edilmişler. (K8, E, 29)

Etkili olduğunu düşünüyorum özellikle kadın cinayetlerinin çocuk istismarı gibi tüm toplumun ortak değerleri yansıtan davalardan. Örneğin Antalya'da taşın üzerine yazdığı ihtisas var ediliyorum ibaresiyle ortaya çıkan çocuk istismarı. Twitter ve diğer sosyal medya baskılarıyla faili yakalandı. (K16, K, 31)

İsmi hatırlayamadım da müge Anıl'da Aleyna çakır mı bir kızın davası vardı bir de ondan sonra işte bir oğlan kızı öldürmüştü babasıyla kardeşleriyle falan beraber hayır onu bilmiyorum sonrasında bu davanın üstünde gidemedim Müge Anlı (K21, E, 37)

Sosyal medyada gündeme gelen davalara örnek verilirken yapılan eleştiriler; masum olan kişilerin bu mecralarda masumiyet karinesinin göz ardı edilerek suçlanıp linç yemesi yönündeki eleştirilerdir. Masumiyet karinesi, suçu sabit görülmemiş herkes masumdur demektir. Oysa sosyal medyada yapılan yanlış paylaşımlar üzerinden suçlanan hatta yargılanıp suçlu bulunan kişilerin linçlenebildiği de görülmektedir. Bu durum sosyal medyanın sebep olduğu belki de en büyük olumsuzluktur.

o olay bilirsiniz de o onun olayı hatırlıyorum da kızın ismini ben de hatırlamadı bildiniz değil mi bir de konya’da mesela bir dava vardı yine orada yani isimlerin ezberimde tutmadın makine çok kötüyüm kızın mesela bir tanesini linç ettiler yani annesiyle babasını kesin bu kız öldürmüştür diyor... bakayım ben Büşra kızın ismi Büşra o evet o anne babasını kendisinin öldürdüğünü düşündüler başı kapalı bir kızdı evet evet sadece doktoru evet evet Büşra mesela o kızı hiç sosyal medyada linç ettiler yani hatta programda da aynı şekilde nasıl öldürdüğünü anlat pozisyonuna getirdiler yani artık seni öldürdün mü öldürmedin mi şubesine geçtiler de ama sonra kız da çok sakın e niye üzülyyorsun diyorlar ya niye özür senedir her gün anlayacak mı ondan sonra ve en sonunda kızın öldürmediği başka bir isim öldürüldüğü ortaya çıktı bu sıkıntıdan da özür dilendi falan ama çok da fazla etkili bir özgür olacağını düşünmüyorum çünkü gerçekten kız linç edilmişti (K21, E, 37)

Twitter’da yapılan paylaşımların etkisi ve hukuksal yönü sorgulandığında katılımcıların çoğunluğu tarafından etkili olduğu kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra hukuksal bazı sorunlara neden olduğu da paylaşılmıştır. Ceza davaları için örnek istendiğinde Kadir Şeker, Çilem Doğan, Şule Çet, Aleyna Çakır gibi çok bilindik örnekler ve az bilenen bazı diğer örnekler verilmiştir.

4.16. Twitter’da Gündem Belirlenmesi

Twitter’da hukuki karar alma süreçlerinde etkili olmayı amaçlayan paylaşımların, ülke gündemini belirlediği düşünüp düşünmedikleri katılımcılara sorulmuştur. Alınan cevaplar arasında gündemi belirlediği yönünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar gündemi şekillendirme etkisi olsa da bunun bazı durulmalarla sınırlandığını da ifade etmiştir. Çünkü Twitter herkesin kullandığı bir uygulama değildir. Haliyle etkisi de kullanıcılarıyla sınırlıdır. Gündem belirleme konusunda da Kadir Şeker olayını örnek gösterilmiştir. Bu olay dışında da örnekler verilmiştir. Lakin

verilen bütün örneklerin çok bilinen olaylar olduğu görülmektedir. Bu da aslında gündem belirlemede ciddi bir etkiye sahip olduğunu gösteren kanıtlardandır. Açılan tag'ler sayesinde gündemi değiştirme özelliği de bulunmaktadır.

Gündemi belirlemesi elbette mümkün ancak toplumun sınırlı bir kesiminin kullandığını, büyük bir kesiminin ise havuz medyadan bilgi (sınırlı) edindiğini de unutmamak gerekir. Gezi olayları iyi bir örnek olabilir. Tv/ Twitter söylemleri karşılaştırılabilir. (K3, K, 38)

Düşünüyorum Kadir Şeker olayını örnek vereceğim en bariz örneklerinden biri çünkü dışa dayak yiyen bir kadın öldürülen bir kadının kocasının serbest bırakılması işte kadın hakları meclislerinin gibi grupların kadın dayanışma gruplarının mahkemelerine gidip eylemler yapıp işte twitter'dan çoğunluk paylaşım yapılarak gayet hepsi çözülebiliyor yoksa hiçbirinin çözümleneceği zaten düşünmüyorum ya sesini duyuramayan hiçbir konu çözüm yok (K30, K, 32)

Evet. Organize olduğunda gündemden düşürülmediğinde ülkenin de gündemini belirlediğini düşünüyorum. Özellikle Şule ÇET, Pınar GÜLTEKİN, Ceren DAMAR, Mimar Başak Cengiz, Ceren ÖZDEMİR ve ne üzücü ki sayısız kadın ölümleri sürecinde gerek adil yargılanmalar gerek yargıyı manipüle etmeler sonrası kamuoyunun twitter üzerinden büyük tepki göstermesi hem süreci hem de gündemi etkilemekteydi. (K8, E, 29)

Evet ülke gündemini belirliyor, taglar açılıyor ve trend oluyor, üst başlıklar ülke gündemini ve herkesi alakadar etmiş oluyor. Örnek veremiyorum. (K9, E, 44)

Katılımcı, Twitter paylaşımlarının gündemi belirmesinin aslında zaten kullanım amacı olduğunu da söylemiştir. Yani Twitter'ın gündemi oluşturup belirlemesi sosyal medya olarak asıl amacına hizmet ediyor olmasıdır. Ama kullanım amacının yanı sıra etkisi de yine kullanıcıları ile sınırlanmış durumdadır. Paylaşımların amacı dışında da gündemi belirleme etkisi bulunmaktadır. Bu da olayın dikkat çekme durumu ile ilişkilidir. Eğer paylaşım yapılan durum kitlelerin etkisini cezbeden bir konu ise hem gündemi belirlemekte hem de gündemde kalmaktadır.

Hak ve adalet arayışını hedefliyor günümüzde. Benim sosyal medyayı kullanma amacım tamamen bambaşka, sürece dahil olduğumu düşünemiyorum bu sebeple. Paylaşımlarım rafine bir alanda, sadece. (K9, E, 44)

Twitter ülke gündemi belirliyor mu çok tartışılır evet Twitter da konuşuluyor ama sosyal medya kullanmayan insanların evlerine ulaşıyor mu bilemiyorum, geleneksel medya takip etmiyorum (K13, K, 40)

Dikkat çekme amacıyla paylaşımlar yapıp gündemi belirlediği de bir başka ifadeyle anlatılmıştır. Çünkü dikkatleri üzerine toplayan bir olay daha ciddi şekillerde değerlendirilebilmektedir. Dikkat çekmenin yanı sıra etki alanının genişlemesi de söz

konusu olabilmektedir. Sosyal medya paylaşımlarının gündemi değiştirme maksadı da bulunmaktadır. Yani Twitter’da yapılan paylaşımlar gündemi değiştirmek amacıyla da gündemi belirlemektedir. İlginin ve dikkatin başka yöne kayması istenildiğinde de gündem oluşturulmasında hizmet edecek paylaşımlar yapıldığı söylenmiştir.

ya az önceki vermiş olduğum olayların hepsi o sırada ülke gündemini etkiliyordu yani yani hukuki karar alma sürecinde etkili olmayı amaçlayan bu gibi organizasyonlar evet ya diğer şeylerde de yani mesela atıyorum bir yargı bi yasa çıkartılacak bunu normalde birisi paylaşmamış olsa bu yasayı mesela meclise sunan milletvekili bu yasayı twitter’den ya da sosyal medya organlarından yayılmamış olsa o meclise sunulur ve kabul edilirse kabul edilir kabul edilmesi reddedilir yani kimse bundan haberdar olmaz ama bu 3 ciddi manada söz sosyal medyadan paylaşılnca işte birçok insana yayılıyor ve artık bu sanki bir ülke meselesiymiş gibi bir hal alıyor ciddi manada da etkiliyor tamam e (K21, E, 37)

Sosyal medyanın özellikle Twitter’ın gündemi oluşturması ya da belirmesi fikrine katılmayan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcılar gündemin çok sık değiştiği için gündemi belirlemede yeterince etkisi olmadığını savunmaktadırlar. Çok fazla olay olması olaylar arasında geçiş hızı gibi faktörler de olayın gündemde kalma durumunu belirlemektedir. Yaşanan olaylar ya da gündelik hayatın koşuşturması içerisinde konunun durdurulamaz bir şekilde sürekli bir devingenlik gösterdiği düşünülüyor. Herhangi bir olayın gündelik telaşların akışında kapanıp gitmemesi olayın vahameti ve ayırt edici yönleri ile sağlanmaktadır. Bazen ise tam tersi şekilde birbirine benzer durumların daha çok tartışıldığı ve böylece daha çok gündemde kaldığı da görülmektedir.

Düşünmüyorum çünkü ülkemizde gündem denizden esen rüzgâr gibi çok hızlı bir şekilde yön değiştirmektedir. Çok önemli davalar, olaylar, duygular ya da düşünceler bir derbi maçı sonrası unutulmakta ve gündem bir anda değişmektedir. Etkili olmamasını düşünmemin sebebi Twitter daki çoğunluk kullanıcının gerçek hayatlarında olduğu gibi sanal ortamda da diğer insanlara saygı duymamasından ve durumu kaotik bir ortama sürükleyerek diğer kesimlerin süreçlerini engellemesinden dolayıdır. (K25, E, 23)

Twitter’ın gündemin belirlenmesindeki amacının ne olduğu sorgulandığında; daha önceki sorularda da alınan adalet arayışının etkili olduğu yanıtı alınmıştır. Adalet arayışı, haksızlığa uğramış kişileri sesi olma gibi faktörlerin daha hızlı bir gündem oluşturduğu fikri hakimdir. Katılımcıların çoğu kendilerinin de gündem belirlemedeki amaçlarının bu hak, hukuk ve adalet arayışı temelinde olduğunu savunmuşlardır.

Tekrar ya bu insanların adalet yerini bulmasını hedefliyordu bence bende adaletin yerini bulmasını vakfin aldım giderilmesine yardımcı olmaya çalışıyorum çünkü insanlar artık adaleti

kendileri ortaya çıkarma kendileri tecelli etmesine yardımcı olmaya çalışıyorlar bu da bize bir yük olmayan başladı eskiden çünkü bilirdin ki yani bağımsız bir yargı var herkes kanun önünde eşit en azından biz böyle biliyorduk ama artık öyle değil (K2, E, 40)

Ben herkesin ne hedeflediğini bilemem; ancak ben hayatta şuna inanıyorum: bir yerde ezilmiş, haksızlığa uğramış biri ya da birileri ya da bir canlı varsa ve sen kulaklarını tıkarsan amaaan bana ne dersin: işte gün gelir sen bir şey yaşadığında o insanları anlarsın ve birileri de sana kulak tıkar. Asıl acı olan sesine kimsenin karşılık vermemesi ve acını paylaşmamasıdır. (K5, K, 50)

Ben olaylardan ziyade hukukun bir olgu olarak bir toplumsal kurum olarak salt kendisinin korunmasına hizmet ediyorum. Hedefim ve amacım salt hukukun kendisi. Hukukun kendisi düzelirse olaylar da kendi akışında işler ve adalet yerini bulur. (K17, E, 26)

Gündemin belirlenmesindeki amaç kitleleri harekete geçirmeye dayalı olduğu fikri de sunulmuştur. Twitter hem kişilerin toplu olarak hareket etmesi hem de bu kitleleri büyütürken yayılım alanını geliştirmek istemesi maksadıyla gündemi belirlemeyi hedeflemektedir. Burada aktif rol alan kullanıcıların çabasıyla gerçekleşen eylemler vardır. Bir de çözüm için kişilerin başvurduğu bir yöntem olarak nitelendirilmektedir. Ortada bir sorun var ve bu sorunun çözümü için Twitter'da gündem oluşturarak çözüme gidilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefi taşıyan çok fazla kullanıcı bulunmaktadır.

Toplumsal olarak insanların konulara ve olaylara karşı, Bilinç altında düşündüklerini söyleme dökme, taraf olma, diğer söylemlere bakarak da daha cesur bir dil kullanmasına, karşıtlarına da her yol mubah anlayışı ile hareket etme imkânı sağlıyor. Bazi konular da " harekete geçme mekanizmasının " hızlandırmasını sağlıyor. Diğer bir söylem ile güdü psikoloji ile doğruyu yanlış adil olup olmamayı ayırt etmeden insanları taraf olmaya zorluyor. Genel anlamda dahil olmamaya çalışıyorum. (K15, E, 34)

Kendi dava ve düşüncelerini daha geniş kitlelere ulaştırarak belki yandaş arama çabasında belki de fikir alışverişinde bulunarak eksiklerini giderme çabası içerisinde belki de yanlış buldukları bir durumu düzeltme çabası içerisinde olduklarıdır. Ben daha çok dinleyici taraftayım. (K25, E, 23)

Çözüm bulma insanlar çözüm arıyor yani siz de bu sürece dahil olup olarak paylaşımlarınızı neyi hedefliyorsunuz. Ben de çözüm bulmasını hedefliyorum yani hak ve adalet için doğru yerde doğru kararlar bağlanmasını amaçlıyorum. (K30, K, 32)

Bu başlık altında Twitter'ın gündem belirlemedeki etkisi, amacı ve sebeplerine yanıtlar aranmıştır. Elde edilen veriler gündemi belirleme, gündemi değiştirme ve gündem belirlemeye bir etkisi olmadığı yönündedir. Gündem belirlenmesindeki amaç ve kullanıcıların amacının ne olduğu soruşturduğunda da deha önceki sorularda olduğu

gibi adalet arayışı, sesini duruma ve geniş kitlelere ulaşım imkânı olduğunu belirten yanıtlar alınmıştır.

4.17. Hukuki Süreçlerde Şeffaflık ve Güvenirlilik

Twitter mahkemeleri kavramının Twitter paylaşımlarını neticesinde oluştuğu bilinmektedir. Bunun etkisi önceki başlıklarda sorulan sorulara alınan cevaplar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu başlıkta ise paylaşımların hukukun güvenirliliği hukuki kurallara duyulan inanç ve hukukun şeffaflığı ilkeleri üzerinden irdelenecektir. Teknolojik gelişmelerle değişen iletişim şeklinin hukukun güvenirliliğini zedelediği bilinmektedir. Hukukta yaşanan araçsallaşmadaki artış güvenirliliğini azaltmıştır (Avşar, 2012, s. 125).

Katılımcılara hukuki süreçlerin şeffaf ve güvenilir ilerlemesi ve doğru karar alması için insanların toplu olarak tepki göstermesinin gerekli olduğuna inanıp inanmadıklarına yönelik sorular sorulmuştur. Alınan cevaplar çoğunlukla hukukun güvenilir olmadığı ve şeffaflık sergilemediğidir. Bu durum hukuka duyulan inancı zedeleyebilmektedir.

Hukukun aslında şeffaf olmaması gerektiği ama yaşanan toplum koşulları yüzünden şeffaf olmasına ihtiyaç duyulduğu söylenmiştir. Hukukun medya aracılığıyla duyurulması eksik görülen noktaların medya üzerinden yeniden gündeme getirilmesine ihtiyaç duyulmaması gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda ülke koşulları bunun için başka şans vermediği düşünülmektedir. Katılımcıların fikirleri bu doğrultudadır. Katılımcılara göre onları paylaşım yapmaya iten en önemli faktör, koşulların bu durumu gerekli kıldığı yönündedir.

Aslında böyle olmaması gerekiyor tamam mı bu soruda aslında buna gerek olmaması gerekiyor normal demokratik bir ülkede hukukun üstün olduğu ülke ama maalesef bizim ülkemizde toplu tepki göstermemiz gerekiyor buna inanıyorum evet (K2, E, 40)

Hayır, düşünmüyorum. Tepkiler, medya aracılığıyla görünür olmak zorunda değil kimseye zarar vermeden eylem ve protestolar aracılığıyla yapılabilir mesela ama başka bir şans yok bu yüzden medya aracılığıyla yapılıyor hem daha ucuz hem kısa sürede herkese ulaşıyor. (K19, K, 24)

Hukukun şeffaflığı için toplumsal güven şarttır. Toplumsal olarak hukuka güven duyulsa hukukun şeffaflığı konusunda tartışmalarda son bulacaktır. Katılımcılara göre, hukuk toplumsal güveni sağlayamıyorsa bu sorunlara neden olacaktır. Hukuka duyulan ihtiyaç karşılanamıyorsa ya da karşılanmadığı düşünülüyorsa hukuka olan güven yitirilebilmektedir (Fidan, 2022, s. 470). Belirtilen çalışmanın dışındaki diğer çalışmalar hukuksal güvenin zedelenmediği yönündedir.

Önce Hukuki süreçlerin şeffaf ve güvenilir ilerlemesi için insanlara bunun şeffaf ve güvenilir işleyeceğine dair güven vermesi gerekmektedir. Eğer bunu başaramıyorsa, sistemde sorun varsa halk kendi adaletini tecelli edebilmek için baskı yapmaya toplu tepkiler göstermeye başlayacaktır. (Her ne kadar olumlu ya da olumsuz olsa da) Tabi ki bu durum sürecin şeffaflığı ve güvenilirliği üzerine gölge düşürecektir. Tepki gösterilmesinin gerekli olduğuna aslında inanmak istemiyorum çünkü yargının bağımsız, şeffaf ve güvenilir ilerlemesini istiyorum ama bu durum olmadığında mecburen inanmak zorunda kalıyorum. (K8, E, 29)

Hukukun yasal olarak toplumdan beslendiği bilinmektedir. Yasalar toplumsal tepkilere göre şekil almalıdır. Bu hukukun temel ilkelerinden biridir. Aslında hukukun uygulanabilirlik ve geçerlilik ilkesini bu durumu açıklamaktadır. Hukuk toplumsal normlara göre şekil alan bir kurumdur. Bireyin özgür hareketleri sonucunda yapılan düzenlemeler mevzuatın belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır (Van Dijk, 2016, s. 195).

Yasalar toplumlar için vardır. Toplumsal farklılıklar olduğu için her ülkenin ve hatta yerine göre her bölgenin(eyaletin) kanunları farklılıklar gösterir. Toplumların normları değişir ve toplum tepkimesi oluşur. Veya hukuk uygulama şekli değişir ve toplum tepkimesi oluşur. Özetle denge sağlanması açısından elbette ki toplu tepkiler dikkate alınmalıdır ve şeffaflık esas olmalıdır (K9, E, 44)

Hukukta olması gereken bir diğer özellik devlet kurumu olarak güvenilir olması ve hukukun bağımsızlığı sağlanmasıdır. Hakimlerin bağımsızlığı kanun tarafından korunmaktadır. Eğer bağımsızlık sağlanmazsa sorunlar meydana gelecektir (Fidan, 2022, s. 470). Bunlar sağlanmazsa hukuka duyulan güven ve inanç bireyler tarafından sorgulanacaktır. Bunun önüne geçilmesi hak ve hukukun korunmasından geçmektedir. Devlet hukukun sunduğu hakları gözeterek işlev görmelidir.

aslında bunun olabilmesi için insanların toplu tepki göstermesinden ziyade devletin kurumlarının çok daha güvenilir bir şekilde ve daha hukuki daha bağımsız bir şekilde hareket etmesi gerekir bu sadece hukuki süreçler adliyelerde de olmaz bugün bir manavdan elma alırken de hak hukuk insanların gözetmesi lazım hukukun hakkın olduğu her yerde hukukun olması lazım daha doğrusu hatta bir arkadaşınızın arkasından konuşurken dahi onun hakkını

gözetir iken hukuku levye sokmak lazım dolayısıyla insanların toplu bir şekilde organize olarak ya da twitter'dan bunları paylaşarak hukuku getirmeye çalışması doğru bir hareket değildir niye doğru bir hareket değildir zaten bunların doğal olarak olması gerektiği için değildir yani tamam (K21, E, 37)

Toplumsal etkileri olan olaylar karşısında toplumsal tepkilerin oluşmasında sosyal medya aktif bir yol oynamaktadır (Kierkegaard, 2010, s. 577). Katılımcılara göre hukuksal kararların şeffaflığı tartışılmalı ve toplumsal tepkiler ışığında değerlendirilmelidir. Bu tepkilerin duyurulmasına aracılık eden de sosyal medyadır. Sosyal medyada gösterilen tepkiler toplumların bilinçlenmesine yardım ettiği düşünülmektedir. Sosyal medyanın bu işlevi gücü elinde bulunduranların keyfi kararlar vermesini de engellemeye çalışmaktadır. Zaten toplumlarda her dönem gücü elinde bulunduranlar hukuk kurallarını etkilemişlerdir. Ama artık sosyal medya sayesinde halk bilinçlenmekte ve olayların arka yüzü daha fazla gündeme gelmektedir. Bu sonuçlara kullanıcıların cevaplarıyla ulaşılmıştır.

Tabii ki yani zaten tepki olmayan toplumlarda keyfi kararlar alınır tepkinin tabii ki olması gerekiyor ve bu Twitter'da diğer sosyal medyada bu tepkiler toplumu bilinçlendiriyor yalancılara manipülasyonların alanı gitgide daralıyor (K23, E, 51)

Tabii ki yani zaten tepki olmayan toplumlarda keyfi kararlar alınır tepkinin tabii ki olması gerekiyor ve bu Twitter'da diğer sosyal medyada bu tepkiler toplumu bilinçlendiriyor yalancılara manipülasyonların alanı gitgide daralıyor (K23, E, 51)

Evet; çünkü dünyada bazı hukuki kararlar anayasaya bağlı olarak değil gücün olduğu taraf haklı olarak görülüyor. Bunu sosyal medyada duyurunca da o karar tekrar göz önüne alıp tekrar değerlendiriliyor. (K28, E, 28)

Türkiye de yasal düzenlemelerin tam anlamıyla uygulandığını düşünüyor musunuz? Hukuki süreçlerin şeffaf ve görünür olması için toplumsal tepkiler medya aracılığıyla görünür olmak zorunda mıdır? Gibi sorular sorularak yasal düzenlemelerin yeterliliği ve sosyal medyadaki görünürlüğünün sonuçları için tartışma alanı oluşturulmuştur. Alınan cevapların çoğunluğu yasal düzenlemelerin yetersiz oluşu yönündedir. Yasal düzenlemeden ziyade uygulama alanının eksikliğine de vurgu yapılmıştır.

Hayır.! Medya görür, ancak her zaman olduğu gibi servis etmez. Bu durum küresel bir durumdur. Medyanın dile getiremediği/ getiremeyeceği gerçekleri sosyal medyanın gündeme getirmesi, toplumun ya da bir gündem belirleyici oluşumun da elinde olabilir. Zorunda mıdır? Bir önceki cevabımda dediğim gibi. Adaletle olan güvenin zedelenmesi nedeniyle zorunlu olarak algılandığı bir gerçek. (K3, K, 38)

Yasal düzenlemelerin sadece Türkiye’de değil dünyanın hiçbir yerinde yeterli olmadığı da ifade edilmiştir. Bunun için medyanın bu durumun tartışılmasında kullanılan bir alan olması zorunlu hale gelmiştir. Katılımcı bunu dile getirmiştir.

Sadece Türkiye’de değil dünyanın hiç bi yerinde tam anlamıyla uygulandığını düşünmüyorum!
Zorunda olsa iyi olur (K7, K,30)

Katılımcıların dikkat ettiği en önemli husus yasal düzenlemelerde değil de uygulamada sorun olduğudur. Eğer yasalar uygun şekilde uygulanırsa sorunun giderileceği fikri mevcuttur. Uygulamanın geçerliliği ise denetlemelere tabi tutulmalıdır. Yasalara güvensizlik oluşturan yayın yasağı gibi durumlar da hem şeffaflığı zedelemekte hem de toplumun hukuka duyduğu güveni sarsmaktadır.

Turkiyede yasal düzenlemelerde sorun yok. Uygulama ve denetleme sorunu var. Hukuki süreçlerde yayın yasağı getirilmesi insanın aklında gizem ve şüphe bırakıyor. Şeffaflık esas olmalı. (K9, E, 44)

Yasal düzenlemelerin tam anlamıyla uygulanmadığını görüyor ve biliyoruz, bizzat yaşıyoruz bunu Türkiye de. Medyada görünür olmak zorunda değildir hukuki süreçler fakat nerede arayacağız yapılan bir adaletsizliğin gerçek getirisini, haklarımız için farklı bir adalet sistemi geliştirmek zorunda bırakıldık, diye düşünüyorum. (K10, E, 44)

Ülkemiz de yasal düzenlemeler tam olarak uygulanmıyor. Uygulansa idi devlet ihalelerinde kamu zararına uğratılan kurumların başında bulunduğu bürokratlardan tatalım ihalenin taraf ve düzenlemelerini yapanların şu an cezaevinde olması gerekirdi. Belediyelerde bile Yönetim mekanizmasının da Bulunan ve meclis üyelerinin ve 1.derece akrabalarının Aynı belediyenin ihalesine katılması ve ihale almasının yasak olduğu/ Alamayacağı bilindiği takdirde Hiçbiri uygulanmıyor. Toplumsal tepkilerin görünür olmasının artık ve eksi yönleri olabilir.. (K15, E, 34)

Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda yasal düzenlemeler şart olduğu fikrinin olduğu görülmüştür. Hukukun daha akılcı ve çözümleyici olması gerekmektedir. Bu sebeple yasal düzenlemeler kaçınılmaz şekilde gerçekleşmelidir. Yasal düzenlemelerde toplumun içerisinde pasif öğelerden ziyade aktif faktörler olduğu düşüncesi paylaşılmıştır. Bu durumda medya üzerinden görünür olarak tepkilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Ama bunun böyle olmaması gerektiği de ifade edilmiştir. Medyaya gerek kalmadan yasaların yeterli ve tepkiye yer vermeyecek şekilde olması gerektiği söylenmiştir.

Toplumun tepkisine yani bir duruş ortaya koymasına elbette ihtiyaç var. Çünkü bizler pasif özneler değiliz. Tam aksine bizler kurucu yani inşa edici aktörleriz. Ama bunu yaratıcılık ve özgünlük temelinde yapmalıyız. Akılcı Eleştirel bir düşünme yetisi ile Twitter’ı kullanmalıyız.

Birbirimizi tekrar etmek peşinde olamamalıyız. Yani kendimize yakın bir akil insan seçip onun fikirleriyle kendimizi var etme çabasına girmemeliyiz. Belki ancak bu şekilde hukuka faydamız olur. (K17, E, 26)

Medya aracılığıyla görünür olmasına gerek kalmadan hukuki süreçlerin şeffaf ve görünür olması gereklidir. Ama bu şeffaflık olmayınca dördüncü kuvvet olarak adlandırılan medyanın devreye girmesi de kaçınılmaz olur. (K24, E, 47)

Hukuksal düzenlemeler teknolojik gelişmelerin gerisinde kalan bir gelişim seyrine sahiptir. Mevzuatın şekillenmesi için önce gelişmelerin etkilerinin anlaşılması gibi çok fazla etken bulunmaktadır (Van Dijk, 2016, s. 195-197). Hukuki yaptırımlar bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bu sebeple hukuka duyulan inanç sarsılabilmekte ve güvenilirliği sorgulanabilmektedir. Bunun önüne geçilmesi için araştırmacıların sunduğu hukuki önlemler alınarak çözüme ulaşılabilir. Böylece hukukun şeffaflığı, güvenilirliği, yasal düzenlemelerin yeterliliği gibi konularla ilgili sorunlar minimize edilecektir.

4.18. Adalet Bağlamında Twitter mahkemeleri

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen son soru Twitter mahkemelerinin adalet algısı üzerindeki konumudur. Günümüzde Twitter mahkemeleri olmadan adaletin eksik kalabileceğini fikrini savunup savunmadıkları sorulduğunda alınan cevaplardan çoğunluğu eksiklik olmayacağını söylemiştir. Cevaplar arasında Twitter olmadan kişilerin adalet arayışının sekteye uğrayabileceğini belirtenler olmuştur. Bir de bu konuda muallakta kaldığını belirten bir katılımcı bulunmaktadır.

Sosyal medyadaki tepkilerin yetkili mercilerin kararlarına etki etme potansiyeli, toplumda sosyal medyanın adaleti sağlayıcı bir rolünün olduğu algısını güçlendirebilmektedir. Bu nedenle sosyal medya platformları toplumun sesini duyurmasına ve çeşitli konulardaki meselelere dikkat çekmesine yardımcı olan önemli araçlar olarak kabul edilebildiği görülmektedir (Arslan, 2020, s. 72). Adalet arayışında Twitter'ın önemli bir görev üstelendiği ve Twitter olmasa bunun bir eksiklik yaratacağı ifade edilmiştir. Hukukun kusursuz olmayışının buna sebebiyet verdiği de eklenmiştir.

Evet çünkü dünyanın en mükemmel iyi niyetli sistemini de kursanız bunu bir art niyetli yıkabilir. Her yerden adaleti sorgulamak önemlidir. Korkusuz adalet hiçbir platformdan korkmaz ve eksikliğini gösterene, deliği kapatana minnettar olur. Adalet toplumun temelidir (5, K, 50)

Twitter olmazsa ülkemizde zaten adalet yok arada birçok tepki alan konular olsalarda bir adalet sağlıyor. (K29, E, 45)

Sosyal medyanın hukuk üzerinde olumsuz etkileri de tartışılan bir konudur (Arslan, 2020, s.64-66), (Fidan, 2022, s. 471). Adalet arayışında sosyal medyanın olumlu etkisinden daha çok olumsuz bir etkiye sebep olacağı düşüncesi de verilen cevaplar arasındadır. Bir başka yanıtta ise hukuka güvenin olduğunu bu yüzden sosyal medyaya gerek kalmadığı belirtilmiştir.

Hayır düşünmüyorum. Bir sosyal medya platformunun yargı üzerinde etkisi adalet mekanizmasına zarar verir. (K6, E, 38)

Adalette güveniyorum ve eksik kalacağını düşünmüyorum. (K18, K, 25)

Katılımcıların cevapları arasında hukukun adalet sağlaması yönünde eksik kalmaması umudunun taşındığı ama günümüz dünyasında bunun artık mümkün olmadığı savunulmuştur. Hukukun adalet üzerinde güvenilirliğini ve şeffaflığını yitirdiği bu yüzden Twitter mahkemelerine duyulan ihtiyacın kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır. Şayet hukuksal alanda liyakat olsa idi bunların hiçbirine gerek kalmayacağı dile getirilmiştir.

Umudun adaletin eksik kalmamasını temenni etmektir ama bugünün dünyasında bunun pek mümkün olamayacağı bağımsızlığını, güvenilirliğini, şeffaflığını kaybeden adalet mekanizmalarının yerini Twitter mahkemeleri almaya devam edeceğini, Toplumun vicdanını rahatlatan kararlar alınmasına sebep olsa bile adil yargılanmalara gölge düşüreceğini düşünüyorum. (K8, E, 29)

Likayetli hâkim savcılar olduktan sonra çokta önemli olacağını düşünmüyorum. Twitter mahkemelerinin. Yeter ki vicdanlı merhametli adil adalet çalışanlarımız olsun. (K27, K, 32)

Katılımcı Twitter mahkemelerinin varlığı konusunda muallakta kaldığını söylemektedir. Bunun sebebi olarak da Twitter mahkemelerinin olmasa daha iyi olacağını ama bunun adalet sağlanması konusunda eksiklere neden olabileceğini düşünüldüğü belirtilmiştir. Katılımcılardan alınan yanıtlar neticesinde gerçek yargının işe yaramadığı veya adaletin sağlanamadığı durumlar için Twitter mahkemelerinin gerekli olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

evet ben burada çok muallakta ayım ya ben Twitter mahkemelerinin olmasından yana değilim açıkçası ama kamet eksik kalır mı bazen sesini duyuramayan insanlar için eksik kalabilir hmm yani insanların sesini duyurma noktasında eksiklik olabileceğini söylüyorsunuz yoksa normalde yani Twitter mahkemesine ne gerek var ya normal yargı var işte işte orada hakkınız ama bazen arayamıyorum insanlar işte bulamıyor bunu buradan söylüyorum anladım son soru bu konuda söylemek istediğiniz bir şeyler var mı sizin dikkatinizi çekiyor ya da o soracağınız (K21, E, 37)

Sosyal medya paylaşımları önemli bir konumda yer almaktadır. Çünkü katılımcılar adalet mekanizmasının sebep olduğu aksaklıklar için bu durum gerekli görülmektedir. Toplumda işleyiş sağlayan kurumlarda yaşanan sorunlar bozulan işlevi yerine getirecek başka şekillerde karşılanmaktadır. Bu toplumsal düzenin ve işleyişin bir getirisidir. Liyakat olsaydı bunlara gerek kalmayacağı fikri de mevcuttur. Yani kısaca katılımcılara göre hukuksal işleyişte açıklar olması Twitter mahkemelerinin önemini artıran bir unsurdur. Bunun önüne geçilmesi için yasal düzenlemelerin revize edilmesi ve uygulama konusuna ekstra dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu koşullar sağlandığında muhtemelen Twitter mahkemeleri kavramı kendiliğinden yok olacaktır.

4.19. Öneriler ve Değerlendirme

Saha çalışması için katılımcılardan alınan yanıtlar bittikten sonra konuyla ilgili belirtmek istedikleri bir durum ya da değinmek istedikleri bir konu olup olmadığı sorulmuştur. Bu aşamada farklı açıklamalar yapılmıştır. Kimi açıklama çözüm önerisi sunarken kimisi de durum tespiti niteliğindedir. Şimdi öncelikle bu cevaplardan alınan örneklerin yorumlanması yapılacaktır. Daha sonrasında da genel bir değerlendirmeye bulguların yorumlanması sonlandırılacaktır.

Katılımcılar arasında tespitleri olan ve bu tespitleri paylaşan kişilerin yanıtlarından örneklere yer verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Katılımcılar, hukuksal olarak zor ve sıkıntılı bir süreç içerisinde olduğunu belirtmiştir. Adaletin temsilinin olmadığı toplumlarda kaosu kaçınılmazlığından dem vurulmuştur. Bunun toplumsal alan içerisinde hukuk alanında olumsuz geri dönüşleri olduğu savunulmaktadır.

Hukuki olarak çok büyük sıkıntılı süreçteyiz. Adaleti iyi temsil edemediğimiz içinde ülkede kaos ve ekonomik kriz eksik olmuyor. Yatırımcılar adalet kavramı olmayan ülkelere yatırım yapmıyor. İnsanlar suçsuz yere ceza çekiyor, haklar gasp ediliyor ve taciz kadın ölümü oranı her gün artıyor. Cezaların daha fazla arttırılması güven ortamının kurulmasını temenni ediyorum. (K22, E, 51)

Katılımcıların Twitter'ın adalet arayışına olan yadsınamaz etkisini her fırsatta dile getirdiği görülmüştür. Katılımcılardan birisi bunun yorucu bir hal aldığını belirtmiştir. Sürekli adalet için çabalamanın başkaları nezdinde zor olmasa bile kendisi için hiç de kolay olmadığını ifade etmiştir. Bu sorunların çözülüp hukuk devleti olma özelliğinin daha çok yansıtıldığı bir topluma dönüşmeyi istediğini ifade etmiştir.

bir grup insan sevebilir ama ben burda adalet peşinde koşan insanların sesini duyurmaya çalışmaktan çok yoruldum maalesef başka bi yolu da yok. İtalya'da Twitter kullanan arkadaşım yok. Normal, adil, işleyen demokratik bi hukuk devleti olalım istiyorum. Twitter da sıkıcı bi yer haline dönüşsün lütfen. (K13, K, 40)

Bir katılımcı da Twitter'ın sekteye uğramış bir düzende noksanlıkların ve açıkların kapatılmasına hizmet ettiğini söylemiştir. Eğer düzenin işleyişinde bir aksama olmasaydı Twitter'ın başka amaçlara hizmet edebileceği kanısı mevcuttur. O zaman Twitter kişilerin seslerini duyurma çabası yerine sanatsal etkinlikler ve eğlence amacı ile kullanılabilir bir sosyal medya olacağını düşünülmektedir.

Düzen işleyişi sekteye uğramasaydı eğer, insanlar farklı amaçlar için sosyal medyayı kullanabilecekti. Kimbilir belki de sadece eğlence için, film eleştirisi için, bir şarkı trend oluşturma için. Çalışmanız için teşekkür ederim. (K8, E, 29)

Katılımcılardan biri hukuka duyulan güvenin sarsıldığını söylemektedir. Suçluların ceza almaması, suçsuzların ceza alması, uzun yıllar sonuçlanmayan davalar gibi durumların hukuka olan inancı ve güveni yok ettiği yönünde sözler sarf edilmiştir. Bu durum karşısında yorumsuz kaldığını da eklemiştir.

Suçlunun bir kapıdan kelepçeyle girip diğerinden sırtarak çıktığı, iyi hal indirimlerinin, cinayet/tecavüzçülerin giydiği 250 liralık takım ile ölçüldüğü, Yıllarca süren ertelenen davalar, Ne yanından tutulsa elde kalacak teşvik edici cezalar... Benim başka sözüm yok. (K3, K, 38)

Temennisi aklın ön planda olduğu kişilerin düşünce üzerine paylaşım yaptığı bir gelecek olan katılımcı Twitter kullanıcıların bu niteliklere sahip kullanıcı sayısında artış olmasını güzel olacağını ifade etmiştir. Bilinçli kullanıcıların olduğu bir platform olması cazip bir fikir olmuştur.

Umarım yakın bir gelecekte insanlar artık gerçekten düşünmeye başlarlar. Goethe "Düşünmek kolaydır, yapmak zordur. Dünyada zor olan şey ise düşünüleni yapmaktır." dediği zamandan günümüze gelindiğinde eylemlerin yer değiştirdiğini görüyoruz. İnsanlar artık zar zor düşünüp, kolayca yapıyorlar ve sorgulamıyorlar. Umarım Twitter yakın bir gelecekte düşünür kitlelerce kullanılan bir uygulama haline gelir. (K25, E, 23)

Bir başka katılımcının temennisi ise ülkece daha güzel günler görmeyi dilemesi yönündedir. Bunun için de hukukun üstünlüğünün olduğu günler görebilmeyi umduğudur. Twitter'ın adalet, hak, hukuk gibi arayışlar yerine Twitter'ın, eğlence amaçlı ya da boş konular için kullanabilmeyi isteğidir.

Bu konuda söylemek istediğim inşallah daha güzel günler görürüz hukukun üstünlüğünün, üstünden hukuk olmadığı hukukun üstünlüğü olduğu bir ülke. Twitter'da biz de başka gibi saçma sapan şeyler paylaşıyoruz. Gündemimizde bilmediğimiz kadınların isimleri olup da onlara adalet sağlanması için inşallah uğraşmak zorunda kalmayız. (K2, E, 40)

Katılımcılardan birisi yaşanan bu koşulların önüne geçilmesi için adalette reform yapılmasını önermiştir. Toplumsal alanda bireylerin empati kurmadığını eğer empati kurulursa sorunların daha güzel çözüleceğini de dile getirmiştir. Çözüm hukukun herkese eşit bir mesafede olması olarak belirtilmiştir.

Adalet anlayışımızda ciddi bir reform şart. Empati yoksunu ve taraflı bir toplumuz. Rövanşist adalet topluma zarar vermekten başka bir işe yaramaz. Her kim olursa olsun hukuk normlarına göre yargılanmalı. (K26, E, 30)

Bir başka öneri ise hukuksal sürece dahil edilen jüri ya da jüri gibi bir mekanizmanın varlığının gerekliliği üstünedir. Böylece toplum içerisindeki kişiler kararlara dahil olacak ve hukuk toplumdan soyutlanmamış olacaktır. Ya da konu hakkında uzmanlığı olan kişilerin fikirlerine de yer verilebileceği bunun pozitif bir etki oluşturacağı fikri aktarılmıştır.

Şahsi fikrimi sorarsanız bunu en dengeleyecek unsur yargı kararının içinde Amerika daki yargılama sistemindeki gibi jüri üyeleri olmalıdır. Tamamen şeffaf ve toplumun içinden kişilerin o kararı etkileyecek yeterlilik ve bilgi birikiminden faydalanmak gerekir. Örneğin ben bir e-ticaret uzmanıyım ve tüketici mahkemelerinin sektörden zerre bilgisi yok. Aldıkları kararlar hukuk dışı. Ama maruz kalıyoruz. (K9, E, 44)

Twitter kullanıcılarından olan katılımcılar dışında bir de bir avukat ile görüşülmüştür. Avukat ile yapılan görüşmeler, sosyal medyanın suç, ceza ve yargı gibi hukuksal alanlarda etkili olduğunu ve bu etkilerin olumlu ve olumsuz şekilde değerlendirilebileceğini göstermiştir. Sosyal medyanın olumlu etkilerinden biri, delil

bulma konusunda yardımcı olabilmesidir. Örneğin, suç anının veya suç faillerinin sosyal medya üzerinde paylaşılan videoları, soruşturma sürecinde önemli deliller olarak kullanılabilir. Ayrıca sosyal medyada görülen davaların, gelecekteki benzer davalar için emsal teşkil etmesi, hukukun tutarlılığını sağlamada olumlu bir etki yaratabileceğidir.

Mahkemelerin, toplum vicdanına göre hareket etmesi de adaletin daha iyi sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir. Ancak sosyal medyanın olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Masumiyet karinesinin ihlali, yani suçsuz kişilerin suçlu gibi görünmesi, sosyal medya üzerinde yayılan haberler veya görüşlerle mümkün olabilmektedir. Bu durum kişinin itibarını zedelemekte ve hukuki süreci etkileyebilmektedir. Hâkimin bağımsızlığına zarar verme de sosyal medyanın olumsuz etkilerinden birisidir. Sosyal medyada gündeme gelen bir dava, hâkimin tarafsız bir şekilde karar verme yeteneğini etkileyebilmekte ve toplumsal baskıların hukuki süreçte etkisine neden olabilmektedir.

Sosyal medya kullanıcıları tarafından olayların iç yüzünün bilinmeden yapılan yargılamalar ve damgalamalar da olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu durum hukuki sürecin adil yürütülmesini engelleyebilmekte ve hukukun yerine toplumun görüşlerinin öne çıkmasına neden olabilmektedir. Sonuç olarak sosyal medyanın suç, ceza ve yargı gibi hukuksal alanlarda etkileri olduğu katılımcılar tarafından aktarılan bir sonuçtur. Bu etkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır. Avukattan alınan yanıtlar ise şu şekildedir;

Sosyal medyanın suç ve cezalar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Toplumun vicdanı kanaatini sosyal medya üzerinden dile getirmekte olup bu konuda da yargısal merciler bu tepkiye kayıtsız kalmamaktadır. Kadir şeker hakkında da sosyal medya da beraat etmesi gerektiği yönündeki yoğun baskılar neticesinde Yargıtay yerel mahkeme kararını bozup yeniden yargılanması yönünde karar vermiştir.

Sosyal medyanın hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumlu etkisi yargılamanın daha hızlı yürütülmesine ve delillerin toplanması konusunda itici etkisi bulunmakta, olumsuz yönü ise somut olaya ilişkin bilgi sahibi olunmaksızın kişinin masumiyet karinesini zedelemeleri

Sosyal medya üzerinden gündem olan bir olaya ilişkin geniş kitlelere yayılım daha hızlı olduğundan yargılama yapılan dönemde elde edilemeyen deliller elde edilmesi söz konusu oluyor bu durumda esasa etki edecek ve yargılamanın iadesi kurumunun koşullarını oluşturmaları halinde ise bu kuruma da işlerlik kazandırmaktadır

Saha çalışması neticesinde elde edilen veriler Twitter'ın ve Twitter mahkemeleri metaforunun amacının hukukun işleyişindeki aksamalar sebebiyle kişilerin toplumsal vakalar karşısında hak ve adalet arayışının bir yansıması olduğudur. Twitter'ın hukuki kararlara ya da yargıya doğrudan etki ettiğinin söylenmesi zor bir çıkarımdır. Ama yine de hukuksal bir etkisi olduğu da göz ardı edilmemelidir. Twitter'ın bu tür vakalar karşısında gündemi belirlediği ve şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu etki farklı koşullara göre farklı sonuçlar doğurmaktadır. Elde edilen cevaplar, çalışmanın temel sorusuna paralel ilerlemiştir. Arada farklı ifadeler ve aynı fikirde olmayanlar ya da kararsız kalanlar da vardır. Yine de bu temel önermeyi değiştirmemektedir.

Katılımcılar dışında bir avukat ile görüşülerek konunun hukuksal yanına değinilmiştir. Tabi burada tek başına bir avukatın fikirleri konunun hukuksal cevabı için yeterli değildir. Zaten çalışma bir hukukçunun değerlendirmesi değil de sosyolojik değerlendirme temellidir. Avukatla yapılan görüşmenin amacı konuya örnek olması ve fikir oluşturması için yapılmıştır. Avukat ile yapılan görüşmeler sonucunda, sosyal medyanın hukuksal alanlarda etkilerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu etkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır.

Katılımcılar ve avukat ile yapılan görüşmeler, sosyal medyanın yönlendirmelere maruz kalma gibi etkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Bu etkilerin önüne geçilebilmesi için belirli önlemler alınması önemlidir. Ancak sosyal medyanın olumlu taraflarının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sosyal medyanın olumsuz etkilerinin önüne geçilebilmesi için öncelikle kullanıcılar ve platformlar arasında daha fazla bilinçli bilgi aktarımı oluşturulmalıdır.

Bu çalışma, "Twitter mahkemeleri" kavramının, sosyal medyanın hukuksal alanda etkili bir rol oynadığını gösteren verilerle ilişkilendirildiği bir araştırma sunmaktadır. Teknolojik faktörler, bu kavramın ortaya çıkmasındaki temel etkenlerden biri olarak kabul edilirken, sosyolojik faktörler ise kişilerin toplumsal tepkileri ve adalet arayışları gibi nedenleri vurgulamaktadır. Twitter mahkemeleri, suçun yargılanması konusunda toplumsal sonuçlar doğurmakta ve kullanıcıların adaleti sağlama amacıyla bir araya gelmelerine olanak tanımaktadır. Bu kavramın gündemi belirleme ve adalet arayışında rol üstlendiği vurgulanırken, ceza davalarıyla ilgili paylaşımların mağduriyetlerin dile getirilmesine yönelik olduğu belirtilmektedir. Twitter mahkemeleri kavramı, ceza davalarının seyrini etkileyen faktörlerin seçimini

de etkilemektedir ve suçun soruşturma ve kovuşturma aşamalarına olan etkisi üzerinde durulmaktadır.

Kullanıcılar, sosyal medyanın içeriğini sorgulamalı, doğruluk kontrolü yapmalı ve yanıltıcı bilgilere karşı dikkatli olmalıdır. Aynı zamanda sosyal platformlar da sahte hesapları, yanıltıcı içerikleri ve nefret söylemlerini tespit etmek ve kaldırmak için daha etkin önlemler almalıdır. Öte yandan sosyal medyanın olumlu taraflarından biri, haksız kararlara karşı tepki alanı oluşturmastır. Sosyal medya, adaletsizliklere karşı sesini duyurmak isteyen kişilere bir platform sağlamakta ve kamuoyu oluşturarak adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir. Örneğin, sosyal medya üzerinde gündeme gelen bir konu, kamuoyunun dikkatini çekerek haksızlıkların düzeltilmesi için harekete geçilmesini sağlayabilmektedir.

Twitter mahkemeleri gibi kavramlar ise sosyal medyanın yeni bir adalet mekanizması gibi algılanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya kullanıcılarının kendi adaletlerini araması ve sanal toplulukların gerçek dünyada etkili olması, sosyal medyanın güçlü etkilerini ortaya koymaktadır. Ancak bu etkilerin yargı sistemi ve hukukun yerini alması yerine, destekleyici bir rol oynaması ve hukuki süreçlere katkıda bulunması önemlidir. Sonuç olarak sosyal medyanın yönlendirmelere maruz kalma gibi olumsuz etkileri olduğu gibi toplumsal alanda kamu vicdanı için adaleti temsil etme ve toplulukların gerçek dünyada etkili olmasına olanak sağlama gibi olumlu etkileri de bulunabilmektedir. Sosyal medyanın olumsuz etkileriyle başa çıkmak için önlemler alınmalı, aynı zamanda olumlu yönlerinden yararlanılması için dikkatli bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

SONUÇ

Teknolojinin hızlı gelişimi, toplumsal öngörülerini etkileyen potansiyel tehditlerin ortaya çıkmasına ve ütopya niteliğindeki fikirlerin yayılmasına yol açabilmektedir. Özellikle teknolojinin hayatımıza ve günlük rutinlerimize etkileri, ciddi tartışmalara ve endişelere neden olabilmektedir. Sosyal bilimler, bireyin gündelik yaşamından kaynaklanan olaylara odaklanırken, medya gibi kitle iletişim araçlarının sunduğu olayları da anlamayı amaçlayan araştırmalara yönelmektedir.

Bu çalışmada, medyanın tarihsel gelişimini anlamak için gündelik yaşama dayalı araştırmalar yapılmış ve yeni medya araçlarının ortaya çıkmasıyla ilgili değişimler açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüz toplumlarının yaşadığı dönem yeni teknoloji çağı olarak yeni medya araçlarının gelişimine olanak sağlamıştır. Özellikle sosyal medya platformu olan Twitter, bu çalışmada vurgulanmıştır. Bu bağlamda, çalışma teknolojinin sosyal etkilerini ve medyanın dönüşümünü anlamayı amaçlamaktadır. Yeni medya araçları, iletişim ile etkileşim biçimlerini değiştirmekte ve toplum üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Araştırma, bu değişimleri anlamak ve toplumsal dinamiklere ilişkin önemli bir konuyu ele almak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma gündelik hayat pratiklerinden yola çıkarak toplumsal alanda teknolojik ilerlemenin etkilerini sosyolojik bir açıdan incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, toplumların tarihsel gelişimine ve değişen olaylara odaklanarak günümüz koşullarını şekillendiren faktörlere dikkat etmektedir. Medyanın yeni medyaya dönüşmesi ve ilerleme sürecini anlamak için toplumların tanımlanması ve açıklanması üzerinde durulmuştur. Toplumsal arka planda görülmüştür ki klasik sosyologlar sanayi devrimi ve modern toplumlarla ilgilenirken, çağdaş sosyologlar kitle iletişimi ve medyanın toplumsal etkilerine odaklanmışlardır. Bu çalışma sosyolojik bir perspektiften hareket ederek bu süreçleri açıklamayı hedeflemiştir. Medya ile ilgili kavramlar, kuramlar ve teknik veriler çalışma sonucunda oluşturulmuş ve örnek

olaylar ışığında saha çalışması yapılmıştır. Böylece araştırma medyanın etkileşimlerini ve sosyal dinamikleri anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada iletişimsel eylem kuramının medya üzerindeki etkileri incelenmiş ve bu çerçevede simülasyon kavramına odaklanılmıştır. Günümüzün sanal toplumlarında simülasyonun yarattığı etki açıklanmış ve gözetim, panoptikon, süperpanoptikon, sinoptikon ve omniptikon gibi dijital toplumları anlatan gözetim pratiklerine gelişimsel bir çizgide yer verilmiştir. Ayrıca medyanın gelenekselden yeniye izlediği yol üzerinden yeni medyanın açıklaması yapılmıştır. Sosyal medya, yeni medya bağlamında değerlendirilmiştir. Özellikle Twitter'ın gelişimi ve "Twitter mahkemesi" kavramı bir metafor olarak ele alınarak saha çalışmasının bulguları bu perspektiften değerlendirilmiştir. Bu şekilde gerçekleştirilen araştırmanın genel şablonu, iletişimsel eylem kuramının medya üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik bir analiz sunmuştur. Simülasyon, gözetim kavramları, yeni medya ve sosyal medya üzerinden yapılan çalışma, medya dünyasındaki değişimleri anlamak ve sosyal medyanın etkisini değerlendirmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bu tez iletişim teknolojilerinin ve yeni medyanın günlük hayat rutinlerimiz üzerindeki etkilerini incelemiştir. Özellikle Twitter gibi sosyal medya platformlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, suçun soruşturma, kovuşturma ve yeniden yargılanma süreci üzerinde etkisi olduğu fikrinin bulunduğu görülmüştür. Araştırmanın odaklandığı ana konu ise "Twitter mahkemeleri" kavramıdır. "Twitter mahkemeleri" kavramı, suçla ilgili paylaşımların Twitter üzerinde yapıldığı durumları ifade etmektedir. Bu paylaşımlar, suçla ilgili bilgileri, kanıtları veya yorumları içermekte ve adeta bir mahkeme atmosferi yaratılarak suçun yeniden yargılanması veya adalet arayışını ifade etmektedir. Buradaki mahkeme ifadesi metaforik bir durumdur. Bu tür paylaşımların ceza davalarına etkisini ve yeniden yargılama sürecine nasıl katkıda bulunduğunun toplumsal boyutunun araştırılması amaçlanmıştır.

Sosyal medyanın hukuk ve özellikle de ceza davalarına etkisi olduğunu savunan katılımcılar bulunmaktadır. Aynı şekilde hukuka ve caza mahkemelerine sosyal medyanın etkisinin olduğunu savunan sınırlı sayıda çalışma da bulunmaktadır (Arslan, 2020), (Fidan, 2022). Yine de hukukçuların çoğunluğunun sosyal medyanın hukuk ya da mahkeme üzerinde bir etkisi olmadığı görüşünde olduğunu, literatürde bu düşünceyi savunan çalışma sayısının kıyaslanamayacak kadar fazla olmasından anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çalışma, hukuksal zeminden ziyade sosyolojik bir

zeminde yapılmıştır. Bu durum göz ardı edilmemeli ve çalışmanın verileri ile sonuçlar bu bağlam içerisinde değerlendirilmelidir. Çalışmada hukuksal boyutta bir değerlendirmelerin yapılmadığını, Twitter kullanıcılarının değerlendirmelerinin paylaşıldığını bir kez daha hatırlatmakta yarar bulunmaktadır.

Twitter gibi sosyal medya platformları, çok geniş bir kitleye hızlı bir şekilde ulaşma imkânı sağlamaktadır. Bu da suçla ilgili paylaşımların hızla yayılmasını ve daha geniş bir görünürlük kazanmasını mümkün kılmaktadır. Ancak bu durumun olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Örneğin, masumiyet karinesinin ihlal edilmesi, yanlış yargılamaların yapılması veya toplumsal linçe benzer bir durumun ortaya çıkması gibi riskler de söz konusu olabilmektedir. Özetlemek gerekirse sosyal medyanın katılımcıların sunduğu veriler ışığında; suç, ceza ve yargılama gibi hukuksal alanlarda etkili olduğu söylenebilmektedir. Bu etkilerin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu etkileri arasında delil bulma, emsal oluşturma ve toplum vicdanının etkisi sayılabilmektedir. Olumsuz etkileri arasında masumiyet karinesinin ihlali, hâkimin bağımsızlığına zarar verme, önyargı ve damgalama ile hukukun yerine toplumsal fikirlerin baz alınması yer almaktadır. Olumsuz etkilerin azaltılması için sosyal medyanın hukuksal etkileri dikkate alınarak, hukuki süreçlerin tarafsızlık, adillik ve masumiyet karinesi gibi temel prensipleri korumaya çalışması önemli olmaktadır.

Bu çalışmanın önemi, sosyal medya platformu olan Twitter'ın suç ve yargılama sürecine olan etkilerini açıklamaya yönelik çabasını ifade etmektedir. Aynı zamanda, toplumsal gündemi belirleme ve adalet arayışı gibi önemli konuların nasıl şekillendiğinin anlaşılmasını da sağlayabilmektedir. Sosyolojik bir perspektifle, bu çalışma toplumsal alanın dönüşümüne ve iletişim teknolojilerinin toplumsal pratiklere olan etkilerine ışık tutmaktadır.

Bu araştırmada kullanılan yöntem sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, fenomenoloji ve netnografi yaklaşım kullanılarak katılımcı çerçevesinin belirlenmesine katkı sağlanmıştır. Ayrıca etnometodolojik yöntemle saha araştırması yapılmış ve elde edilen verilerin yorumlanması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, sosyal etkileşimlerin sembolik anlamlarının ve anlamlandırmalarının önemini vurgulayarak sosyal olayların anlaşılmasına odaklanmıştır. Fenomenolojik ve netnografik yaklaşım ise bireylerin deneyimlerine ve sosyal bağlamlarına odaklanarak derinlemesine anlayış sağladığı için tercih edilmiştir.

Katılımcı çerçevesinin belirlenmesi, çalışmanın odak noktasında yer alan "Twitter mahkemeleri" kavramının anlamını ve etkisini anlamak için önemlidir. Bu çerçeve, katılımcıların deneyimlerini, tutumlarını ve davranışlarını içermektedir. Ayrıca etnometodolojik yöntemle gerçekleştirilen saha araştırması, katılımcıların doğal ortamlarında incelenerek sosyal etkileşimlerin günlük pratiklerini anlamak için kullanılmıştır. Bu yöntemle elde edilen veriler "Twitter mahkemeleri" kavramının sosyal dinamiklerini ve etkisini anlamaya yardımcı olmak için yorumlanmıştır.

Tez için yarı yapılandırılmış mülakat sorularının yanıtlarından elde edilen verilere ilişkin sonuçların analizi ve yorumlanması dördüncü bölümde sunulmuştur. İlk olarak katılımcıların demografik bilgileri bir tablo üzerinde gösterilerek betimlenmiştir. Çalışma için toplamda 32 katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar tekrarlamaya başlayınca araştırma için yeterli örnekleme ulaşıldığı düşünülerek görüşmeler sonlandırılmıştır. Görüşmeler, katılımcılarla 4 Mart 2023 ile 7 Mayıs 2023 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, katılımcıların verdiği cevapların analiz edilmesi ve yorumlanması temelinde ortaya çıkmıştır. Bu aşamada katılımcıların demografik özellikleri üzerinde durularak çalışma için seçilen örneklemin genel yapısı betimlenmiştir. Sonuçlar, çalışmanın amacına ulaşmasını sağlamış ve araştırmanın metodolojik yaklaşımını yansıtmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar, araştırma sorularına yanıt verme ve çalışmanın genel amacını destekleme açısından değerlidir. Bu nedenle analiz ve yorumlar çalışmanın sonuçlandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Saha çalışmasında elde edilen veriler, Twitter'ın ve Twitter mahkemeleri metaforunun, hukukun eksik kaldığı ya da yetersiz olduğu düşüncesindeki sosyal medya kullanıcılarının, toplumsal vakalar karşısında hak ve adalet arayışını kendi erişim ağları üzerinden duyurmaya çalıştıklarına işaret etmektedir. Ancak Twitter'ın doğrudan hukuki kararlara veya yargıya etki ettiğini söylemek zor bir çıkarım olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Twitter'ın bu tür vakalar karşısında gündemi belirlediği ve şekillendirdiği sonucuna varılmıştır. Elde edilen verilerin farklı koşullara bağlı olarak farklı sonuçlara işaret ettiği görülmektedir. Çalışmada, farklı ifadelerin ve aynı fikirde olmayan veya kararsız kalan kişilerin de olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte bu çeşitlilik temel önermeyi değiştirmemektedir. Özetle elde edilen verilere dayanarak Twitter'ın hukuk sistemi üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı,

ancak toplumsal vakaların çözümünde gündemi belirlediği ve şekillendirdiği sonucuna varılmıştır. Ancak bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır ve çalışmanın temel önermesi bu çeşitliliği yansıtmaktadır.

Saha çalışması sırasında, katılımcılar dışında bir avukat ile de görüşme yapılmış ve konunun hukuksal boyutuna da değinilmiştir. Bu görüşmenin amacı, çalışmanın hukuki perspektifini anlamak ve konuya örnek sunmaktır. Ancak çalışmanın temel odak noktası sosyolojik bir değerlendirme olduğundan, tek başına bu avukatın görüşleri hukuki cevaplara ulaşmak için yeterli olmayabileceği de bilinmektedir. Bu görüşmenin, çalışmaya daha fazla derinlik ve farklı bir bakış açısı katmak amacıyla gerçekleştirildiği söylenebilir. Avukatın hukuki bilgisi ve deneyimi, konuya ilişkin farklı bir perspektif sunmakta ve hukuki bağlamın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak yine de tam kapsamlı bir hukuki analiz için birden fazla hukukçunun görüşünü almak ve hukuki kaynaklara başvurmak önemlidir.

Kısaca çalışmanın ana odak noktasının sosyolojik bir değerlendirme olduğunu ve avukatla yapılan görüşmenin sadece bir örnek sunmak ve farklı bir perspektif sağlamak amacıyla yapıldığı bilinmelidir. Hukuki sorunların tam olarak ele alınması ve doğru hukuki cevapların sağlanması için daha fazla uzmanlık ve kapsamlı bir hukuki analiz gerektiği unutulmamalıdır. Bu ise hukuk disiplinin alanına girmektedir.

Avukatla yapılan görüşme sonucunda, sosyal medyanın hukuki alanlarda çeşitli etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu etkilerin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu etkilerden biri, sosyal medyanın kolluk kuvvetlerinin başlangıçta bulamadığı delillerin ortaya çıkmasına yardımcı olmasıdır. Örneğin, suçun işlendiği anın veya suçluların sosyal medya üzerindeki paylaşımları, soruşturma sürecinde önemli deliller olarak kullanılabilir. Ayrıca sosyal medya aracılığıyla yeni delillerin ortaya çıkması, yeniden yargılamaların sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir. Sosyal medyanın geniş kitlelere hızlı bir şekilde bilgi ulaştırma özelliği, bu etkiyi daha da güçlendirebilmektedir. Ancak sosyal medyanın hukuk üzerinde olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Olumsuz etkilerinden birisi masumiyet karinesinin ihlal edilmesidir. Yani suçsuz kişilerin sosyal medya üzerinde yayılan haberler veya kullanıcı görüşleri nedeniyle suçlu gibi görünmesine neden olabilmektedir. Bu durum kişinin itibarını zedeleyebilmekte ve hukuki süreci olumsuz etkileyebilmektedir. Başka bir olumsuz etki, yargılamanın sosyal medya kullanıcıları tarafından, konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadan yapılmasından

kaynaklanmaktadır. Bu durum yanlış yargılamalara önyargılara ve haksız damgalamalara yol açabilmektedir.

Sosyal medyanın toplum vicdanını oluşturarak hukuku etkilemesi konusunda, katılımcı görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre hem olumlu hem de olumsuz yönler bulunmaktadır. Bir yandan sosyal medya üzerindeki bir davanın toplum vicdanının etkisiyle mahkemenin daha adil bir karar vermesini sağlayabileceği belirtilmiştir. Toplumun tepkileri adaletin gerçekleşmesi için önemli bir faktör olabilmektedir. Ancak diğer yandan sosyal medyanın etkisiyle oluşan toplum vicdanı, hukuki sürecin tarafsızlığını etkileyebilmekte ve kararların hukuka uygunluğunu sorgulanır hale getirebilmektedir. Sosyal medya üzerindeki duygu, önyargı ve yanlış bilgilere dayanabilen toplum vicdanı, adil bir yargılama sürecini etkileyebilmekte ve hukuki standartları göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Sonuç olarak katılımcılarla yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen verilere göre sosyal medyanın hukuksal alanlarda etkilerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu etkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır.

Katılımcılar ve avukatla yapılan görüşme, sosyal medyanın yönlendirilmeye maruz kalma gibi etkilerinin olduğunu göstermektedir. Bu etkilerin önüne geçebilmek için alınması gereken önlemlerin başında farkındalık yaratılması konusu gelmektedir. Ancak sosyal medyanın olumlu yönlerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sosyal medyanın olumsuz etkilerinin önüne geçilebilmesi için, kullanıcılar ve platformlar arasında daha fazla bilinç oluşturulması gerekmektedir. Kullanıcılar, sosyal medyada karşılaştıkları bilgileri sorgulamak, kaynak doğrulama ve manipülatif içeriklere karşı daha dikkatli olmak konusunda eğitilmelidir. Aynı zamanda bu platformlar, kullanıcılarına doğru bilgilendirme yapma sorumluluğunu taşımalı ve yanlış veya manipülatif içeriklere karşı etkili önlemler almalıdır. Diğer taraftan sosyal medyanın olumlu etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal medya, insanların haberlere ve bilgilere daha hızlı ve kolay bir şekilde erişmesini sağlamaktadır. Bu da toplumun daha bilinçli olmasını, demokratik katılımın artmasını ve farklı görüşlerin paylaşılmasını sağlamaktadır. Sosyal medya, sivil toplum hareketlerinin güçlenmesine ve önemli sosyal meselelere dikkat çekilmesine de katkı sağlayabilmektedir.

Kullanıcılar, sosyal medya içeriğini sorgulayarak, doğruluğunu kontrol ederek ve yanıltıcı bilgilere karşı dikkatli olarak önlem alabilirler. Bunun yanı sıra, sosyal medya platformları da daha etkin önlemler alarak sahte hesapları, yanıltıcı içerikleri

ve nefret söylemlerini tespit etmeli ve kaldırmalıdır. Böylece kullanıcıların daha güvenli bir ortamda sosyal medya kullanmasını sağlayabilir. Öte yandan sosyal medyanın bir diğer olumlu tarafı, haksız kararlara karşı tepki alanı oluşturmaktır. Sosyal medya, adaletsizliklere maruz kalan insanların sesini duyurmasına yardımcı olarak kamuoyunun dikkatini çekip adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir. Tüm bu önlemler, sosyal medyanın etkili ve güvenli bir iletişim aracı olarak kullanılmasını hizmet edecektir.

Araştırmanın ana problem cümlesine bakıldığında elde edilen verilerle “Twitter mahkemeleri” kavramıyla anlatılan sosyal medyanın hukuksal alanda etkili olduğu fikrinin olduğu sonucuna varılmıştır. “Twitter mahkemeleri” kavramını ortaya çıkaran teknolojik faktörlerin toplumsal değişime bağlı ilerleme olduğu görülmüştür. “Twitter mahkemeleri” kavramını ortaya çıkaran sosyolojik faktörler ise kişilerin toplumsal tepkileri, hak, adalet arayışı gibi nedenler olduğudur. Sosyolojik bağlamda değerlendirildiğinde Twitter mahkemelerinin toplumsal etkileri ise hukuksal alanı etkilemeye çalışma çabasını göstermektedir. Twitter’da suçun yargılanmasıyla ilgili paylaşımların toplumsal sonuçları hukuka olan güvenin zayıfladığı ve kullanıcıların kendilerince adaleti etkileme için organize olduğu yönündedir. “Twitter mahkemeleri”nin sanal topluluklar üzerindeki etkisi ise sosyal medyada bir hashtag ile birbirini tanımayan kişilerin bir araya gelmesi ve aynı amaca hizmet etmesine olanak vermiş olmasıdır. “Twitter mahkemeleri” kavramının gündemin belirlenmesindeki etkisi açıkça görülmekte ve bu amaç doğrultusunda paylaşımlar yapıldığı belirtilmektedir.

“Twitter mahkemeleri”nin adalet arayışında üstendiği rol da sağlanılmadığı düşünülen adaletin sağlanması amacıdır. “Twitter mahkemeleri”nde etkili olan ceza davalarıyla ilgili paylaşım yapan kişiler bu eylemle hedefledikleri mağduriyet karşısında ses çıkarma seslerinin duyulmasına yöneliktir. “Twitter mahkemeleri” kavramının kullanılmasında etkili olan ceza davalarının seçimini belirleyen faktörler genellikle toplumsal etkileri fazla olan vakaların daha derin etkilere neden olduğudur. “Twitter mahkemeleri” kavramının ceza davalarının seyrine etkisi olduğu fikri hakimdir. Twitter paylaşımlarının işlenen suçun soruşturma ve kovuşturma aşamasına etkisi olduğu düşünülmektedir. Delil bulma, korunma tedbirleri gibi etkiler mevcuttur. Twitter paylaşımlarının suçun yargılama aşamasına etkisi olduğu çoğu kullanıcı tarafından belirtilmiştir. Ancak bu görüşün, görüşme yapılan ve bu yönde cevap veren

kişilerin kanaatleri olduğunu ve iddiaların kendi görüşleri ile sınırlı olduğunu, hukuki bir boyutunun olmadığını bir kez daha hatırlatmakta fayda bulunmaktadır.

Sosyal medyanın "Twitter mahkemeleri" gibi kavramlarla tanımlanması, sosyal medyanın adalet mekanizması gibi algılanmasına neden olabilir. Bu durumda kullanıcıların kendi adaletlerini aramaları ve sanal toplulukların gerçek dünyada etkili olmaları, sosyal medyanın güçlü bir etkiye sahip olmasına neden olabilmesine imkân tanıyabilmektedir. Ancak bu etkilerin yargı sistemi ve hukukun yerini alması yerine, hukuku destekleyici bir rol oynaması ve hukuki süreçlere katkıda bulunması daha doğru bir kullanım sağlayacaktır. Sosyal medyanın güçlü etkilerine rağmen, hukuk sistemi ve yargı süreçleri hala temelde yerini korumaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının adalet arayışında aktif olmaları, sorunları gündeme getirmeleri ve farkındalık yaratmaları olumlu bir yanıttır. Ancak yine de hukuki süreçler, hukukun kurallarına dayanmalı ve profesyonel yargıçlar tarafından yönetilmelidir. Sosyal medya, hukuk sistemi ve yargı süreçleriyle destekleyici bir rol oynamalı, adaletin sağlanması için katkıda bulunmalıdır. Sosyal medyanın kendi adaletini oluşturmak yerine mevcut hukuki süreçleri destekleyici rol üstlenmesi daha uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun B. (2020). İdari yargılama usulünde yargılamanın yenilenmesi başvurusu. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1). 338-352.
- Adorno, T. W (2007). *Kültür endüstrisi kültür yönetimi*. (Çev: N. Ülner- M. Tüzel- E. Gen). (1. Baskı). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Adorno, T. W (2016). *Negatif diyalektik*. (Çev: Ş. Öztürk) (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aghaei, S., Nematbakhs, M. A. ve Farsani, H. K (2012). Evolution of the world wide web: from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology* (3). (ss. 1-10).
- Akbaş, K (2012). Hukuk sosyolojisi açısından hukuk. İçinde M. Yüksel (Edt.). *Hukuk Sosyolojisi* (ss. 54- 73). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Akbaş, K. (2015). *Hukukun büyübozumu*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Akbulut, D. (2012). Küresel siyaset, kimlik ve sanat. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2 (2). Annual Special Issue, (ss.403-409).
- Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Alyanak, Z.B. (2015). Etnografive çevrimiçi etnografi. Der: Mutlu Binark içinde *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Arslan, N (2020). Ceza muhakemesinde sosyal medyanın etkisi. *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, 4(1). (ss.53-75).
- Atasoy, F. (2018). *Küreselleşme ve milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken.

- Avşar, Z (2012). İletişim ve hukuk. İçinde M. Yüksel (Edt.). *Hukuk Sosyolojisi* (ss. 122-143). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Avşar, Z. ve Öngören, G (2010). *Bilişim hukuku*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Bahar, A. (2018). Bilişim suçları, iletişim ve sosyal medya. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 10(3), 1-36.
- Bakım, S (2013). Ceza muhakemesi hukukunda yargılamanın yenilenmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2). (ss. 919-952).
- Bal, H (2014). *Hukuk sosyolojisi*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Balle, F. ve Eymery, G. (1991). Yeni medyalar. (Çev: M. S. Şakiroğlu), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Baudrillard, J (2011). *Simülakrlar ve simülasyon*. (Çev: O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J (2012a). *İmkânsız takas*. (2. Baskı). (Çev: A. Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J (2012b). *Kusursuz cinayet*. (Çev: N. Sevil). (3. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J (2013). *Tüketim toplumu söylenceleri yapıları*. (Çev: H. Deliceçaylı ve F. Keskin,). 6. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2002). *Tam ekran*, (Çev: B. Gülmez). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bauman, Z (2000a). *Postmodernlik ve hoşnutsuzlukları*, (Çev: İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z (2000b). *Siyaset arayışı*. (Çev: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z (2003). *Modernlik ve müphemlik*. (Çev: İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z (2003a). *Yasa koyucular ile yorumcular* (Çev: K. Atakoy). (2. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

- Bauman, Z (2010). *Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı?*. (Çev: F. Çoban, İ. Katırcı). Ankara: De ki Basım Yayım
- Bauman, Z (2012a). *Akışkan modern hayattan 44 mektup*. (Çev: P. Sıral). İstanbul: Habitus Yayınları.
- Bauman, Z (2012b). *Küreselleşme*. (Çev: A. Yılmaz). (4. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z (2015). *Akışkan modern dünyada kültür*. (Çev: İ. Çapcıoğlu ve F. Ömek). Ankara: Atıf Yayınları.
- Bauman, Z. ve Lyon, D (2016). *Akışkan gözetim*. (Çev: E. Yılmaz). (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın icadı* (Çev: N. Ülner). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bell, D. (1999). *The coming of post-industrial society*. New York: Basic Books.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev: A. Arı), (9. Baskı). Konya: Ofset Matbaacılık.
- Berman, M (2013). *Katı olan her şey buharlaşıyor*. (Çev: Ü. Altuğ ve B. Peker.) (16. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Biliç, Ş (2014). Mahkûmların suç algısı. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (ss.8-17).
- Binark M. (2007). Yeni medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu. İçinde (Der: M. Binark). *Yeni medya çalışmaları* (ss 21-44). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. (2005). İnternet'i ve/ya bilgisayar dolayımı ile iletişim ortamını incelemek isteyen bir araştırmacının soruları ve sorunları. (Der: M. Binark ve B. Kılıçbay.). *İnternet, Toplum, Kültür*, (ss.177-190). Ankara: Epos Yayınları.
- Birkök, M. C. (1998). Sosyolojik düşünme ve metodolojisi. *Elektronik Sürüm*, 1(6).
- Boran Güneysu, N. (2018). Sosyal düzen kuralları ve hukuk. *Hukukun Temel Kavramları*. İçinde U. Aydın ve E. Sütken, (Edt.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. J.D. (2014). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (Çev: N Ökten). (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Boyd, D. M. ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, Vol. 13.
- Bozkurt, V (2014). *Endüstriyel ve post-endüstriyel dönüşüm: bilgi, ekonomi ve kültür*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Buckingham, D. (2006). Children and New Media. Leah A. Lievrouw and Sonia Livingstone Der. *The Handbook of New Media*. London: Sage Publications Thousand Oaks and New Delhi.
- Calhoun, C. (2006) Küreselleşmeye direnmek mi yoksa ona şekil vermek mi?, İçinde, M. Armağan (Ed.). *Küresel Kuşatma Karşısında İnsan*. (ss 27-70). İstanbul: Ufuk Kitap.
- Castells, M (2006). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür 2. Cilt-kimliğin gücü*. (Çev: E. Kılıç). (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M (2007). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür-3. cilt: binyılın sonu*. (Çev: E. Kılıç). (1. Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M (2008). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür 1. Cilt: ağ toplumunun yükselişi*. (Çev: E. Kılıç). (2. Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Connerton, P (2011). *Modernite nasıl unutturur*. (Çev: K. Kelebekoğlu). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Connerton, P. (2011). *Modernite nasıl unutturur*. (Çev: K. Kelebekoğlu). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çaylı Rahte E (2018). Türkiye’de medya etnografisi yapmak: alanın gelişimi ve seyrine eleştirel bir bakış. *Mülkiye Dergisi*, 42 (4). 593-637.
- Çetin, Ş. E., & Ayhan, A. (2020). Katılımcı kültür olgusu bağlamında sosyal medya: netnografik bir analiz. *Intermedia International E-journal*, 7(12), 47-69.
- Çomu, T. ve Halaiqa, İ. (2014). Web içeriklerinin metin temelli çözümlemesi. M. Binark (Der.). *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (ss. 26-87). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Debord, G (1996). *Gösteri toplumu* (Çev: A. Ekmekçi ve O. Taşkent). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Dolgun, U (2012). Yeni medya düzeninde kamusal alan, demokrasi, iletişim özgürlüğü ve toplumsal denetim, *İletişim Sosyolojisi*, (ss.130-156). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Drucker, P. F., (1993). *Kapitalist ötesi toplum*. (Çev: B. Çorakçı) Ankara: İnkılap Kitabevi,
- Düzgün, Ş. (2007). Suç olgusuna teorik yaklaşımlar ve disiplinlerarasılık. *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ankara Şubesi Bülteni*, (ss. 4-10).
- Ehrlich, E. (2019). *Hukuk sosyolojisinin temel ilkeleri*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Ercan, İ (2011). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: On İki Levha Yayıncılık.
- Erem, F. (1962). I. Muhakemenin yenilenmesi hakkında genel bilgiler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1). 3-48.
- Erem, F. (1963). Ceza usulünde kesin hüküm. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1). 37-52.
- Evans, D. (2012). *Social media marketing an hour a day*. John Wiley & Sons Inc., Second Edition,
- Evik, A. H. (2015). Somut bir olaydan hareketle “yargılamanın yenilenmesi” müessesesine yönelik bir değerlendirme. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1). 110-125.
- Fidan, S. B. (2022). Sosyal medya platformlarının ceza yargılaması sürecine etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*. 8 (31), 458-475
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*. (Çev: M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın gözü*. (Çev: I. Ergüden). (3. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Friedman, L. M. (1999). *Yatay toplum*. (A. Fethi, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fuchs, C. (2016). Sosyal medya: eleştirel bir giriş, (Çev: D. Saraçoğlu, İlker Kalaycı Ankara: NotaBene Yayınları.
- Genç, H. (2010). İnternetteki etkileşim merkezi sosyal ağlar ve e-iş 2.0 uygulamaları. *Akademik Bilişim*, 10(12). 481-487.

- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları*. Ankara: Ütopya Yayınları,
- Giddens, A (2010). *Mahremiyetin dönüşümü modern toplumlarda cinsellik, aşk ve erotizm*. (Çev: İ. Şahin). (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A (2010a). *Modernite ve bireysel-kimlik: geç modern çağda benlik ve toplum*. (Çev: Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A (2012a). *Sosyoloji kısa fakat eleştirel bir giriş*. (Ü. Y. Battal, (Çev: Ü. Y. Battal). (4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*. (Çev: E. Kuşdil) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2012b). *Sosyoloji*. (Haz. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınlar.
- Goffman, E. (2014). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. (3. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Göver, İ. H. Şenol D. (2017). Toplumsal bir olgu olarak suç: sosyolojik bir analiz. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(2). (ss. 191-208).
- Güçdemir, Y. (2010). *Sanal ortamda iletişim bir halkla ilişkiler perspektifi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gürkan, Ü. (2005). *Hukuk sosyolojisine giriş*. (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Habermas, J (2001b). *İletişimsel eylem kuramı 2. Cilt işlevselci aklın eleştirisi üzerine*. (Çev: M. Tüzel). (1. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Habermas, J. (2001a). *İletişimsel eylem kuramı 1. Cilt eylem rasyonelliği ve toplumsal rasyonelleşme*. (Çev: M. Tüzel). (1. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hall, S., (2017). *Temsil: kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları*. (Çev: İ. Dünder), İstanbul: Pinhan Yayınları,
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin durumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hobsbawm, Eric J (2008) *Sanayi ve imparatorluk*. (Çev: A. Ersoy). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Horkheimer, M (1998). *Akıl tutulması*. (Çev: O. Koçak). (4. Baskı). İstanbul: Metis Yayınevi.

- Illich, I (2000). *Tüketim köleliği* (Çev: M. Karaşahan). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Işıқтаç, Y. ve Koloş, U (2015). *Hukuk sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçli, T. G. (2001). *Kriminoloji*. (4. Baskı). Ankara: Bizim Büro Basımevi
- İnan, K. (2006). *Ceza yargılamasında yasayolları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da geç kapitalizmin kültürel mantığı* (Çev: N. Plümer ve A. Gölcü). İstanbul: Nirengi Kitap Yayınları.
- Jeffrey R (2004). *The naked crowd reclaiming security and freedom in an anxious age*, Random House Inc., USA,
- Kantar, B. (1946). *Ceza muhakemeleri usulü, ikinci kitap, muhakeme usulü*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası
- Kaplan, A. M., ve Haenlein, M (2010). *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media*. Business horizons, 53(1). (ss. 59-68).
- Karahisar, T. (2013). Sosyal medyanın psikolojik ve toplumsal yansımaları. *M. Kuyucu ve T. Karahisar içinde. Yeni İletişim Teknolojileri ve Yeni Medya*, 52, 113.
- Kierkegaard, S. (2010). Twitter thou doeth?. *Computer Law & Security Review*, 26(6).(ss. 577-594).
- Kongar, E. (2001). Küresel Terör ve Türkiye. (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumar, K. (2010). *Sanayi sonrası toplumdan post-modern topluma çağdaş dünyanın yeni kuramları*. (Çev: M. Küçük). (3. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi.
- Kunter, N. (1973). Olağanüstü temyiz kanunyolunda Reform. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 38(1-4). 163-175.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lash, S. (1994). Modernite mi, Modernizm mi? Weber ve Günümüz Toplumsal Teorisi (Çev: Mehmet Küçük). (Der: M. Küçük). *Modernite Versus Postmodernite*. (ss 47-72). (2. Baskı). Ankara: Vadi Yayınları.

- Lefebvre, H. (2007). *Modern dünyada gündelik hayat*. (Çev: I. Gürbüz). (2. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2012). *Gündelik hayatın eleştirisi I*. (Çev: I. Ergüden), (1. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik hayatın eleştirisi II: gündelik hayat sosyolojisinin temelleri*. (Çev: I. Ergüden), (1. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015). *Gündelik hayatın eleştirisi III: moderniteden modernizme (Gündelik Hayatın Meta-Felsefesi)*. (Çev: I. Ergüden), (1. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lester, D. H. (2012). "Social Media: Changing Advertising Education", *Online Journal of Communication and Media Technologies*, Vol:2, No:1, 116-124.
- Lester, D. H. (2012). Social media: changing advertising education. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, Vol:2, No:1, pp.116-124.
- Lievrouw, A. Leah (2011). *Alternative and Activist New Media*. Polity, Cambridge: Polity Press
- Lietsala, K. ve Sirkkunen, E (2008). *Social Media: Introduction to The Tools And Processes of Participatory Economy*, Finland: Tampere University Press.
- Lietsala, K. ve Sirkkunen, E. (2008). *Social Media: Introduction to The Tools And Processes of Participatory Economy*, Finland: Tampere University Press.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen toplum* (Çev: G. Soykan). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern Durum*. (Çev: İ. Birkan). İstanbul: BilgeSu Yayıncılık.
- Maigret, E (2011). *Medya ve iletişim sosyolojisi*. (Çev: H. Yücel). (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*, London: The MIT Press.
- Marcuse, H. (1990). *Tek boyutlu insan*. (2. Baskı). İstanbul: İdea yayınevi.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev:). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martin, J. (2001). *Adorno*. (Çev: Ü. Oskay). İstanbul: Der Yayınları.

- Masuda, Y. (1981). *The information society as post-industrial society*. World Future Society.
- McLuhan, M. (2014). *Gutenberg galaksisi tipografik insanın oluşumu*. (3. Baskı). (Çev: G. Ç. Güven). (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- McLuhan, M. (2019). *Yaradanımız medya: Medyanın etkileri üzerine bir keşif yolculuğu*. (Çev: Ü. Oskay). İstanbul: Nora Yayınları.
- McLuhan, M. ve Powers, B. R., & (2001). *Global köy: 21. yüzyılda yeryüzü yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler*. (Çev: Düzgören, B. Ö.) İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Mead, G. H, (2017). *Zihin, benlik ve toplum*. (Çev: Y. Erdem) Ankara: Heretik Yayınları.
- Morva, O. (2017). Chicago Sosyoloji Okulu'nun etnografik mirasını yeniden Okumak: dijital etnografi çağında sembolik etkileşimcilik. *Moment Dergi*, 4(1). 135-154.
- Mutlu, E. (1998). *İletişim sözlüğü*. (3. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar I-II. Cilt* (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri I-2*. Ankara: Yayın Odası.
- Neumann, M., O'Murchu, I., Breslin, J., Decker, S., Hogan, D., & MacDonaill, C. (2005). Semantic social network portal for collaborative online communities. *Journal of European Industrial Training*, 29(6), 472-487.
- O'reilly, T. (2007). What is Web 2.0: Design patterns and business models for the next generation of software. *Communications & strategies*, (1). 17. 17-37.
- Önder, A. (1973). Muhakemenin iadesinde reform. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 38(1-4). 59-114.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri, (Çev: M. Bütün, ve S. B. Demir) Ankara: Pegem Akademi.

- Postman, N. (2006). *Teknopoli*. (Çev: M. E. Yılmaz,). (2. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Rheingold, H. (1993). *The virtual community homesteading on the electronic frontier*. London: The MIT Press.
- Ritzer, G. (2000). *Büyüsü bozulmuş dünyayı büyülemek*. (Çev: Ş. S. Kaya). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). Postmodern Büyük Kuramlar. *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri* içinde (ss. 191-224). Ankara: De Ki.
- Robins, K. (2013). *İmaj görmenin kültür ve politikası* (Çev: N. Türkoğlu). (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robinson, L. ve Schulz, J. (2011). New fieldsites, new methods: new ethnographic opportunities. Sharlane Nagy Hesse-Biber (Der.). Inside, *The handbook of emergent technologies in social research*. (ss. 180-198). OX: Oxford University Press.
- Rosen, J. (2004). *The naked crowd: Reclaiming security and freedom in an anxious age* New York: Amazon Kindle Edition.
- Safko, L. ve Brake, D. K. (2009). *The social media Bible*. John Wiley & Sons Inc.,
- Sayımer, İ. (2014). Yeni medya ortamlarında ağlar oluşturan toplumsal hareket deneyimleri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 97-112.
- Sennett, R (1996). *Kamusal insanın çöküşü*. (Çev: S. Durak ve A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Soyaslan, D. (2014). *Ceza muhakemesi hukuku*. (5. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sprague, R. D. (2007). From Taylorism to the omnipticon: expanding employee surveillance beyond the workplace. *Journal of Computer & Information Law*, 25 (1). 1-35.
- Şenol, D. (2017). *Sembolik etkileşim*. (2. Baskı). Ankara: Net Kitaplık Yayıncılık.
- Şenol, D., ve Gülver, Ö (2020). Suçun sosyal psikolojik maliyeti: suç korkusu ve suç korkusuna neden olan faktörler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5). 25-41.
- Taner, T. (1950). *Ceza muhakemeleri usulü*. İstanbul: Duygu Matbaası.

- Tellan, D. (2011). Halkla ilişkiler eğitiminin bağlamı: iletişim, sosyal bilimler ya da onay üretimi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 15 (Haziran), 11-31.
- Thompson, J. (2008). *Medya ve modernite*. (Çev: S. Öztürk). İstanbul Kırmızı Kitapları.
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Toffler, A. (1992). *Yeni güçler yeni şoklar*. (Çev: B. Çorakçı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü dalga*. (Çev: S. Yeniçeri). (1. Baskı). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Tomlinson, J (2013). *Küreselleşme ve kültür*. (Çev: A. Eker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Topçuoğlu, H. 1960. *Hukuk sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Touraine, A (1995). *Modernliğin eleştirisi* (Çev: H. Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turner, B. S. (2003). *Oryantalizm, postmodernizm ve globalizm*. (Çev: İbrahim Kapaklıkaya). (2. Baskı). İstanbul: Anka Yayınları.
- Türkbağ, A. U. 2008. Hukuka gerçekçi eleştirel bakış: hukuk sosyolojisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3/16: 43-54.
- Ünver, Y. ve Hakeri, H. (2012). *Ceza muhakemesi hukuku* (5. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Van Dijk, Jan, (2016). *Ağ toplumu*. (Çev: Ö. Sakin). İstanbul: Epsilon Yayıncılık,
- Vasseur, F. (1993) Geleceğin medyaları. (Çev: G. Üstün), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vattimo, G. (2012). *Şeffaf toplum*. (Çev: Ü. H. Yolsay). İstanbul: Say Yayınları.
- Virillio, P. (2003). *Enformasyon bombası*. (Çev: K. Şahin) İstanbul: Metis Yayınları.
- Wagner, P (2013). *Modernliğin yeni sosyolojisi: Deneyim ve yorum olarak modernlik* (Çev: İ. Kaya). Ankara: Pegem Akademi.

- Wagner, P. (2003). *A sociology of modernity: Liberty and discipline. Simultaneously.* Published in the USA and Canada by Routledge.
- Wagner, P. (2005). *Modernliğin sosyolojisi özgürlük ve cezalandırma* (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wellman B. ve M. Guila (1999). “Virtual communities as communities: Net surfers don’t ride alone”. M. A. Smith & P. Kollock (ed.). *Communities in cyberspace.* (s. 167-194). Newyork: Routledge.
- Wright, C., (2016). *Sosyolojik tahayyül.* İstanbul: Hil Yayınları.
- Yarsuvat, D (1963). Yürütme organının koyduğu kaidelerle suç ihdası ve 1961 Anayasası. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 29(3). 540-559.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurtcan, E. (2005). *Ceza yargılaması hukuku* (11. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Yüksel, M., (2012a). Toplum, sosyoloji ve hukuk. İçinde M. Yüksel (Edt.). *Hukuk Sosyolojisi* (ss. 2- 27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yüksel, M., (2012b). Hukuk ve toplumsal kurumlar. İçinde M. Yüksel (Edt.). *Hukuk Sosyolojisi* (ss.74-101). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yüksel, M., (2012c). Toplumsal Değişme ve Hukuk. İçinde M. Yüksel (Edt.), *Hukuk Sosyolojisi* (ss. 144-167). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

İnternet kaynakları

- Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.cnnturk.com/turkiye/cilem-dogan-kimdir-olayi-nedir-cilem-dogan-tekrar-cezaevine-girecek>
- Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sule-cet-davasinda-karar-bekleniyor-sule-cet-olayi-nedir-41389001>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kadir-seker-dosyasi-yeniden-yargitayda-42132953>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aleyna-cakir-davasinda-korkunc-detaylar-umitcan-uygun-bayilttiktan-sonra-da-tehditlerine-devam-etmis-42026662>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ceren-damar-olayi-nedir-ceren-damar-nasil-oldu-41454024>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.haberler.com/haberler/leyla-aydemir-in-katili-kim-leyla-aydemir-olayi-13919667-haberi/>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.cnnturk.com/yasam/emine-bulut-kimdir-neden-vefat-etti-paylas-benimle-emine-bulutun-hayati>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.cnnturk.com/yasam/gulistan-doku-olayi-nedir-gulistan-dokuya-ne-oldu-gulistan-doku-olayinda-gelisme>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ozgecan-aslan-kimdir-ne-zaman-ve-nasil-oldu-ozgecan-aslan-olayi-nedir-6428326/4>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.ntv.com.tr/turkiye/antalyada-azra-gulendam-haytaoglunu-olduren-saniga-agirlastirilmis-muebbet-hapis-cezasi,37UxjA906k2cT88nw07PoQ>

Erişim tarihi: (27.05.2023) <https://www.ntv.com.tr/turkiye/pinar-gultekin-kimdir-pinar-gultekin-cinayeti-ne-zaman-ve-nasil-oldu,kSQaDkCLhUyJwq0WLuoVog#>

EKLER

EK-1

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU TOPLANTISI

KARAR TARİHİ : 22.04/2023
OTURUM NO : 61
TOPLANTI SAATİ : 12.30

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Şahin AHİMETOĞLU başkanlığında gündemdeki maddeleri görüşmek üzere toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

- GÜNDEM** 46-Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'un danışmanı olduğu Yıldız YAYUZ tarafından yürütülen ""Sosyolojik Bir Değerlendirme Olarak Yeni Medyada Suçun Yeniden Yargılanması: Twitter Mahkemeleri" konulu proje başvurusunun görüşülmesi.
- KARAR** 46- Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'un danışmanı olduğu Yıldız YAYUZ tarafından yürütülen ""Sosyolojik Bir Değerlendirme Olarak Yeni Medyada Suçun Yeniden Yargılanması: Twitter Mahkemeleri" konulu proje başvurusu incelenmiş olup, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Etik Kurulu Yönergesinde belirtilmiş olan Etik İlkelerine uygun olduğuna karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Yıldız YAVUZ

Doğum Tarihi:

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim Durumu:

Lisans:	Sosyoloji Bölümü	Kırıkkale Üniversitesi	2012-2016
Yüksek Lisans:	Sosyoloji Bölümü	Kırıkkale Üniversitesi	2016-2019
Doktora:	Sosyoloji Bölümü	Kırıkkale Üniversitesi	2019- 2023

Yayınları.:

Yavuz, Y. (2019). Suç mağduru olma korkusuna sosyolojik bir bakış. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (4), 28-52.

Yavuz, Y. (2021). Gündelik hayat ve sosyal medya. İçinde D. Şenol ve G. Yıldız (Edt) *Gündelik hayat sosyolojisi -Teoriden uygulamaya* (ss. 397-452) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Araştırma Alanları: Suç Sosyolojisi, Hukuk Sosyolojisi, Medya Sosyolojisi, Yeni Medya Sosyolojisi, Gündelik Hayat Sosyolojisi